

શ્રી વિજયધર્મસૂરિ જૈન શ્રયમાળા પુષ્પ ૧૪

સમયને ઓળખો.

ભાગ ૨ નો

લેખક—

સુનિરાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજી.

પ્રથમ આવૃત્તિ ૧૦૦૦

વીર સ ૨૪૬૦

ધર્મ સ ૧૨

નિ સ ૧૯૯૦

કિ ૦-૧૦-૦

શ્રી વિશ્વવિદ્યાનિઃ શૈવ વ્રતસૂત્ર રૂપ ૨૨

સમયને ઓળખો

ભાગ ૨ જો.

લેખ—

મુનિગજ શ્રી વિદ્યાવિજયજી.

પ્રથમ આવૃત્તિ ૧૦૦૦

વી.સ. ૨૪૬૦

ધર્મ સ ૧૨

વિ.મ. ૧૯૯૦

પિ ૦-૧૦-૦

પ્રકાશક—દીપત્ય દ બાઈયા, મ ત્રી, થી વિનયધર્મસરિ જેન
અયમળા ઊદ્ય સરાધ, ઉચ્છૈન

—: દ્રવ્યસહાયકો —

૧ સ્વ૦ બાર્ધ દેવળીના સ્મરણાથ
તેમના પતિ, શેઠ નેમચ દ કચરાબાર્ધ
શામળાની પોળ, અમદાવાદ

૨ સ્વ૦ શેઠ લીખાબાર્ધ જેચ દના સ્મરણાર્થ
તેમના પુત્ર શેઠ દલપતભાઈ જેચ દલાઈ
મોઘર-કાકોદની (આણુ દ)

મુદ્રક—શા ગુલાબચ દ લલુભાર્ધ થી મહોત્વ ગ્રીન્ડીંગ પ્રેસ
લણુપીઠ—ભાવનગર

श्री विजय वर्मघरि

वृद्धर्त्ता तत्त्वशास्त्राणां हता ज्ञानायपाप्मनाम् ।
 प्रवृद्ध वर्मवृद्ध ज्ञानी वर्ममूर्खिभूय गुणी ॥

અનુક્રમણિકા

૧ કવિસંકલ્પ	-	
૨ સ્તોત્ર	૨૨	
૩ શ્રી ભગવદ્ ગીતા સંસ્કૃત સ્વરૂપે લિખિત છે	૩૦	૧ની સાગ
૪ સ્વામી ૧૬ જીવમે	૪૦	૧ અનેકલુ
૫ સ્વામી ૧૮ જીવમે	૫૧	સાહિત્યની
૬ સ્વામી ૧૯ જીવમે	૬૯	પ્રાપ્તિયાધિક
૭ સિદ્ધાંત	૮૦	માહિત્યને
૮ સ્વામી ૨૦ જીવમે	૮૨	
૯	૧૦૭	સમક્ષ
૧૦ મિત્રકો મિત્રક દષ્ટા ।	૧૧૮	૧ થાય
૧૧ સુધર્મે	૧૩૧	ધા છે
૧૨ ભગવદ્ ગીતાની વિસા	૧૪૨	ય છે
૧૩ સ્તોત્ર	૧૫૧	
૧૪ મન્ત્રોત્કર્ષણની	૧૬૧	અને
૧૫ તિલકાર્થિ કે વિવિધાર્થો	૧૭૧	પની
૧૬ વિદ્યોત્તમની પ્રેર	૧૮૧	જે
૧૭ ભગવદ્ પ્રણામી	૧૮૮	૧૭
૧૮ સામાજિક પત્ર	૨૦૦	૧૧
૧૯ સુરમે	૨૧૦	૧
૨૦ કવિ અને સમાજ પર સમજાવે પ્રેર	૨૧૮	૧

પ્રકાશકનું નિવેદન.

સાહિત્ય એ જીવનનો માર્ગદર્શક છે જે સાહિત્ય હૃદયની લાગણીઓ અને જગતના સૂક્ષ્મ અનુભવ પછી જન્મે છે, તે અનેકનું કલ્યાણ કરવામાં સહાયક થાય છે અને આવા સાચા સાહિત્યની જગતને ખૂબ ઉઘડી છે તે, કોઈપણ જાતના ધાર્મિક કે સામ્પ્રદાયિક અભિનિવેશ સિવાયના, પરંતુ જગતની કુચીઓ મમજાવતા સાહિત્યને જીવી રહ્યું છે આના સાહિત્યનું મર્જન ક્યા છે ?

અમારી અથમાળા આની જાતના સાહિત્યને જનમમાજ સમક્ષ રજુ કરવાના મનોરથો સેવી રહી છે અને અમને જણાવતા હર્ષ થાય છે કે-હુકે સમયમાજ એલે જનતાસમક્ષ ૧૩ પુસ્તકે ધરી દીધા છે અને ચૈતન્ય પુષ્પ મુનિરાજશ્રી વિદ્યાવિજયજીની કૃતિનું આ ધરાય છે

મુનિરાજશ્રી વિદ્યાવિજયજી જૈન જગતના એક સ્વત્ર અને સુધારક વિચારવાળા સમયજ લેખક અને વક્તા છે, એ જણાવવાની હવે જાગૃતજ જરૂર રહે છે એમના કેટલાયે અથોએ સમાજમા જે આર મેળવે છે, એ મેળવી અમણ્યુ નથી 'સમયને ઝોળખો' નામના પુસ્તકનો ૧ લો લાગે થોડા વખત ઉપર બહાર પડેલો, તેની પહેલી આવૃત્તિ પછી, અમારે તેની બીજી આવૃત્તિ પણ બહાર પાડવી પડી છે, અને 'સમયને ઝોળખો' નો બીજો લાગે પણ અમે જનતાની મમક્ષ મૂકીએ છીએ

પ્રકાશકનું નિવેદન

સાહિત્ય એ જીવનનો માર્ગદર્શક છે જે સાહિત્ય દ્વંધની લાગણીઓ અને જગતના સૂક્ષ્મ અનુભવ પછી જન્મે છે, તે અનેન્તુ દેખાણ કરવામાં સદાયમૂલ થાય છે આજે આના સાચા સાહિત્યની જગતને ભૂખ લગી છે તે, કાર્પિણ જાતના ધાર્મિક કે સામ્પ્રદાયિક અભિનિવેશ સિવાયના, પરંતુ જગતની કુચીઓ સમજાવતા સાહિત્યને ઝખી રહ્યું છે આવા સાહિત્યનું સર્જન ક્યા છે ?

અમારી પ્રથમાજ્ઞા આની જાતના સાહિત્યને જનસમાજ સમક્ષ રજુ કરવાના મનોરથો સેરી રહી છે અને અમને જણાવતા હર્ષ થાય છે કે-દુક સમયમાજ એલો જનતાસમક્ષ ૧૩ પુસ્તકો ધરી દીધા છે અને ચૌદમું પુષ્પ મુનિરાજશ્રી વિદ્યાનિગમજીની કૃતિનું આધરાય છે

મુનિરાજશ્રી વિદ્યાનિગમજી જૈન જગતના એક સ્વતંત્ર અને સુધારક વિચારવાળા સમયક લેખક અને વક્તા છે, એ જણાવવાની હવે ભાગ્યેજ જરૂર રહે છે એમના કેટલાયે પ્રયોગો સમાજના જે આંદર મેળ થો છે, એ પ્રાપ્તી અનુભવ નથી ‘સમયને ઓળખો’ નામના પુસ્તકનો ૧ લો ભાગ થોડા વખત હપર બહાર પડેલો, તેની પહેલી આવૃત્તિ પછી, અમારે તેની બીજી આવૃત્તિ પણ બહાર પાડી પડી છે, અને ‘સમયને ઓળખો’નો બીજો ભાગ પણ અમે જાતનાની મમક્ષ મૂખીએ છીએ.

‘ સમયને ઝોળખો ’ના પહેલા અને બીજા ભાગમાં મુનિરાજશ્રી વિદ્યાવિજયજીના, તે ઝોળસ્વી અને પ્રભાવશાળી લેખોનો સંગ્રહ છે, કે જે લેખો ‘ ધર્મધ્વજ ’ માં નિયમિત રીતે તેમણે લખ્યા હતા પહેલા ભાગમાં ૧ થી ૩૬ સુધીના લેખો આપવામાં આવ્યા છે ત્યારે આ બીજા ભાગમાં ૩૭ થી ૫૬ સુધી

વાચકોને સહાય કરી શકે છે- મુનિરાજશ્રી વિદ્યાવિજયજીના આ ૫૬ લેખોમાં આવૃત્તી કાનના પડઘાઓ છે, જીવનની સમસ્યાઓના સુદૃઢ ઉકેલ છે, સમાજના અંધ પતન માટેની સાબતો છે, સાધુજીવનના સુધારાઓ માટેની ઉમ્મ પરત્તુ આવશ્યક અને આત્મસંતોષ સૂચનાઓ છે દૂકમાં કહીએ તો આજના સામાજિક જીવનને ઝાતરી ખાતી રૂનીઓ રહામેનો નિર્ભય બળનો છે પ્રત્યેક લેખમાંથી સુધારણાની ઉમ્મતા અને ધગશ તરી આવે છે

અમારી સંપૂર્ણ ખાતરી છે કે-મુનિરાજશ્રી વિદ્યાવિજયજીનો સમયને ઝોળખો ’નો સંદેશ જૈનસમાજના જીવનમાં ઉપરોગી નિવડશે, અને તેમણે પ્રત્યેક લેખમાં જૈનજીવન સાથે જોડેલ સબધ ધરાવતા પ્રશ્નો પર કરેલી નિરૂપણ તરફ ઉપર જોડેલ સમાજ ધ્યાન આપી સુધારાના માર્ગે વળશે

‘ લેખોનો સંગ્રહ અને તેની ગ્રેસ મેળી કરી આપનાર બાપ્તિસ્ટાન્ટિયાન બ્રાધરસ ડેફગમવાળાનો આભાર માનીએ છીએ ’

શ્રીવિજયધર્મસુરિ જૈન મુદ્રાલય

જાડા સરાઈ ઉમ્મજી

૧-૧-૩૪

દીપચંદ આઠિયા

અમી

સમયને ઓળખો.

ભાગ ૨ જો.

‘ સમયને ઝોળખો ’ના પહેલા અને બીજા ભાગમાં મુનિરાજશ્રી વિદ્યાવિજયજીના, તે ઝોળાસ્વી અને પ્રભાવશાળી લેખોનો સંગ્રહ છે, કે જે લેખો ‘ ધર્મધ્વજ ’ માં નિયમિત રીતે તેમણે લખ્યા હતા પહેલા ભાગમાં ૧ થી ૩૬ સુધીના લેખો આપવામાં આવ્યા છે, ત્યારે આ બીજા ભાગમાં ૩૭ થી ૫૬ સુધી

વાચકો જોઈ શકે છે- મુનિરાજશ્રી વિદ્યાવિજયજીના આ ૫૬ લેખોમાં આવતી કાન્યા પડધાઓ છે, જીવનની સમસ્યાઓના સુદર ઉકેલ છે, સમાજના અંધ પતન માટેની લાલચતી છે, સાધુજીવનના સુધારાઓ માટેની ઉમ્મ પર તુ આવસ્યક અને આત્મશીલ સૂચનાઓ છે દૂકમાં ઠહીએ તો જાળના સામાજિક જીવને કોતરી ખાતી ઠહીઓ સ્થાપેનો નિર્બોધે બળવો છે પ્રત્યેક લેખમાંથી સુધારણાની ઉમ્મતા અને ધગશ તરી આવે છે

અમારી સંપૂર્ણ ખાતરી છે કે-મુનિરાજશ્રી વિદ્યાવિજયજીના સમયને ઝોળખો ’ના સદૃશ જીવનસમાજના જીવનમાં ઉપયોગી નિવડશે, અને તેમણે પ્રત્યેક લેખમાં, જીવનજીવન સાથે જોડે સબધ ધરાવતા પ્રશ્નો પર કરેલી નિદર ચર્ચા ઉપર જીવન સમાજ ધ્યાન આપી સુધારાના માર્ગે વાગશે

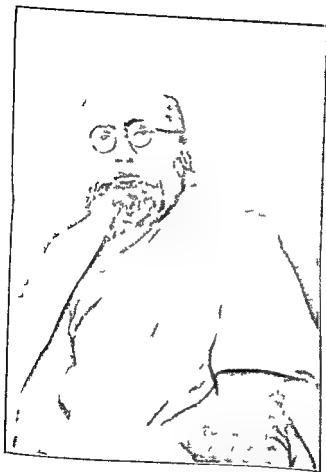
લેખોનો મમદ અને તેની પ્રેસ કોપી કરી આપનાર બાઈ યાતિનાથ બનાખીદસ દેહગામવાળાનો આભાર માનીએ છીએ ”

શ્રીવિજયધર્મસુરિ જીવન મથમાળા
છાટા સરકાર, ઉજ્જૈન.

દીપચંદ આકિયા
મત્રી

સમયને ઓળખો.

ભાગ ૨ નો

मुनिश्री विद्याविजयजी महाराज

(૩૭)

ધર્મ ભાવના

‘ ધર્મ ભાવના ’ એમ આર્યાવર્ત્તના મનુષ્યોનું ભૂપણ છે યુરોપના દેશવામીઓ કરતા ભારતવાસીઓમા કંઈ વિશેષતા હોય તો તે, યુરોપવામીઓ પૌદ્ગલિક ભાવોની ઉત્પત્તિમા રાતદિવસ રમ્યા પમ્યા રહે છે, બ્યારે ભારતીય લોકો માધન પુરતા પૌદ્ગલિક ભાવને પોષવા સાથ ‘ ધર્મભાવના ’ ના ધ્યેયને છોડતા નથી. દુકમા કહીએ તો ‘ ધર્મભાવના ’ એ ભારતીય મનુષ્યોનો સુદ્રાલેખ છે. બહુધા ભારતમા જન્મ લેનારના સસ્કારો જોઈશુ તો આપણને જણાયે કે-તેનામા

સ્વભાવિક દયાળુતા, નમ્રતા, વિવેક, પ્રેમભાવ અને ધર્મની પ્રવૃત્તિઓ તરફ અભિરુચી જરૂર દેખાશે જો કે, બધી કોમોમા જન્મ લેનારાઓમા એક સરખો આ ભાવ નહિ હોય, તો પણ લગભગ મનાતનધર્મી-જીન વિગેરે એવી ઉચ્ચ જાતિની કોમોમા તો આ ભાવ અવશ્ય મ્હોટા ભાગે દેખાશે જ

બાલક જન્મ્યા પછી માતા-પિતાની માથે બહાર જવા લાગે છે, ત્યારથી તે માતાપિતાની ભાવનાનું અનુકરણ કરતું જોનારી બને, તેનામા એ સમજવાની શક્તિ નાહ હોય, કે આ શું થાય છે? આ ક્રિયા શા માટે કરવામા આવે છે? તેમ છતાં જો એટલું તો જરૂર સમજે છે કે-આ અમારા ગુરુ છે ગુરુને મા નમસ્કાર કરે છે માટે મારે પણ કરવા જોઈએ મા મદિરમા જાય, અને જે પ્રમાણે તે કરે, તે પ્રમાણે તે બાળક પણ કરે છે ઘણી વખત તો એવા બાળકો જોવામા આવે છે કે જેનામા, આપણે જાણીએ કે જરા પણ મમજશક્તિ નથી, સાવ બાળક-જે ત્રણ વર્ષની ઉંમરનું બાળક હોય, એવા પણ માતા-પિતાની ગેરહાજરીમા મદિરમા પહોંચી જાય છે, અને લગવાનની મૂર્તિની સ્થાને મીઠા માડીને બેસી રહે છે આ પૂર્વ જન્મતા સંસ્કારો નહિ તો બીજું શું છે? ઘણા એવા બાળકો આપણે જોઈશું કે-જેનામા સ્વભાવિક વિનયબુદ્ધિ હોય છે કોઈ આવ્યું, ગયું, તે વખતે હાથ જોડવા, પ્રણામ કરવા, વિગેરે નિયમો સાચવે છે આ પણ સંસ્કારોનું જ પરિણામ છે

હોનાની મતલબ કે-‘ધર્મભાવના’ એ ભાગ્યવીર મનુ-
ષ્યોનો જન્મમિત્ર મુદ્રાલેખ છે, આદર્શ છે આ જાત્યાવસ્થાના
મન્દારોને જો તેવું ને તેવું પોષણ મળતું રહે છે, તો તે કાયમ
રહે છે પરંતુ જો જાળકે લ્હા જગ મોટું થયું, મુલમા
ભણવા લાગ્યું, મમાગની દવામા અડાના લાગ્યું, ત્યાં તેના
મન્દારોમા ગિવિજ્ઞતા પ્રવેગવા લાગે છે એ જન્મજાતોની
નિર્દોષતામા હવે ઠણપ આવવા લાગે છે આવા સંયોગોમા
જો સન્દારી માતા-પિતા કે ડોઈ વડીલના આશ્રય નીચે
લ્હા મુખી રહેવાતું હોય છે, ત્યાં મુખી તો તેની તે ધર્મભા-
વના લગભગ કાયમજ રહે છે, પરંતુ નમીજ યોગે ઠા તો
એવા મન્દારી ધર્મભાવનાવાળા માતૃપિતાજ ન હોય, ડિના
એવા માતાપિતાનો વિરહ વાય તો તે જાળક-યુવાનીના
હાન્મા પ્રવેશ કરવા તૈયાર થયેલો જાળક મ્વાભાવિત જ
પોતાની ધર્મભાવનાને જોવા લાગે છે એટલું જ નહિ પર-
ન્તુ એની આમપામ થઈ એવાજ નાસ્તિક-વ્રદ્ધાદીન યુવકો
ફરી વળેલા હોય છે, તો તો તેની ધર્મભાવનાનું નામો
નિશાન મજબૂ પણ રહેવા પામતું નથી

આજ યુવકે લ્હા મુખી પ્રાવૃત્તિ અને માધ્યમિક શિક્ષણ
-કેળવણી લેતો હોય છે, ત્યાં મુખી તો કઈદે એનામા આસ્તિ-
ક્તા, ધર્મવ્રદ્ધા, વિનય, વિરેક, સહયતાના ચિહ્ન નજરે પડશે
પરંતુ લ્હા તે ઉચ્ચ કેળવણી, એટલે કે એન્જીન્યરીંગ થયું,
ઇજીનીયરી, ડોક્ટરી આદિનો અભ્યાસ કરવો, આ કેળવણીમા

પ્રવેશ કરે છે, એટલે એઓની ધર્મભાવના ભાગ્યે જ કોઈ ભાગ્યશાળીમા જોવામા આવે છે અહિં પણ, એટલુ તો ખરૂ છે કે જેના જન્મથી સારાજ સંસ્કારો પડેલા હોય છે અને ઉત્તરોત્તર અવસ્થામા ધર્મભાવનાની પુષ્ટિ મળેલી હોય છે, એતો એજ્યુ એટ થાય કે સોલીસીટર થાય, વકીલ થાય કે બેરીસ્ટર થાય, ડાક્ટર થાય કે ડોક્ટર થાય, એની ધર્મભાવના એની એજ કાયમ રહેશે એની ક્રિયાભિરૂચિતા એવીને એવીજ ચળકતી જ જોવાશે એના વિનય-વિવેક-સહયતા-નમ્રતા બધુયે એવુ ને એવુ જ દેખાશે પરંતુ કમનસીબે જેને બા-યા વસ્થામા કે પછીની અવસ્થામા અને ટેવટે ઉચ્ચ કેળવણીની અવસ્થામા ધણા સારા સંસ્કારોનુ સાધન નથી રહેતુ, એના ઓમાથી તો કવચિતજ કોઈ ધર્મભાવનાવાળો યુવક શોધ્યો પણ જડશે અને તેટલા જ માટે એજ બગાળી વિદ્વાને પોતાના પુસ્તકમા લખ્યુ છે કે “ અત્યારના કહેવાતા કેળવાયલાઓમા સેકડે પચાણ ટકા નાસ્તિક હોય છે ”

આવી ઉચ્ચ કેળવણી આપતી ઢોઈ કોલેજમા ચાલ્યા જાઓ, અથવા એજ વિદ્યાર્થીઓની બોર્ડિંગનુ નિરીક્ષણ કરવાને ચાલ્યા જાઓ, ભાગ્યે જ કોઈ યુવક હશે કે જે હાથ જોડીને પ્રણામ સરખો પપુ જરશે તમે બોર્ડિંગના મકાનમા ફરતા રહો, અને એ યુવકો છુટ પડેરીને ઉઘાડા માથે ગમે તે રીતે ચમચમ કરતા તમારી અડફેટમા આવીને આમ તેમ દોડતા-ફરતા રહેશે, પરંતુ ઢોઈ હાથ સરખો નહિ જોડે

એક આગન્તુક મનુષ્યને હાથ ભેડવા, પ્રણામ કરવા, એ તો ધર્મભાવનાનું તો શુ, પરન્તુ એક વ્યવહારનું જ પ્રથમ પગ-
થીયું છે, એનો પણ અભાવ એઓમા મોટે ભાગે ભેવાય છે
જવા દો તે સામાન્ય ગૃહસ્થની વાત સાધુઓ-મુનિરાજો પણ
ને કોઈ એવી મન્યામા પ્રવેશ કરી લાય છે, તો તેઓને
પણ હાથ ભેડવા સગ્ગો વિનય નહિ બતાવવાવાળી મન્યા
મે ભેડ છે અને તે જૈન મન્યા

આવી સસ્વાઓ ભેજાના પ્રસંગો પ્રાપ્ત થવા વખતે મને
આર્યસમાજના શુરકુળ કે આપણી પ્રાચીન પદ્ધતિથી ચાલતી
શાળાઓ યાદ આવે છે આર્યસમાજના શુરકુળમા કોઈ
સાધુ તો શુ, એક સામાન્યમા સામાન્ય ગૃહસ્થ જ એના
કમ્પાઉન્ડમા ટેમ ન પ્રવેશ કરે, મહામે મળતો બાળક
કે યુવક, સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ કે પ્રીન્સીપલ-કોઈ પણ હશે, અવશ્ય,
આગન્તુકને દેખનાની સાથે કહેશે “નમસ્તે” પહેલો
નમસ્તે શબ્દ તો તેમનો ખરો જ, તે પછી ‘શા માટે
પધારવું થયું છે’? ‘મસ્વાનું નિરીક્ષણ કરશો’?
વિગેરે ખૂબી લઈ તે કાર્યમા તેઓ પ્રવૃત્ત થશે.

સ્વાભાવિક રીતે આપણો અતગતમા એમજ કહે છે
કે દેખવણીનો દરજ્જો જેમ જેમ વધતો જાય, તેમ તેમ
પોતાની કર્તવ્યદિશાનું ભાન વધારે થવું ભેદ્ય એ હું કોણ
હું ? હું હવે આવ્યો છું ? માગ માતા પિતા પ્રત્યે માફ
શુ કર્તવ્ય છે ? દેવ-શુર-ધર્મ પ્રત્યે મારે કેવો વર્તવ

રાખવો જોઈએ ? જે દેશનું લોહી મારી નસોમા વહે છે, જે દેશનું અન્ન માગ પેટમા છે, અને જે દેશની શક્તિ માગ બાહુમા છે, એ દેશને માટે માટે શું ડરવું જોઈએ ? જે પવિત્ર ધર્મમા હું ઉઠ્યો છું, એ ધર્મ-એ સમાજને માટે મારે કેટલો ભોજ આપવો જોઈએ ? ઉચ્ચ કેળવણી લેતા યુવકમા આ વિચારોનો ઉદ્ભાવ અને તેને યોગ્ય ક્રિયાઓમા પરણિતપણ વધારે થવું જોઈએ તેના બદલે એ ઉચ્ચ કેળવણી લેતા યુવકોમા સામાન્ય વ્યવહારિક-જન્ય ક્રિયાઓનો પણ અભાવ-અને તેમ છતાં પણ તેઓમા મ્હોટી મ્હોટી વાતોના હવાઈ ફિ લા ઉભા થતા જોઈએ છીએ, ભારે તો તે ઉપર આપણને અનેક પ્રકારની ક પનાઓ ક વાનો અનકાશ મળે છે

ભારતના યુવકો સાવ શુષ્ક-ધર્મભાનનાહીન અને ક્રિયા બાકથી સર્વથા વિમુખ થતા બન્ય છે, એનું કારણ શું ? શું એ ઉચ્ચ કેળવણીનો પ્રભાવ છે ? અથવા શું એવી સંસ્થાઓમા એવી ધર્મભાવનાને પોષવા તરફ લક્ષ્ય જ અપાતું નહિ હોય ? અથવા તો શું ત્યાં સંસ્કારો જ એવા પાડવામા આવતા હશે ? આ ક પનાઓ એ સ્વાભાવિક ક પનાઓ છે આમા કઈ ક પના માગી છે, એનો નિર્ણય કરવો બહુ કઠિન છે, તેમ છતાં એટલું તો ચોક્કસ છે કે-જો તે નવયુવકો-ઉચ્ચ કેળવણી લેતા યુવકો ને પણ એમની ધર્મભાવના પુષ્ટ થાય વધે અને તેઓ પોતાનું કર્તવ્ય સમજે જુની જુની વ્યક્તિઓ પ્રત્યે એમનું શું

કર્તવ્ય રહેલું છે, એ સમજે, એવા સાધનો મેળવી આપવામા આવે તો મને લાગે છે કે—જાજના તે સુવંદોમા ‘એમા શુ ?’ એના વિચારો ઉત્પન્ન થઈને, એ વિચારોના આધારથી જે શુદ્ધતા આવે છે અથવા ધીર શબ્દોમા ઠહીએ તો ધાર્મિક ભાવનાથી અધ પતન થાય છે, એવું અધ પતન વવાનો પ્રમગ તો નજ આવે જોડીનો ઠાગ આપણા સુવંદોને ઠગવણી અપાવવાનો હેતુ શો છે? એજ કે—તેઓ એક માથે ગહે, એક માથે ખાય પીએ અને તેઓની ઠગવણીની માથે એમની ધર્મભાવના ઘાયલ ગહે, એવા ઉપાયો લઈ ચલાય અને તેને માટેજ સમાજ હવેલો કે લાખો રૂપિયાનું ખર્ચ કરે છે પરંતુ આટલું ખર્ચ કરવા છતાં પણ, અને આટલા પ્રયત્નો લેવા છતાં પણ, જે આપણા સુવંદો ધર્મથી વિમુખ જ વતા રહે—ઉચ્ચ કેળવણીના ઘેનમા દેવ-શુર-ધર્મ-પિતા-દેરા પ્રત્યેની ચોતાની કુળોને ભુલી જ જાય, ગલકે આપણે ધણી વખત લોકો દ્વારા માલગીએ છીએ તેમ, તેઓ પગમાત્માની મર્તિ-ઓને એક પ્રકારના ગમકડા અને શુરઓને પણ કંઈ ચીજ જ ન સમજે, તો પછી સમાજના એ પ્રયત્નની સાર્વજનિક શી ? અને તેટલા જ માટે માટે તો એ નમ્ર મન છે કે ઉચ્ચ કેળવણી આપવી જરૂરની છે, અત્યારે રાજદારી વિષયોમા પણ ભાગ લેવાવાળા તૈયાર કરવાની જરૂર છે, અને તે સમય પ્રમાણે ઉચ્ચ કેળવણી લેશે તોજ થશે, તે ગંધી વાત સાચી, પરંતુ તેઓની ધર્મભાવના નષ્ટ ન વાય, અને તેઓ દેશ-સમાજ-ધર્મ-માતા-પિતા અને દેવ શુર પ્રત્યેનું ચોતાનું કર્તવ્ય

સમાજતા થાય, એવા પ્રયત્નો તો ખાસ કરીને કરવા જ નોંધ્યે ને યુવકો ઉપર આપણે આપણી સમાજની ભવિષ્યની ઉન્નતિનો આધાર ગાળીએ છીએ, તેજ યુવકો ન્યા મુધી અભ્યાસ કરવો હોય-ટેળવણી લેવી હોય ત્યા મુધી સમાજની સાથે સંબંધ રાખે, અને કદાચ તેથી વધારે રાખે તો-ન્યા મુધી તેમને પોતાના ધંધામાં પગ પસારવો હોય ત્યા મુધી રાખે, અને તે પછી દેન, શુર, ધર્મ, કે સમાજ, ઉપકારી કે અનુપકારી કેઈને પણ ન છોડે, એતો ખરેખર કમનસીબી જ કહી ગકાય એવી સ્થિતિમાં તેઓ ન આવે, સમાજનો ખચેલો પૈસો ભગ્નાદ ન જાય, એને માટે અભ્યાસની અવસ્થામાંથી જ તેમની ધર્મભાવનાઓ મજબુત ગ્રહે વધતી રહે, એના પ્રયત્નો કરવાની જરૂર છે

એક તરફ જેમ આપણા યુવકોમાં આવી રીતે ધર્મભાવના શુષ્ક થતી જાય છે, તેવી રીતે બીજી તરફથી આપણા મોટા ધનાઢ્યોના ઘરોમાં પણ ધર્મભાવનામાં શુષ્કતા વધતી જ જાય છે. મુખ્ય કે અમદાવાદ જેવા શહેરોમાં શહેરથી ૫-૨૫ કે ૫૦ માઈલ દૂર બગલાઓમાં રહેનારા શેઠીઓમાં વર્ષમાં એક દિવસ પણ બાળ્યે જ શુરૂઓ પાતે જતા જોવાતા હોય છે અને અધુનામાં પુરૂ એઓને જો પાર્શ્વવર્તી મનુષ્યો લોકર મજોલા હોય છે, તો તો તેઓની ધર્મભાવના તો ફર રહી, પરંતુ તેથી આગળ વધીને તેઓમાંના કેટલાક તો ભક્ષ્યાભક્ષ્યનો કે પેયા પેયનો પણ વિચાર દૂર મૂકી દે છે. આવા અનેક શેઠીયાઓના નામો સાબળવામાં આવે છે. સમાજની કમનસીબીનું આ

પારણામ નહિ તો બીજુ શુ છે ? વધારે ખુબી તો એ છે કે તેમ છતાં પણ તેઓ પોતાને જેન સમાજના નેતા-આગેવાન ગ્રહેવગવે છે, અને જેન સમાજ તેઓની લક્ષ્મી પર મુગ્ધ બની આગેવાન માની મદિયોની મિત્રતાના દ્ર-ટીઓ બનાવવાને પણ તૈયાર રહે છે અસ્તુ, ગમે તેમ, પરંતુ આવા વનાઢ્યોમા પણ ધર્મભાવના દિવને દિનમે કમ થતી ગઈ છે અને તેનુજ પશ્ચિમ કે અત્યારે કેટલાકોમા તો જૈનત્વ સરખું પણ ચોધ્યું નડે તેમ નવી આ મિથિતિ સુધારવા માટે પણ પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે આ ધનાઢ્યોનુ તો વધુ તે ધયુ, પરંતુ તેઓએ પોતાની મતતિ ધર્મભાવનાથી રહિત ન બને, તેને માટે ચીવટ રાખવાની જરૂર છે તેઓને એવા મન્દારોમા ઉછેરવાની જરૂર છે કે જેથી એઓના ધર્મસંસ્કારો કાયમ રહે, અને ઉત્તરોત્તર ઉત્તમ થાય

મને લાગે છે કે-જેમ આજના યુવકો, પોતાની ડેજ-વણીને પીસ્તાલીએ આગમ અને ચારે વેદ માનીને તેના ઘેનમા મન્ત રહી ધર્મકર્મથી દૂર રહે છે, તેવીજ રીતે આ ગૃહસ્થો-ધનાઢ્યો પણ પોતાની લક્ષ્મીના મદમા કદાચ એમ સમજતા હશે કે-‘ હવે અમારે શુ બાકી છે કે જેથી અમારે ધર્મભાવના રાખવી-ધર્મક્રિયાઓ કરવી અમને તો બધુ પ્રાપ્ત થયુ છે એને લોગવવુ એજ અમારૂં કર્તવ્ય છે ’ પરંતુ તેઓ ભૂલી જાય છે કે-પુણ્યની પૂર્ણાહુતમા આજનો લક્ષાધિપતિ-ઝોટચાધીશ કે અણ્ણધિપતિ કાલનો ભિખારી

છે એ લક્ષ્મીના ભરોતે રહેવું એ ભયકર બૂલ છે બૂલવું
 ભેંધતું નવી કે-લક્ષ્મી એ પુણ્યનું પરિણામ છે ખરી
 વસ્તુ સમારમા ધર્મભાવના જ છે અને તેને પોતાના જીવ
 નનું ધ્યેય બનાવવું ભેંધએ અને જે માણસ એના ઉપર
 મુસ્તાફ ગહે છે, તેજ પોતાના આ જીવનમા પણ સાચો
 આનંદ અનુભવી શકે છે

આ 'ધર્મભાવના' જેન મમાજમા જાગતી-જીવતી રહે
 તો જેન ધર્મની અને મમાજની ઉત્કૃષ્ટતા છે આપણી કદેક
 જાતની મન્યાઓમા 'ધર્મભાવના'નું માધન અવશ્ય રાખવું
 ભેંધએ છે અને તોજ આજના બાળકો ક્રિયાકાંડમા અભિ
 રૂચિવાળા ગહેશે ભલે તે થોડા વખતને માટે એ ક્રિયાઓનું
 મહત્ત્વ ન સમજતા હોય, પરંતુ જો કરતા રહેશે, તો જરૂર
 કોઈ વખત એનું મહત્ત્વ સમજશે, અને તેમા વધારે રસ
 મેળવશે. તેવી રીતે આજના યુવકો ભલે સમજીને કહે,
 પરંતુ કહે જરૂર તેઓ સમજવા માટે પ્રયત્ન કરે, પરંતુ
 જો તે તરફથી સર્વથા વિમુખ થઈ જશે, તો અત્યારે આપણે
 ધણાઓને માટે સાબળીએ છીએ તેમ નાસ્તિકતાની છેક છે. લી
 પાયરીએ આવી પડશે ધર્મભાવના ન કેવળ ક્રિયાભિરૂચિ
 સાથે જ સળધ રાખે છે તેઓમા લક્ષ્યાલક્ષ્યનો-પેયાપેયનો
 પણ વિચાર રહેવો ભેંધએ કર્ત્તવ્યાકર્ત્તવ્યનું જ્ઞાન હોવું
 ભેંધએ હું તો એ યુવકોને એજ કહું છું કે અત્યારની વિજ્ઞા
 નની દૃષ્ટિથી પણ જીન સિદ્ધાન્તોનો-જૈન ક્રિયાઓનો-જૈન

તોનો જો અભ્યાસ કરવામાં આવશે, તો તે બધામાં અર્થાત્
જૈનધર્મની એક એક આજ્ઞામાં સાર્થકતા જણાશે, મહત્વ
જણાશે, ઉપયોગીતા જણાશે અને મત્યતા મમજાશે

આવા ઉત્તમ નિયમોનું પણ પાલન કરવાથી આપણે
વિમુખ રહીએ, આપણે એ ક્રિયાઓ તરફ આલસથી ન
રાખીએ, આપણે એ સિદ્ધાન્તો ઉપર શ્રદ્ધા ન રાખીએ, તો
તે આપણી ખરેખર કમનસીબીનું કહી શકાય

પ્રાન્તે આપણા બાળકોમાં, યુવકોમાં અને ધનાઢ્યોમાં
ધર્મભાવના જાગૃત થાય, અને તેઓ માચી ધર્મમૂર્તિઓ
બને, એજ અત કરણથી ઇચ્છી વીગમુ છું

શુ છે ? અને એ કમનસીબીના-એ અમહકારના કેવા દૃટ પરિણામો આપતો ભોગવી રહ્યા છીએ, એ કોઈથી અનિવાર્ય છે કે ?

તેન સમાજનું મુખ્ય અગ-સાધુ માધ્વી એમા કેટલો અમહકાર છે ? એક માધુ એક કામ કરે, એને બીજો અનુભવેશો નહિ, બંકે ચુપ પણ નહિ રહે, પરંતુ તે પોતાની શક્તિનો ઉપયોગ તે કાર્યને તોડી પાડવામાજ કરશે એક સાધુ એક ગામ જે ઉપદેશ આપી ગયા હોય, એથી વિપરીત જ બીજા આવીને ઉપદેશ આપશે એક માધુ, અપવિત્ર દેશનું વાપરવાની ના પાડશે, તો બીજો પવિત્ર કે અપવિત્રનો ખ્યાલ દૂર કરાવી તેને વાપરવાનીજ હિમાયત કરશે એક સાધુ સાધારણ ખાતાની પુષ્ટિ કરશે, તો બીજો તેના ઉપદેશને કાપવા માટેજ દેવદ્રવ્ય વધાનવાની હિમાયત કરશે એક શુદ્ધ વસ્ત્રો વાપરવાની હિમાયત કરશે, તો બીજો તેનું ખડન કરશે એક જ્ઞાન પ્રચારની આવશ્યકતા બતાવશે, તો બીજો ખાસ ઇશિદા પૂર્વક જ-ઉજમણા-ઉપધાન અને સંધો કાઢવા તરફ જોર દેશે એક કોઈ સંસ્થા માટે કોઈ ગૃહ દ્વારે ઉપદેશ આપશે, તો બીજો તેને ના પાડશે સાધુઓની આ સ્થિતિથી સમાજની ત્રિશકુ જેવી સ્થિતિ થાય, એમા આશ્ચર્ય શુ છે ? હું તો કહું છું કે સહકાર કરવો તો દૂર રહ્યો, સાધુઓ એક બીજાના કાર્યમા વિઘ્નબુત ન થાય, તો પણ ગનીમત છે “ પપ્પા પાપ ન કર્યું, તો પુણ્ય કર્યું તો વાર ” એવું અત્યારે મનાય પરંતુ સાધુઓ

કે જેમના ઉપદેશ ઉપર આખી મમાજના કચ્છાણનો આધાર છે, તેઓ પોતાના આપસના અસહકારથી આખા સમાજની દશા કેવી કદગી કડી મૂકે છે, એના ઉદાહરણો આપવાની જરૂર કે શું ? આવી અવસ્થામાં મમજી ગૃહ-યોગે જેઓ કોઈના ગંગાન્ધ બન્યા નથી-તેઓ તો કોઈ પણ કાર્ય પોતાની મુનમણી ઉપર જ રહે છે તમે ‘જમે તેમ ઉપદેશ આપો, અમે અમારૂં મનનું ધાર્યું કરીશું’ ‘અમાગ ગામના મધની અનુદ્રવતા-વિચાર પ્રમાણે થશે’ ઢમનમીએ જો સાધુ પોતાના વિચાર પ્રમાણે કંવાનો આશ્રહ કરવા જાય છે, તો તે સાધુને ગૃહસ્થો શેકડું જ પરખાવે છે આવી સ્થિતિમાં સાધુની કિંમત વધે છે કે ઘટે છે, એનો વિચાર તેઓએ જવો ઘટે છે આ બધું એક ‘અમહકાર’ ના પશ્ચિમને બને છે જો સાધુઓના ઉપદેશમાં-વ્યવહારમાં-વર્તનમાં અહકાર હોય, એક બીજાની સહાનુભૂતિ હોય, તો દેટલું સુદર કામ વધે નહીં ?

આ જ દશા ગૃહસ્થોની છે ગૃહસ્થોમાં ખાસ કરીને આગેવાનોએ-ધનાઢ્યોએ જો એક બીજાની માથે સહકાર રાખ્યો હત, તો આજે મમાજની આ દશા ન થાત ગૃહસ્થોમાં, એક શેઠીયો બીજા શેઠીયાની ચઢની જોઈ શકતો નથી એક ગૃહસ્થ એક કામ કરે, એને બીજો જરૂર વખોડે-સંધના કાર્યોમાં એક ગૃહસ્થ એક વિચાર મૂકે, તેને બીજો તોડવાજ તૈયાર વાય એક મદિરના જે ગૃહસ્થો ટૂંટી હોય, તો તે જેમાં પણ સહકાર ન મળે એક પેદીમાં જે ચાર ગૃહસ્થો વહીવટ કરના હોય, તો તેમાં એ એક બીજાનો અમહકાર

ગૃહસ્થોમા એક વર્ગ એવો છે કે-જેઓ 'કેળવાયલા' ઓના નામે ઓળખાય છે આ 'કેળવાયલાઓ' ની તો ગતિ જ બજબ છે 'સપ' 'ઐ-ય' 'મહાકાર' 'પ્રેમ' ના બલુગા તેમના માલખો તો જાણે જગન અજવે, પરંતુ તે પોતે એક બીજાઓ સાથે 'સહકાર' ન સાથે તેઓ જેમને 'જૂના વિચાર' ના 'અભણીયા' ગણે છે, તેમની પાસે મતલબ સાધવી હોય ત્યારે તો તે દોડતા જાય, અને ખુશામદ કરે, પરંતુ પાછળ તો તેઓને "જૂના દરરા અને 'ગાડરિયા પ્રવાહમાં તણાતા' માને આ કેળવાયલાઓમાં કેટલાક તો પોતાને 'જ્ઞાનના સમુદ્ર' મમજે છે હું ઘણી વખત લખી ગયો છું તેમ-તેઓ પોતાનાથી કેઈમાં પણ 'વધુ જ્ઞાન' સમજતા નથી, જોતા નથી અને આના પરિણામે તેઓ બીજાની સાથે 'સહકાર' કરવાથી દૂર રહે છે પોતાની પહાડ જેવડી ભૂલા, અધાધુધી અને મ્હોટી મ્હોટી પોલો કેઈ બહાર પાડશે, એ જાયથી બીજાઓના અછતા દ્રવણો બીજાઓની આગળ ગાવામાં પોતાની કેળવણીની માર્થકતા સમજે છે

હું કેળવણીનો હિમાયતી છું કેળવણી ઉપર સમાજની ઉત્તરિનો મ્હોટો આધાર માનું છું યુવકો એ દેશની અને સમાજની આશાઓ છે, એમ સમજી છું, છતાં આજના એજ યુવકો કે કેળવાયલાઓમાં જ્યારે ઘણા ખરાઓમાં દાલિલતાનો દરિયો ઉજળતો જોઈ છું, એજ કેળવાયલાઓના

વચનોમા અને વર્તનોમા આકાશ-પાતાળનું અતર જોઉં છું, 'સહકારની' સુદરતા સમજવા છતાં 'અસહકાર' ના આન્દોલનો જોઉં છું, ત્યારે તે પામરો ઉપર દયા તો આવે છે તે આવેજ છે, પરંતુ સમાજના કાર્યોને માટે મોટામા મોટી 'નિરાશા' ભારી આગળ ખડી થાય છે બીજી સમાજના કેળવાયલાઓ, જ્યારે પોતાની આપ સની મતલિતતાઓને વળગી રહીને પણ એક બીજાથી 'સહકાર' સાધે છે, ત્યારે આપણા કેળવાયલાઓ નજીવી મતલિતતાઓને એક મહાન દુશ્મનાવટનું સ્વરૂપ આપી, એક બીજાથી અસહકાર-અસહકારજ નહિ, પરંતુ તેથી પણ આગળ વધીને એક પ્રકારનું વૈર ઉભું કરવા મંચી રહે છે આના જેવો દુખનો વિષય બીજો કયો હોઈ શકે ? કેળવાયલાઓ-માથા કેળવાયલાઓ તો તે છે કે-જેઓ સમાજમા શાન્તિ ફેલાવે, એક બીજાના કાર્યોમા ઉદાગતાથી વર્તાવ કરે જ્યાં અજ્ઞાનજન્ય અઘડાઓ હોય, ત્યાં એ અઘડાઓને-એ અજ્ઞાનતાઓને દૂર કરવા પ્રયત્ન કરે

આપણી સમ્યાઓ પણ આપસમા મહકાર નથી સાધી શકતી એનું કારણ પણ મને તો ઉપ- જોઈ તે જ-કેળવાયલા અથવા કહો કે તે તે. સમ્યાઓના કાર્યકર્તાઓની સકુચિતતાનું પગલામ જણાય છે લલે દરેક સ્થાનના કાર્યકર્તાઓ પોતપોતાના હસ્તકની સમ્યા માટે પ્રગતિના પ્રયત્નો કરે, પરંતુ તેણે બીજી સમ્યાને ધક્કો પહોંચાડવા

પ્રયત્ન કરવો, એ નરી મૂર્ખતા નહિ તો બીજુ શુ કહી શકાય ? બ કે ખરી વાત તો એ છે કે, જુદી જુદી દિશામાં કામ કરનારી સંસ્થાઓ ભલે જુદી જુદી દિશામાં કામ કરે, આજે સમાજ તો દરેક વિષયમાં ભૂખી છે, ગમે તે દિશાથી વિદ્યાનો પ્રચાર કરવો અત્યારે સમાજને લાભદાયક જ છે, પરંતુ તે તે દિશાઓમાં કામ કરનારી સંસ્થાઓને પોતાથી બનતો તન-મન-ધનથી યોગ દેવો, ‘સહકાર’ કરવો, એજ ડાહ્યા માણસોનું કર્તવ્ય છે પરંતુ એમ તો ન જ થવું જોઈએ કે પોતાની પોલો ઉઘાડી પડવાના ભયથી કે ગમે તે કારણે બીજી સંસ્થા માટે લોકોમાં ડુર્ભાવ ઉભો કરવો.

દુકમાં કહીએ તો આજે સમાજના પ્રત્યેક અંગે એક બીજાના અસહકારથી છિન્નભિન્ન થઈ રહ્યા છે. એક પણ કાર્યમાં જોઈતી સફળતા મળતી નથી, એનું કારણ ‘અસહકાર’ મિવાય બીજું કંઈ જ નથી. મુનિરાજે આજે એક બીજાનો ‘સહકાર’ કરે-અરે વધારે નહિ તો ડેવળ જરૂરી જરૂરી વિષયોમાંજ સહકાર કરે, તો મારી શ્રદ્ધા છે કે ઘડીના છઠ્ઠા ભાગમાં જૈન સમાજમાં તબુ જ ચૈતન્ય લાવી શકાય. આજે સમાજના ધનાઢ્ય આગેવાનો જો એક બીજાનો ‘સહકાર’ માધે, અને પોતાના પક્ષપાતના ચશ્માં નીચે ઉતારી દે, તો જે મુનિસમ્મેલન થવું આજે અશક્ય કે અસંભવિત જેવું દેખાય છે, તે મુનિસમ્મેલન ચોરાજ વળતમાં ભરાયેલું જોવા આપણે લાગ્યશાળી ચર્ચ શકીએ આજે સમાજનો

કેળવાયલો વર્ગ પોતાનું અભિમાન દૂર કરી મમાજના બીજા અંગો-સાધુઓ અને સમાજના આગેવાનોની સાથે 'સહકાર' કરે તો થોડાજ વખતમાં આપણી સંસ્થાઓ આદર્શ સંસ્થાઓ બની સમાજનું મુખ ઉજ્જવલ કરવા લાગ્યશાળી બની શકે અને આપણી આણુદૃષ્ટ કલ્યાણુજીની પેઠી અને ડોન્ડરન્સ ને એક બીજાનો 'સહકાર' સાથે તો આપણા એકે એક તીર્થેનું સરક્ષણ થવા સાથ સમાજમાંથી અનેક કુગિવાને દૂર થઈ શકે ત્યારે આપણી મમાપાર્ટી ને પોતાનો મમત્વ દૂર મૂકી એક બીજાનો 'સહકાર' કરે, તો જરૂર તેઓ પોતાની થતી મશ્કરીઓમાંથી બચવા માથ મમાજના કેટલાયે કાર્યો સુચારુ રૂપે ચલાવવામાં લાગ્યશાળી થઈ શકે

મુનિશાને ચેતો ! ગૃહસ્થો ચેતો ! કેળવાયલાઓ ચેતો ! આપણા અસહકારથી આપણે ઘણું ખોટું છે, અને ખોઈ રહ્યા છીએ સમાજને હિતત બનાવવી હોય, સમાજનું મુખ ઉજ્જવલ કરવું હોય, જૈન સમાજની પૂર્વીય કીર્તિને પાછી મેળવવી હોય, તો એક બીજાનો સહકાર કરો મમત્વને મૂકી દો અને સમાજનું કલ્યાણ કરવા કમર કમો જુઓ વિજય તમારા હાથમાં છે શાસનદેવ સર્વને સદ્બુદ્ધિ આપો, એજ અતિમ પ્રાર્થના

(૩૬)

શુ જૈન સૂત્રોમાં માંસાહારનું વિધાન છે ?

પુરાતત્ત્વમંદિર—અમદાવાદથી પ્રગટ થતા ‘પુરાતત્ત્વ
ના ઇન્ડિયન પુસ્તકના દયા અદ્વા આધ્યાપક ધર્મનિ
કૌસમ્બીનો, બુદ્ધચરિત્ર લેખમાળાના ૮મા લેખાકાર
‘ માંસાહાર ’ સંબંધી લેખ પ્રગટ થયો છે આ લેખ
આધ્યાપક મહાશયે એ જતાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે કે—બુદ્ધ
સમયમાં જેમ બુદ્ધ અને બુદ્ધના શિષ્યોએ માંસાહાર કરત
હતા, તેમ શ્રમણો (જૈન સાધુઓ) પણ કરતા હતા આ
આ વાતની પુષ્ટિમાં તેમણે આચારાગસૂત્ર નો એક પા
ત્રોત્તર દશવૈકલિકસૂત્ર નો જો ગાથાઓ આપી છે

આપણે, તેમણે આપેલા પાઠો ઉપર વિચાર કરીએ તે પહેલા, એક વાત નિચારી લેવી ઘટે છે

‘ અહિંસા ’ ‘ દયા ’ કે ‘ માસાહારનિવેધ ’ ના મૂળધર્મા જૈન મતમાં, જૈન ધર્મ કે જૈન સૂત્રોની-નિહ્તા-ન્તોની જે ખ્યાતિ છે, એ કોઈથી અજાણી નવી જૈનશ્રયોત્તુ બાનેકાઈથી અધ્યયન કરનાર પોતાની ઉઠે છે કે-‘ અહિંસા ’ ના મૂળધર્મા જૈન ધર્મની ખરાબરી દુનિયાનો એક પણ ધર્મ કરી શકે તેમ નથી. યદ્યપિ મહાવીરદેવના સમય પછીસનો વર્ષ ઉપરનો છે, તેમ છતાં, તે પછીના પ્રયત્નો અને ટીકાકારોએ અહિંસાની-માસાહારનિવેધની જે ઉદ્દેશપણા કરી છે, એ મહાવીરના સૂત્રોને અતુસરીનેજ મહાવીર અને મહાવીરના સાધુઓના આચરણને અવલંબીનેજ, નહિ કે પહેલા હતુ કંઈ અને તેમણે ણનાબુ કંઈ જો વસ્તુત મહાવીરદેવના સાધુઓ-નિર્જીયા માસાહાર કરતા હતા, તો ટીકાકારો અને પ્રયત્નોની કલ્પે આટલા દરજ્જે અહિંસા અને માસાહારનિવેધનુ પ્રતિપાદન નજ કરી શકી હતા આતુ ઉદાહરણ એજ મહાવીરદેવના સમકાલીન યુદ્ધ અને યુદ્ધસાધુઓનુ છે ‘ બૌદ્ધ ધર્મ ’ પણ અહિંસા ધર્મમા માનનારો હોવા છતાં યુદ્ધસમય પછીના પ્રયત્નો ન એટલુ અહિંસા કે માસાહાર નિવેધનુ પ્રતિપાદન કરી શક્યા કે ન હિંસા અને માસાહારનો ત્યાગ પણ કરી શક્યા છે કહેવાની કંઈજ જરૂર નથી કે-પશ્ચાત્કાલીન પુરૂષો અને

શાસ્ત્રો ઉપર, પૂર્વીય પુરૂષો અને પૂર્વીય શાસ્ત્રોની અમર અવશ્ય પડે છે એ સૌ ડોઘ કબૂલ કરી શકશે કે—યદિ મહા વીર અને મહાવીરના સાધુઓમા આજથી પચીસસો વર્ષ ઉપર પણ જે માસાહારનો પ્રચાર હત, તો આજે થોડા ઘણા અશમા પણ જૈનોમા—જૈન સાધુઓમા માસાહારનો પ્રચાર અવશ્ય દેખાત પૂર્વ સમયના આચાર—વિચાર અને શાસ્ત્રપ્રતિપાદ વિષયોની અમગ્નુ બીભુ ઉઠાહરણ હિંદુ જનતાનુ પણ છે

હિંદુઓમા દેવીઓ આગળ અપાતા ભોગો, યજ્ઞ—યાગા દિમા થતો પશુવધ એ પૂર્વના રિવાજો અને થયેલા શાસ્ત્ર વિધાનોની અસરનુ પરિણામ નથી શુ ?

આપણે આ અનુભવ અધ્યાપક કૌસભ્યીજીના એ મન્તવ્યને સ્વીકારવા માટે સાક્ષ ના પાડે છે કે—“ તે વખતે જૈન સાધુઓમા માસાહારની પ્રથા હતી ”

જૈનો—મહાવીર અને તેમના સાધુઓ સુસ્ત અહિંસાના ઉપાસક અને પ્રકાશક હતા, એ વાત ખુદ અધ્યાપકજીના શબ્દોથી પણ સિદ્ધ થાય છે તેઓ પૃ ૩૨૭મા લખે છે—

“ તેજ પ્રમાણે પોતાથી પરોક્ષ કે અહેતુપૂર્વક થયેલી હિંસા, એ હિંમા નથી, એમ જુદા ભગવાન કહેતા દાખલા તરીકે—આપણે દીવો કરીએ અને તેના ઉપર પડીને જીવડા મરી જાય, તો તે હિંસા નથી થતી, એમ તેમનુ જહેવું

હતુ તે ઉપરથી જૈન શ્રમણો પણ તેમને નાસ્તિક (અક્રિ-
યાવાદી) કહેતા ”

આનો અર્થ સ્પષ્ટ છે કે-જૈન શ્રમણો પોતાથી
પરોક્ષ થયેલી હિંસાને પણ હિંમા માનતા

જેઓ આટલે સુધી હિંસા માનતા, તેઓ બીજાઓ
પકાવેલુ પણ મામ સ્વીકાર કરે એ શુ બની શકે ખરૂ ?

એક બીજી વાત પણ ઉપરની વાતને સ્પષ્ટ કરે છે
અધ્યાપકજી લખે છે કે-

“ જૈન શ્રમણ બીજાના ઘરનુ આમત્રણ બીજાકુલ સ્વી-
કારતા નહિ જમે તે અન્ન, તેમને માટે જો તૈયાર કરવામા
આવ્યુ હોય, તો તેને તેઓ નિષિદ્ધ ગણતા અને હવ્નુ
પણ ગણે છે, કારણ કે-તે તૈયાર કરતી વખતે અગ્નિના લીધે
થોડી ઘણી પણ હિંમા થાય છેજ, અને તેનો સ્વીકાર કર-
વાથી શ્રમણે તે હિંસાને અનુમોદન આપ્યા જેલુ થાય
અહિંસાની વ્યાપક વ્યાખ્યા યુદ્ધ લગવાનને પસંદ નહોતી
બાળી લેખને કૂરતાથી પ્રાણિઓનો વધ ન કરવો, એટલુ જ
તેમનુ દહેલુ હતુ ”

આમા પણ તે વખતના જૈન શ્રમણોની અહિં-
સા સખધી વ્યાપકતા સ્પષ્ટ જણાય છે વ્યાપક અહિં-
સાને માનનાર માસાહાર કરે, એ કેમ માની શકાય ? અમ્નુ,

હવે આપણે જૈન સૂત્રોના તે તે પાઠો, કે જે પાઠો ઉપરથી શ્રીયુત અધ્યાપકજી અને બીજા ટેટલાક લેખકો “જૈન સૂત્રોમા મામાહારત્રુ વિધાન” બહાર કરે છે, તે પાઠોનુ ખારીઠાધથી અવલોકન કરીએ

જૈન સૂત્રોમા મામાહારતા વિધાન મળથી જે પાઠો ખતાવવામા આવે છે, તેમા મુખ્ય ૫૦ આચારાન્ગસૂત્રનો છે તે પાઠ આ છે —

સૈ મિસ્સૂ ધા મિસ્સુણી યા સેજ્જ પુળ જાળેજ્જા ગહુ-
અદ્વિય મસ ધા મજ્ઝ ધા યહુવટક ત્યાથી લધને

સલાળણ મસગ મજ્જગ મોચા અદ્વિયાઈ વટણ ગહાય સે
સમાયાળ એગતમગ્ગમેજ્જા અવષમેત્તા અહેર સ્સામથહિલસિ ધા
અદ્ધિરાસિસિ ધા કિટ્ટરામિસિ ધા હુસરાસિસિ ધા ગોમયરાસિસિ
ધા અળ્લયરસિ ધા તહપ્પગારસિ ધહિલસિ વહિલેદ્વિય વહિ-
લેદ્વિય પમજ્ઞિય પમજ્ઞિય તઓ સજ્જયામેવ પમજ્ઞિય પમ-
જ્ઞિય પરિઠવેજ્જા ।

(ખાખુવાણુ આચારાગ સૂત્ર, પૃ ૮૧-૮૨)

ઉપરના આખા પાઠની મનલબ્ધ એ છે કે ખહુકટમય મત્ત્ય કે ખહુ અન્થિમય માસ મળે, તો માધુ સાધ્વિએ લેવુ નહિ, અને એવા ખહુ કટકમય મત્ત્ય કે અસ્થિમય માસના આપનાર ગૃહસ્થને ગૃહસ્થિને નિષેધ કરવો, અને કેવળ અન્થિ

કટક મિવાયનુ મત્સ્ય કે મામ માગણુ તેમ છતાં જો તે જળરદસ્તીથી પાત્રમા નાખે તો આરામમા કે ઉપાશ્રયમા ગમે ત્યાં એકાન્તમા જઈને માસ અને મત્સ્યનો ઉપલોગ કરીને કાટા તવા હાડકા કોઈ બાળેલી જમીન ઉપર, હાડકાના રાશી ઉપર, કાટ ખાઈ ગયેલા જૂના લોઢાના ઢગલા ઉપર અથવા એવી નિર્દોષ જમીન ઉપર—જગા માફ કરીને—સયમ પૂર્વક મૂકવા

મોટે ભાગે આજ પાઠના આધારે કેવલાક લોકો મામાહારના વિધાન મળેથી આગેપ મૂકે છે પરંતુ કોઈ પણ વિષયનો નિર્ણય કરવામા એકલી શ્રુતિ—ગ્રાસનો જ આશ્રય લેવો બ્યાજબી નથી શ્રુતિની સાથે ‘યુક્તિ’ અને ‘અનુભૂતિ’ પણ મેળવવા ઘટે છે અર્વાત શ્રુતિ, યુક્તિ અને અનુભૂતિ આ ત્રણે દ્વારા જે નિર્ણય વાય, એજ નિર્ણયને ‘સાચો નિર્ણય’ અમજવો જોઈએ, અને કદાચિત્ યુક્તિની પણ પુષ્ટિ મળી, પરંતુ તેની સાથે અનુભૂતિ ઘટાવવી જોઈએ આપણા અનુભવ શુ કહે છે, તે પણ જોવો જોઈએ આમ ત્રણેનો યોગ મળે ત્યાંજ નિશ્ચય વર્ધ શકે

ઉપરના પાઠમાજ નહિ, બીજા પાપુ જે જે પાઠો આપણને તેવા લાગતા હોય, તે મળેથી ઉપરની ત્રણે રીતે વિચાર કરવો જોઈએ

સૌથી પહેલા ઉપરના પાઠની સાથેના આગલા પાછલા અધિકારના પ્રસંગનેજ જોવાની કોઈ તકલીફ લેતુ નથી

એ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે આ એક આપવાદિક પ્રસંગ છે એટલે કે કોઈ મહાવિકટ પ્રસંગમાં આ વસ્તુઓ અહણ કરવા માટે લખ્યું છે અને તે પણ બહાર પર્લિસોગને માટે—શરીર ઉપર લગાવવાને માટે નહિ કે ખાવાને માટે ટીકાકારે આ સબધી અપદ્ધ ખુલાસો કર્યો છે ટીકાકારના શબ્દો આ છે —

“यस्य चोपादान कचिद् सुतागुपशमनाथ सदैवोपदेशतो वा याद्यपरिभोगेन स्वेदादिना ज्ञानागुपकारकत्वात् फलवद् दृष्ट, भुजिञ्चात्र नहि परिभोगार्थे, नाभ्यवहारार्थे, पदातिभोगवत् ।”

અર્થાત્ —ક્યારેક લૂનાદિ રોગની શાન્તિને માટે કુશલ વૈધના આદેશથી, બહાર લગાડવાને માટે મામ-મત્સ્ય અહણ કરે, પણ તે ખાવાને માટે નહિ,—અહિ ‘ભુજ’ ધાતુ ‘બહિર્પરિભોગ’ અર્થમાં છે જેવી રીતે કે—‘પદાતિભાગ’ આદિ શબ્દોમાં ‘ભુજ’ ધાતુનો અર્થ ‘ખાવું’ એવો નહિ પરન્તુ ‘બહાર લગાવવું’ એ અહણ કરવાનો છે

ઉપર જ્યા પ્રમાણે મહા ભયકર રોગના કારણે અને કોઈ કુશલ વૈધ બતાવે તોજ બહારના ઉપયોગને માટે તે વસ્તુ લેવા માટે કહેવામાં આવ્યું છે, અને તે પણ મહા અપવાદ માર્ગે

એક વાત ખાસ ડરીને ધ્યાનમા રાખવાની છે અને તે એ કે-ચાહે હિંદુ ધર્મના વેદો કહો કે ચાહે જાદોના પિટક યયો કહો, અને ચાહે જૈનોના આગમ કહો-દરેકનો મૂળ અભ્યાસ ડરતી વખતે ટીકાઓનો આશ્રય લીધા મિવાય કોઇને પણ ચાલી શકે તેમ નથી જે વસ્તુઓનુ મૂળ હજારો વર્ષ ઉપર ઉત્પન્ન થયુ છે, એ વસ્તુઓના મૂળ શબ્દોને અત્યારના પ્રચલિત શબ્દોની માથે ઘટાવીને અર્થ કરવામા મોટો ભાગે ભૂલજ થવાનો પ્રમગ ગે છે અને અર્થનો અનર્થ થવાનો જ સંભવ છે

આ મિવાય એક બીજી ખાખત પણ ધ્યાનમા લેવાની છે અતિ પ્રાચીન મૂળ યથોમા-દાખલા તરીકે જૈન આગમોમા-એક જ પ્રકારના સૂત્રોની શુધ્ધી નવી હોતી ડેટલુક વર્ણન ભય ભૂચક કે વૈરાગ્ય સૂચક હોય છે, ત્યારે ડેટલુક વર્ણન માત્ર વર્ણનાત્મક જ હોય છે આગમના અભ્યાસિયો, ત્યા સુધી શુદ્ધ ગમતાપૂર્વક-ઢોઈ ગીતાર્થ શુદ્ધ પામે એવો અભ્યાસ ન ડરે, ત્યા સુધી તે સૂત્રોના રહન્યને ન મમજી શકે, એ જનવા જોગ જ છે આગમનુ એ વચન દે કે-

ગુરુમર્દ્દઆહિણા સઘ્વે સુત્તત્યા ।

શુદ્ધ મતિને આધીન મર્વ સૂત્રાર્થ છે

માત્ર વ્યાકરણના નિયમોને જાણી લીધા, એટલા માત્રથી સૂત્રોના રહન્યો પ્રાપ્ત કરી લીધા, એ માનણુ ભૂલ ભરેલુ

છે અન્તુ કમમા કમ આ બન્ને ગાળતોતુ લક્ષ્ય રાખીને જે સૂત્રોતુ અવલોકન થાય, તો ગેર સમજુતી ઓઠી-૪ ઠી થાય, એવુ માફ નમ્ર મન્તવ્ય છે

ડૉ. જેડોળી લેવા વૃદ્ધ વિદ્વાને પણ આ વિષયમા જે બૂલ્લ વાપ ખાધી હતી, એ વાત, જોધપુરમા સ્વર્ગીય શુરદેવ શ્રીવિજયધર્મસૂરીશ્રી મહારાજના સમ જાવવાથી તેમને માલુમ પડી હતી અને તેથી-૪ તેમણે પોતાના તે વિચારો ફેરવ્યા હતા અસ્તુ,

અધ્યાપક કૌમરખીજીએ આચારાગના ઉપયુક્ત પાઠને મળતીજ દશરૈગાન્ધિક સૂત્રની જે ગાથાઓ આપી છે આ બન્ને ગાથાઓનો સારાશ ઉપરના ૪ પાઠને મળતો છે અને તેવી-૪ રીત તેની ટીકામા શ્રી હરિભદ્રમૂર્તિએ અપધ્ત ખુલાસો કર્યો છે તે ગાથાઓ અને ટીકા આ છે—

ઘટુઅદ્વિય પોગલ અગ્નિમિમ યા ઘટુકટય ।

અરિય તિદુય વિહ, ઉચ્છુરણ્ડ ય સર્થલિ ॥ ૭૩ ॥

અપ્પે સિઆ મોયળજાળ, ઘટુગચ્છિયધન્મિય ।

દૈતિઅ પઢિઆઠક્લે ન મે કાપ્પદ તારિસ ॥ ૭૪ ॥

અ ૦ ૫

અર્થાત્—ઘટુ અસ્થિમય માસ, ઘટુ કટકમય મત્સ્ય, અસ્થિવૃક્ષ ફલ, બીલીપત્રનુ ફળ, શેરડી, ચામલિ, આવી જાતના પદાર્થો—જેમા ખાવાનો ભાગ ઓછો અને ફેફડી

દેવાનો વધારે હોય-આપનારીને ' તે મને ચોખ્ખી નથી ' એમ કહીને નિવેદ કરે

આના ઉપર શ્રી હરિભદ્રસૂરિ મહારાજ કહે છે કે—

‘ અયં ત્રિલ કાલયપેક્ષયા પ્રહણે પ્રતિપેષ ।

અહિં ‘ કાલ ’ શબ્દથી પુરાતત્ત્વના સમ્પાદકે તે લેખની નોટમાં ‘ દુકાળ વિગેરે ’ જતાવેલ છે, પરંતુ તે ઠીક નથી ‘ કાળ ’ શબ્દથી ‘ સમય ’ વિશેષ સમજવો જોઈએ છે અને ‘ સમયવિશેષ ’ એટલે ટોચ મહાન્ ભયકર-લૂતાદિ રોગના સમયે, તે વસ્તુ ગ્રહણ કરવાની જરૂર પડે તો, હરિભદ્રસૂરિ મહારાજ કહે છે કે—એવા અતિકટકમય મત્સ્ય કે અતિ અસ્થિભય માસનો સાધુ નિવેદ કરે શ્રીહરિભદ્ર-સૂરિ વધુ ખુલાનો એમ પણ ઠરે છે કે—

“ અન્યે ત્વમિયવતિ-વનસ્પત્યધિકારાત્ તયાવિષ-પલામિધાને
પત્તે ” અર્થાત્ આ પ્રમગ વનસ્પતિ સળથી હોવાથી તે પણ
એક જાતના વનસ્પતિના રૂપોના નામો છે તેઓ કહે છે કે—

‘ અતિય ’ અસ્થિકવૃક્ષફલમ્ ।

‘ તિદુય ’ તૈદુરુકી ફલમ્, ઇતિ ॥

— એટલે એ તો નક્કીજ છે કે ઉપરના પાઠો ઉપરથી
“ જૈન સાધુઓ માસ-મત્સ્યનુ લક્ષણ ઠરતા હતા ” એમ
જે કહેવામાં આવે છે તે હજક છે

ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે-આવી રીતે દ્વિતાદિ-ગેગાદિ કારણે પણ ઓમામામાં તો તં વસ્તુઓ લેવાનો પણ નિષેધ છે

વલ્પદૂત-મુગેધિકા ટીપમાં નવમાં ક્ષણમાં કહ્યું છે—

यद्यपि मधु १ मद्य २ मास ३ नवरीत ४ वर्जन यावज्जीय
अस्त्येष, तथापि अत्यतापवादशया घ्राणपरिभोगाद्यर्थं कदा
चिद् ग्रहणेऽपि चतुर्मास्या सर्वथा निषेधः ॥

ભગવાન મહાવીરે તો જૈન સાધુઓને-પોતાના માધુ
ઓને ઓવા માર્ગમાં ચાલવાનો-અરે, ચાલવાનો જ નહિ,
ચાલવાનું મન પણ કરવાનો નિષેધ કર્યો છે કે-જ્યાં મત્સ્ય-માંસ
લેવાનું હોય

આ મતલબનો અચારામૂલ્ય માં અને નિશીયમૂલ્ય માં
આ પાઠ છે

“ मसत्तल मच्छत्तल वा इच्छाह जाव णो अभिसधारेज्ज ’

હવે આપણે ભગવતી સૂત્રના તે પાઠ ઉપર દ્રષ્ટિપાત
કરીએ કે જે પાઠમાંના શબ્દો તિર્યચ પ્રાણીની જાતિમાં
નાખે છે, પશુ વસ્તુ તે શબ્દોના અર્થો બીજા જ છે

મગવતી સૂત્ર, શનકે ૧૫, પૃ, ૧૨૬૯ માં આ પાઠ છે -

“ तत्त्व ण रेवतीह गाहावइए मम अट्टाए दुवे कवोयसरीरा
उपकसडीया, वेहिं नो अट्टो अत्थि । से अण्णे पारियासिए
मज्जारकडे कुकुडमसण, तमाहराहि, तेण अट्टो” इत्यादि ।

આના અર્થને વિચારવા પહેલા કયા પ્રસંગનો આ પાઠ છે, તે વિચારીએ

મહાવીર સ્વામીના ગ્રિધ્યાભામ ગોશાલાએ જ્યારે લગવાનના ઉપર તેજોલેશ્યા મૂકી, ત્યારે લગવાનને તેના તાપથી-ગરમીથી મગ્ધો થઈ ગયો આ જોઈને મિહો અણુગાઠ ઘણો દુ ખી વયો અને માલુકકક્ષ નામના વનમા જઈને રોવા લાગ્યો લગવાને જ્ઞાનથી જાણી લીધું અને સાધુને મોકલી સિદ્ધાઅનગારને પોતાની પાસે બોલાવી કહ્યું - “ હે સિદ્ધા અનગાર, તુ ચિતા ન કરીશ હું હજી મોલ વર્ષ જીવવાનો છું ”

ઈત્યાદિ કહીને ઉપરની વાત ઠહેવામા આવી છે એટલે કે-

“ તત્ર (મેદિગ નગરમા) ગૃહપતિની પત્ની રેવતીએ મારા માટે બે કુખાઠ તૈયાર કર્યા છે, તેને લઈશ નહિ, કિન્તુ વાયુશમનને માટે બીજોરાપાક છે, તે લેવો ”

ઉપરના પાઠનો આ અર્થ છે પરંતુ અનભિર કંટલાક લોકો ઉપરના પાઠમા આવેલા ‘ દુવે કપોયસરીત નો અર્થ બે કપોતશરીર કરે છે અને કુકુદમસદ નો અર્થ ‘કુકુડ મામ’ કરે છે, પરંતુ આ અર્થો ઉચિત નથી શ્રીમાન અભયદેવસૂરિ મહારાજ કહે છે કે

“દુવે કવોયા इत्यादि श्रूयमाणमेवार्थे चेचिद् मन्यन्ते”

અર્થાત્ કેટલાક લોકો ‘દુવે કવવા’ ઇત્યાદિ જેવા શબ્દો છે તેવાજ અર્થ કરે છે પરન્તુ આગળ ચાલીને ટીકાકારે એનો વાસ્તવિક અર્થ આમ કર્યો છે —

“કપોતક પક્ષિવિશેષસ્તદ્વદ્ દ્વે ફલે, વર્ણસાધર્મ્યાત્, તે કપોતે કુમાન્ડે, દ્વસ્વે કપોતે કપોતકે, તે ચ તે શરીરે ચ વન-સ્પતિજીષ્ણદેહત્વાત્ કપોતશરીરે, અથવા કપોતકશરીરે દ્વ ધૂસરવર્ણસાધર્મ્યાદિચ, કપોતકશરીરે કુમાન્ડફલે એવ તે ઉપ-સ્કૃતે સસ્કૃતે, ‘તેહિ જો અઢોતિ’ વદ્ધપાયત્વાત્ । ”

અર્થાત્-‘કપોત’ પક્ષિ વિશેષ (કબુતર) તુ નામ છે તેના જેવા વર્ણવાળા બે ફલ-કુમાન્ડ ફલ, એવા પકાવેલા બે કુમાન્ડ ફલનુ અમને પ્રયોજન નથી (‘કુત્સિતાસ્વાશતે’ ત્રિફલેષુ બ્યાકરણુના ૭-૩-૩૩ મા સૂત્રથી અપ ન્હાના અર્થમા ‘કપ્’ પ્રત્યય આ યો છે) કારણ કે (તે આધાકર્મી હોવાથી) તેમાં મલો દોષ છે

વળી પણ ટીકાકારે વિશેષ સમામ કરીને કહ્યું છે—

‘કપોતક’ એ કોડાનુ નામ છે અને ‘શરીર’ એ ફલનું નામ છે અથવા ધૂસરવર્ણના જેવું હોવાથી ‘દુવે કવોયસરીર’ નો અર્થ ‘બે કોડાના ફલ’ એવોજ અર્થ થાય છે, તે તૈયાર કરેલા છે, તે મારે ન કપે, કારણ કે આધાકર્મી હોવાથી બહુ પાપનું કારણ છે

આમ વહીને પછી કુક્કુડમાસ મજાવ્યુ અહિં પણ ટીકાકારે કરેલો ખુલામો ધ્યાનમા લેવા ઘટે છે

મૂલ સૂત્રમા પાઠ છે મજ્જારજ્ઞે કુક્કુડમસણ, તમાહગહિ, તેણ અદ્ધી ।

ટીકાકાર કહે છે કે-‘ અહીં પણ ‘ વ્રુથમાણુ અર્થ ’ ન ઠેટલાક કરે છે, પરન્તુ તે ઠીક નથી ’

“માર્જારો વાયુવિશેષસ્તુપન્નમનાય કૃત સરકૃત માર્જારકૃતમ્”

અર્થાત્ ‘ માર્જાર ’ નામના વાયુધી શાન્તિને માટે તૈયાર કરેલી વસ્તુ ‘ માર્જારકૃત ’ કહેવાય અથવા ‘ માર્જાર ’ એટલે ‘ વિરાલ ’ નામની વનસ્પતિ વિશેષ, તેનાથી તૈયાર કરેલ, તે પણ ‘ માર્જારકૃત ’ કહેવાય અને કુક્કુડમાસ નો અર્થ છે ‘ બીજોરાપાક ’

અહીં એક વાત વિચારવા જેવી છે ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીને આ વસ્તુની આવશ્યકતા પોતાને થયેલા ‘મગડા’ ના રોગની શાન્તિને માટે પડી હતી મરડા અતિ ગંભીરી થાય છે અને થયો હતો આવી અવસ્થામા ડોઈ પણ ંડા ઉપચારો ન ઉપયોગી થઈ શકે, એ દેખીતુ છે ‘ માસ ’ જેવા અતિ જરમ અને ગરીબ પદાર્થો તેના રોગને માટે વધારે નુકસાનકર્તા ન થાય હા, કોરાનો યા બીજોરાનો મુરખો આપી ગઝાય, કાગ્લુ કે આ ફળો ઠડા છે-ઠડક કનારા ં એટલે ભુદ્ધિથી પણ આપણે વિચારી શકીએ

કે આ પ્રમગ ‘મામાહાર’ માટે છે જ નહિ અને તેટલા માટે ટીપકારે તે શબ્દોનો અર્થ ‘વનસ્પતિ’ મા કયો છે તે વ્યાખ્યાની છે

ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ છે કે શબ્દો, ટેવળ એકજ અર્થને સૂચવાનારા નથી હોતા શબ્દોના અર્થો ઘણા હોય છે અને એક એક ગણના અનેક અર્થો ન ધરાવતા હતા તો આને ‘કોશ’ નેષુ આહિન્યનું એક અગત્ય હયાતિ ન લોગવતુ હત

ઉપરના શબ્દોના અર્થો જેમ ટીપકારે ‘વનસ્પતિ’ વિશેષમાં જ્યાં છે તેવીજ રીતે પ્રાચીન કોશોમાં પણ તે શબ્દોના અર્થો ‘વનસ્પતિ’ વિશેષમાં કર્યા છે

નિર્ણયસાગર ગ્રંથમાં પ્રકાશિત અમિષાનસંગ્રહ નામના સંપ્રદાયમાં ‘નિષ્ણદ’ નામક કોશ છપાયો છે, તેના ૧૩૬-૧૪૦ શ્લોકમાં આ ગણે છે—

“ પારાવતે સુ સારામ્લે રક્ષમાલ પરાવત
 આરેવત મારપલે મહા પારાવતો મહાન્ ।
 કપોતાણ્ડ સુર્યપલો ”

આ ઉપરથી અપ્રત્ય જણાય છે કે—વપોત એ અણુકેતુદય-ફલનું નામ છે આવીજ રીતે કુક્કુટ શબ્દ પણ તેજ નિષ્ણદ ના ઉપર મા શ્લોકમાં છે

“ શ્રીવારક શિતિવરી વિસુન્ન કુર્કુટ શિતિ ” ।

આ કોશજ વ્યારે તે શબ્દો વનસ્પતિ વિશેષને માટે વ્યવહારમાં લેવાય છે, તો પછી હવે નિશ્ચિત થાય છે કે-જે લોકો જૈનસૂત્રોમા મામાહાગ્નુ પાઠ જોઈ ગયા છે તેઓ જ્ઞાન્તિમા છે.

ઉપનાજ શબ્દો નહિ, પ્રાચીન ગ્રંથોમા એવા અનેક શબ્દો કે જે અત્યારે કઈ ખીજ જ અર્થમા વપરાતા હોય છે ત્યારે, અત્યારે જે અર્થમા તે શબ્દો વપરાતા હોય, તે અર્થમા તે શબ્દો લઈ જવાથી મહાન અનર્થ ઉભો થાય, એ દેખીતું જ છે હું ચોડાડ એના શબ્દો આપુ છું કે જે એવીજ રીતે જુદા જુદા અર્થમા વપરાયા છે

‘મજ્જાસ્વા’ શબ્દ પ્રહટ અર્થમા ‘ગિલાડી’ અર્થમા છે પરંતુ મગધી સૂત્રના ૨૧ મા શતકમા મુગ્ધવર્ણી વનસ્પતિના અર્થમા મૂક્યો કે ‘દેશવણ’ મન્દ્રના હાથીનું નામ છે, પરંતુ વજ્રના મૂત્રના ‘લકુચકુણ’ ના અર્થમા મૂક્યો છે ‘મહુકી’ એ દેડકીનું નામ પ્રસિદ્ધ છે, પરંતુ ઉપાસ મદનાગ સૂત્રમા આણુદ શ્રાવકના અધિકારમા આણુદ શ્રાવક વનસ્પતિનું પરિમાણ ઠરતા ‘મહુકી’ ની છુટ રાખે છે કારણ કે-મહુકી એ ‘કોડી’ નામની વનસ્પતિનું નામ છે

આ અર્થો સ્વતંત્ર કલ્પનાવી કરવામા આવ્યા છે અથવા આવે છે, એમ નથી, મિત્ર આદિ સંસ્કૃત-પાદૃત કોશોમા પણ એના વનસ્પત્યાદિ અર્થો જતા-યા છે

આતો સૂત્રોમા આવેલા શબ્દોની વાત થઈ, સસારમા પણ એવા અસંખ્ય શબ્દો પ્રચલિત છે કે જેના બુદ્ધા બુદ્ધા અર્થો થાય છે દાખલા તરીકે—

‘રાવણુ’ દશાનનુ નામ છે તેવી રીતે ‘તદુક’ ફલનુ પણ નામ છે, ‘વત્તગ’ ચૌરેન્દ્રિય જીવનુ નામ છે, તેમ ‘મહુડા’ નુ પણ નામ છે ‘તાપસપ્રિયા’ તાપસની સ્ત્રીનુ નામ છે, તેમ ‘ક્રાક્ષા’ નુ પણ નામ છે, વચ્છપ કાચબાનુ નામ છે, તેમ ‘નરીવળી વૃક્ષનુ પણ નામ છે, ‘ગાગિહા’ ગાયની જીભનુ નામ છે, તેમ ‘ગોખી’ નુ નામ છે ‘માલજ’ મામવાળાનુ—અતિપુટ્ટનુ નામ છે તેમ ‘કાલિંગકા’ નુ પણ નામ છે ‘ચિમ્બી’ સર્પ વિશેષને કહે છે, તેમ ‘કેજુડુડી’ નામના વાકનુ પણ નામ છે ‘જનુષ્વદી’ ચાગ પગવાળા (પશુ) ને કહે છે, તેમ ‘ભીડા’ ને પણ કહે છે

જેવા શબ્દો લખવા ? ચારે તરફનુ જ્ઞાન મેળવ્યા સિવાય અર્થાત્ ચાર તરફની પરિસ્થિતિ જાણ્યા વિના એક તરફજ લક્ષ્ય કરીને જો નિશ્ચય કરવામા આવે, તો મહાન્ અનર્થ થવાની જ સંભાવના ગ્રંથે પબ્જનનો એક માણસ શુન્દરાતમા જાય, અને પ્રસંગોપાત વાત નિકળતા કહે કે—
हमारे वहाँ कुकड़ी उहुत हानी हैं, और हम हम सिरोयत कुकड़ी लाते हैं । शुन्दातनो वाणीयो आ सालगीने दिगभूढ न थई जय, पशु जे दिगभूढ थईने थूपयाप जेमी रहे, અને જાતે ત્યાથી દૂટા પડે તો ખેલા શુન્દરાતીના મનમા અવશ્ય એ

લાવના રહીજ બચ છે કે પલ્લવના લોકો-વાણિયા પણ કુકેડી ખાય છે પરન્તુ ધ્યાનમા રાખવુ જોઇએ કે પલ્લવમા મદાર્થ ને કુકેડી કહે છે જો આ જ્ઞાન પાત્ર થયુ હોય તો પેલા ગુજરાતીને ભડકવા જેવુ નજર રહે

‘પોપટા’ શબ્દ ગુજરાતમા પ્રચિદ્ધ છે પરન્તુ તેજ પોપટા શબ્દ માળવામા કોઈ જોલે-ચણાના ખેતરમા ઉભેલી કોઈ બાઈને રસ્તે જતો મુસાફર એમ જહે છે કે-બાઈ એક આનાના પોપટા આપ તો, તો તે બાઈ પોપટાના જઠલામા ગાળોનો વરસાદ જ વગસાવે

પૂર્વ દેશમા ‘શાક’ ને ‘તરકારી’ જ કહે છે, ગુજરાતમા ‘તરકારી’ શબ્દ નથી જોલાતો

કહેનાની મતલબ કે કોઈપણ શબ્દનો એકજ અર્થ કરીને નિર્ણય બાધવામા ઘણી ભૂલ થવાની મલાવના રહે છે સૂત્રોમા આવેલા કેટલાક શબ્દોમા પણ રહેલુ આ રહસ્ય ન મમળાય, ત્યા મુધી નિર્ણય બાધવો બ્યાજળી નથી પરન્તુ કેટલાક દિગમ્બર ભાઈઓ પણ, કે જેઓ પ્રાચીન સૂત્રોને ન માનતા આધુનિક ગ્રંથો ઉપરજ પોતાના માહિત્યનો પુલ ઉભો કરે છે, તેઓ શ્વેતામ્બર સૂત્રોનો કોઈપણ ગીતાર્થ શુરુપાસે અભ્યાસ કર્યા વિના, અરે, અક્ષર પણ સસ્કૃત=પ્રાકૃતનુ કદાચ જ્ઞાન ન ધરાવતા હોય એવા પણ, શ્વેતામ્બરો ઉપર ‘મામા-હાર’ નો આરોપ મૂકવા નૈયાર થાય છે પરન્તુ એવા કુપ મહુકો તો ખરેખર અનધિકાર એટલજ કરે છે વિદ્વાનો

ગધ નહિ હોવા છતાં બોજની વાદે પોતે પણ બડવાડ કરવા તૈયાર થવું, એના જેવી મૂર્ખતા બીજી કઈ કહી શકાય ! એના લોળકો ઉપરના વિવેચનથી સમજી શક્યા હશે કે જેઓ સ્વેનાળરો ઉપર માસાહારનો આરોપ મૂકવા તૈયાર થાય છે, તેઓ કેવા ભ્રમમાં છે

જે મહાવીરે અહિંસાનો જ ઠો ફરજવ્યો છે, જે મહાવીરે મનુષ્ય માંની જ માથે નહિ, જગતના પ્રાણિમાત્રની માથે મૈત્રીભાવથી રહેવાની ઉદ્દ્યોષણા કરી છે, જે મહાવીર નિશ્ચયની સાથે બચાહારનું પાલન કરવાનો પણ ઉપદેશ આપે છે, એ મહાવીર પોતાના સાધુઓને માસાહારની છૂટ આપે ખરા કે ?

ધ્યાન પૂર્વક જોનારા આવે તો મધુ, માસ, માળણ અને મહિરાને વારંવાર અભક્ષ્ય તરીકે ઝોળણાવ્યા છે પ્રવચન-સારોદ્ધાગ્રમાં માસને પ્રત્યેક અવસ્થામાં મજીવ બતાવેલ છે સુગન્ધાગ્રજના બીજા શુભકથના છઠ્ઠા આદ્ર્ધિકે અધ્યયનની ૩૭-૩૮ ગાથાઓમાં માસાહાર કરનારાઓનું વર્ણન આપી, પડી કહેવામાં આવ્યું છે કે—

જે યાવિ મૂજતિ તદ્દપ્યગ્માર

સેવતિ તે પાવમજ્ઞાણમાણા ।

મળ ન ગ્ય નુસલ કરતા

વાયાવિ ણસા લુદ્યા ચ મિચ્છા ॥ ૩૧ ॥

અર્થાત-જેઓ તથાપ્રકારનો આહાર કરે છે, લોબન

કરે છે, તે પાપને નહિ જાણનારા અનાર્ય માણુનો તેની મેવા કરે છે—તેનું અહુણુ કરે છે પરંતુ કુશલ મનુષ્યો—માસભક્ષણમા ગહેલા પાપને જાણનારા મનુષ્યો તેની અભિલાષારૂપ મન પણ ન કરે અરે એવી વાણી પાપુ એમને જુડી થઈ ગયેલી હોય છે મિથ્યા છે અર્વાત્ એવી વાણી પણ બોલતા નથી

આ પ્રમાણે ન ડેનળ માનાહારનો જ નિષેધ કરવામા આવ્યો છે, મમન્ત પ્રાણીઓ ઉપગની ક્યાના ઠારણે માવત્ર આગલ સમજીને મહાવીરના માધુઓએ ઉદ્દિષ્ટ—દાનને માટે પરિક્ષપેલા આહારનો પણ ત્યાગ કર્યો જોઈએ આ મન લખને કહેનારી ગાથા તે પત્રીની જ છે તે આ રહી—

સર્વેસિં જીવાણ ન્યદ્વયાપ

સાવજ્જદોમ પરિવજ્જયતા ।

તસ્મક્કિણો હસિણો નાપુતા

ઉદિદ્દમક્ક પરિવજ્જયતિ ॥

આ જઘા પ્રમાણે ઉપગથી એક જાણક પણ સમજી શકે એવું ચોખ્ખું થયું છે કે, જેઓ એમ બતાવે છે કે જૈન મૂત્રોમા માસાહારનું વિધાન છે, તેઓ યા તો જૈન ધર્મ ઉપરના દેવથી જુદે છે, અથવા તો તેઓ જૈનસૂત્રોના રહસ્યોથી હજી હજારો ડોશ દૂર છે

કોઈ પણ વિષયનો પૂરો અભ્યાસ કર્યા વિના એકાએક

ચોક્કસ અભિપ્રાય બાધવો અને એ અભિપ્રાય જગત સમક્ષ નિશ્ચયરૂપે જાહેર કરવો, એ મહા અજ્ઞાનતા છે જૈનસૂત્રો, એ તો દયાનો માગર છે જૈનસૂત્રો એ અહિંસાના રત્નો છે એના એક એક વર્ણમાથી અહિંસાની ઓજશ્વિતા ચમકી ગઈ છે અને પારખવાની શક્તિ જોડે ભવલવા મહાન્ પુરૂષો પણ એ સૂત્રોના મધુર્જ્વ રહસ્યોને નથી મેળવી શક્યા, તો પછી પામર છવોની ગી ક્યા? ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે મહાવીરના સૂત્રોનો-એક એક સૂત્રનો એકલ અર્થ નથી થતો પરંતુ એકસ સૂત્રમાં અનંત જ્યાં એક એક સૂત્રના અનંત અર્થો રહેલા છે મહાવીરના સૂત્રોમાં રહેલી વિગાળતાને પામવાની આપણી શક્તિ ન જ હોય એને માટે તો મહાન્ ગીતાય-બહુત્વ ગુરુઓના વર્ષો સુધી પાસા સેવીયે, તો એ મધુદ્રમાથી બિંદુ મેળવવું પણ મુશ્કેલ થાય

આ વિષય અતિ ગંભીર છે વિચારણીય છે આને માટે હજુ પણ અનેક પ્રમાણો સૂત્રોમાથી મળી આવે છે અને મારી ઇચ્છા છે કે જશ વિશેષ સમય મળે તો ઉપર વધારે પ્રકાશ પાડવો

શાનનદેવ એવો સમય જલ્દી પ્રાપ્ત કરાવે, એટલું ઇચ્છી નિન્નુ છું

(૧૦)

સામાજિક બન્ધનો

સમાજ અને ધર્મનું અત્યારે ઠંડકુ ણધુ એકીઠગુ થઈ ગયું છે, એ હવે કોઈથી અનુભવ્યું નથી એશક, ધર્મ એ એક નિગળીજ વસ્તુ છે, તેમ છતાં ધર્મ અને સમાજની ણની ગયેલી ઘનિષ્ઠતાના કાગો તે ણનેની એક ધીન ઉપર અનર વયા વિના નથીજ ગહેતી અને તેટલાજ માટે એમ કહેવું જોઈએ કે સામાજિક નિયમોની સકુચિતતા કે ઉદારતા, એ ધર્મના પ્રયાગમા નિધાતક કે ઉત્તજક અવશ્ય થાય છે, આને હું એક આવાજ નિષય તરફ તેમ સમાજનું ધ્યાન ખેચવા ચાહું છું

આ વિષયના મૂળ સુદા ઉપર આવુ, તે પહેલા એક વાતની ખાતરી જરી લેવી ઉચિત છે અને તે એ કે જૈન મહાન-અર્થાત્ જૈનધર્મના અનુયાયીઓની મજ્યા દિનપ્રતિ-દિન વધે છે કે ઘટે છે સામાન્ય રીતે બધા એમ જરૂર જાણે છે કે-જૈનોની સંખ્યા જરૂર ઘટે છે, પરંતુ ઠેકઠી અને બીજી ટોમોની સાથે મુજબવામા કયા મુધી તેની પરિસ્થિતિ આવી છે, એ જાણવાને માટે નીચેના પ્રામાણિક આંકડા વધારે મહાયમૂલ થશે

ધર્મ	૧૯૦૧	૧૯૧૧	૧૯૨૧
મતાનની	૨૦૭,૦૫૦,૫૫૭,	૨૧૭,૩૩૭,૬૪૩,	૨૧૬,૨૫૦,૬૨૦,
આર્યસમાજી	૬૨,૪૧૬,	૨૪૩,૪૪૫,	૪૬૭,૫૭૮,
બક્ષસમાજી	૪૦૫૦,	૫,૫૦૪,	૬,૩૮૮
મીખ	૨,૧૬૫,૩૩૮,	૩,૦૧૪,૪૬૬,	૩,૨૩૮,૮૦૩
જૈન	૧,૩૩૪,૧૪૮,	૧,૨૪૮,૧૮૨,	૧,૧૭૮,૫૬૬
બોદ્ધ	૬,૪૭,૭૫૮	૧૦,૭૨૧,૪૫૩,	૧૧,૫૭૧,૨૬૮
પારસી	૬૪,૧૮૦,	૧૦૦,૦૬૬,	૧૦૧,૭૭૮
સુમલમાન	૧,૪૫૮,૦૭૭,	૮૬૬,૬૪૭,૨૬૬,	૬૮,૭૩૫,૨૩૩
ખ્રીસ્તી	૨,૬૨૩,૨૪૧,	૩,૮૭,૨૦૩,	૪,૭૫૪,૦૬૪
ડાકત્રીયા	૮,૫૮૪,૧૪૮,	૧૦,૨૬૫,૧૬૮,	૬,૭૭૮,૬૧૧
નાના મ પ્રદાય વાળા	૧૨૬,૮૦૦,	૧૩૭,૧૦૧,	૧૮,૦૦૪

ઉપરના આંકડાઓમા કાળા ટાઈપમા આપેલા આંકડાઓ તરફ હુ વાચકોનુ ધ્યાન ખેંચુ છુ

૧૯૦૧ ની મહુમશુમારી પછીના બે દસકાઓમા આર્યસમાજીઓ પોણાચાર લાખ વધ્યા જોડો લગભગ એકવીસ લાખ વધ્યા, મુસલમાનો પોણીત્રેસઠ લાખ વધ્યા અને ક્રિશ્ચીયનો અઠાન લાખ ઉપર વધ્યા ખરી રીતે ઉપજના આટલાઓ જોતા લગભગ બધાએ ધર્મવાળાઓની સંખ્યા થોડી યા ઘણી ૧૯૦૧ પછીના વીસ વર્ષોમા વધેલી જ જોવાય છે જ્યારે એવજ કમનમીજ જૈનકોમ છે કે-જેની સંખ્યા ૧૯૦૧ પછીના વીસ વર્ષોમા-માત્ર બે જ દસકાઓમા ન કટપી શકાય તેટલા ઘટી છે દોઢલાખ કરતા વધારે મર્યા ઘટી છે

જે સમાજ પ્રતિવર્ષ હજારો બંડે લાખો રૂપિયા ઉજમણા, ઉપધાન, મલ અને સાધર્મિ વાત્મક્યાદિ ધર્મભાવનાના કાર્યોમા ખરચે, તે કોમની સંખ્યા પ્રતિવર્ષ ઘટતીજ રહે, અને જાણે મકાઓમા 'લાખ'ના હિસાબે સંખ્યા ઘટે, એ ખરેખર કમનમીળી નહિ તો બીજી શુ કહી શકાય? આવી મેતે સંખ્યા ઘટતી જ રહે, તો ચોક્કસ વર્ષોમા તેનુ શુ પરિણામ આવે, એ સમજાવવાની જરૂર છે ખરી? શુ ધૂમવામોમા રાચી-માચી રહેનાગ શાસનધોરીઓ કોઈ દિવસ આ પ્રશ્નનો વિચાર કરે છે ખગ? આટલી આટલી ધામ ધોમે-આટલી આટલી સંખ્યાવંતો અને આટલા આટલા ઉપદેશકો-ત્યાગી ઉપદેશકો વિચારવા છતા જૈનસમાજની-જૈન ધર્માનુયાયીઓની સંખ્યા નથી વધતી, બટકે દિનપ્રતિદિન ઘટી રહી છે 'એના કારણો શોધવાની કોઈ તકલીફ ઉઠાવે છે કે? અથવા જે જે કોમો આગળ વધી રહી છે, એ કોમો-એ સમાજો કયા માધનો દ્વારા પોતાના અનુયાયિઓ વધારી રહી છે એ સાધનો ઉપર કોઈ

દિનસ વિચાર સરખો કર્યો છે ખરો ? જો એ સળધી વિચાર સળખો પણ નથી કરવામાં આવતો, અને ‘સમયને ઓળખો’ ની વીરહાકે તરફ જિલકુલ બેદરકારી જ કરવામાં આવે, તો પત્રી શામનના શુભેચ્છક કે સમાજના નેતા હોવાનો દાવો કરવો નિર્વ્યક નથી શું ? જૈનધર્મ એ યુનિવર્સલ ધર્મ છે, જગન્માન્ય ધર્મ છે, આગળ વધના વિજ્ઞાનની સાથે જિલકુલ મગતા મિદ્ધાન્તોવાળો ધર્મ છે છતાં તેની સખ્યા ન વધે, પ્રત્યુત ઘટતી જ રહે, એના ઠંધપા ગુણ દારણો હોનાજ ભેદો, એ કોઈથી પણ ના પાડી શકાય એવી ખાખત નથી આવા અનેક કારણમાનું એક દારણ-મામાજિક બધારણોની મ કુચિતતા એ એક જગલ કારણ હું મારા નમ્રમત પ્રમાણે માનું છું અત્યારની લગલલ આખીયે જૈન મમાજમા સામાજિક બધારણો એટલા બધા ન કુચિત થના વવામાં આવેલા છે, કે જેના દારણે હજારો જૈનધર્મને નશ સનાગઓ જૈનધર્મમાં આવતા મ કોચાય છે એટલું જ નહિ પરંતુ હજારો જૈન ધમાનુયાયિઓ જૈનધર્મથી વિમુખ થઈને ઇતર ધર્મોમાં લળી જાય છે કહેનાની ઠંધ આનંદનકતા નથી કે ધર્મ એ એક આત્મીય વસ્તુ હોવા છતાં, ગૃહસ્થોને પોતાના ‘વ્યવહાર’ તરફ પહેલા લક્ષ્ય આપવું પડે છે આવી અવસ્થામાં જૈનધર્મમાં નવા આવનારા મનુષ્યો સાથે જો જોના પોતાનીજ કોમના એક જૈનબધુ જેટલો અધિકાર ન જ આપે, એની સાથે એટલા જ પ્રકારની રૂ ન ગમવામાં આવે, તો તેઓ પોતાનો મ સાગ-વ્યવહાર કેમ

ચલાવે, એ એક વિચારણીય પક્ષ છે જે મમાજમા આ છુટ નથી, અર્થાત્ પોતાના ધર્મમા દાખલ થનાર-પોતાના ધર્મના તમામ આચારોને શુદ્ધ રીતે પાલન કરનાર ડોઠપણુ માણસની માથે, ભગવાન મહાવીરના અમલ સિદ્ધાન્તો પ્રમાણે, જેન ધર્મની ઉદારતાભરી નીતિ પ્રમાણે, જે વ્યવહારિક તમામ દૂટ ન આપવામા આવે તો પછી તે જેન ધર્મમા આવીને પોતાનો વ્યવહાર જ કેમ ચલાવી શકે ?

પ્રાગ્જમા આપેલા આકડાઓમા જે જે ડોઠોએ પ્રગતિ કરી જે-પોતાના ધર્મનુયાયિઓની સખ્યા વધારી જે, એ આ ઉદારતાના પરિણામે જે, એ કોઈ પણ શોધક જોયા સિવાય નહિ ગ્રહી શકે જોનો-સામાજિક નિયમોમા જે આ ઉદાર તત્વ દાખલ કરે તો ભારી ખાતરી છે જે-ખીજ કોઈ પણ કોમની હરિદાર્શમા જોનો આગળ વધી આવે

આ પ્રમાણે ઉદાર તત્વ દાખલ કરવામા અથવા ખીજ શબ્દોમા કહીએ તો, કોઈપણ દેશ કે કોઈપણ જાતિના માણસને જૈનધર્મમા દાખલ કરી તેની સાથે તમામ પ્રકારની દૂટ કરવામા ધર્મના સિદ્ધાન્તોને-નિયમોને પણ ડોઠ પણુ જાતનો બાધ આવતો નથી જૈનધર્મ તો પોતાર કરીને કહે છે કે—

અન્નત્રદેશલાયા અન્નજ્ઞાહારવદિદ્યસરીરા

જિનસાસણ પવત્રા સન્નૈ તે ચન્ધત્રા મણિઆ ।

અર્થાત્ અન્યાન્ય દેશમાં ઉત્પન્ન થયેલ અને અન્યાન્ય આહારથી વૃદ્ધત શરીરવાળા હોય, પરન્તુ જો તે જિનશા સનને પ્રાપ્ત થયેલ છે—જેનધર્મમાં આવેલ છે, તો તે બધા બાન્ધવોજ ડે ભાઈજ છે અર્થાત્ જાતિભાઈ તરીકે તેની સાથે તમામ પ્રકારનો વ્યવહાર કરવામાં ડોઈપણ જાતની અડચણ નથી

અરે, હું કયા જૈનધર્મમાં નવા દાખલ થનાગએની વાત ઉપર ઉતરી ગયો ! જૈન મમાજના મમાજિદ બધારહોતુ જેન એટલુ બધુ તો મકુચિત થઈ ગયુ છે કે જેના કારણે આજે ડોમેની ડોમે જૈન ધર્મથી વિમુખ બની બેઠી છે, નાગર, મોઢ, મણિયાર અને ભાવસાગ વિગેરે કેટલીએ ડોમેની મ્હોળી સખ્યા—સગભગ બધાયે લોકો આજે જૈનધર્મથી વિમુખ થઈ અન્ય ધર્મોમાં ભળી ગયેલ કયા આપલે નથી જોના ? શા માટે ? કેવલ મમાજના સકુચિત નિયમોથી બીજુ કંઈ પણ કારણ આગળ કરી શકાય તેમ નથી આ મકુચિતતાના કારણે હજુ પણ દિન પ્રતિદિન જૈન ધર્મોતુ યાયિએ ઇતમધર્મોમાં ભળી રહ્યા છે આપણી સકુચિતતા તો જરા જુઓ—

ધાર્મિક દૃષ્ટિએ જોતા—જ્વેતામ્બર, દિગમ્બર, સ્થાનકવામી, તેરાપથી અને તેમાં પણ ગમ્હો અને મતોના અનેક બેદો, ધર્માભિમાની લોકો, એકજ જૈનધર્મને આરાધનારા—એકજ મહાવીરને માનનારા—પૂજનારા, પરન્તુ જુદા જુદા વાડામાં

રહેલાઓની માથે જેટી વ્યવહાર ન કરે ? કેટલી અક
 મોસની વાત ! ખેર, જવા દો તે જુદા જુદા વાડાઓની
 વાત એકજ સ્વેતામ્બર કે દિગમ્બર, ત્યાનકવામી કે તેરા-
 પથીના વાડામા રહેલા ઓસવાલ, પોગવાલ, શ્રીમાલ, અશ-
 વાલ, ખડેલવાલ, જયસવાલ, પટલીવાલ વિગેરે કહેવાતા લોકો
 પણ એક બીજાની સાથે મળધ નહિ જોડે આથીયે જરા આગળ
 વધો ઓમવાલ, પોરવાલ, શ્રીમાલ, ખડેલવાલ જયસવાલ,
 પટલીવાલ વિગેરેમા પણ વીસા, હસા પાચા અને અઢીયા
 વિગેરેના લેદો એટલે એઓમા પણ વીનો વીમાનેજ શોધે
 અને દનો દમાને એક બીજાની સાથે તેઓ પણ ન જોડાય
 ઠીક વીસા, હસા, પાચા, અને અઢીયામા પણ પાગે એકડો
 આ એકડાએ તો ખરેખર ગજબ જ કર્યો છે ધારે કે કોઈ
 પ્રાન્તમા પાચમો ઘર વીસા ઓમવાળના છે તે લોકોમા પણ
 કેટલાયે એકડા બધાઈ ગયા હશે અર્થાત્ પચાસ પચાસ કે
 સો સો ઘરના એકડામા-બન્ધે કોઈ કોઈ સ્થાને તો સત્તાવીઝી,
 પચીસી, વીઝી-એવા નામો પાડેલા હોય છે, એટલે એટલા
 ગામોમાજ ગહેનારા દમા હસામા અને વીસા વીસાની સાથે
 સળધ કરી શકે, બહાર નહિ ખતાવો, આ સકુચિતતા-આ
 એકડા એ આખી યે લૈનદોમનો મૃત્યુઘટ નથી શુ ? જે
 નાનકડી કોમમા આટલા આટલા લેદાનુલેદો હોય, આટલી
 બધી વાડા-વાડીઓ હોય, તે કોમનો દિવને દિવને ધાસ
 થાય તો તેમા નવાઈ જેવુ શુ છે ?

આવા એકડાઓ જેમ સુખગત-ત્રાડીયાવાડમા છે, તેમ દક્ષિણમા પણ છે દક્ષિણમા ચોડા થોડા ઘરોમા એકડા ઘોળ બધાઈ ગયા છે એના કારણે અનેક ખરાબીઓ ત્યા ઉભી થયેલી જોવાય છે પરન્તુ તેજ દક્ષિણમા હવે લોકો સમજવા લાગ્યા છે સુરખાડના જૈનો માથે વાત થના લગભગ ત્યાના બધાએ લોકો આવા એકડાના વિરોધી જણાયા અને એમના વિચારો ઉપનથી જણાયુ કે બહુ જલદી જ તે તરફ એકડાનુ બધારણુ તોડી કાઢક વિચારણતા કરશે.

આરી સીતે હવે વિચારકોમા આ વસ્તુસ્થિતિ સમજવા લાગી છે હવે લોકો સમજવા લાગ્યા છે કે આ સુકુચિતતાનું જ પરિણામ છે કે, જૈનધર્માનુયાયી ડેટલીએ પેટા કેમો જૈન ધર્મથી વિમુખ થઈ, એટલુજ નહિ પરન્તુ સેકડો ગરીબ કુટુંબો અને હબ્બરો સુવકો આજે આર્થસમાજ અને એવી બીજી મમાજોમા જઈ વગ્યા છે જૈનધર્મની પ્રગતિમાજ નહિ, બલ્કે જૈનધર્મના સ્થિતિ-આપત્યમા પણ આ મકુચિતતાઓ ખરેખર કુઠારાધાતનુ કામ કરી રહી છે બાળ લાભ અને કન્યાવિક્રય જેવા દુષ્ટ ગિવાજો શુ આ સુકુચિતતાઓને-વારા વાડીઓને આભારી નથી ? પાચ-પચાસ કે સો ઘરમાજ સબધો જોડાતા હોય, એવી સ્થિતિમા ન્હાની ઉમરમાજ બાળકોના લગ્નો એકદમ થઈ જાય, તો તેમા આશ્ચર્ય જેવુ શુ છે ? તેમજ પૈસાદારો ગમે તે લોગે-ગમે તેટલા ખરચે-પૈસા આપીને પણ પોતાના છોકરા માટે કન્યા

પ્રત્યેક વાતે તૈયાર થાય, તો તેમાં પણ જીવન નવાઈ છે ? અને એવા પ્રમુખોમાં—આજકાલના વિષમ સમયમાં, દમ માણુમ ખાનાર અને એક માણુમ મુશ્કેલીથી મહીને પાચ-પચીસ રૂપિયા જમાનાર ગરીબ માણાપો પોતાની જાન્યને વેચવાને માટે પણ તૈયાર થાય—ધનાઢ્યોના પ્રયોલનોના ગિજર બને, તો તેમાં પણ નવાઈ જેવું શું છે ? અને આ જીવનતાણીના જાણે પેલા સાધારણ ઠે ગરીબસ્થિતિના નવયુવકો પોતાની જ કામના—પોતાના જ એકકાના—ધર્મના કોડ કુટુંબની સાથે પોતાનો સમાજ વ્યવહાર બાધવાથી વચિત રહે, તો તેમાં પણ નવાઈ શી છે ? ત્યારે કોઈ બતાવશો કે આનું શું પરિપૂર્ણ આવે ? ધર્મનો ત્યાગ કે જીવન કઈ ? જોવાય કે કે પક્ષબળના અનેક યુવકો, આવા કાણે જ આર્યસમાજ અને બીજી બીજી સમાજોમાં ભળી ગયા, અને જ્યાં આ વસ્તુ જિવિતિ પક્ષબળના જેનોએ નેઈ, ત્યાં તેઓએ એક મને આ સદુચિતતાની આકળને તોડી નાખી વિગાળ વિષમ બનાયો.

જે સામાજિક જીવનનો ધર્મનો હામ રહે, ધર્મથી લોકોને વચિત અને વિમુખ રહે, એવા સામાજિક જીવનનો, આ જગતા જગતા જમાનામાં જાળવા શું થોડું છે કે ? શું સમાજના નેતાઓએ આ મળધી બહુ જાણી વિચાર જોવા નવી જોડો ? માગ નમ્ર મન પ્રમાણે આ પક્ષ બહુ વિચારવા જેવો છે ધર્મની પ્રગતિને માટે જિજ્ઞાસા જેવો કે સત્યપિ

આવા સામાજિક પ્રશ્નની માથે મારો કંઈ સંબંધ નથી, પરંતુ સામાજિક હોવા છતાં પણ, તે ધર્મની માથે ધનિષ્ઠ સંબંધ રાખતો હોવાથી અને તેના કારણે જ ધર્મની પ્રગતિ અટકી નહેવી હોવાથી-જનકે ધર્મનો-ધર્માનુયાયિઓનો દિવને દિવસે પ્રાસ થતો હોવાથી આ વિષય ઉપર આટલો ઉઠાપોહ કરવો ઉચિત ધાર્યો છે

આશા છે કે-મમાજના નેતાઓ' આ વિષય ઉપર વિચાર કરશે કમમા કમ દરેક એકઠાવાળાઓ-દસા-વીમા આદિમા માનનારાઓ આ વિષય ઉપર વિચાર કરી આ બંધનોને જેમ બને તેમ તત્કાલ તોડી નાખવાની પ્રવૃત્તિ હાથ ધરશે

શાસનદેવ મર્ષને મણુદિ આપે અને આવા જે જે બંધનો દ્વારા જૈનધર્મનો પ્રાપ્ત થતો હોય તે તે બંધનો તોડી જૈનધર્મનું મેત્ર અતિ વિનાશ બનાવે, એટલું ધમ્મી વિરમુ છુ

સામાજિક ઉન્નતિ

ચઢતી અને પડતી, એ તો દુહ્વતના નિયમ પ્રમાણે પ્રત્યેક વસ્તુની, પ્રત્યેક સમાજની યાય છે પરંતુ જે સમય પ્રગતિને માટે અત્યંત અનુકૂળ હોય, એવા સમયમા પણ પ્રગતિના સાધનો તરફ પુરૂષાર્થ ન ઢરના ચુપચાપ બેસી નહેવું બન્કે ‘સમય’ના સદેશથી ઉલટી જ પ્રવૃત્તિ કબી, એ હાથે કરીને ખાડમા પડવા જેવું શુ ન કહી શકાય ? અને એ તો ચોક્કસ જ છે કે દરેક સમાજના નેતાઓ, બન્કે એક અદનામા અદની વ્યક્તિ પણ પોતાના સમાજની ઉન્નતિને

અવશ્ય ચાહે છે આવી પરિસ્થિતિમાં જે આપણે પણ નૈન સમાજની ઉન્નતિ ચાહીએ છીએ તો આપણે જરા પ્રગતિ શીલ સમાજોની તરફ પણ લક્ષ્ય આપવું જ નોંધ્યે

આ મુખ્ય બાબત ઉપર આવું, તે પહેલાં આપણે એ નોંધ લેવું નોંધ્યે કે નૈન સમાજની પ્રગતિ થઈ રહી છે કે હામ થઈ રહ્યો છે? આના મળધમાં લાંબુ વિવેચન ન કરતાં માત્ર મારા ગતાક્રમાં પ્રન્ટ થયેલા ‘આમાનિક બંધનો’ એ લેખ તરફજ વાચકોનું ધ્યાન ખેંચુ છું તે લેખમાં પ્રામાણિક આપ્તઓ આપીને એ સ્પષ્ટ કરી બતાવ્યું છે કે-પ્રત્યેક દશ વર્ષની મુદ્દમશુભારી (વસ્તીની ગણતરી)માં નૈન સમાજની સંખ્યા ઘટતી જ રહી છે જ્યારે બીજી બીજી સમાજોએ આશાતીત પ્રગતિ કરી છે તેમાં બતાવ્યા પ્રમાણે છેલ્લા બે દશકાઓના આર્યસમાજીઓ પોણાચાર લાખ વધ્યા છે, બૌદ્ધો એકવીસ લાખ વધ્યા છે, મુસલમાનો પોણાત્રેમઠ લાખ વધ્યા છે, અને ક્રીશ્ચીયનોઃ અઠારલાખ વધ્યા છે જ્યારે જૈનો ફોદલાખ કરતા વધારે ઘટ્યા છે માત્ર બે દશકાઓમાં જ

આ તો છેલ્લા બે દશકાઓની જ વાત એ કહી છે પરંતુ જૂના ઇતિહાસો વાચનારા સારી પેઠે જાણે છે કે જૈનોની સંખ્યા તો કરોડોની હતી હમણાં છેલ્લા છેલ્લા થોડાક સૈકાઓ ઉપર પણ ડેઢલાખે લાખોની હતી એટલે એ તો નક્કી જ છે

તે જોનોની મજ્યા ટેલા ડેટલાક સેડડાઓવી દિવમે દિવસે ઘટતી જ ગઈ છે, હજુ વધવાનો સૈકો કે દસકો દેખાયો નથી.

ત્યારે આમ જ છે, અને જોનમમાજના નેતાઓ આગેવાનો, ઉપદેશકો તરફથી ખાસ ચોક્કસ પ્રયત્નો પ્રગતિ માટેના નથી હાથ ધરવામાં આવતા, તો પછી એમ માનવું શું ખોટું છે કે જો આવીને આવી નિયતિ લાગે ત્યાં ગઈ તો એનું અત્યંત લાયક વર્ણિતમ જોવું પડશે ?

જોશક, એ વાત ખરી છે કે—જોનમમાજને પગ ચઢતીના દિવસે અવશ્ય જોયા છે, પરંતુ ત્યારે ત્યારે જોન મમા જની ચટતી વર્ષ છે, ત્યારે ત્યારે જોન સમાજે પોતાનું અગ પુષ્ટ કર્યું છે, ત્યારે ત્યારે તે તે સમયના આચાર્યો અને નેતાઓની ઉદ્દાગતાવી જ થયું છે એ ઉદાર જોનાચાર્યોએ લાખો ક્ષત્રિયોને જોનધર્મમાં દાખલ કર્યા, અન્ય દોષોને જોન બનાવી, ખરે જીડ જોવી લાતિને પણ જોનવર્મી બનાવી.

એ ઉદાગતાના પગલામેજ જોન સમાજની મમયે મમયે પ્રગતિ વધ છે તે ઉપગત હેમચક્રાચાર્ય અને હીંગવિજય-સૂરિ જેના પ્રતાપી આચાર્યોએ ગજસત્તાઓ ઉપર પોતાનો પ્રભાવ નાખ્યો, અને તે દ્વારા જોનધર્મ પાણનાગઓની સખ્યા ધધારી ઉપગત જુદા જુદા ધુરધર વિદ્વાન્ આચાર્યોએ સમયને જોળખી ઉપદેશ દ્વારા જોનધર્મ ફેલાવ્યો.

નિદાન એ નિશ્ચિન વાત છે કે—જોધ પણ ધર્મના પ્રચાર માટે—મમાજની ઉત્પત્તિ માટે ત્રણ સાધનો મુખ્ય છે

૧ કોઈ પણ ધર્મના અનુયાયીને અપનાવી પોતામા મેળવવાની ઉદારતા, ૨ રાજ્યત્તા ઉપર પ્રભાવ, ૩ ઉપદેશકો અને માહિત્યનો પ્રચાર

કોઈ પણ સમાજની ઉત્તરિનો ઇતિહાસ તપાસવાના આવે, આ ત્રણ બાંહેધો દાનજ સુખ્યતયા તે તે સમાજની ઉત્તરિ થયેલી—પ્રચાર થયેલો જોવાશે પ્રાચીન સમયમાજ નહિ, આધુનિક સમયમા પણ આ ત્રણ દ્વારા બીજી બીજી સમાજો વધી રહી છે

આ ત્રણે સાધનો પૈકી આપણે ડેટલા સાધનો હસ્તગત કર્યા છે એનો જરા ઉંડા ઉત્તરી વિચાર કરીએ

સાથી પહેલા બીજાઓને અપનાવવાની ઉદારતા આ ઉદારતાથી તો આપણે લગભગ દૂરજ રહ્યા છીએ જૈન સિવાયનો બીજો માણસ એટલે મિથ્યાત્વી અને એ મિથ્યાત્વી, એટલે એની માથે સમ્યક્તાપૂર્વક વાત કરતા પણ બાંહેધો અલસાઈએ આ આપણી સંકુચિતતાએ—અનુદારતાએ તો આપણને ઘણા ઘણા આઘાતો પહોચાડ્યા છે આપણી આ સંકુચિતતાએ ઘણા વિદ્વાનોને પણ આપણે દુસ્મન બનાવ્યા છે ‘સમ્યક્ત્વ’ અને ‘મિથ્યાત્વ’ કિવા ‘આસિક’ અને ‘નામિક’ ના વિવાદો તો ન કેવળ જૈનસમાજનેજ, પણ આખા ભારતવર્ષને પાયમાલ કર્યો છે એ લાખા ઇતિહાસમા હું અત્યારે નથી ઉતરવા ઇચ્છતો અત્યારે તો મારે એજ

જતાવવાનું છે કે—‘સમ્યક્ત્વ’ ની માન્યતાથી—‘સમ્યક્ત્વ’ માં ડાઘ લાગી જશે, એ ભયથી ખરેખર આપણે ઘણું ખોયું છે અને લાગે છે કે આપણા ડરતા આપણા પૂર્વના ધુરધર મહાન આચાર્યો ‘સમ્યક્ત્વ’ના વધાએ શ્રદ્ધાળુ હતા, છતાં આપણે જેમને ‘મિથ્યાત્વી’ માનીએ છીએ, એમને એઓ ઉદારતાથી મળતા હતા, ઉદારતાથી વિચારોની આપ લે કરતા હતા અનેમરને એજાળી એમની મુક્તિ પણ કરતા હતા, અને તેમ કરીને પણ તેઓને પોતાની તરફ આકર્ષિત કરતા હતા તેમની પાસેથી ગમે તેવું કઠિનમા કઠિન વાર્ય કરાવી લેતા હતા, એટલુંજ નહિ પરંતુ જૈનધર્મ તરફ તેમને ખેંચતા હતા સસારનો કાયદો છે કે—જ્યાં સુધી આપણે એક બીજાની સાથે બેઠીએ નહિ, વિચારોની આપ લે ઠરીએ નહિ, જૈનધર્મની ઉદારતા મધ્યસ્થ દૃષ્ટિથી સમજાવીએ નહિ, ત્યાં સુધી બીજાને અનુરાગ કદિ પણ ઉત્પન્ન થતો નથી અને જ્યાં સુધી અનુરાગ ન થાય ત્યાં સુધી કોઈ આપણી તરફ આકર્ષાય પણ નહિ.

આ તો આપણી ઉદાન્તાનું પ્રથમ પગથીયું આ ઉદાન્તાનું ક્ષેત્ર તો આથીએ ઘણું વિશાળ હોયું જોઈએ જૈન ધર્મ તરફ જેઓ આકર્ષાય, તેઓને સાચા દિલથી અપનાવવા જોઈએ ‘સાચાદિલ’ ની મતલબ એ છે કે એની સાથે તમામ પ્રકારનો, જેમ એક પોતાનો જાતિભાઈ હોય—સ્વામીભાઈ હોય, એની માફક વ્યવહાર છુટો કરવો જોઈએ આમ થાય તો જ જૈનધર્મમાં આવનારા—જૈન જાતિમાં

લજનારા આમાનીવી પોતાનો વ્યવહાર ચલાવી શકે જૈન ધર્મમા આવવા છતાં પણ જો આપણે તેમનાથી પરદેજ કરીએ, તો પછી કોણ જૈનધર્મમા દિલખુશથી રહી શકે? અને એ તો ૨૫૬ છે કે જેના આચાર વિચારો આપણા જેટલાજ શુદ્ધ હોય, જેની ગંદકીક છી આપણા જેનીજ હોય, અને જેનું ધર્મ રંગુ આપણા જેનુંજ હોય, તો પછી તેની માથે કોઈપણ જાતનો પડેજ રાખવાનું કઈ જરૂર રહેતું નથી

આ ઉદારના ધર્મની ઉદ્ધિને માટે-સમાજની પ્રગતિને માટે પ્રમાણરૂઢ કાળુ છે આર્યસમાજ, ક્રિશ્ચિયન અને ખ્રીસ્તિઓ, ઠ જેમણે પોતાના અનુયાયિઓ ઠવાર્યા છે, તેઓ આ ઉદારતાથી જ વધારે ફાવી શક્યા છે એ હવે કોઈથી અનવશ્ય નથી ખુદ જૈન ઇતિહાસ પણ આપણને જતાવી રહ્યો છે કે જૈન ધર્મમા આ-આ પછી એની માથે ક્યારે પણ લેદ ગળવામા આ થો નથી પડ્તું અકનોસની વાત તો એ છે કે અ ચારે તો બાપનાદાઓથી જૈનધર્મ પાગતા આવેલા જૈનો પણ, ચોક્કસ વાડાઓમા નહી, એક ખ્રીસ્તની સાથે મળધ બાધનાથી દૂર રહે છે જેવી રીતે કે-ગયા અકમા ‘મામાનિઠ બન્ધન’ વાળા લેખમા જતાવનામા આન્યુ છે આમ જતા પણ હવે સમય બદલાયો છે, અને જે ઉદારતા હોવાનું હું ઉપર જ્વન કરી ગયો છું, એ ઉદારતાની જાખી જૈનસમાજમા ખરેખર આવતી દેખાય છે જર્મનત્રાવિકા જેન મુબદ્દાદેવી (૨૦ મિમ કોડે પી એચ ડી)

ત્યારથી જૈનધર્મના આચરતો આચરવા લાગી, ત્યારથી અત્યાર
 મુધીમા જૈનભાઈઓએ તે જૈનની માથે જે વ્યવહાર ગણ્યો છે,
 એ મારી ઉપરની વાતને પુરવાર કરે છે શિવપુરીથી મુળધર્મ
 મુધીની મુઆફનીમા, અને મુળધર્મથી ગુજરાત-કાઠીયાવાડના
 પરિવ્રમણુમા હું જેવા પ્રકારની ઉદારતાની આશા રાખુ છું
 એવા પ્રકારની ઉદારતા તમામ જૈનભાઈઓએ પાનપાનના
 મળધમા તે જૈનની માથે જતાવી છે આ એક ખરેખર શુભ
 ચિન્તે છે આવી જ ઉદારતા, જૈનધર્મમા દાખલ થનાર તમામ
 લોકોની માથે રાખનામા આવે તો ખરખર એ પ્રશસનીય
 જ કહી શકાય જૈનધર્મ પાળનારી હજી પણ એવી કેટલીક
 જાતિયો છે કે જેની સાથે એક સરખો વ્યવહાર ગણવાની
 જરૂર છે દાખલા તરીકે ભાવમાર, મણિયા, મોડ, લાડ,
 શ્રીમાળી વિગેરે આ ભાઈઓ લાખા કાળથી જૈનધર્મ પાળતા
 આવ્યા છે એમના બાપદાદાના કગવેલા મદિરો અને પ્રતિ
 સ્થિત કરાવેલી મૂર્તિયો મોજૂદ છે, છતાં હું ખનો વિષય છે
 કે-એમની સાથેના વ્યવહારની મ કુચિતતાના કારણે ઘણા
 ગામોમા તે ભાઈયો વૈષ્ણવ કે એવા બીજા બીજા મંત્રપ્રદા
 મોમા લગી ગયા છે, તેમ છતાં હજી પણ કેટલાક શુદ્ધ
 જૈનધર્મ પાળે કે-તેઓની માથે જગખર એક મરખો સળધ
 રાખવાની જરૂર છે જો એ પ્રમાણે સલાખી રાખવામા ન
 આવે તો તેઓ પણ કાળાન્તરે આપણથી દૂર થવાના આવી
 રીતે કેટલીક છુટક વ્યક્તિઓ પણ એવી છે કે-જે કદરતાથી
 જૈનધર્મ પાળે છે દાખલા તરીકે પૂનાવાળા ભાઈ ભીડે,

સારગપુરવાળા વકીલ લક્ષ્મીનારાયણજી આ ભાઈઓ વર્ષોથી જૈનધર્મ પાળે છે જૈન ધર્મના આચાર, વિચારો દઢતાપૂર્વક પાળવા સાથે જૈનધર્મની અનેક રીતે સેવા બજાવી રહ્યા છે આવા ભાઈઓને, જૈનસંઘે બરાબર અપનાની રાખવા અને ઓછોની સાથે તમામ પ્રકારનો સળધ રાખવાની ઉદ્દેશતા રાખવી જોઈએ છે આવી ઉદારતાથી જ જૈનધર્મ વધી શકશે જૈન સમાજની ઉન્નતિ થશે

જૈન સમાજની પ્રગતિનું બીજું કારણ છે — રાજસત્તા ઉપર પ્રભાવ રાજસત્તા એ ધર્મના પ્રચારનું મુખ્ય કારણ છે રાજ જે ધર્મનો અનુયાયી હોય, પ્રજા તે તરફ અવશ્ય જુકવાની એક સમય હોતો કે સમ્પ્રતિ, યેશુક, ગેલિલ, કુમાર પાગ આદિ અનેક જૈન રાજાઓ, અને વસ્તુપાલ, તેજપાલ, વિમલ, લામાયા વિગેરે જૈન મંત્રીઓ યદ્દ જયા કે જેમણે પોતાના માન્ય ધર્મનો પ્રચાર કરવા સતત પ્રયત્ન કર્યો આજે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે કે—ક્રિસ્તીયાનિટીનો પ્રચાર કરવા માટે એના પ્રચારકોને રાજસત્તાનો કેટલો જઘે મહારો છે રાજસત્તાની જેને ઘોડી ઘણી પાછુ મદદ હોય —ઓથ હોય, તેઓ શું ન કરી શકે ? અને એનું જ કારણ હતું કે પ્રાચિન સમયમા આપણા ધુરધર આચાર્યો રાજાઓને પ્રતિગ્રાધવા તરફ વધારે ધ્યાન આપતા હતા હાખલા તરીકે—આર્ય સુહસ્તિએ તપ્રતિ રાજાને, બપ્પબલ્લિએ આમગગને, વાનુ દેવાચાર્યે હરિકુડના ગજાઓને, શીવગુણસૂરિએ વનગગને

અને હેમચદ્રાચાર્યે સિદ્ધરાજ અને કુમારપાળને પ્રતિબોધી
 જૈનધર્મનો પ્રભાવ આપીયે જનતા ઉપર પાડ્યો હતો.
 એટલું જ શા માટે મુહમ્મદ તુગલક, દિલ્હીના શાહ, અલા
 ઉદ્દિન, ઔરંગઝેબ, અઝમર અને જહાંગીર જેવા મુસલમાન
 બાદશાહો ઉપર પ્રભાવ પાડીને— તેમને ઉપદેશ આપીને
 જૈનધર્મની અપૂર્વ છાપ પાડી હતી અને આ પ્રયત્ન તરફ
 જૈન સમાજના ગૃહસ્થ વર્ગનું અને સાધુ વર્ગનું કેટલું
 દુર્લક્ષ્ય છે, એ ડોઢવી અન્તરુચ્છ છે? આપણા આચાર્યો
 ઉપાસ્યની ગાંઠ દિવાલોમા પોતાના ભક્ત શ્રાવક-શ્રાવિકા
 ઝોની આગળ પોતાની વિદ્વત્તાનું જોર બતાવે છે પરંતુ
 કોઈયે આ દિશામા પ્રયત્ન કરના તરફ પ્રેરાય છે? અને
 કદાચિત કોઈ ભૂલ્યા ભટક્યા ડોઢીના નડકારાજની સાથે ઠલાક
 બે ઠલાક વાતચીત કરવાનો પ્રસંગ મળી જાય કે એકાદ ચિઠ્ઠી
 પત્રી મળી જાય, ત્યાં તો અમારા સાધુઓ કૂલેયે નવી સમાતા!
 જાણે કે અમે જૈન ધર્મનો એક મોટો વિજય વાવટો ફર-
 કાવ્યો. ખમ આટલામાજ અમે અમાગ કર્તવ્યની ‘ધર્મશ્રી’
 મમજીએ છીએ આમ રાજસત્તામા ન તો સાધુઓ પ્રવેશી
 શક્યા કે ન ગૃહસ્થો ગૃહસ્થોમા કદાચિત કોઈ
 થોડીક લાગવગ ધગવનાર હોય છે તો તે પોતાની સ્વાર્થ-
 વૃત્તિમાજ મસ્ત રહે છે રખેને માફ માન ઘટી જાય, રખેને
 માફ ટાઈટલ લઈ લેનામા આવે, રખેને મને તે હોદ્દાથી
 અલગ કરવામા આવે, ખસ આ લયવી—આ સ્નાયુધતાથી
 તે ખુશામતમા જ પોતાનું જીવન વ્યતીત કરે છે આવી

નિયતિમા ધર્મનું કે સમાજનું કામ ન થાય, એ દખીતુજ છે. માટે જ્યાં સુધી નહાના મોટા રાજા-મહારાજો જેનધર્મ તરફ આકર્ષાય નહિ, અને જ્યાંસુધી બીજી બીજી રીતે પણ રાજસત્તા ઉપર પ્રભાવ પાડનારા મહાન્ પુરૂષો નીકળે નહિ ત્યાં સુધી કેવળ આટો દાળ વેચીને બેસી રહેનારા, કાપડ વેતરનાગ કે નાત દિવસ જીવનની ધૂનમાં નહેતાગ ગ્રહ સ્થોદ્રારા, તેમજ કેવળ ઉપાશ્રયમાં બેઠીને કે પોતાના વાડાના બધનોમા બધાધને-તેજ કાળજ તેજ સમજ ના પાડેાની આ વૃત્તિયો વાળીયાઓની સમક્ષ કરી જનારા મુનિરાત્ને દ્વારા કંઈ જેનધર્મ વધનાનો નથી આર્યસમાજજીટોએ થોડા પત્તુ જે નહાના મોટા રાજાઓને આકર્ષ્યા છે, એમની ઠાગ, એમની પ્રગતિને ડેટલો બધો ટેકો મળે છે, એ આર્ય સમાજની પ્રવૃત્તિને જાણનારા ચારી પેઠે સમજી શક તેમ છે

આપણા આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, પ્રવર્ત્તજો, પન્થાતો અને વિદ્વાન્ મુનિવરોએ હવે રાજાઓના દ્વારો ખટખટકાવવાની જગર કે એમના મદિરોમાં-ભવનોમાં મહાવીરનો મહેશ પહોચાડવા પહોચવું જોઈએ છે માન કે અપમાનની દરકાર રાખ્યા વિવાય પહોચી જવું જોઈએ છે હવે પાછી

નિદ્રા મિતુરેકોસ્તિ ચારિતો દ્વારિ વિષ્ણુતિ ।

ની આવૃત્તિ કરવાની જગર છે “હે રાજા તમારા દ્વારપાળે-ચપરામીએ રોડેલો એક માધુ કે જે તમને જોવાની

મળવાની ઈચ્છા ધગવે છે, તે દરવાજે ઉભો છે કે જેના હાથમા ચાં સ્લોકો છે ” એમ ઉદ્ઘોષણા કરવાની જરૂર છે

ધ્યાનમા રાખજો કે, અત્યારે તો હવે તે વિદ્યુત મમયયે નથી રહ્યો અત્યારે તો જગતમા ત્રિજ્ઞાસાવૃત્તિ વધી છે રાત્રી યોમા કે મહારાત્રીઓમા, પ્રાણભોમા કે વૈત્યમા, ક્ષત્રિયોમા કે ગૃહોમા, યુરોપમા કે અમેરિકામા, જર્મનીમા કે ઇટાલીમા, હિંદુમા કે મુસલમાનમા, ક્રિશ્ચીયનમા કે આર્ય સમાજસ્તમા, બ્રહ્મમમા કે દેવસમાજમા, ભણેલાઓમા કે અભણોમા-ત્રિજ્ઞાસાવૃત્તિ જાગી છે હવે તો સૌ નવુ નવુ જાણવાની ઈચ્છા રાખે છે અને જે સત્ય લાગે છે, વિના નવી મગતુ લાગે છે, એનો આદર કરવાને તૈયાર થાય છે ધર્મ, સમજાવનારની જરૂર છે સમજાવનાર જોઈએ પહોળી જાણે ગજબાંદોમા, પરમાત્મા મહાવીર દેવના મિદ્ધાન્તોની અકાદ્ય સુતિઓની આગળ ભક્ત ભક્તિ આદર હિંમો પણ શિષ્ય જુઠાવશે જેન સિદ્ધાન્તોની સત્યતા આજે વિજ્ઞાન દ્વારા મિદ્ધ થઈ રહી છે અને અત્યેન એ મિદ્ધાન્તો ગમે તેવા વિદ્વાનને માટે પણ ગ્રાહ્ય છે ધર્મ મમજાવવાની જરૂર છે

હવે નીચે ઉપાય છે ઉપદેશકો અને આહિત્યનો પ્રચાર. આમવર્ગમા ઉપદેશકો અને આહિત્યના પ્રચાર દ્વારા વધુ નિર્ણય કરી શકાય છે ક્રિશ્ચીયન મીશનરીઓ ક્યા ક્યા કરે છે, ખબર છે ? ગામડાઓ અને જગલોમા

પણ, પણ ગરીબોના મદદગાર થઈને, અનાથોના નાથ બનીને, અશિક્ષિતોના શિક્ષક થઈને, રોગીઓના રોગો નિવારણ કરીને, અસહાયોને મહાત્મતા આપીને, અને દુખી ઓના બેવીને થઈને ક્રિશ્ચીયન મિશનરીઓ આમવર્ગને અપ નાવે છે આપણે એમનું અનુકરણ કેમ ન કરીએ ? અને જ્ઞાત્ય એટલું ન કરીએ તો પણ એટલું તો ખરૂં જ છે કે —જેનું ધર્મના તત્વો સમજાવનાર ઉપદેશકોને ઠેકાણે ઠેકાણે ફેરવવા, એમાં તો જરાયે અનુચિત જેવું નથી જ, તેમ જ જેનું સિદ્ધાન્તોની પ્રતિપાદકતાવાળા ટ્રેડો-પુત્તકો-હસ્તપત્રોનો પણ ખૂબ પ્રચાર કરવો જોઈએ જેનું સમાજનું ઉપદેશક મેત્ર એટલું બધું જાણુ છે કે—દેશના દેશોને પહોંચી વળવા માટે રાત કે દિવમની જેમને અડચણ ન આવે, એવી મોટી સંખ્યાના ગૃહસ્થ ઉપ-દેશોની જરૂર છે આવા ઉપદેશકો—સ્વાર્થત્યાગી ઉપ-દેશકો—ધર્મની ભાવનાવાળા ઉપદેશકો—સમાજની હાજર ધરાવનાર ઉપદેશકો તૈયાર કરવા માટે આપણે ખરેખર આર્યસમાજીઓની પદ્ધતિનું અનુ-રણ કરવું જોઈએ છે

લગભગ પચીસનો વર્ષથી સંગઠિત થયેલ જૈન સમાજનો અને માત્ર ચાલીસેક વર્ષથી હયાતિમાં આવેલ આર્યસમાજનો શિક્ષાના મેત્ર સંબંધી મુકાબલો કરવામાં આવે, તો ખરેખર જૈનસમાજની કર્તવ્યશૂન્યતા માટે આપણને ઉગ્ર દુઃખ થના સિવાય નહિ જ રહી શકે

આર્ય સમાજમા શિક્ષાના પ્રચારના જે સાધનો છે તે આપે એ —

૬ ટોલેન્સ છોકરાઓની	૩૦૦ સંસ્કૃત શાળાઓ
૬૨ હાઈસ્કુલો	૨ યોગમંડળો
૧૫૦ એન્ડે વર્નાક્યુલર મિડલ સ્કુલો	૨ મન્યામીપાઠશાળાઓ
૧૬૨ પ્રાયમરી સ્કુલો	૩ કન્યાશુરુકુળો
૧૪૨ રાત્રિશાળાઓ	૧ ડન્યાડોલેજ
૨૮ શુરુકુળો	૨ કન્યાહાઈસ્કુલ
	૨૬૨ કન્યાપાઠશાળાઓ

જેનસમાજ પોતાની સંઘાઓ માથે આનો મુકાબલો કરે આપણે ત્યાં એક જ શુરુકુળો હોય તે પણ ખરી રીતે તો નામના જ શુરુકુળ જેવું એમા લાગ્યે જ કંઈ દેખાય શિક્ષણ, તે પણ સરકારી સ્કુલોમા અપાય તે જ એટલે શુરુકુળથી આપણે ધર્મભાવનાઓ-નેવાલાવની જે સુદર છાપ એ પ્રદ્યારિઓમા પાડવી જોઈએ, એ કેમ પાડી શકાય ? ટોલેન્સ અને હાઈસ્કુલો જેવું આપણે ત્યાં શુ છે, એ ટોઈથી અનુષ્ઠુ નથી આર્યસમાજમા ૨૦૦ શાળાઓ તો કેવળ સંસ્કૃત માટેની જ હયાતિ ધગતી રહી છે, ત્યારે જેન સમાજમા શુરુકુળ જેવી સંસ્થાઓમા પણ સંસ્કૃત બાપા ત્યાજ્ય એ એક એક આચાર્ય કરોડો કરોડો શ્લોકો જે જેનસમાજને વાગસામા આપ્યા છે, એ જ સમાજ

સરકૃત ભાષાને પોતાના શિક્ષણયોગ્યથી બહિષ્કાર કરી રહી છે ! કેટલો દુ ખનો વિષય છે !

સાથે સાથે એ પણ બુદ્ધિ બેઠતું નથી કે આર્ય મનાજની બધીયે સંસ્થાઓમા ખાસ કરીને એક વિશેષતા છે આ વિશેષતા એ છે કે ચાહે શુરુકુળમાથી કેઈ સુવક નીકળશે, ચાહે કોલેજમાથી નીકળશે, પ્રાચીન કે નવીન-ગમે તે પદ્ધતિનુ શિક્ષણ લઈ બહાર નીકળનાર સુવક સાથી પહેવાના પહેલુ પોતાના જીવનનુ એક જ ધ્યેય બનાવશે અને તે એ કે આર્યમનાજનો પ્રચાર કરવો અને આનુ જ એ કારણ છે કે—અત્યારે આર્ય સમાજમા કુલ ૬૨૩ પ્રચારકો પ્રચારનુ કામ કરી રહ્યા છે જેમા વૈતનિક ૧૬૫, અવૈતનિક ૩૨૮, મન્યામીપ્રચારક ૧૩૦ અને સ્વતંત્ર પ્રચારક ૪૦૦

જૈન મનાજની સંસ્થાઓમાથી નીકળનારા મોટા ભાગે એની એ શુદ્ધાત્મીની માકળનો ખીલો શોધતા જ રહે છે કેઈ વકીલ, સોલીસીટર, બેરીમ્ટર, ડૉન્ટર, પ્રોફેસર, ઇન્જીનીયર, કે એવી કેઈ લાઈનમા આગળ વધીને નીકળશે તો, તે તો લગભગ ધર્મ-કર્મથી હાવ ધોઈને જ નીકળવાનો સંસ્થામાથી નીકળીને પોતાના ધર્મે વળગ્યા પછી દ્વંચત્રાસિની ધુન સિવાય, ન તે સમાજને ચાંદ કરશે, ન તે દેવદર્શન-પૂજન કરશે, ન તે શુરુવદન કે વ્યાખ્યાનશ્રવણ કરશે કે કે ન તે પોતાના જાતિસાધ્વ્યોની સેવામા યોડો પણ પોતાનો

સમય આપશે અને કદાચ આપશે તો પણ અતરંગમા પોતાના સ્વાર્થનો ખાટો પૂરવાને માટે જ જૈન મમાજની આ કમનસીબી નહિ તો બીજી શું છે ? આવું પરિણામ આવનાનું કાચું સન્કારોની ખામી સિવાય બીજી શું હોઈ શકે ? વિદ્યાધ્યયનની માથે જ્યાસુધી ધાર્મિક સન્કારો ન પાડવામા આવે, સેવા ભાવના સન્કારો ન પાડવામા આવે, એમના વાન્તવિક કર્તવ્યનું જ્ઞાન પ્રતિદિન ન ડરાવવામા આવે, ત્યાં સુધી એ યુવકોમા એવા નન્કારો કયાથી જ આવી શકે !

મારૂં અનુમાન છે કે ડેજવણીના ક્ષેત્રમા જોઈએ તેવી અને જોઈએ તેટલી સમ્મ્યાઓ આપણે ત્યાં નથી, છતાં પ્રતિ વર્ષ લાખો રૂપિયા જૈનમમાજના વ્યય થઈ ગયા છે, અને છતાં તેનું પરિણામ લગભગ શૂન્યતા સિવાય બીજી શું આપણે જોઈ રહ્યા છીએ ? આનું કારણ એ છે કે-આપણે પદ્ધતિનગ્નુ કાર્ય કરતા શીખ્યા જ નથી અને તેની સાથે માથે ધાર્મિક કે સામાજિક સન્કારો પાડવાપૂર્વક શિક્ષા આપના આપણે શીખ્યા જ નથી બન્કે આપણા ડેટલાંડ કહેવાતા કેજવાયવા તો ધાર્મિક સન્કારોના નામથી જ લાડકી ઉઠે છે એઓ બોલી ઉઠે છે કે-આપણી સસ્થાઓમા ધાર્મિક સન્કારો શા ? શું આપણે સાધુ બનાવવા છે ? પરંતુ એ મહાનુભાવો જરા ઉંડો વિચાર કરે અને બીજી સમસ્યાની સમ્મ્યાઓનું નિરીક્ષણ કરે તો તેમને જણાશે કે ધાર્મિક સન્કારો વિના કેવળ શુદ્ધ જ્ઞાનથી મનુષ્ય પોતાનું કર્તવ્ય સરખું પણ સમજી શકતો નથી એક તો આપણે શિક્ષણ

આપીએ બીજાઓના હાથે-સરકારી-ટૂંલોમા, અને બીજી તરફથી ધાર્મિક કે સામાજિક કર્તવ્યનું સ્મરણ માત્ર પણ ન કરાવીએ, આનું પરિણામ નાગ્નિકતા ત્રિવાય બીજી શામા આવે વારૂ ? અમ્મ

કહેનાની મતલબ કે સામાજિક ઉન્નતિનો આધાર આજના બાળકો અને યુવકો ઉપર છે એમને કેળવવાની ઘણી જ જરૂર છે એ કેળવણી ખાત કરીને સ્વતંત્ર આપવાની ચોજનાઓ ધરવી લેઈએ છે, અને એની સાથે જ સાથે એઓને ધાર્મિક અને સામાજિક મસ્કારો પાડી એમના કર્તવ્યનું ભાન એમના શિક્ષણ સમયમા જ કગવવાની જરૂર છે

સાચા પ્રચારકો-ઉપદેશકો આમાવી જ નીકળશે, જેઓ પોતાનું કર્તવ્ય સમજશે, તેઓ જરૂર જૈનધર્મની-જૈનસમાજની વધાસમય મેવા કરશે

આવી જ રીતે પુસ્તકો-ટૂંકટો-પેમ્ફલેટોનો પ્રચાર કરવો એ પણ જરૂરનું છે માટે નસ મન્તન્ય છે કે પ્રજામા મ્હોટા મ્હોટા માહિત્યના પુસ્તકો જે ઉપકાર નથી કરતા તે નાના ટૂંકટો કરે છે આવા ટૂંકટોનો પ્રચાર કરનારી નાની મોટી નોસાઈટીઓ બગાલ, મગધ, પંજાબ, કચ્છ, દક્ષિણ અને એવા બુદ્ધાબુદ્ધા પ્રાન્તોમા બુદ્ધાબુદ્ધા ગામોમા ખેલવાની જરૂર છે આવી નોસાઈટીઓ બુદ્ધીબુદ્ધી ભાષાઓમા ટૂંકટોનો પ્રચાર કરે, એ એનું કર્તવ્ય હોવું લેઈએ અને આ બધીએ નોસાઈટીઓ સંગઠનપૂર્વકની હોવી લેઈએ બધી

સોસાયટીઓનો પરસ્પર સંબંધ હોવો જોઈએ આર્યસમાજ આવી ૧૫૧૦ મલાઓની હયાતી ધગવે છે જેમા ૮૩૪ મલાઓએ તો પોતાના સ્વતંત્ર લવનો પણ બનાવી લીધા છે આ સલાઓના મલાસદોની સંખ્યા છ લાખ અને અડતાલીસ હજારની છે આ બધીયે સલાઓ એક જ સંસ્થા-લનપૂર્વક ચાલે છે એક બીજાને પરસ્પર મદદ કરે છે

જેનોમા આવા પ્રકારના બંધારણ પૂર્વકની સલાઓ ધાય, તો કેટલું બધું કામ કરી શકાય ?

આર્ય સમાજે પોતાના મમાજની ઉન્નતિના જે અનેક માધનો હાથ ધર્યા છે તેમા ૪૮ અનાથાલયો, ૪૦ વિધવાશ્રમો, ૧૪ આંધલાલયો, ૩૦ ગ્રેસ, ૪૦ મમાચાર પત્રો, ૧૦૦ પુસ્તકોની દુકાનો અને ૧ કોર્સોપરેટીવ એક પણ છે એ પણ ભૂલવા જેવા નથી આટલા આટલા માધનો હાથ ધરનાર મમાજ કેમ પોતાની સામાજિક ઉન્નતિ ન કરે

આપણે લાખો ખગ્ચીને મલો કાઢીએ-કઢાવીએ, હજારોને વ્યય કરીને ઉઝમણા-ઉપધાન મહોત્સવો કરીએ કગવીએ, પરંતુ સામાજિક ઉન્નતિને માટે તેથી વિશેષ શો લાભ છે ? બેશક, શ્રદ્ધાળુ જીવો એની અનુમોદના કરીને પોતાના મમ્યકલ્પને ગુરૂ રાખશે-ઉજ્જવળ કરશે, પરંતુ જ્યાં જૈનધર્મની લાવનાતું નામ નિશાન નથી, જ્યાં મહાવીરના નિદાન્તોની જોળખ મરખી નથી, જ્યાં પરમાત્મા મહાવીરદેવની સ્ફુટ આદર્શતાની પિછાન મરખી નથી, અને

ન્યા હિંસામાજ પરમધર્મ મનાડ રહ્યો છે, ત્યા આપણા એ ઉત્સવો શા કામના છે ? અને જૈન સમાજમા પણ-જૈનધર્મીઓમા પણ ન્યા સુધી હજારોને એક વખતનું અન્ન સરખું મળતું નથી, ધાર્મિક ત્રદ્ધાઓ પેટના ડે ગમે તે કારણે દિવને દિવસે ધટી રહી છે, ત્યા પણ એ ઉપાયો શા કામના છે ? અત્યારે તો જૈન સમાજને બચાવવાની અને વધારવાની જરૂર છે જૈનસમાજ ઉપલી હશે, વૃદ્ધિગત થશે, તો એની પાછળ બધાએ કાર્યો સમુજ્જવલ દેખાશે બાકી છુટ્તું-શીછું અવસ્થામા-અર્થાન્ દાત પડી ગયા હોય, આખો ઉંડી પેસી ગઈ હોય, હાથ-પગમા કપારી છૂટી રહી હોય, ગાંઠોમા ખાજ પડી ગયા હોય, શરીરમા કલો-થડીયો પડી ગઈ હોય, અને લાકડીના ટેકા સિવાય એક કદમ પણ ચાલી શકાતું ન હોય, આવીભયંર વૃદ્ધાનસ્થામા વૃદ્ધ શરીર ઉપર આબૂવણો લાદવા ક્યા સુધી ઉચિત છે, એનો વિચાર સમાજના વિચારકોએ કરવો ઘટે છે પેટમા વેતનો ખાતે હોય, ભૂખથી પેટમા આગ મળતી ઉડી હોય, એવા સમયમા ગમે તેવું કિંમતી વસ્ત્ર પણ એઠાડયું શું કામનું છે ? તે વખતે તો રોટલાનો સૂજે પણ ટુડોળ કામનો ? માટે સમયને ઓળખો, અને સામાજિક ઉન્નતિના જે ઉપાયો ઉપર બતાવવામા આ-યા છે, તે હાથ ધરી સમાજની ઉન્નતિ કરવા બહાર પડો એજ

(૪૨)

સમય ધર્મ

ટેલા બે અક્ષમા જૈન મમાજની વર્તમાન પરિસ્થિ-
તિનો ખ્યાલ કરાવવામા આવ્યો છે ખીજી ભાઈબધ ડોમો
કરતા જૈન કોમ ઢેટલી પાછળ ધર્મી ગદી છે, અને એમ
પાછળ ધર્મવાના કયા કારણો છે, એ બતાવવા સાથે, ખીજી
કોમો કયા સાધનોથી આગળ વધી રહી છે, એ બતાવી
એ માધનો હસ્તગત કરવા જૈન મમાજના નેનાઓનુ ધ્યાન
એચવામા આવ્યું છે

એ બધી બાબતોને ટુકી મતલબમાં સમાવીએ તો એમજ કહી શકીએ કે જૈન સમાજ-જૈન સમાજના નેતાઓ, ઉપદેશકોએ ‘મમયધર્મ’ જાણવાની જરૂર છે ‘મમય ધર્મ’ ને જાણ્યા મિવાયની જેટલી પ્રવૃત્તિ જરવામાં આવે છે, તે બધી નિરર્થક પ્રાય નિવડે છે ન્હાની સગળી કોમમાં સેકડો ત્યાગી ઉપદેશકો અને ઉપદેશિકાઓ હોવા છતાં, હજારો બન્ને લાખોના દાન થતા છતાં સમાજનું નાવ પાછળ જઈ હકંતુ જાય છે, એજ બતાવી આપે છે કે આપણે મમયધર્મ જાણ્યો નહીં આજે તો હું કેવળ મહાવીરના વડીલ પુત્રો અને પુત્રિઓ-માધુઓ અને માધ્વીઓને ઉદ્દેશીને જ કઈક મિચારો રજી કરવા ઈચ્છુ છું

કાળની અનન્તતાના ઉદરમાં જેમ અનન્ત ચોમાસા પ્રવિષ્ટ થઈ ચૂક્યા છે, તેવી રીતે વિ સ ૧૬૮૪નું ચતુર્માસ પણ અનન્તતાના ઉદરમાં પ્રવિષ્ટ થવાનું આજથી પ્રારંભ કરે છે ચતુર્માસ એટલે જૈનસમાજની તપશ્ચાનો અમૂલ્ય સમય ચતુર્માસ એટલે ઉદાર દિલના દિલાવરોને પરોપકાર કરવાનો પુનિત સમય અને ચતુર્માસ એટલે સાધુ મુનિગણને ઉદ્વૃથ્ત ઉપયોગપૂર્વક સમય પાળવાનો, અને બીજા લોકોને તારવાનો મુદ્દર સમય આ ચતુર્માસનો આજથી પ્રારંભ થાય છે આજથી સાધુ-માધ્વીઓ, ચાર માસની, બન્ને આ વર્ષે તો પાંચ માસની સ્થિતિમાં માટે નિશ્ચિત કરેલા ગામોમાં સ્થિર થઈ જવાના જે ગામોમાં મુનિરાજો

ચતુર્માસ રહ્યા હશે તે તે ગામના લોકોના આનંદનો પાર આજ નહિ રહ્યો હોય તેઓ પોતાને અર્પૂર્ણ લાઘ્યશાળી સમજતા હશે એમાસામા ગુરૂ મહારાજના મુખથી પરમાત્માની વાણીનું પાન ઢરીશું, યથાશક્તિ તપન્યા કરીશું, જ્ઞાન ધ્યાન ધરીશું, સામાયિક, પૌષ્ઠ, પ્રતિક્રમણ કરીશું, અને યથાશક્તિ દાનપુણ્ય કરીશું શ્રાવક શ્રાવિકાઓના હૃદયે આવી ભાનનાઓથી ઉઠી રહ્યા હશે બીજી તરફથી સાધુ સાધ્વિઓ પણ ચતુર્માસની સ્થિતિ દરમ્યાન અનેક પ્રકારના કાર્યો કરવાની ઇચ્છાઓ કરી રહ્યા હશે કોઈ ચતુર્માસ દરમિયાન એક ગૃહસ્થને તૈયાર કરી મઘ દલાવવાની ઇચ્છા કરી ગયા હશે કોઈ ઉજમાણા-ઉપધાન માટે કોઈ બાઈ-ભાઈની ગોધમાટે વિચારો ઢરી ગયા હશે કોઈ પોતપોતાના ઉપદેશથી ચાલતી મસ્જિદોને પુષ્ટ કરાવવાની ઇચ્છા કરી રહ્યા હશે, કોઈ નવયુવકો કે છોકરાઓને નસાડવા ભગાડવાની યોજનાઓ ઘડી રહ્યા હશે, અને કોઈ પતિતો દ્રવ્ય-ઠપકા લગતા અને એની બીજી વસ્તુઓના મગ્ન હની ઇચ્છા પૂરી કરાવાના વિચારોનો પુલ બાધી રહ્યા હશે જ્યારે જેટલાકો તે ક્ષેત્રને પોતાનું ક્ષેત્ર બનાવવાની ભાવના ઢરી રહ્યા હશે આમ સ્વાર્થ કે પરમાર્થની ભાવનાઓમા સૌ મશગુલ હશે અસ્તુ, ગમે તેમ હો, પરંતુ ખરી વાત એ છે કે- જે મુનિરાજો મમાજના તારણહાર છે, જેઓએ સમાજ-શામનના કન્યાણને માટે જ ફકીરી સ્વીકારી છે, અને જેઓએ પોતાનો સ્વાર્થ સાધવામા જ નહિ, પરંતુ શામ-

નની ઉત્તમવલતામા જ પોતાનુ અને પરનુ કદ્યાણુ માન્યુ છે, એવા શાસનશુભેષ્ઠક મુનિરાજો-આચાર્યાદિ પદવીધરો, આ ચાતુર્માસમા જૈનજનતાને કેવળ 'સમયધર્મ' જ સમજાવનાનો પ્રયત્ન કરે, તો માફ માનવુ છે કે-એ ત્સાગી મહાત્માઓના ઉપદેશથી આખી સમાજની કમ્પાપલટ થઈ શકે 'સમયધર્મ' એ જ છે કે સમય જે જે કાર્યોની આવશ્યકતા સ્વીકારતો હોય, તે તે બાળતો તરફ લોકોનુ ધ્યાન ખેંચવુ હું ઘણી વખત લખી ગયો છું તમ એક કાર્ય ગમે તેટલુ ઉત્તમ હોય, પરન્તુ તે ઉત્તમ કાર્ય કરવાને માટે પણ મમય અને ધ્યાન એવુ જોઈએ છે

‘રામ’નુ નામ ગમે તેટલુ ઉત્તમ હોવા છતાં વિવાહના પ્રસંગે “ગમ નામ સત્ય હૈ” “રામ નામ સત્ય હૈ” ના પોકારો ન જ વાય

અમારો મુનિવર્ગ માત્ર આટલાથીજ વસ્તુસ્થિતિને સમજી લે તો, માત્ર એક જ ચતુર્માસમા સમાજના ઉદ્ધારનુ ઘણું કામ કરી શકે પ્રતિવર્ષ લાખો રૂપિયા ખર્ચાવવા ડઠા આપણી એક પણ સંસ્થા-ખામ કરીને નભાવી-ટકાવી રાખવા જેવી મંથાઓ, લીખ માગતી બધ પડી નથી, આટલી આટલી મખાનતો થવા છતાં હજુ એક પણ સુદર વિધવા શ્રમ આપણે ત્યાં મળ્યાણુ નથી, રોજ નવા નવા ખાતાઓ ખોલવામા આવશ્યકતા ઉપરાન્તના ફૂંડો થવા છતાં, જૂના અને મહાન્ ઉપકારી ખાતાઓ હજુ જેવી ને તેવી સ્થિતિ

લોગવી રહ્યા છે કેટલેક સ્થળે એવું પણ જની ગ્હુ છે, કે-કેવળ ભરતીમા લગઈ રહ્યું છે જરૂરત હોય કે ના હોય, એની કંઈ સાર્વકતા થવી હોય કે ન થતી હોય, પરંતુ ગાહરીયા પ્રવાહની માફક એક પગી એક ઝૂક્યા જ કશી-બીજી તગ્ધી જોઈએ તો હજારો જૈન ભાઈઓને પોતાના કુટુંબનું પોષણ કરવું પણ ભારે થઈ પડ્યું છે, જાહે પોતાનું પેટ ભરવા નેટલું પાપ સાધન નવી તેઓને ધવા-રાજ ગારે ચઢાવવાનું પણ કોઈને સૂઝતું નથી

આ બધું જનવાનું કાગળ એક જ છે અને તે એ કે ‘સમયધર્મ’ને આપણે લક્ષ્મી લેતા જ નથી, કેવળ, આપણી ધૂન, આપણી આદતો અને એવી આગળ વધીને ટહીએ તો આપણે આપણા સ્વાર્થને આધીન બન્યા ‘ત્રીએ આ બાબતોને કોરે મૂકી આપણે કેવળ ‘અમયધર્મ’ જ મમા જને શીખવીએ તો ખરેખર મમાજનો ઉદ્ધાર થાવ મમા-જની સ્થિતિ તો એવી છે કે-એને દોગ્ધાર જોઈએ વાળ નાર જોઈએ સમાજની સ્થિતિ એ તો દૂધીના વેલા જેવી છે વેલડીને કોઈ છાપગ ઉપર ચઢાવો તો ત્યા ચઢશે, ભત્તિ ચઢાવો તો ત્યા ચઢશે અને જમીન ઉપર જ ફેલાવા દેશે તો ત્યા પડી રહેજો એનો તો બધો આધાર એના સરક્ષક-માળી ઉપર છે મમાજના માળી-દોરનાર-મલાજનાર એવા ઉપદેશક-સાધુ-સાધ્વી છે ચાહે તો તે ઊંડા કુવામા નાખે, ચાહે જગતની બીજી જાતિયોના સિરમોગ બનાવે

પરંતુ હવે ગઈ ગુજરી આપતે ભૂલવી ભેંધએ મત ન શાંચામિ કૃત ન મન્યે । ભૂતની વાતોને આપણે ભૂલી જઈએ અને આજથી આપણે નવું પ્રલાત સમજીએ આ ચતુર્માસ મુનિરાત્રેએ જ્યાં જ્યાં કર્યું હોય ત્યાં ત્યાંની જનતાને સમય-ધર્મ જ સમજાવે અને સમયને ઓળખીને જ કાર્યો કરાવે.

મૈાથી પહેલાં તો આ ચતુર્માસમા જે શ્રાવણ મહીના આવેલા છે, એટલે કેટલાક ગંજવાળાઓ પહેલાં શ્રાવણમા પર્યુષણનો પ્રારંભ કરવાના, જ્યારે કેટલાક બીજામા આ પહેલાં અને બીજા શ્રાવણમા નિમિત્તે જૈનસમાજમા કેવા કેવા કલેશો થયેલા છે, એ કોઈથી અજાણ્યા નથી ગંડોના ઝગડાઓ-આસપાસના વેમનઓ, આવી આવી બાબતોનેજ આભારી છે પરંતુ આવા ઝગડાઓથી આપણી શક્તિઓ ટેટકી ફીણ થઈ છે, એ શું આપણાથી અજાણ્યું છે ? આવા કલેશો હજી તો રાત્રાંત થવાયે પામ્યા નથી, એટલામા જે શ્રાવણ આવીને ઉભા રહ્યા એ જો કે આવા પ્રસંગોમા જેને જે રૂએ, મિંવા પોતે જે પરપરામા માનતા હોય, તે તે પર-પરાને અનુસરીને કાર્યો કરી લેવા હોય, તો તો ઝઘડાનો અવકાશ જ નથી રહેતો, પરંતુ પોતાની માન્યતા ઓને સિદ્ધ કરવા જતા બીજાઓને જૂઠા-ડાઠારી પાડવાના જે પયત્નો થાય છે, એજ કલેશનું કારણ બને છે ચાલુ ચોમાસામા આવેલા જે શ્રાવણ પ્રસંગોએ શાન્તિપૂર્વક કાર્ય કરી લેવાની જરૂર છે ઘણા ગામોમા પહેલાં અને

ખીજત એમ જુદા જુદા શ્રાવણોને માનવાવાળા શ્રાવકો રહેતા હશે ત્યારે મુનિરાજ કોઈ પણ એક પરપરાને માનનાગ હશે, આવી અવસ્થામાં, મધમા કલેશ ન થાય, એવી રીતે મલાળીને કાર્ય કરી લેવાની જરૂર છે ભલે પોતાની પરપરા ન મૂકવામાં આવે, પરંતુ મધમા કલેશ વાચ, એવું તો કમમાં કમ ન થવું જોઈએ એવી જ રીતે તે તે ગામના મધોએ પણ બહુ દીર્ઘદૃષ્ટિથી કામ લેવાની જરૂર છે કોઈ પણ મુનિરાજની પક્ષાપત્તીમાં પડીને પોતાના ગામમાં કલેશની જવાબા લલુકાવવી, એ બિલકુલ નહિ ઇચ્છવા યોગ્ય જ કહી શકાય મુનિરાજ તો ચતુર્માસ ઉત્તરે વિહાર કરી જાય છે, પરંતુ ગામમાં પેમી ગયેલો કલેશ વર્ષો સુધી બન્યો ગ્હે છે અને કલેશ દાવાનળથી અત્યારે જેનસમાજ કેટલી સતત વર્ષ ગ્રહી છે ? એવી અવસ્થામાં નવા નવા કલેશોના વાતાવરણો ઉભા વાય, એ જળહળતી અગ્નિમાં લાકડા નાખવા જેવું બને છે માટે આ નિયમમાં ખાસ સલાળથી કાર્ય લેવાની જરૂર છે

ખીજી બાબત દાનોપદેશની છે મુનિરાજો પોતપોતાના ચતુર્માસમાં ગૃહસ્થોને પોતાના દ્રવ્યનો સફળ્યય કરવાનો ઉપદેશ આપશે, પરંતુ એ સફળ્યય ટેવા માર્ગે કગવલો એ ખાસ કરીને વિચારવા જેવું છે મુનિરાજો જો સમાજની આવશ્યકતાઓનો વિચાર કરીને જ આ યોગામામાં ઉપદેશ આપે તો મારી ખાતરી છે કે સમાજની ઘણી આવશ્યકતાઓની પૂર્તિ થઈ શકે તેમ છે

હું પહેલા કહી ગયો છું, તેમ આપણી અનેક ઉપકારી સમાજહિતની મસ્લાઓ આધિકારિતાથી રીખાય છે. શું એવી સમ્ભાવનાને પુષ્ટ કરવી, એ સૌથી પહેલું કર્તવ્ય નથી? જે સમાજમાં જ્ઞાનનો પ્રચાર નથી, વિદ્વાનોનું બાહુલ્ય નથી એ સમાજ ખીણ કોમોની સાથે ઉભી રહેવાને કરી પણ ચોગ્ય ગણાતી નથી આને આખા દેશનું ધ્યાન, દેશના બાળકો અને સુવકોને શિક્ષિત બનાવવા તરફ જે ચાર્જ રહ્યું છે સુરોપ અને અમેરિજા જેવા દેશોની શિક્ષા પ્રત્યેની મખાવતો વાર્ષિકે આપણે આશ્ચર્યમાં ગરકાવ વતા હતા—યદ્યપે છીએ પરંતુ હવે ભારતવર્ષ પણ મમજવા લાગેલ છે, કે ન્યાય સુધી શિક્ષાનો પ્રચાર નહિ થાય, ત્યાં સુધી અમારામાં વાસ્તવિક ચૈતન્ય આવનાનું નથી અને તેનું જ એ પરિણામ છે કે—ભારતવર્ષમાં આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરાવનારી મખાવતો થવા લાગી છે હમણા જ વર્તમાનપત્રોમાં જાહેર થવા પ્રમાણે આપણે જાણી શક્યા છીએ કે એક મદ્રાસી દાનવીગ શ્રીચુત મગ સુધૈય, ચેટ્ટિમગ નામના ગૃહસ્થે મદુરામાં (મદ્રાસ પ્રાત) એક વિશ્વવિદ્યાલય સ્થાપિત કરવા માટે ૩૫ લાખ રૂપિયાનું દાન કર્યું છે, એક મારવાડી ગૃહસ્થ મિ ખીરલા શિક્ષાને માટે જે સખાવતો કરી રહ્યા છે, એ કોઈથી અજાણી નવી આમ દેશના ધનાઢ્યો શિક્ષા માટે આટલું બધું કરી રહ્યા છે, ત્યારે કમનમીજ જૈનસમાજના ધનાઢ્યોને, મઘા કાઢીને લાખો ખરચવાનું સુજે છે ઉઝમણા અને ઉપધાનોમાં લાખો ખરચનાનો ઉત્સાહ થાય છે, પરંતુ તે જ ગૃહસ્થોને

શિક્ષા માટે, જ્ઞાનપ્રચાર માટે જો કહેવામાં આવે તો, જામે પાત્રસો આપતા પણ તેઓ મટોચાય છે તેઓની આ સંકુચિતતામાં ન કેવળ શિક્ષા પ્રત્યેની અનભિરૂચિ જ જરૂર છે, બલકે એકબીજાના પક્ષાપક્ષીમાં પડી તેઓએ પોતાનું હૃદય બીજાઓને ત્યાં વેચેલું હોય છે અને તેવી તેઓ પોતાની બુદ્ધિનો ઉપયોગ સારાનગ્સાની પરીક્ષા કરવામાં કરી શક્યા નથી અનુ, જામે તેમ પરંતુ સામન્યેમી મુનિગજોએ આ ચતુર્માસમાં ખીટી કંઈ બાબતો તરફ લેગેલું ધ્યાન ન આકર્ષતા શિક્ષા-ખાસ કરીને એવી શિક્ષા કે જે શિક્ષાથી જૈનમતમાંના યુવકો પોતાનો કર્તવ્ય-ધર્મ મમજતા થાય, અને જેઓ ધાર્મિક વૃત્તિ તેમ જ સમાજ-દેશ અને જેઓ ધર્મ પ્રત્યે કર્તવ્ય મમજે-એવી શિક્ષા તરફ આકર્ષવાનું જરૂર લક્ષમાં લે, એવી આશા છે

ત્રીજી કર્તવ્ય ગણિત શ્રાવક-શ્રાવિકાઓના ઉદ્ધાર માટેનું છે જૈનોની આતરપરિસ્થિતિ અત્યંત ખરાબ છે, એ સમજાવવાની હવે જરૂર રહી નથી આવા ગરીબ જૈનોને ધૂધે વળગાવવા માટે લોન પદ્ધતિથી નાણા ધીરી ચક્રાચ, એવા ફટો આ ચતુર્માસમાં ઉભા કરાવવાની જરૂર છે ધ્યાનમાં પણ એ રાખવાનું છે કે આવા ફટોની માર્થકતા કેવળ ફટો ઉભા કરવાથી જ થતી નથી એની તાર્કાલિક વ્યવસ્થાનો પ્રબળ પણ માથે સાથે થવો જ જોઈએ ઘણી વખત મુનિગજોના ઉપદેશથી ફટો ઉભા થાય છે આ

ફોનુ લિફ્ટ ચોપડાના પાને કિંવા એક કાગળીયા ઉપર હોય છે, ત્યાં સુધી ગૃહસ્થોનો ભાવ નેવો ને તેવો જયમ હોય છે, પરંતુ જ્યારે તે રકમ એકત્રિત થાય છે, અને એક ખાસ્તી ગાસડી કે ઢગલો ગૃહસ્થોની આખ આગળ ઉપસ્થિત થાય છે, ત્યારે તે ગૃહસ્થોનું ચિત્ત ચલાયમાન થાય છે હાય હાય, આટલી રકમ અમારા ગામમાંથી ચાલી જશે ? અરે આટલી બધી રકમ તે ખરચી શકાય ? નહિ નહિ, બ્યાજ ખરચો ! બ્યાજની રકમ પણ મોટી જૂએ છે ત્યારે પાછી મૂડીને વધારવાની દાનત ઉભી વાય છે પરિણામ એ આવે છે કે નથી મૂડી ખરચી શકના, અને નવી બ્યાજ પણ પુરૂ ખરચતા પછી તે રૂપિયા એક પ્રકારના ભયજન કલેશનું કારણ બને છે એ કવેશ ધીરે ધીરે એટલો બધો આગળ વધે છે કે એ રૂપિયા વકીલો અને બેરીટરોને ખીચ્યા તર કરાના કામમાં આવે છે જ્યારે, જેને માટે એ ફંડ લેશું કરવામાં આવ્યું હતું, તેઓની સ્થિતિ તો એક ધન્ય પણ આવી પાછી થયેલી નથી જોવાતી માટે સૌથી પહેલાં ધ્યાનમાં એજ લેવાનું છે કે ફંડ યવાની સાથેજ તેની વ્યવસ્થા પણ તત્કાળ જ કરવી જોઈએ

પ્રત્યેક ચતુર્માસમાં ઘણા કામો ન કરાવતા આવા આવા એક એક બને કામો ઉપર જ એક સરખી રીતે ઉપદેશ આપવાનું મુનિરાજે ધ્યાનમાં લે તો બે પાંચ વર્ષમાં તો જૈન સમાજના અગ્રમાં જે જે સડો પેડો છે એ બધો દૂર

થાય અને સમાજનું શરીર નિરોગ-હૃદયપુષ્ટ બને એ ચાર વર્ષ થઈ સઘો નહિ કાઢવા કઢાવવામા આવે, તો તેવી સામાજિક સ્થિતિમા કઈ હાની પહોંચવાનો નવી પરતુ નો આવશ્યક કર્તવ્યો તરફ બેઠરકારી કરવામા આવશે, લક્ષ્ય દેવામા નહિ આવે તો તેવી સમાજની પરિસ્થિતિમા જે હાનિ પહોંચી રહી છે, એમા લયકર વધારો જ થવાનો

પ્રભાવશાલી ઉપદેશક મુનિરાજે નો આટલીજ વાત લક્ષ્યમા લેશે તો તેઓ આજ ચોમાસામા ઘણું ઘણું કરી શકશે

ખરેખર ખુબી થવા જેવું એ છે કે આજથી ૮-૧૦ વર્ષો ઉપર કેટલાક મુનિરાજે ને વિચારો ધરાવતા હતા, તેઓના નિચારોમા આજે ઘણું ઘણું પરિવર્તન થયેલું બેવાય છે અને તેઓ મમયધર્મ નો ઉપદેશ આપી રહ્યા છે જેઓ સમયને ઝોળખી સમાજના ધનાઢ્યો વિગેરે પાને કાર્યો કરાવી રહ્યા છે, તેઓને મારા ભૂરિ ભૂરિ અભિનંદન છે અને આશા છે કે બીજા મુનિરાજે પણ તેઓશ્રીનું અનુકરણ કરી સમાજના ઉદ્ધારમા મોટો ફાળો આપશે

(૪૩)

સિદ્ધપુત્ર

કોઈ પણ ધર્મનો પ્રચાર પ્રચારકો વિના નથી થઈ શકતો, એ વાત મારા છેલ્લા લેખોથી અપ્રત્યક્ત સમજાઈ હશે આર્ય-સમાજ, બ્રહ્મસમાજ, દેવમમાજ, પ્રાર્થનાસમાજ, ક્રિશ્ચીયન, અને એવી કોઈ પણ સમાજો પોતાની તરફી કરી રહી છે, તે પોતાના પ્રચારકોના સાધનથીજ આજકાલની તે નવીન સમાજો જ શા માટે ? જૈનધર્મ, હિંદુધર્મ અને જૈનધર્મનો પ્રચાર પણ અત્યાર સુધીમા થયો છે, થાય છે અને વશે, એ પ્રચારકોના સાધનથી જ તેકડો-હજારો ઉપદેશકો-સાધુઓ જૈન

નમાજમા હતા, ત્યારે જૈનધર્મનો વિસ્તાર ફેટકો બધો હતો, એ ઇતિહાસના પૃષ્ઠો ખુલ્લી મીતે બતાવી ગયા છે. ઝમનમીએ માધુઓમા શિવિલતાઓ આનના લાગી, તાબા લાખા વિહારો બધ પડી ગયા, અને માધુઓએ પોતાના વિહારનું ક્ષેત્ર અમુક મર્યાદામા જ બનાવી લીધું. પરિણામ એ આન્યુ જ-જૈનધર્મ પણ તેમની માથે જ માથે એક બાળોચીયામા જઈ સગયો.

પરંતુ આ નિયતિ મુધાન્વાને માટે હવે બદલાય ચવાની જરૂર છે એ વાતનો પોઠા આજે તરૂંથી ઘઈ રહ્યા છે. એ પોઠાદોની માથે 'નમય'ના ફેટકા પણ હવે વાગના લાગ્યા છે અને તેથી પરેલા કન્તા કઈક બગે માધુઓ. મથેત થયા હોય, એમ જોવાય છે છતાં હજી પણ માધુઓનો મહોટો લાગ ચમાજમા ગાપરૂપ નર્થ ઠરી ગયો છે. આખા દેશમા જ્યારે મપનુ-પ્રેમનુ-એકતાનુ માતાવજી દેશાડ રહ્યું છે, ત્યારે કેટલાક પોતાને ધુરધર વિહાર અને નેના તરીકે જોખખાવતા ટ્લેગાગાર્યો ટ્લેગના-કુમપના-અધડાના ગાડ ઉગાડી રહ્યા છે જે વખતે દેશના ખલેખૂણામા ઉપદેગડો-પ્રચારકોને ફરવાની-વિચારવાની આવશ્યકતા છે તે વખતે કેટલાક મહાપુરૂષો ઉલટા શ્રાવકોની ખુશામતોમા કમાઈ શ્રાવકોના ગમકડા બની ઓછા જ્ઞેનોમા પોતાના રાગીઓ બનાવવાની ધૂનમા પડ્યા છે અને શ્રાવકો પણ પક્ષાપક્ષીમા પડી, વર્મના એ ટ્રિસ્તાઓને-ધર્મના પ્રચારકોને પોતાના

(૪૩)

સિદ્ધપુત્ર

કોઈ પણ ધર્મનો પ્રચાર પ્રચારકો વિના નથી થઈ શકતો, એ વાત મારા છેત્રા લેખોથી અપૂર સમબંધ હશે આર્ય સમાજ, બ્રહ્મસમાજ, દેવસમાજ, પ્રાર્થનાસમાજ, ક્રિશ્ચીયન, અને એવી કોઈ પણ સમજો પોતાની તરફથી કરી રહી છે, તે પોતાના પ્રચારકોના માધનથી જ આજકાલની તે નવીન સમાજો જ શા માટે ? જૈનધર્મ, હિંદુધર્મ અને બૌદ્ધધર્મનો પ્રચાર પણ અત્યાર સુધીમા થયો છે, થાય છે અને થશે, એ પ્રચારકોના માધનથી જ સેકડો-હજારો ઉપદેશકો-સાધુઓ જૈન

મમાજમા જતા, ત્યારે જૈનધર્મના વિન્તાર કેટલો ગયો હતો, એ ઇતિહાસના પૃષ્ઠો ખુલી ગીતે જનાની ગદ્યા છે. ડમનગીએ માધુઓમા ગિધિલતાઓ આપના લાગી, લાખા લાખા વિહારો બધ પડી ગયા, અને સાધુઓએ પોતાના વિહારનુ દેવ અમુક મર્યાદામા જ જનાવી લીધુ પરિણામ એ આજુ કે-જૈનધર્મ પણ તેમની મારે જ આવે એક જાણોચીયામા જઈ લગયો.

પરન્તુ આ નિવિતિ મુલાગવાને માટે હવે જાગૃત વવાની જરૂર છે એ વાતનો પોઝા ત્યારે તન્દુથી થઈ ગદ્યા છે એ પોઝાશની માથે 'મમજ'ના ફેગા ગણ હવે વાજના લાગ્યા છે અને તેવી પહેલા જગા દઈક અગે માધુઓ મચેત થયા હોય, એમ જોવાય છે છતા હજુ પણ માધુઓનો મોટો લાગ મમાજમા ગાપરૂપ નર્ચ કરી ગદ્યો છે આખા દેશમા જ્યાં સપતુ-પ્રેમનુ-એટલાનુ નાતાવગુ કેલાડ રહુ છ, ત્યારે ડેટલાડ પોતાને ધુન્ધર વિહાર અને ને ॥ તમીડે એજણાવના કલેગાચાર્યો દલેગના-કુમપના-અઘડાના ગાડ ઉગાડી ગદ્યા છે જે વળતે દેગના ખૂણેખૂણામા ઉપદેશોડ-પ્રચારોડને ફરનાની-વિચારવાની આવશ્યકતા છે તે વખતે ડેટલાડ મહાપુરૂષો ઉલટા શ્રાવડોની ખુગામતોમા કેનાઈ શ્રાવડોના અમકડા જની ચોક્કમ મેનોમા પોતાના રાગીઓ જનાવનાની ધૂનમા પડ્યા છે અને શ્રાવડો પણ પદાપક્ષીમા પડી, વર્મના એ ફિરગ્તાઓને-ધર્મના પ્રચારોડને પોતાના

ગામના કે પોતાના કુટુંબના માધુ-ગુરુ બનાવી રહ્યા છે માર્ તો માનવુ છે કે-ગૃહસ્થો, માધુઓના પદ્માપક્ષીમા ન પડ્યા હતા, પોતાના જ ગુરુ ન બનાવતા જગતના ગુરુ તરીકે તેમને વિગરવા હીધા હતા, અને જરા પણ આચારમા વ્યવહારમા શિથિલતા આવતા, ગામના નિયમ પ્રમાણે માધુઓના માતા-પિતા બની, તેમના આચાર-વિચારનુ જ્ઞાન કરાવના રહ્યા હતા, તો આજે સાધુઓની અને આખા સમાજની આ સ્થિતિ ન જ આવી હતા આજે સાધુઓમા જે વૈમનમ્ય જોવાય છે, તે જોવાનો પ્રસંગ ન જ આવતો આજે માધુસમ્મેલન થનામા જે વિધો દેખાય છે, તે વિધો કદાપિ બાદે નહિ આવતા પશ્ચાત્તુ કેવળ દુષ્ટિરાગના કાગ્જો, જ્યાં, ગમે તેવી પોણપોણ ચલાવનારમા-શિથિવાચારીયોમા પણ થોડા આનની વાનગીપણુ જોઈ રહ્યા હોય ત્યાં મત્ય કયાથી કહી શકાય? ખુબી તો એ છે કે આજે જેને થોડા આરાની વાનગીમા મૂકવામા આવે છે એને કાંયે પાચમા આગવીયે આગળ વધી છૂટા આરામા મૂકવાનો પ્રસંગ આવે છે સમયની બલિહારી છે! અમ્તુ

કહેવાની મતનજ એ છે કે-ધર્મના પ્રચારક તરીકે જેન સમાજમા સાધુઓ કામ કરી રહ્યા છે, પશ્ચાત્તુ તેઓ પોતે તો મોટે ભાગે ચોક્કસ ભેત્રોના જગીરદાર બન્યા છે, અથવા ચો. મ રાજી શ્રાવકોના ગુરુ બન્યા છે, એટલે, એમનામા ગમે તેટલી શક્તિયો હોના છતાં, દેશ-વિદેશમા જેનધર્મનો

પ્રચાર કરવાની આપત્તે જે આગાઓ સખી શકીએ, તે પૂરી પડે તેમ નથી વળી ડેટલાક મુનિરાજો સમયના બાણ, દેશ-વિદેશમાં વિચરનારા, જ્યોતે મહન કરનારા પણ છે, પરંતુ મુનિરાજોના આચાર-વિચારો જ એવા છે કે-જેવી તેઓ વધારે આજ્ઞાથી કાર્ય કરી શકે નહિ રાત્રે મહાન ઠોડી બહાન ન જનાય, બત્તી આગળ ન બેસાય-કરાય, પગે જ ચાલીને મુખાકરી કરી શકાય, ઇત્યાદિ આચારો છુટથી-ગમે તે સમયે, ગમે તે દેશમાં, જવાને માટે બાધક હોય છે અને માર્ગ દૃઢ માનવું છે કે, આચાર-વિચારમાં શિથિલતા લાવીને કાર્ય કરવું છે, તે પોતાનું અને પરંતુ પણ ખોવા બરાબર છે, આચારથી હીન થયેલ માણસ કદિ પ્રભાવ પાડી શકતો નથી પોતાની હદને ચૂકનાર નથી ધરનો રહેતો કે નથી ધારનો એમાં હાસિકતા વધે છે, એટલું જ નહિ પરંતુ એક પગથીયું ચૂક્યા પછી તે નીચે જ આગીને પડે છે માટે ટોઇ એમ કહેતું હોય કે-માણુઓ પોતાના મુખ્ય આચારોમાં પરિવર્તન કરીને-શિથિલતા લાવીને પૂણ પ્રચારનું કાર્ય કરે, તો તે બિલકુલ હુબક છે એથી કદિ પણ ફાયદો થતો નથી બેશક, સમયને અનુકૂળ માત્ર તેજ પ્રવૃત્તિ આદરી રાકાય કે જેથી આચારમાં-પોતાના સાધુધર્મમાં શિથિલતા ન આવે

આવી રીતે જેન ધર્મના પ્રચારનું કાર્ય કરનારા મુનિ રાજોની આ નિયતિ છે ખીને વર્ગ ચતિવર્ગ છે આ વર્ગ

ધારે તો તો પ્રવારતુ કાર્ય સુનિરાત્રે કરતા પણ જાણ વધારે કરી શકે પણ આ વર્ગમા મોટે ભાગે એવી બધી શિક્ષિતતા આવી છે, કે ગૃહ-થો કરવા પણ વધારે હીનતા આવી ગઈ છે કેટલાક સિદ્ધાન્ત - ને કઈક કાર્ય કરી શકે એમા યતિર્યો છે, પણ તમામ યતિવર્ત ઉપ-થી મમાજની શ્રદ્ધા ઉડી જવાના કારણે, તેઓને પોતાના નિર્વાહને માટે અનેક પ્રકારના ધવા-ઢાવા, દોરા-ધાગા રિગેરે કરવા પડે છે અને તેમ કરવાથી તેઓ ત્વાર્થવૃત્તિમા-લોભમા પડી જાય છે, અને લોભમા પડેલો માણસ નિર્ધાર્થતાથી પ્રચાન્કાર્ય નથી કરી શકતો હા, કેટલાક યતિવર્તો પ્રચાન્કાર્ય સારૂ કરે છે, પરંતુ તેઓની સખ્યા બહુ જ થોડી-આગળના વેદા ઉપર ગાળીએ તેટલી પણ ભાગ્યેજ છે

તેન મમાજમા અત્યાગે જેઓ પ્રવારતુ કાર્ય કરનારાઓ છે, તેઓની સ્થિતિ ઉપર પ્રભાવે છે આવી સ્થિતિમા તેન ધર્મના પ્રચાન્કોની નખ્યા વધાવી, અને તે એવી નખ્યા વધારવી કે જેઓ આત્મદીધી ગમે તે મમયે, ગમે તે રંગમા જઈ શકે, વાહનો દ્વારા જઈ શકે-આવે એક નવો વર્ગ ઉત્પન્ન કરવાની જરૂર છે આ નવો વર્ગ ચોક્કસ મર્જાદાનો ત્યાગી હોય, ચોક્કસ આચારમા ગૃહ-થો કરતા ચીકાતો હોય, અને ચોક્કસ વેપથી આર્થિક પણ હોય કાન્તુ કે ત્યાગ વિના છાપ પડતી નવી આચાર વિના કથન આદ્ય ધર્મ ગ્રાન્તુ નથી અને વેપની વિચિત્રતા સિવાય આર્થિકતા વધતી

નથી, આવો એક વર્ગ વિધવા વિના જૈનધર્મના પ્રચારને માટે આપણે મર્વત્ર પહોંચી ગયેલાને માટે અસમર્થ જીએ અને ત્યાં સુધી આપણી એ અસમર્થતા ફર ન થાય, ત્યાં સુધી જૈનધર્મના પ્રચારની આપણે આવા રાખીએ, એ પણ નિર્બંધ છે. આ જુદા-જુદા પોતાની ધનમા છે માત્ર પેઠે સ્ક્રમી એકત્રિત કરી લેના છતાં અને પ્રચારાર્થ કરનાની શક્તિ હોના છતાં, એવા જુદા-જુદા લોકાવસ્તિની પોતાના ધર્મા-કાળગાળને બધા જગી-ચોરસ નમત્ર માટે બધા કરીને પણ ગાયનના હિતની ખાતર થોડો પડુ લોગ આપી ગયતા નથી અને અન્યથે, ન માધુમા કે ન જુદા-મા-એવો એક વર્ગ ઉભો કરનાની આવશ્યકતા છે.

આવો એક વર્ગ ઉભો કરમે, અને એ વર્ગને જ્યાં નામની યોગ્યપણે, તેમ એના આચાર-વિચાર, અને તેઓમા યોગ્યતા દેવી હોવી જોઈએ, તે મળી થોડુંક વિચારી લઈએ.

અસ્તિતાનુનાદના દેવગણ પ્રાચીન ગ્રંથોમા “મિદ્ધપુત્ર”નું નામ આવે છે. આ ‘મિદ્ધપુત્ર’નો વેપ અને આચાર-વિચાર દેવો હતો, તે મળી હજુ ચોક્કસ નર્ણન માગ વાચવામા આવ્યું નથી પરંતુ એ તો ચોક્કસ છે, કે જનમમાજમા ‘મિદ્ધપુત્ર’ ના નો એક વર્ગ અવશ્ય હતો. વધારે ગ્રાધ કરીને આપણે એ મેળવવું જોઈએ કે એ મિદ્ધપુત્ર કેના પ્રતો પાળના હતા? કેવો આચાર પાળતા હતા? દેવી તેમની વેપ-નિરૂપા હતી? અને તેઓ શું શું કામ કરતા હતા?

આ સળધી વિશેષ હકીકત પ્રાચીન ઇથોપીયા ન મળે તો આપણે તે સળધી ખાતે યોજના ઉભી કરવી જોઈએ. મમયાનુદ્ધાન નિયમો જનાવવામાં કઈપણ બાધકતા નહીં નથી પરંતુ ગમે તે રીતે પણ આવો એક વર્ગ ઉભો કરવો, અને તેઓને પ્રવાન કાર્ય માટે નિયુક્ત કરવા જોઈએ.

આવા વર્ગને માટે જે યોજના જનાવવામાં આવે, એમાં મુખ્ય પાંચ બાબતોનો સમાવેશ કરવાનો રહે છે ૧ સિદ્ધ પુત્રોનો વેધ, ૨ સિદ્ધપુત્રોના આચાર-નિયમો, ૩ સિદ્ધપુત્રોને શિક્ષણ કરવાના પ્રતો, ૪ 'સિદ્ધપુત્ર' તરીકે નીક્ષિત થના રાઓની યોગ્યતા અને ૫ સિદ્ધપુત્રોને કરવાનું કાર્ય.

આ પાંચ બાબતો મુખ્ય છે પહેલાં જોવામાં આવ્યું છે તેમ સિદ્ધપુત્રનો વેધ, માધુના અને ગૃહસ્થના વેધથી નિરાળો હોવો જોઈએ બંને આપણા પ્રાચીન મંત્રારો સંયુક્ત હોવા જોઈએ એવીજ રીતે આચાર-નિયમો, પ્રતો વિગેરેમાં વચ્ચેના માર્ગજ પસંદ કરવાના આવે નેથી તેઓ વધારે સંકેતમાં-બંધનમાં ન રહે, તેમ વધારે નીચી દશા માં પણ ન આવી રહે દાખલા તરીકે-આ પાંચે બાબતોની રૂપરેખા આ પ્રમાણે અથવા એમાં થોડાક ફેરફાર માથે રાખી શકાય.

૧ વેધ—

૧ ખુડ મસ્તક તાળવું અને માથે શિખા રાખવી

૨ ત્રિનોપવીત રાખવી

૩ કપડામા—

(૧) સરેદઠ ધોતી

(૨) મરેદઠ કંકની

(૩) પીછુ ઉત્તરામન

૪ કપડાના મોળ (બટને સ્થાને)

૫ હાવમા એક લાકડી (દડ)

૬ છત્રી પણ જરૂર પડે રાખી શકે

૨ આચાર-નિયમો—

૧ રાત્રિભોજન અને અભિક્ષ્યનો ત્યાગ

૨ જોટલી બની શઠ તેટલી સાદાઈ

૩ જોન એક સામાયિક ડરવુ બનતા મુધી એક પ્રતિ
કમાડ પણ

૪ મહિરનું આવન હોય ત્યા પૂન આવશ્ય ડરવી

૫ જ્યા મુકામ હોય, ત્યા પ્રતિદિન એક ડલાક પ્રવચન
અવશ્ય ડરવુ, અથવા અધ્યાપન કરવુ

૬ શરી-શુદ્ધિ બરાબર ગાખવી

૭ નાટકો-મીનેમા વિગે ન જોવા તેમ ચાગા ન
કરવો, તેમ હોટેલોમા ન જવુ

- ૮ સાત્વિક ખોરાક-દૂધ, દહિ, ઘી, દાળ, ભાત, ચાક, રોટલી,
વિશેર વાપવું અધિક તેલ, મસૂ, ખનખ ન વાપવા
૯ ઝેર નિયમિત થોડી ચા ઘણી ડમરન કચી

૩ નતો—

- ૧ ભગવાન ટેમ રૂઢાવાર્યે ગૃહસ્થોને માટે અદ્વિમાત્રન બતા
વ્યુ છે તમ-નિરાગત્તવ તના હિતા સરવ્વમ્ભવેત્-અથાત્
નિષ્પરાધી એના નમ છોને માગ્વાની બુદ્ધિથી ન માટે
૨ એવું મુખાવચન, કે જેથી બીજને રૂ ખ ઉત્પન વાય,
અથવા જેમા પરચના હોય, તે ન બોલો
૩ એવી ચોગી, કે જેનાથી ગત્યદક છડ રહે, અથવા
હોર્નિદા થાય, ન કરે
૪ ચારજીવ ગરીરથી પ્રભચર્ચ પાળે મનથી વચનથી
પાગવાનો ચત્ત કરે
૫ માનિક પચીસ રૂ નુ પોતાનું ખર્ચ નીકળે, એટલો
પરિત્રહ રાખે, અને તેથી વધારે પરિત્રહ વધાવ્યા
માટે પ્રયત્ન ન કરે આ ખર્ચમા મુસાકડી ખર્ચનો
મમાવેગ નથી થતો

૪ ચોગ્યતા—

‘નિદ્રપુત્ર’ યનાન્મા કમમા કમ નીચેની ચોગ્યતા હોવી
જ નોંધવે

- ૧ વય—૧૮ થી ઓછી ઉમરનો ન હોય
- ૨ નિરોગતા—શરીરમાં કોઈ પણ બીજાનો રાજગેગ ન હોય
- ૩ અભ્યાસ—ઓછામાં ઓછો આટલો અભ્યાસ હોવો જોઈએ
- ૧ પ્રાર્થિક—પચપ્રતિક્રમણ, જીવવિદ્યા, નવ તત્ત્વ, અને ચાર કર્મશ્રય
- ૨ આચારશ્રય—શ્રાદ્ધગુણવિવરણ અને યોગ શાસ્ત્રના ચાર પ્રકાર
- ૩ મન્ત્રતત્ત્વવ્યાકરણ—ન્યાયનુ ઠીક ઠીક જ્ઞાન
- ૪ દાર્શનિક—૧૬દર્શનનુ મામાન્ય જ્ઞાન
- ૫ વક્રતૃત્વ—હિંદી-શુજરાતીમાં મારી રીતે વ્યાખ્યાન આપી શકે
- ૬ અગ્રેજી—લખતા વાચતા ઠીક ઠીક આવડવું જોઈએ (કદાચ ન હોય તો પણ ચાલે)

૫ કાર્ય—

- ૧ કોઈ પણ ‘મિદ્ધપુત્ર’ ઉપદેશનુ અધ્યાપનુ, કોઈ પણ સન્વાનુ સચાલન અથવા ગાહિત્ય પ્રવૃત્તિ (પુસ્તકો લખવા, મયોધન કરવા વિગેરે) આ ચાર કામો સિવાય બીજા કોઈ કામ ન કરી શકે

૨ જ્ઞાનપ્રચાર, નૈતિકજીવન તરફ લોકોને વાળવા, ધાર્મિક જીવન બનાવવું, એ 'સિદ્ધપુત્ર' નું પ્રચારકાર્ય હોઈ શકે

૩ બને ત્યાં સુધી જોન સમાજની માથે સજા વધરાવતું હોઈ પણ માહિત્તિક યા જ્ઞાનપ્રચારનું કાર્ય કરવું

૪ જ્યાં સુધી સંસ્થા દ્વારા પોતાના ગુજરાનની વ્યવસ્થા ન થાય ત્યાં સુધી ઉચિત વેતનથી ઉપર્યુક્ત કાર્યો કરી પોતાનું ખર્ચ નિભાવવું અને સંસ્થા દ્વારા વ્યવસ્થા થયે અવૈનતિક કાર્ય કરવું

'સિદ્ધપુત્રો' માટેની આ યોજના એક માર્ગદર્શક ઇસારો માત્ર છે આમા ઘણા ફેરફારો, સંસ્કારો, સુધારા વધારા હોઈ શકાય

પરંતુ એ વાત નક્કી છે કે-આવો એક વર્ગ ઉત્પન્ન કરવાની જરૂર છે ચારિત્રની યોગ્યતા મેળવવા માટેની આ સંસ્થા એક સ્કૂલનું ઢાંચું હોઈ શકે કંઈ પણ જાતની યોગ્યતા મેળવ્યા વિના એકાએક 'દીક્ષા' લેવાના અને આપવાના જે અનિષ્ટ પરિણામો દીક્ષા લેનાર-દેનારને જ નહિ, પરંતુ આખી નમાજને લોગવવા પડે છે, તે આ યોજનાની ઘણું ભાગે નામુદ થશે સિદ્ધપુત્ર તરીકે ચોક્કસ વર્ષો સુધી ઢાંચું કર્યા પછી એ સિદ્ધપુત્ર સર્વ વિરતિ ચારિત્રનો સ્વીકાર કરી શકે

આ યોજના એક અખતગ સ્વરૂપ છે જૈનસમાજના-
જૈનધર્મના પ્રચારકાર્યનું લક્ષ્યબિંદુ રાખીને આ યોજના
લાગી છે બીજા જૈન વર્તમાનપત્રગરો આ યોજનાના
અમલના રહેલા લાભાલાભનો વિચાર કરી પોતાના વિચારો
પોતાના પત્રમા પ્રગટ કરશે તો જૈનસમાજને ઘણું જાણનાનું
અને વિચારવાનું મળશે

મારો તો નમ્ર અભિપ્રાય છે કે-કોઈ પણ માતળર જેન
સન્ધ્યા, જો આ યોજનાને અમલમા મૂકવા માટે પોતાના
હાથમા કાર્ય ઉપાડી લેશે તો તે ખરેખર આશીર્વાદરૂપ
કાર્ય કરી શકશે, અને એ સન્ધ્યા, જૈનસમાજના એક
આવશ્યકીય-પગમ ઉપયોગી કાર્ય જ્યાંનું પુણ્ય મર્યાદન
કરી શકશે

આપણી ફ્રેન્ડ્સનમ જેવી સન્ધ્યા, કે જેને માટે એવા
આનેપો મૂકાય છે કે-તે પ્રતિવર્ષ હજારો રૂપિયા નોકરીના
પગારમા ખર્ચવા મિનાય, કોઈની દૃષ્ટિમા આવી શકે, એવું
એક પણ કાર્ય નથી કરતી, તે મસ્થા બીજી બધી પથાય
તોને મૂકી આવું જો એક કાર્ય ઉપાડી લે, તો તે ખરેખર,
જૈન સમાજનું કટયાણુ કરી શકે જૈન ધર્મનો પ્રચાર
કરી શકે

શામનદેવે કોઈ ને કોઈ મસ્થાને મદ્યપુદ્ધિ સગાડે, અને
આવી યોજનાને અમલમા મૂકવાનું મામરું મમળું, એટલું
જ ધ્યાની વિગતુ છું

(૪૪)

અહિસાનું અણર્થ

માણસ વધારે ખાય છે, ત્યારે અણર્થ વાય છે, તમ કોઈને ખુદિનું અણર્થ થાય છે, અને કોઈને માન-સાનનું અણર્થ વાય છે અને કોઈને વિદ્યાનું અણર્થ થાય છે, તો કોઈને તરનસાનનું પણ અણર્થ થાય છે અને જેને અણર્થ થાય છે, એને પછી શાસ્ત્રની મયાદાઓ કે યુક્તિઓની પ્રબળતાઓ એ કંઈ જોનાનું જ્ઞાન રહેતું જ નથી એક જ વસ્તુને માટે જે યુક્તિઓ પોને આપતા હોય, તે જ વસ્તુને માટે તે જ યુક્તિઓ બીજો કોઈ આપે તો અણર્થવચ્ચામા એ યુક્તિઓ એને નિર્માન્ય જ લાગે નિદાન તે પોતાનો ઝઘો ખરો કરાવવાને માટે દરન્ક ડોગીંગો રે

કેટલાક માણસો એવા પણ હોય છે કે જેઓ એક યા બીજી રીતે જગત્માં એક વખતે પોતાનું નામ પ્રાપ્ત કરી દે છે લોકોની પ્રીતિ-શ્રદ્ધા મેળવી લે છે, પત્રી તે જ માણસ ગમે તેમ લખે કે બોલે, એની સ્હામે બીજાઓને અવાજ ઉઠાવવાની પણ હિંમત ચાલતી નથી એવા પુર પની સ્હામે કેમ ઈ કહી કે લખી ગયાય ? અવગણાઈ તો છે-તે એમ પણ ફલીલ કંવામાં આવે કે આપણે એમના વિચારોને-એમની દલીલોને-એમના હાર્દને તપાસવાને હવું યોગ્ય જ બન્યા નથી

ઉપરની બંને બાબતોનો ઉંડો વિચાર કરનાર જો મહાત્મા ગાંધીજીની પ્રવૃત્તિઓનો અને વિચારોનો મુજાબસો કરશે, તો ખરેખર ઉપરની બાબતોની સત્યતા અપ્રત્યક્ષે તેમની પાનેલી મેળવી શકશે

મહાત્મા ગાંધીજીએ એક યા બીજી રીતે ખરેખર દેશને લાભ પહોંચાડ્યો છે ભલે તેઓ પોલીટીક્સ પ્રવૃત્તિને માટે કેટલાકોની દૃષ્ટિએ અયોગ્ય નિવડ્યા હોય, પરંતુ તેમની કેટલીક પ્રવૃત્તિઓની દેશને લાભ પહોંચ્યો છે એમાં તો કોઈથી ના પાડી શકાય તેમ નથી અને તેનું જ એ કારણ છે કે તેઓએ સમસ્ત દેશબંધુઓની આટલી પ્રીતિ-શ્રદ્ધા મેળવી કરી છે બીજી તરફથી તેમણે પોતાની પ્રવૃત્તિમાં એક એવું તત્ત્વ દાખલ કર્યું કે જે તત્ત્વ તન્દ આર્યાવર્ત્તની મમમ્ત પ્રજા ખીંચાયા વિના ન રહે આ તત્ત્વ છે ‘અહિંસા તત્ત્વ’

કોઈની સાથે અસહકાર કરવો તો ‘અહિ સાત્મક’, કોઈની સાથે લડાઈ કરવી તો ‘અહિ સામય’, વચ્ચે પહેરવા તો ‘અહિ ના’ થી બનેલા, બીજી યીજો વાપરવી તો ‘અહિ તા’ વાળી ‘ દરેક વસ્તુમા ‘અહિ સા’ ‘અહિ મા’ કળતા ગયા પ ન્તુ જગત્ જેતુ ગયુ કે—

‘અહિ ના’ની પ્રત્યેક વસ્તુમા ઉદ્ધોષણા કરનાર મહાત્મા છતાં અસહકારમાથી ‘હિ મા’ની જવાલાઓ પ્રકટી રહી છે ‘અહિ મા’નુ રટણ કરી રહેવા મહાત્માજી પણ ‘રાવ । પિંગલ્ય’ ‘સેતાની મરકાન,’ વિગેરે મુલાવિતો ભાખી રહ્યા છે ‘અહિ મા’નો મત્ર ઘરે ઘરે ફૂકનાર મહાત્માજી પણ લાખોના વચ્ચોની હોગીઓ કરાવી કરાવીને દેવાના માથે શાપ લગાડી ગયા છે ‘છના એ તો મહાત્માજી! ભારતીય મનુષ્યોના તારણકાર! અહિ સાની મૂર્તિ! એમના તત્ત્વજ્ઞાનને એમની અહિ સાને આપણે સમજી પણ કેમ શકીએ? આપ પાથી એમની કિંયાતોષી વિરૂદ્ધ એક અક્ષર પે કેમ લખી શકાય?

પરિણામ એ આવ્યુ કે મહાત્માજીને આખરે ‘અહિ માનુ અણર્થુ થયુ’ ‘અહિ મા’ના તત્ત્વજ્ઞાનમા બહુ ઉંડા ઉત્તન્તા હુ ખીજોને હુ ખથી મુક્રા નહિ, પરન્તુ પ્રાણુથી મુક્રા કરવામા ધર્મ છે એમ માનવાની અને બીજાઓ પાને મનાવવાની નોખત આવી

મોડા વખત ઉપર ગાધીજીના ‘ફાગ ’એ ગાધીજીને ચક્રોળે ચઢાવ્યા હતા, જ્યાં સુમાપા ગાધીજીના વાછરડા

અને વાદગઓએ ગાધીજીને ઔર ચાકડે ચઢાવ્યા છે ગાધીજી પોતાની આમા ઢસોટી વતી જણાવે છે, અને પોતે પોતાના વિચારોમા મક્કમતા જણાવે છે, પરંતુ એમા મને જગચે આશ્ચર્ય જેવું નવી લાગતું ગાધીજી જેવા મહાત્મા પુરૂષને હવે હજારો મનુષ્યો મુક્તિઓ અને વ્યાજળી દલીલોની દરજા કરવી કઈજ જરૂરની નથી લાગતું કે ગાધીજી હવે કૃતકૃત્ય છે એ તો જે વખતે અધરાપણું હતું—‘મહાત્મા’ બનવાનું બાકીપણું હતું, તેજ વખતે “મારી પહાડ જેવી ભૂલ થઈ” “હું મારી ભૂલ સુધારૂ છું” કત્યાદિ અનુ-ઓની જરૂર હતી હવે અત્યારે તેમને તેમાનું કઈ બાકી રહ્યું નથી એટલે તેઓ આર્યાવર્તની આર્ય લાવનાઓનું નિવંદન કરનારા વિચારો રજુ કરે, મનુષ્યનું ખરૂં મનુષ્યત્વ દયાહુતા—એનો બહિષ્કાર કરાવે, અને તેની રૂઢામે હજારો સચોટ દલીલો પેગ કરવામા આવે, છતાં એમનું રૂપાડું પણ ન ફરકે, તો તેમા મને જગચે અજાયબી લાગતી નથી અનુ તેમ છતાં પણ વિચારવોનું—‘અહિમા’ના નામના ઉપામોનું અને બીજાને પ્રાણથી નહિ, પરંતુ દુ ખવડી મુક્ત કરવામા ધર્મ છે, એમ માનનાગઓનું કર્તવ્ય છે કે—ગાધીજી માને કે ન માને, પરંતુ એમના વિચારોનો ગદિયો તો મધ્યમ્ય દૃષ્ટિથી, શ્રુતિ, યુક્તિ અને અનુભૂતિપૂર્વક અવશ્ય આપવોજ કારણ કે તેમ કરવાથી બીજાઓને એક બીજાના વિચારો જાણીને પત્રી, પોતાની બુદ્ધિથી નિર્ણય કરાનો

બીમારી વખતે દવા અને ઓપરેશન વિગેરેથી આરામ કરવા બદલ ડાક્ટરો અને એમના મિત્રોએ અધર્મ પ્રાપ્ત કર્યા છે, એમ માનવાને ગાંધીજી તૈયાર છે શું ?

ગાંધીજી પોતે કહે છે તેમ-એક બાઈએ એવી દલીલ ગાંધીજી આગળ કરી કે “ જોને પ્રાણ આપનાની શક્તિ નથી તે બીજાના પ્રાણ હુણી શકે નહિ ” આ દલીલને ગાંધીજી અસ્થાને બતાવે છે અને એનું મ્યાન મ્વાર્થ ભાવનાથી બીજાના પ્રાણ હણવાનો પ્રસંગ હોય, તે બતાવે છે

પરંતુ આપણે સહજ વિચારી શકીએ તેમ છીએ કે ગાંધીજીએ એ રીબાટા વાછરડાને માગ્વામાં ધર્મ છે, એમ માની એને પ્રાણહિન કર્યો, એ જ ‘ સ્વાર્થભાવના ’ છે સ્વાર્થભાવના વિના કયું કાર્ય મનુષ્ય કરે છે ? પુણ્ય મેળવવાની ઇચ્છા, ધર્મપ્રાપ્તિની ઇચ્છા, કેઈનું દુખ પોતાથી નથી જોવાતું, માટે તેને મારી નાખી અલગ કરવું, એ બધી સ્વાર્થભાવનાઓ નહિં તો બીજી શું છે ? આપણે પૂછીએ કે ગાંધીજીએ વાછરડાને પ્રાણથી મુક્ત કર્યો, એ શું પરમાર્થભાવનાથી કર્યો છે ? શું એ વાછરડો તમારી પાસે યાચના કરી રહ્યો હતો કે—મને પ્રાણથી મુક્ત કરો ? એ વાછરડાની યાચના તો દૂર રહી, એની ભાવના-ઇચ્છા જણવાનું પણ તમારી પાસે જ્ઞાન નહિ હતું તો પછી આવી અસ્ત્વામા તમે પરમાર્થ કર્યો કે એ કહી જ કેમ શકાય ?

ગાંધીજી આવા દુખી પ્રાણીઓને પ્રાણમુક્ત કરવામા જે ધર્મ માની ગયા છે, તે ન કેવળ પશુપક્ષિઓને માટે જ તેઓ તો મનુષ્ય માત્રને કે જેઓ અમાધ્ય રોગોથી પીડાઈ ગયા છે, અને જેમને કદાચ ડોક્ટરોએ એવી મલાહ આપી હોય, કે હવે આ માને નહિ થાય, એ બધાઓને યમરાજના અતિથિ બનાવવામા ધર્મ મરૂપી ગયા છે

‘અહિસા’ ના અણર્જુની પગડાટા આવી પહોચી આ ઉત્કૃષ્ટ (૧) ધર્મની મહામે દલીલોની જરૂર છે શું ? ભાગવર્ષ અને યુરોપના દેશોમા હજારો કે લાખોની મજબામા ગૃહતપીત, કુદ અને ગજ્યક્ષમા રોગોથી લોકો પીડાઈ રહ્યા છે, કે જેઓને સાત યવાનો આશા ગિલકુલ ગમવામા આવતી જ નવી, કેટલાક માવાના ફર્ફના પણુ એના રોગીઓ હશે કે જે વર્ષો મુધી દવાઓ કરીને વાન્યા હશે અને પોતાનો રોગ મટવાની આશા છોડી બેઠા હશે, કેટલાક નાચુના ગોળાના પણુ એના રોગીઓ હશે કે જેઓ ગતદિવસ એનાથી પીડાઈ રહ્યા હશે, અને કદાચ રોગથી કટાળી બોલી પણુ નાખતા હશે કે અરેરે, હવે તો છુટુ તો માડુ આ બધાઓનો એક ઝપાટે નાગ, એજ ગાંધીજીના સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે ઉત્કૃષ્ટ ધર્મ રહેલો કે ન કુટે નારાયણ, અને ભારતવર્ષના મહાભાગ્યે કે દુભાગ્યે જે ભારતવર્ષને સ્વગજ્ય પ્રાપ્ત થાય, અને કદાચિત પહેલે જ ઝપાટે ગાંધીજી જ ભારતના વિધાતા-નાયક

—નેતા-રાજ બને, તો મને લાગે છે કે આ લાખો હુ ખિયાઓને હુ ખથી નહિ, પરંતુ પ્રાણુથી મુક્ત કરીને અતૃપ્ત ધર્મનો ખજાનો ગાંધીજી ઉપાર્જન કરે બલિહારી છે અહિ માતૃત્વના ઉત્કૃષ્ટ ઉપામકની !

ગાંધીજીના આ સિદ્ધાન્તનો પ્રચાર થાય તો હુ નથી સમજી શકતો કે જે વળતે એક માણસ લય કર ખિમાર હશે તે વળતે તે મરવાનો જ છે, એનો નિર્ણય ડોણુ કરશે ? ઘણી વખત કોઈ ખિમાર મનુષ્યને જોવા માટે ચાર ડાકટરો લેગા કમ્પામા આબ્યા હોય, તો તે ચારેમા પણ મતલોદ પડે કે ત્યાં આવી અવન્યામા ખરો મત ડોનો માનવો ? ગાંધીજીના સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે અતિ લય કર ખિમારીમા પીડિત મનુષ્યને માટે જો એમ લાગે કે આ હવે ખચતાર નથી, તો તને બર કરવો, આ સિદ્ધાન્તનો જો પ્રચાર થાય તો એક લય કર અનર્થ ઉલો થાય જે મારશે તે એમ જ કહેશે કે “તે એવો પીડિત હતો—હુ ખી હતો કે તેને જીવવાની આશા જ ન્હોતી કઠાચિત એકાદ ડાકટરનો અભિપ્રાય પણ મેળવી આપે પરંતુ આમા સાચુ શુ છે ? એનો નિર્ણય ડોણુ કરી ગકે ? અને આનુ પન્થિામ પણ કેટલુ લય કર આવે ? વળી ગાંધીજીના આ સિદ્ધાન્તની રહામે કોઈ એ દલીલ ઉભી કરે કે—તમે જીવતા પ્રાણીને મારવામા ધર્મ માનો છો, તો અમે એ મરેલ મનુષ્યના શરીરનુ લક્ષણુ ઠરવામા ધર્મ માનીએ

છીએ,” તો તેનો જવાબ ગાંધીજી શ્રી આપશે, તે કંઈ જણાવશે ?

ગાંધીજી એક એ દલીલ આપે છે કે—“ જેમ ડાક્ટર દરદીના સાગને માટે ઓપરેશન કરે છે, તે અહિંમા-ધર્મ પાળે છે, તેમ ભારતા પણ અહિંનાનું પાલન હોઈ શકે ” ગાંધીજી જેવા મહાત્મા આવી નિર્માન્ય દલીલ આપીને પણ પોતાના મતનું સમર્થન કરવા એટલા દરે, એ ખરખર આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે છે

ડાક્ટર ઓપરેશન કરે છે, તે પ્રાણને બચાવવા માટે, મારવા માટે નહિ, એટલા માટે એનો ઇરાદો શુભ છે, અને એ ઇરાદાના કાગળે તે અહિંસક કહી શકાય, પરંતુ આપ શ્રીમાન્ તો પ્રાણને કાઢવા માટે મ્હામા પ્રાણીને મારી નાખવા માટે પીચકારી આપો કે કંઈ આપો, એને ‘અહિંમાનું પાલન’ શી રીતે કહી શકાય, બેશક, એક અત્યંત પીડિત પ્રાણીને એવા ઇરાદાથી કંઈ દવા આપો કે તે બિચારો બચી જાય, પરંતુ આયુષ્ય પૂરૂ થયેલું હોવાથી માની લ્યો કે તે પ્રાણી ન બચ્યું, તો પણ તમે અહિંમા-ધર્મ પાળ્યો છે, એમ કહી શકાય કારણ કે તમારો ઇરાદો મારવાનો નહિ હતો-બચાવવાનો હતો, પરંતુ માનવાના જ ઇરાદાથી ઝેર આપવું, અને પછી કહેવું કે એમા પણ ‘અહિંમા ધર્મ’ પળાય છે, એ તો સરાસર દિવમને રાત કહેના બગબગ જ કહી શકાય

વળી આત્માને દુ ખમુક્ત કરવાની ડાકટરની ધારણા અને પ્રાણ હરણ કરનારની એક સરખી કહેવામા આવે છે, તે પણ ઠીક નથી કારણ કે-ડાકટરનો ઈગદો એ પ્રાણીને દુ ખ મુક્ત કરવાનો છે, જ્યારે પ્રાણ હરણ કરનારનો ઈગદો પ્રાણમુક્ત કરવાનો છે, કદાચિત્ એમ કહેવામા આવે કે પ્રાણમુક્ત એટલા માટે જરવામા આવે છે કે તે દુ ખમુક્ત થાય, પરન્તુ એ તો આપણી મનઘડત જૂઠી કંપના છે કારણ કે પ્રાણમુક્ત કરવાથી એ જીવ, દુ ખ મુક્ત થયો છે, એવું આપણે શા ઉપરથી જાણી શકીએ ? એ જાણવાનું આપણી પાસે કંઈ સાધન જ નથી અને એ તો પહેલા જ કહેવામા આવ્યું છે અને દરેકની લગભગ અનુભવસિદ્ધ વાત છે કે હજારો દુ ખો એ પ્રાણુરક્ષાની આગળ કંઈ સીજ જ નથી દરેક પ્રાણી ગમે તે ભોગે પ્રાણની રક્ષા પહેલા જ ચાહે છે જ્યારે એજ પ્રાણીને આપણે દૂર કરીએ અને એમા ‘ અહિંસા ધર્મ ’ માનીએ, એના જેટલી વિપ રીતતા ખીલ કંઈ હોય શકે ?

ગાંધીજી એક તત્ત્વજ્ઞાન એ પણ પ્રકારે છે કે “ મૃત્યુ હડનો જે હર અત્યારે સમાજમા જોવામા આવે છે તે અહિંસા ધર્મના પ્રચારમા ભારે બાધા કગનારી વસ્તુ છે ”

બેશક, એ વાત ખરી છે કે મૃત્યુનો ભય મનુષ્યે ન રાખવો અને જેઓ પોતાની જિંદગી ધાર્મિક વૃત્તિથી, નૈતિક આચરણથી વ્યતીત કરે છે, એને મૃત્યુનો ભય રહેતો

પણ નથી, પરંતુ એથી એ સિદ્ધાન્ત ન બની શકે કે ગમે તે માણસ ગમે તેને ગમે તે કારણે મૃત્યુદંડ આપી શકે? માણસે પોતે કેમ વર્તવું, એ પોતાની મનસૂરી ઉપર આધાર રાખે છે, પરંતુ બીજો માણસ પેલાની હુ જિત અવસ્થામાં એમ સમજીને એને પૂરો કરે કે તે બિચારો હુ બધી મુક્ત થાય, તો તે એક ભયંકર પાપ જ છે જો ગાંધીજીનો આ સિદ્ધાન્ત સર્વવ્યાપિ થાય તો ખરેખર મૃતિ એ એક બીજાના ખુનોનું કેન્દ્રસ્થાન જ બની જાય, અને સસારમાં ‘અહિંસા’ જેવી વસ્તુનું નામો નિશાન પણ ન રહે

ગાંધીજી કહે છે કે “આપણા અવિચાર અને આપણી ભીરૂતાને લીધે હુ તો ડગલે ને પગલે હિંસા થતી જોઈ રહ્યો છું ”

આપણી અજ્ઞાનતા, અવિચાર કે ભીરૂતાના લીધે મનુષ્ય સમાજ કદાચ અનેક હિંસા કરી રહ્યો હશે, પરંતુ હુ બી પ્રાણીઓને પ્રાણથી મુક્ત કરવાની પ્રવૃત્તિથી, એ હિંસા અટકી જશે, એમ શું માનો છો? મનુષ્યસમાજમાં અવિચાર છે, તો તેને સદ્વિચારનો માર્ગ બતાવો મનુષ્યો ભીરૂ છે, તો તેમને નિર્ભય બનવાના ઉપાયો ચોખ્ખો, પરંતુ મનુષ્યો અવિચાર અને ભીરૂતાથી ઘણી હિંસા કરે છે, માટે હુ બી પ્રાણીઓને પ્રાણમુક્ત કરવાની પ્રવૃત્તિ આગ્રાવવી, એ શું પુરુષાર્થ છે? એ શું સાચો ઉપાય છે?

સમયેપમા કહીએ તો—“કોઈપણ રીણાતા પ્રાણિને ભેધ તેને પ્રાણથી મુક્ત કરવામા ધર્મ છે,” એવો જો સિદ્ધાંત નિશ્ચિત કરવામા આવે, તો સસારમા પ્રવચની નોખતો વાગતી નહીં જ સલળાય ? તગાવ, નદીઓ અને કુવાના માછલા અને દેડકા બહુ રિણાય છે, કારણકે મોટા પ્રાણીઓ એઓને ટેરાન ઠરે છે—ગમી બચે છે, માટે એને પ્રાણથી મુક્ત કરવા ભેધએ, આ બધું ડેટવુ બચઠર પરિણામ છે, એ સમજવુ જરાપણ કઠિન નથી

ગાંધીજીના એજ લેખનુ એક પ્રસ્રવ ‘હિંસક પ્રાણુ હુગણુ’ નુ પણ આખ્યુ છે જેમા ગાંધીજીના આશ્રમને વાદરાનો ઉપદ્રવ ત્રાન આપી રહ્યો છે, અને તેથી ગાંધીજી વિચાર કરી રહ્યા છે કે—આ ઉપદ્રવ શી રીતે દૂર કરવો ?

બિચારા વાદરાઓ હબુ મુધી લાગ્યશાગી બની ગયા છે કે—જેથી ગાંધીજી પોતે ઢડે છે તેમ હબુ તેઓ ‘ઉપામ’ શોધવામાજ પડ્યા છે

ગાંધીજી પોતાને કૃપિકર તરીકે પણ જાહેર કરે છે અને તેથી એમને કદાચ ખગર હશે કે ખેતી કરનારાઓને વાદરાઓનો અને બીજા જાનવરોનો ઉપદ્રવ વખતો વખત મયા જ કરે છે આથી પણ આગળ વધીને આચા અને મથુરા વૃદ્ધ વનમા કદાચ ગાંધીજીએ જોયુ હશે કે ત્યાના વાદરા એન્લા બધા ચાલાકે છે કે પચીસ-પચાસ માણસની પગત જમવા બેડી હોય, એની વચમાથી આ વાદરા લાણુ પીરસેલુ ઉપાડી

જાય છે એટલું જ નહિ પરંતુ દરવાજાની સાકળ ઉઘાડીને દરવાજો ખોલી ત્યાના વાદરાને મકાનમાં ખેસતા અમે જોયા છે આટલા ઉપદ્રવમાં પણ એ શહેરોમાં લાખોની સંખ્યામાં લોકો ગંદ છે, વ્યવહાર ચલાવી રહ્યા છે અને મથુરા-વૃંદાવનમાં એટલો ઉપદ્રવ હોવા છતાં લાખો યાત્રાળુઓ જાય છે છતાં હજી સુધી એક વાદરાને પણ માનવાનો કે મંગલવાનો વિચાર કયો નથી

પૂર્વ દેશ, કે જે ગુજરાતની અપેક્ષાએ 'અહિમા' માનીએ નખર મેળવે, ત્યાં ન કટખી શકાય તેટલો ઉપદ્રવ, હંમેશાનો હોવા છતાં હજી સુધી એક પણ વાદરાને મારવાને કોઈ તૈયાર નથી થયું, જ્યારે અહિં સા પ્રધાન દેશમાં, અમઢાવાદ જેવી અહિં મા પ્રધાન નગરીમાં અને ગાંધીજીના આશ્રમ જેવી પવિત્ર ભૂમિમાં વાદરાઓનો થોડાક ઉપદ્રવને માટે ગાંધીજી જેવા મહાત્મા છેવટના પ્રયોગની વાતો અને લાવનાઓ ઢરી રહ્યા છે, એના જેવો અત્યંત પાપનો પ્રસંગ બીજો કયો હોઈ શકે ?

ગાંધીજી એ ઉપદ્રવના નિવાળુ માટે મલાહ માગે જે હું કહું છું તે એવી બાળતમાં મલાહ માગવાનો આડખર કરવો એજ ગાંધીજી જેવાને માટે શોભારૂપદ નથી એમાં મહત્ત્વ જેવું ચે યુ છે ? જો ગાંધીજીના આશ્રમની ખેતીને ખરેખર વાદરાઓનો ઉપદ્રવ છે, તો તે વાદરાઓમાના એકનો પણ નાશ ન થાય, એવી રીતે એક જ કે તેથી વધારે

માણસો રોકી તે ઉપદ્રવ શાન્ત કરી શકે છે અને તેમ છતાં જો ગાંધીજીને છેવટનો જ ઉપાય લેવાની નોખત આવે તો તે છેલ્લો ઉપાય વાહરાઓને મારવાનો નહિ, પરંતુ પોતાની તે ખેતીની ભૂમિનો ત્યાગ કરવાનો છે જગતમા આનંદ કરી ગહેલા નિર્દોષ પ્રાણીઓનો મહાર કરવો, એના કરતાં હું તો કહું કે-જ્ઞાત્ય લાખોની ઈમારતોનો પણ ત્યાગ કરવાનો પ્રસંગ આવે તોયે શું ખોટું છે ? એ બિચારા નિર્દોષ પ્રાણીઓને માટે એટલો પણ લોગ આપવો શું ગાંધીજી જેવાને માટે અશક્ય છે ?

અને જો મનુષ્યોને માટે પણ તે વાહરા ઉપદ્રવકર્તા થતા હોય તો ટેવટ તે સ્થાનનો પણ થોડી ઘણી સુદતને માટે ત્યાગ કરવાથી કાર્યસિદ્ધિ થઈ શકે છે પણ તે બધું ત્યાગ જ બની શકશે, જો વાહરાઓને બચાવવાની દૃષ્ટિ હશે

આશા છે કે ગાંધીજી ઉપરની બાબતોનો પૂર્ણ વિચાર કરશે, અને પોતે માનેલા ‘અહિંસાત્મક’ ધર્મમા જે હિંસાનું તત્ત્વ છે એને દૂર કરી શુદ્ધ અહિંસાધર્મનું પાલન કરવા માટે પ્રયત્ન કરશે

(૪૫)

અહિંસાનું અર્થ

૨

ગયા અદ્દમા આ વિષય ઉપર, ગાંધીજીએ કહેલા વાર-
રડાના પ્રાણહરણ મળેથી લખવામા આવ્યું છે અહિંસાના
ઉપામક ગાંધીજી, સાક્ષાત્ પ્રાણહરણ કરવામા જઈ
અહિંસા ભેદ રહ્યા છે, માની રહ્યા છે, અને શ્રીમદ્
પામે મનાનનાનો પ્રયત્ન કરી ગયા છે, એના જેવું 'અહિં-
સાનું અર્થ' બીજું કયું હોઈ શકે ?

ગાંધીજીના એ કૃત્ય અને એ વિચાર કદાચ બધું
સાધ્યોએ યુદ્ધિપુર સર ઘણું લખ્યું છે અને

સુકિતઓનો જવાબ ગાંધીજી વાળી શક્યા છે એમણે જે જવાબ વાળ્યા છે, એના પ્રત્યુત્તરો પણ નીકળી ચૂક્યા છે, એ બધું તપાસતા હવે જનતાને એ સમજવા જેવું નથી રહ્યું કે ગાંધીજીએ, આ પ્રકરણમાં કેવળ છંદનુ-આશંકનું જ શરણ લીધું છે કે જેમ કરવું ગાંધીજી જેવા આઝાદીના ઉપાનયને જરાયે ગોભાગ્ધર ન કહેવાય

આ દરમીયાન, અમદાવાદમાં એક ઔ- તારક ભજ વાર્ધ ગયું, એણે તો ગાંધીજીની અને ગાંધીજીના ભક્તોની મનોદશાનું એક સુંદર ચિત્ર ખડું કર્યું

આપણે સૌ ડોઝ જાણીએ છીએ તેમ, ગાંધીજી એટલે આ વીસમી સદીના વિચારજ્વાલમયના માથા પૂનરી એક અદનામા અદનો માણસ પણ પોતાના વિચાર બહેર કરવાને અધિકારી છે, એ તો ગાંધીજીની ઉદ્યોગજ્ઞ ગાંધીજી પોતાના શિષ્યોને તો જરૂર જ આ તાલીમ આપે છે, એમ કહેવાય છે પરંતુ ગાંધીજીના ઉપર્યુક્ત ‘અહિંસા’ સંબંધી વિચારોની વિરૂદ્ધમાં અમદાવાદમાં જે સભા કવિવર ન્હાનાલાલભાઈના પ્રમુખપણા નીચે ભરાઈ, અને તે પ્રસંગે ગાંધીજીના ચેલાઆપટોએ જે ધાધલ મચાવ્યું-કવિવરને નહિ સાલજવા માટે સભામાં જે લગાણ કર્યું, એ ગાંધીજી અને એમના ભક્તોની મનોદશા જાણવા માટે શું ઝોણું ઉપયોગી છે ? ગાંધીજીના ચેલાઓ તે વખતે ભૂલી ગયા હાગે છે કે, આ અમે વિદ્ય નાખતા નથી, પરંતુ

કાલે બીનત પ્રસંગે-પોતાના જ પ્રસંગે તેમ કરવાનો પાક શીખવીએ છીએ અહિ સાના ઝહેવાતા આદર્શ (૧) ની અહિ મામા તો આવી આવી ડેટલીએ જૂળીઓ ઝહેલી હશે, એને સામાન્ય જનતા શુ સમજી શકે ? અનુ

આ તો એક પ્રસંગોપાત્ત કથન થયુ આને માટે ખામ જે ઝહેવાનુ છે તે આ છે

ગાધીજી પોતાની લગલગ બધી દલીલોમા નાગમયા પ નીવડ્યા છે, એમ હવે દીવા જેવુ દેખાયુ છે હવે તેમની એક દલીલ ઉપર ખાસ વધારે વિચાર કરવાનો રહે છે

ગાધીજીના કથનમાથી એક ભાવાર્થ એ નીકળે છે કે—
“ વાદગ્ડાને માગવામા માગ પશ્ચિમ હિમા કરવાના નહિ હતા, માટે મને હિમાનુ પાપ ન લાગે ”

આ યુક્તિ ખાસ વિચારવા જેવી છે ગાધીજી આ યુક્તિના સમર્થનમા કહી શકે કે—“ મનુષ્ય મનુષ્યાગ કારણ રાધમોગયા ” બન્ધ અને મોક્ષનુ કારણ મન છે અર્થાત્ પ્રત્યેક ક્રિયામા મનુષ્ય જેવા જેવા મન પરિણામ રાખે છે, તેવા તેવા પ્રકારે તેને કર્મબંધન થાય છે જોન પરિભાષામા કહીએ તો પરિણામે રાધ અર્થાત્ જેવા પરિણામ, તેવા પ્રકારનો બંધ છે અર્થાત્ ગાધીજીના ભાવને સ્પષ્ટ શબ્દોમા કહીએ તો ગાધીજીના કથન પ્રમાણે એમના પરિણામ મારવાના નહિ હતા, પરંતુ તેને સુખી કરવાના હતા અવવા

હું ખતી મુકત કરવાના હતા, માટે તેમને હિમાન્ય પાપ ન લાગવું જોઈએ આ ગાંધીજીનો પૂર્વપક્ષ

આ વાત ઉપર સ્થિર ચિત્તથી વિચાર કરવા જોઈએ કે સમારમા જેટલી જેટલી હિસાબો પ્રવર્તી રહી છે, એ બધીમા જો જોવા જઈએ તો કોઈ પણ હિસામા ‘હિસા’ નો અભિપ્રાય સાચો જ કોઈમાથી નીકળશે અર્થાત્ જેટલા હિસા કરનારા છે, તે બધાઓનો આંતરિક ઈરાદો તો ખીજો જ કંઈ હોય છે હાખલા તરીકે—

જસાઈઓ પશુહિસા કરે છે, તેઓ એમ ધારીને કરે છે કે અમે પશુઓને મારી ગોસ્ત ઉત્પન્ન કરીએ, અને ગોસ્ત ખાવાવાળાઓને પૂરૂં પાડીએ તેઓનું કામ થશે અને લેગો લેગો અમારો પણ રોટલો નીકળશે

ગાંધીજીના સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે તો આ લોકોને પણ હિસાનું પાપ ન લાગવું જોઈએ ? ગાંધીજી આમ માનવાને તૈયાર છે ખરા ?

કદાચ ગાંધીજી આમા સ્વાર્થબુદ્ધિ બતાવે એટલે કે કસાઈ લોકોનો પેટ ભરવાનો આમા સ્વાર્થ રહેલો છે, માટે વાછરડાની સાથે તે ન ઘટી શકે પરંતુ વાછરડામા પણ ગાંધીજીનો સ્વાર્થ સધાતો હતો, એ વાત ગાંધીજી કેમ ભૂલી જાય છે ? વાછરડાનું હું જ જ્યાંમુઘી જોઈ શક્યા, ત્યાંમુઘી તેને બચાવી રાખ્યો પરંતુ જ્યારે તેનું હું જ ન જોઈ

શક્યા, ત્યારે તેને પીચઢારી આપી હવે દુખને ન ભેઈ શકવું એ પણ સ્વાર્થ નહિ તો બીજું શું છે ? તેમ છતાં આપણે, બીજું ઉદાહરણ લઈએ, કે જેમા એકાન્ત પરા પકાર બુદ્ધિજ છે

યજ્ઞાદિ ક્રિયા પ્રસંગે પશુવધ કળવામા આવે તેમા તો કેવળ પશુવધ કરનાર-કળવનારની એક જ દષ્ટિ-એક જ અભિપ્રાય હોય છે કે, તે યજ્ઞ કરનાર અને પશુને સ્વર્ગમા પહોંચાડવા પરિણામ પ્રમાણે હિમા-અહિમાનુ કળ મળે છે, એમ કહેનામા આવે તો યજ્ઞાદિમા પશુવધ કરનારાઓને હિમા નન્ય પાપ નજ લાગવું ભેઈએ, ખરકે આવી હિમા જ્ઞનાગ્યો તો કહે છે કે-અમે હિમા નથી કરતા, ખરકે ધર્મનું પાલન જીએ છીએ ત્યારે આવાઓને ગાધીજી ચો જવાળા આપશે ? અને જો આમા પાપ ન લાગતું હોય, હિમા ન થતી હોય તો પછી ગાધીજીના મિદ્ધાન્ત પ્રમાણે તો અશ્વમેધ, નરમેધ ગૌમેધ વિગેરે કળવામા પણ શી હરકત છે ? બસ, મનના પરિણામ સારા હોવા ભેઈએ એ જીવોને સ્વર્ગમા પહોંચાડવાના પરિણામ હોય તો બસ છે

અને જો આ મિદ્ધાન્ત સત્ય જ મમજવામા આવે તો તો પછી કાલે કોઈ માણસ, એક બીજા માણસનું ખુન કરે, અને પછી કહેશે કે-તે માણસ ખહું દુષ્ટ હતો, ઘણા જીવોને તકલીફ આપતો હતો-ત્રાસ આપતો હતો, આ માણસને મારીને મે હજારો જીવોને ત્રાસથી બચાવ્યા છે માટે

પ્રમાદ તો અવશ્ય હોય જ આમાની કોઈપણ એક બાબત
સિવાય હવને ઈરાદા પૂર્વક મારી શકાયજ નહિ

આજ પ્રમાદના બુદ્ધી રીતે પણ પાત્ર લેદ બતાવવામા
આવ્યા છે

મજ્ઞ વિસયકમાયા

નિદા વિગ્રહા ચ પચમી મણિયા

एए पञ्च पमाया

जीव पादेन्ति समारे ॥

(યોગશાસ્ત્ર-૩ ને પ્રકાશ)

મદિરા, વિષય (પચેન્દ્રિયના ત્રેવીશ વિષયો), કપાય
(ક્રોધ, માન, માયા, લોભ), નિદા અને વિકથા એ પાત્ર
પ્રમાદો હવને સ સારમા પાડે છે—સ સાર પરિભ્રમણ કરાવે છે

કોણ જહી શકે તેમ છે કે ઈરાદા પૂર્વક—જાણીને જ કોઈ
પણ હવને મારનાર આ પાત્ર પ્રકારના પ્રમાદોમાથી કોઈ
પણ પ્રમાદને નથી સેવતો ? અને જ્યા પ્રમાદ કે—અર્થાત્
પ્રમાદથી પ્રાણનો નાશ છે ત્યા હિમા અવશ્ય છે

દુકામા કહીએ તો, કોઈપણ હવને મારવાની બુદ્ધિથી
મારવો, એમા હિમા જરૂર છે ગાંધીજીએ વાછગડાને માર્યો,
તે મારવાની બુદ્ધિથી—ઈરાદા પૂર્વક જ માર્યો છે એ તો
નિશ્ચય છે અનિચ્છથી—આકસ્મિક પ્રાણવધ નથી થયેયો

અને તેથી તેઓને હિસાન્ય પાપ અવશ્ય લાગ્યું કહી શકાય હા, ગાંધીજી ‘પરિણામે બધ’ કે ‘મારો ઇરાદો સુખ દેવાનો હતો’ એવું તો ત્યારે કહી શકે અને એનો આશ્રય ત્યારે લઈ શકે કે-ગાંધીજી વાદ્યરડાની ખૂબ સેવા શુશ્રૂષા કરી રહ્યા હોય, અને એને જીવાડવા માટેના ઉપચારો-દવાઓ વિગેરે કરી રહ્યા હોય, પરંતુ અકસ્માત વાદ્યરડો મરી જાય, અને એ દવાનું ઉલટું પરિણામ આવ્યું હોય તે વખતે તે કહી શકે કે “મારો ઇરાદો મારવાનો નહિ હતો” એક સમ્મત બીમાર માણસને બચાવવાને માટે ડાક્ટર ઓપરેશન કરી રહ્યા છે બનવા જોગે એજ ઓપરેશનમાં તે માણસ મરી ગયો ડાક્ટર જરૂર કહી શકે કે-શુ ઝડ ? હું તો સારાને માટે ઓપરેશન કરી રહ્યો હતો, પરંતુ એનું આયુષ્ય નહિ ત્યાં હું શુ કરૂં મારો માગનાનો અભિપ્રાય નહિ હતો એક માણસ પોતાના મિત્રને ત્યાં ગયો કે પોતાના મિત્રના ન્હાના બાળકને તે હર્ષથી રમાડી રહ્યો છે અકસ્માત છોકરો હાથમાથી પડી ગયો અને મરી ગયો તે વખતે તે કહી શકે કે-શુ કરૂં, હું રમાડતો હતો ને અકસ્માત પડી ગયો ને મરી ગયો મારા મારવાના પરિણામ નહિ હતા (જે કે અહિ રમાડવામાં વધારે ઉપયોગ નહિ ગળ્યો, એટલો પ્રમાદ જરૂર ગણાય અને એટલા પ્રમાદ પુરતું પ્રાયશ્ચિત્ત કહેવાય, પરંતુ મનુષ્યનું ખુન ક્યાંનું તો પાપ ન જ લાગે) જૈન સાધુઓ આહાર વિહાગદિ કરે છે,

સૂત્રોની આજ્ઞા પ્રમાણે—ઉપયોગપૂર્વક—વિધિપૂર્વક ભ્રમણ કરે, આવી અવસ્થામાં પણ કદાચિત્ એમના પગથી કોઈ જીવની વિરાધના થઈ જાય, તો તેઓ કહી શકે કે—“ શુ ડર, ઉપયોગ પૂર્વક ચાલતો હતો, પરંતુ અકસ્માત્—અનુપયોગથી વિરાધના થઈ ગઈ મારો ઇરાદો એ જીવને મારવાનો—દુ ખી કરવાનો નહિ હતો” પરંતુ જે ઇરાદાપૂર્વક જ કોઈ જીવનો વધ કરી રહ્યો છે, અને કહે છે કે—‘ મારા પરિણામ મારવાના નથી હિંસા કરવાના નથી ’ તો તે એક પ્રકારનો વહતો બ્યાધાત, જોટો ભ્રમ અથવા શાબ્દિક છલ નહિ તો બીજુ શુ કહેવાય ? ગાંધીજી વાછરડાના શરીરાન્ત પછીના સુખનો અભિપ્રાય જણાય છે, પરંતુ એ તો પહેલા લેખ માજ ખતાવવામાં આવ્યું છે કે વાછરડો આ શરીર ઠોક્યા પછીની અવસ્થામાં આથી વધારે સુખી વયે, એમ નિશ્ચિત રૂપે ગાંધીજી કે કોઈપણ શી રીતે કહી શકે તેમ છે ? કારણ કે ગાંધીજી પોતે એ વાત સ્વીકારે છે કે—મનુષ્યનું જ્ઞાન, એ મર્યાદિત જ્ઞાન છે આવી અવસ્થામાં, પ્રત્યક્ષ અનુભવમાં પણ આપણે ઘણી વખત જોતા પડીએ છીએ તો પછી પરોક્ષ—આગામિ જીવગીના સુખ દુખની કંપના કરવી, એ નરી અજ્ઞાનતા નહિ તો બીજુ શુ છે ? અને આવી આવી આવી કંપનાઓ કરીને જો હિંસાઓ કરવામાં આવે અને એ હિંસાઓને અહિંસા સમજવામાં આવે, તો તો પડી ઉપર આપેલા અનેક દૃષ્ટાન્તોના પ્રસંગોમાં કોઈને પણ હિંસા ન જ લાગવી જોઈએ, પરંતુ આ માન્યતા ખરેખર

મૂલભરેલી છે પરિણામ પ્રમાણે હિસાનો બધ તો ત્યારે ન પડે, કે ત્યારે ઇરાદાપૂર્વક કોઈ છુત્તને દુષ્ણ અપાતુ ન હોય-શુભવધ થતો ન હોય, પરંતુ એમાથી આકસ્મિક કંઈ વધ થઈ જાય ખાસ ઇરાદાપૂર્વક-મારવાની બુદ્ધિથી જ મારી રહ્યા હોઈએ, અને પછી કહીએ કે મને હિસાનો બધ નથી, એ તો ખરેખરી અજ્ઞાનતા છે

આગા છે કે-આટલા વિવેચન પછી ગાંધીજી 'પરિણામે બધ' અથવા 'અભિપ્રાય પ્રમાણે ફક્ત'ના મિદ્ધાન્તને બરાબર મમજી પોતાના વિચારો ફેવશે

(૪૬)

“મિશુકો મિશુકં દૃષ્ટ્વા”

કહેવતો એ પ્રવૃત્તિ-વ્યવહારનું પ્રતિબિંબ છે સારા અને નરસા વ્યવહારો ઉપરથી-આચરણો ઉપરથી, તદનુકૂળ કહેવતો પડે છે આવી સેકડો-હાસ્યરો કહેવતોમાની આ પણ િ -

“ મિશુકો મિશુક દૃષ્ટ્વા જ્ઞાનવત્ ઘુર્ધરાયતે ”

એક શેરીનું કુતરૂ બીજી શેરીના નવા કુતરાને દેખે, એટલે ધુરડીયા કરે એની માફક એક લિશુક બીજા લિશુકને જૂએ, એટલે ધુરડીયા કરે લિશુકોના આપસના ધુરડીયા જોઈને જ કોઈ કવિને આ પ્રમાણે કથન કરવું પડ્યું હશે

આપણે લાગા સમયને બૂલી જઈએ તો પણ, આપણી સ્હામેથીજ એવો સમય જરૂર પસાર થયો છે અને કોઈ કોઈ સ્થળે હજી પણ પમાર થઈ રહ્યો છે, કે જેમા આપણે ઉપરની કહેવતની ઝાળી કરી રહ્યા હતા, અથવા કરી રહ્યા છીએ

લાગતવર્ષમા લિસુકો તરીકે આપણે જે વર્ગને લઈ શકીએ પ્રાક્ષણો અને સાધુઓ, પ્રાક્ષણ, કે જે ચાર વર્ણમા સર્વોત્કૃષ્ટ વર્ણ-અથમ નળરનો વર્ણ કહેવાય છે, એઓને માટે, એમની વરતણઠોને અનુરૂપ અનેક કહેવતો અને અનેક કથાઓ અલિખિત થઈ ગઈ છે, એ કોઈથી અજાણી નથી આમ થવાનું કારણ એજ કે, પ્રાક્ષણ, કે જેઓનું કાર્ય, કેવળ પઠન-પઠનાદિ હતું, અને જેઓ વેદ-વેદાદિના અધ્યયનપૂર્વક લોકોને સન્માર્ગ ઉપર લાવતા હતા, તેઓએ પોતાનું કાર્ય છોડી દીધું અને નહિ ઠરવાના કામો કરવા લાગ્યા પ્રાક્ષણ કે જેઓને માટે કહેવામા આંચુ છે —

ये शान्तदान्ता श्रुतिपूर्णकर्णा

जितेन्द्रिया प्राणिवधान्निवृत्ता ।

प्रतिग्रहे सकुचिताग्रहस्ता—

स्ते प्राक्षणास्तारयितुं समर्था ॥

જેઓ શાન્ત, દાન્ત, અને શાસ્ત્રોથી પૂર્ણ કાનવાળા છે, જિતેન્દ્રિય છે અને પ્રાણિઓના વધથી-જીવ હિ સાથી

નિવૃત્ત છે, તેમ જેઓ દાન લેવામા બિલકુલ સંકુચિત હાથવાળા છે, તે બ્રાહ્મણો તારવાને સમર્થ છે

શ્રુતિયો અને સ્મૃતિયો તો બ્રાહ્મણોના આ લક્ષણ અને આ કાર્યો બતાવે, જ્યારે બન્યુ તેથી ઉલટું જ

દાન લેવું—શિક્ષાવૃત્તિ જરૂરી, એ તો બ્રાહ્મણોનું પ્રધાન કાર્ય બન્યુ છે. એટલે એમા સફળતા ન મળી, અને પાસે વિદ્યા નહિ, એટલે હલકામા હલકા ધંધા પત્તુ બ્રાહ્મણો કરવા લાગ્યા

ખીને વર્ગ શિક્ષક તરીકે માધુઓનો છે હિંદુ કે જૈન, બૌદ્ધ કે મોહમીદન—તમામ જાતના સાધુઓ શિક્ષાવૃત્તિ ઉપર નિર્વાહ કરે છે આવા શિક્ષકોની સંખ્યા વગ્નીની ગણતરી પ્રમાણે ૫૬ લાખથી વધીને ૭૨ લાખની થઈ છે ત્રીસ કરોડ મનુષ્યો ઉપર ૭૨ લાખ માધુઓ ગુરૂ હોવાનો દાવો કરે છે ગુરૂ એટલે સમાજના તારણહાર, ગુરૂ એટલે ગૃહસ્થોને એમના ધર્મનું જ્ઞાન કગવનાર ઉપદેશક, ગુરૂ એટલે ત્યાગની મૂર્તિ, ગુરૂ એટલે નિસ્પૃહતાનો નમૂનો આવો ત્યાગી—નિસ્પૃહ વર્ગ જનતા પર કેટલો બધો ઉપકાર કરી શકે પરંતુ આખા દેશમા જ્યાં જૂઓ ત્યાં એજ ધ્વનિ સંજગાઈ રહ્યો છે કે સાધુઓ—શિક્ષકો ભારતનું અજ્ઞ હરામ કરી રહ્યા છે આમ એક સરખો પોકાર ઉઠવામા કંઈક કારણ જરૂર હશે જરા જૂઓ અયોધ્યા, ખનારસ, ગયા વિગેરે સ્થાનોને એજ ત્યાગી અને નિસ્પૃહ, એજ ઉપદેશક અને તારણહાર સાધુઓ હાથીયો, ઘોડા, મહેલો, મકાનાતો વિગેરે

રાત્રી-મહારાત્રીઓના ઠાઠા લોગવી રહ્યા છે કરોડોની મિલ-
કતો ધરાવી રહ્યા છે મોટરો અને ગાડીઓમા મોજો કરી
રહ્યા છે રોજ ' જત્રીસ-લોજન અને તેત્રીમ યાજ ' ની
કહેવતોને અર્થિતાર્થ કરી રહ્યા છે આપમમા ધુગ્કાધુરકીઓ
કરી રહ્યા છે સ્ત્રીઓ અને પૈસા માટે અને છતાં ઠંડેરાવી
રહ્યા છે કે-અમે માધુ છીએ, અમે શુર છીએ, અમે
લિશુક છીએ

આવી ન્વિતિમા નરી આખે જોનારી જનતા એમ
કહે કે "સાધુઓ દેશને લાભૂત છે, મિશુકો મિશુક દુષ્ટવા
જ્ઞાનવત્ ધુર્ધુરાયતે" તો તેમા નવાઈ જેવું શું છે ?

પરંતુ મમય પલટાણો છે જમાનાએ એ જ્ઞાનવત્ ધુર્ધ-
રાયમાન થનારા લિશુકો-સાધુઓ અને પ્રાક્ષણોની પણ આખે
ઉધાડી છે જમાનાએ એમના કર્તવ્યનુ લાન ઠરાવવાની
સાન એમને આપી છે એ લિશુકો અને પ્રાક્ષણો ચેત્યા
છે અને પોતાની પ્રાચીન પદ્ધતિ, પોતાના રીત રિવાજો,
પોતાની પ્રજ્ઞાલિકાઓમા ફેરફારો કરવા લાગ્યા છે, એટલું
જ નહિ પરંતુ જે લિશુકો-સાધુઓ અને પ્રાક્ષણો-એક
બીજાને જોઈ ધુરકીયા કરતા હતા, એક બીજાનો તિરસ્કાર
કરતા હતા, એક બીજાનો રોટલો છીનવી લેવા પ્રયત્ન કરતા
હતા, તેઓ એક બીજાની પાને બેસવાની નોજત ઉપર આવ્યા
છે વિચારોની લેણ દેણ કરવા સુધીની પરિસ્થિતિએ પહોંચ્યા
છે એ આ જમાનાનો પ્રભાવ નહિ તો બીજું શું છે ?

ગત વર્ષમા ગ્વાલીયર રાજ્ય તરફથી માફીદારોની કોન્ફરન્સ ગ્વાલીયરમા મળેલી, તે વખતે કેટલાક શકરાચાર્યો અને મોટા મોટા સાધુ સન્યાસીઓ તે કોન્ફરન્સમા હાજર થએલા, અને એ માફીદારોમા સિલાનો પ્રચાર શી રીતે થાય ? એ સબંધી પરસ્પર વિચારોની લેણ દેણ કરી, ગ્વાલીયર રાજ્ય તરફથી શિવપુરીમા માફીદારોના છેકગએ માટે એક બ્રહ્મચર્યાશ્રમ ખોલવું, એવો નિર્ણય કરેલો.

થોડા વખતને માટે માની લઈએ કે આ બધા ચક્રવર્તીઓ (શકરાચાર્યો અને મહાધિપતિઓ) રાજ્યની દૃષ્ટિ નીચે કોન્ફરન્સ ભરાએલી, તેથી કહાય એકપીક ઉપર સાથે બેઠા હશે, પરંતુ હમણા બનારસમા અખિલ ભારત-વર્ષીય બ્રાહ્મણ કોન્ફરન્સ ભરાઈ, એણે તો ખરેખર વ્રાહ્મણો વ્રાહ્મણ દુહ્વા અથવા મિથુનો મિથુન દુહ્વા જ્ઞાનવત્ પ્રકાશવતે એ કહેવતને સર્વથા જૂઠી કરાની છે.

ઉપર્યુક્ત “ અખિલ ભારતવર્ષીય બ્રાહ્મણ મહા સંમેલન ” આસો વઠ ૧ થી આમો વઠ ૧૧ સુધી મળ્યું તેમા પ્રારભના ૮ દિવસો સુધી સલામ પાસ કરવાના વિષય ઉપર ચર્ચાઓ જ કરવામા આવી, અને છેલ્લા ૪જુ દિવસોમા કરાવો થયા આ મહાસંમેલન, કેવળ કોઈપણ એક જ પ્રકારની ઉપાસના કરનારા બ્રાહ્મણોનું ન હતું જલકે ભારતવર્ષમા હયાતિ ધરાવતી તમામ જાતના બ્રાહ્મણોનું આ સંમેલન હતું, આ સંમેલનમા

ન કેવળ પ્રાણલોભ, પરંતુ શુદ્ધિ, વિધવા વિવાહ, અને અધુતોદ્ધાન વિગેરે અગત્યના પ્રશ્નોપર વિચાર કરવા માટે જુની જુદી પીઠોના અધિપતિ શકરાચાર્યો, વલ્લભસપ્રદાયના વલ્લભાચાર્ય શ્રીનાથજીમહારાજ, ગોકુલનાયજી મહારાજ, રામાનુજ સપ્રદાયના ઠાગીમહાધીશ્વર પ્રતિવાદી ભયંકર શ્રી અનંતાચાર્યજી, આમ જુદા જુદા સમ્પ્રદાયના જુદા જુદા આચાર્યો એકત્રિત થયા હતા તે ઉપરાંત પ્રાણલુભ સમ્પ્રદાયના જુદા જુદા નેતાઓએ પણ આસપાસના સમસ્ત મતભેદોને બાજુએ મૂકી ઉત્સાહથી બાગ લીધા હતા અને તે બધાઓના સિંચેર તરીકે ઠાગીનરેશ, અને દરબગાનરેશો પણ ભાગ લઈ આ સમ્મેલનને સર્વતોભાવે સફળ બનાવવા પ્રયત્ન કર્યો હતો.

પ્રાણલોભના આ સમ્મેલનને કયા કયા કરાવે કર્યા, અને તેનો અનલ ધ્યા મુખી થયે, તે મળધી માટે અહિં ઈર્ષ પણ કહેવાનું નથી માત્ર હું તો એટલું જ બતાવવા ઈચ્છુ છું કે જે ધર્માચાર્યો માલદાર છે, પૈસો ટંકો રાખે છે, મોટરો અને ટ્રેનોમા બેસે છે, અને પોતપોતાની ગાદીઓના આધિપત્યને લોગવતા બીજાઓને પોતાથી નીચા પદના સમજે છે, તે ધર્માચાર્યો-ભિક્ષુકો પણ પોતાના સેકંડો મતભેદોને ખૂલી એકત્ર થયા હિંદુધર્મની રક્ષાના અગત્યના પ્રશ્નો માટે વિચારોની લેણદેણ કરવા એકત્રિત થયા આસનોની ઉચ-નીચની તુચ્છ ભાવનાને દેશવટો દઈ માથે બેઠા તે પ્રાણલુભ,

વિલગ કરી રહ્યા છે ? મોટા મોટા સિદ્ધાસનો ઉપર બેસી ‘બડે જાઓ મહેરબાન’ ની નેકી પોકરાવાળા તો આસનોની ઉંચાઈ-નીચાઈનું મમત્વ મૂકી એક બીજાને સાથે મળે અને વિચારોની લેન દેન કરે, ત્યારે સવા હાથના કાળગીતા ટુકડા ઉપર બેસી જમીન ઉપર ત્યાગ વૃત્તિનો પાઠ શીખવનારા ત્યાગીઓ, એ રાગીઓ કરતા પણ વધારે મમત્વમાં મુગ્ધ, એના જેવી કમનમીબી બીજી કંઈ હોઈ શકે ?

આને આખીયે જૈન મમાજ સમક્ષ કેટલા અગત્યના પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થયા છે, એ કોઈથી અભણ્યા છે શું ? લાઈ મહાસુખલાઈ ચુનીલાલે પ્રામાણિક આકડાઓથી બતાવી આપ્યું છે તેમ, પ્રત્યેક વર્ષમાં આઠ આઠ હજાર જૈનધર્મ પાળનારાઓ ઘટતાજ રહ્યા છે ન કેવળ છેલ્લા પાંચ દસ વર્ષમાંજ ઘટ્યા છે, પરંતુ છેલ્લા ત્રણસો વર્ષનો ઇતિહાસ તપામતા સ્પષ્ટ માલૂમ પડે છે કે-ત્રણનો વર્ષથી આઠ આઠ હજારની સંખ્યા પ્રતિવર્ષ ઘટતા ઘટતા આજે સાડા અગિયાર લાખ જેટલી સંખ્યા રહી છે આ ઘટતીના સાચા ઝાણો શોધી, એ ઘટતી અટકાવવાના અને જૈન ધર્મીઓની સંખ્યા વધારવાના આપતા ઈલાજો લેવાની આવશ્યકતા શું નથી ? શું જૈન સાધુઓ કે જેઓ મહાવીરના વડા પુત્રો હોવાનો દાવો કરી મહાવીરને નામે પોતાની બોલાબોલા બોલાવી ગયા છે, એમણે એકત્રિત મળીને આ પ્રશ્ન વિચારવો જરૂરનો નથી ? આવી જ રીતે જૈન મમાજના યુવકોમાંથી દિવસે દિવસે ધાર્મિક

ભાવના શા માટે ઘટી ગઈ છે ? જૈન સમાજમાં કેવી ડેજ-
વણીનો પ્રચાર કરવો આવશ્યક છે ? જૈન સમાજના યુવકોમાં
શારીરિક બળ ડેજવવા માટે શા શા પગલા લેવા જરૂરના
છે ? જે નતિલેહ અને વાડાઓના કારણે જૈનધર્મ પાળનારાઓ
પણ દૂર થઈ રહ્યા છે, તે કયા સુધી ઉચિત છે ? જૈન
સમાજમાં વિધવાઓની સંખ્યા દિનપ્રતિદિન વધતી રહી છે,
તેનું મૂળ કારણ શું ? અને તે અટકાવવા સમાજે શું કરવું
જોઈએ ? જૈન તીર્થો ઉપર દિવસે દિવસે ધારો પડતી જ રહી ગે,
અને ઢેલકાક તીર્થો તો અત્યારે ઝંઘડાના પ્રધાન મ્યાન બની
રહ્યા છે, એ તીર્થોની રક્ષા માટે શું કરવું આવશ્યક છે ?
જૈન સમાજમાં બેકારી વધતી રહી છે, ગરીબાઈ વધી રહી
છે, અને એ ગરીબાઈના કારણે ધર્મનો ત્યાગ આદિ
અનેક આનંદ પરિણામો આવે છે, તો એને માટે શું કરવું
જોઈએ ? અજૈન વર્ગમાંથી જૈનધર્મમાં આવનારાઓ માટે
કેટલી દૂરો અપાવી જોઈએ ?

આ બધા પ્રશ્નો શું ઓછા અગત્યના છે ? શું જૈન
સાધુઓ કે જોઓ સમાજના તારણકાર છે, તેઓએ આ પ્રશ્નો
વિચારવા જરૂરના નથી ? પરંતુ આવા અગત્યના પ્રશ્નોનો
વિચાર, જ્યાં સુધી સાધુઓ એકત્રિત મળી ન કરે, ત્યાં
સુધી તેનો અફળમાર્ગ કદિ હાથ ચઢાય જ નહિ. અત્યારે
તો ટોઈ સાધુ એક પ્રશ્ન માટે કંઈ વિચાર કરે છે તો
બીજો માધુ તે વિચારોની મ્હામે ધાય છે, અને તેને તોડ-

વાને માટે જ ભરસક કોશીશ કરે છે આ શાનવત્ પુષ્પરાયતે, નહિ તો બીજુ શું છે ?

ત્યાગીઓને માટે આ ખરેખર શરમાવનારી બીના છે જગતના રાગીઓ એતે, અને ત્યાગીઓ, હજી ચૌદમી સદીમાં જીવે એ તો ખરેખર ભારે દુ ખનો વિષય કહેવાય ?

આ પ્રમગે મારે એ પણ જણાવવું જોઈએ કે જ્યાં મુખી આ વિષયમાં દુ વિચાર કરી શક્યો છું, આવા ત્યાગી મુનિઓ-ભિક્ષુકો-જૈન સાધુઓ એકત્રિત મળતા નથી, મુનિ સન્મંદિરન કળતા નથી, એમાં કેટલેક અંશે વિદ્યભૂત ગૃહસ્થો જ છે કેટલાક ગૃહસ્થોએ, કેટલાક સાધુઓને આગેવાન સાધુઓને પોતાના રમકડા બનાવી રાખ્યા છે, એ મદારિયો જેમ જેમ દોરી હલાવે તેમ તેમ તે સાધુઓએ વર્તવું જ જોઈએ બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો ખુશામતપ્રિય એ વીતરાગના માધુઓ પણ ગૃહસ્થોને એવા આધીન બન્યા છે કે-એમની આજ્ઞા સિવાય શું પણ ન કરી શકે ? અક્ષોસ છે આવી ત્યાગવૃત્તિ પર ! મહાવીરના વેપમા-નિર્ભય વેપમા-ત્યાગીના વેપમા આવવા છતાં આવી પરાધીનતા !

અને એ ગૃહસ્થોએ પણ વિચારવું જોઈએ છે કે જો તેઓ એ સાધુઓના ચારિત્ર ઉપર જ રાગી છે, તો એમનું કર્તવ્ય છે કે-એ માધુઓને વિનયપૂર્વક પણ સત્ય હકીકત સમજાવી શાસનહિતના કાર્યોમાં-સમાજની સલાહના કાર્યોમાં

અગ્રેસર વવા ગ્રેષ્ઠા કચ્વી ખરી વાત તો એ છે કે-અને મારો તો લગભગ ૬૬ વિધાન થઈ ગયો. છે તે જો ગૃહ-સ્થોએ ચોક્કસ માધુઓને પોતાના વાડાના માધુ ન બના વા હતા, અને એ ગૃહ-યોએ માધુઓને શામનના લક્ષાની ખાતર પણ, લક્ષિપૂર્વક સાચી હકીકતો સમજાવી હતા-કહી હતા, તો આને મનાજની આ દશા કદિ ન થાત આજ નહિ પરંતુ વર્ષો પહેલાં આપણે ‘ મુનિ મન્મેલન ’ જોવા ભાગ્યદાણી વચા હતા અને મમાજના જે વિકટ પ્રશ્નો, અત્યારે વધારે વિસ્ત વતા આપણે જોઈએ છીએ, તે પ્રશ્નો માના ઘણા ખગ તો આપણે ક્યારનાએ હલ ઢરી ગકયા હતા પરંતુ સમાજની ઢમનમીણી ઠે કે-જેના ઉપ-જેના દો- ઉપ- મમાજનો આધાર છે, તેઓ પોતે અત્યારે જખ રદ-ત ન-વાણના કે-મા પડેલા છે અને એ તો નક્કી છે કે જે સમાજના નેતાઓ ખાડામા ં, એ આખીયે મમાજ ખાડામા છે

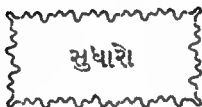
મોટે મુનિરાજે, આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો ચેતો ! મમાજના લક્ષાની ખાતર ચેતો ! ખીલનુ કેળીને પણ ચેતો ! શર મની ખાતર પણ ચેતો અને મગકન ઢરો ! બેહલા કે મોડા મરણુ તો જડર ઠે પણ ઢઈઢ કરીને મરો નામ અમર કરીને મરો શામનનો વિન્યકકો વગાડીને મરો ! હલ્તરો કે લાખો માણસોને માસાહાર છોડાવીને મરો ! મમાજના દ ખિયાઓના દ ખ નિવારણ કરીને મરો ! વિધવાઓની

બહારે ધાઇને મરે ? અગિયોતોને શિક્ષિત બનાવીને મરે !
દેશ વિદેશમાં તમાન જ્ઞાનની મુગધ ફેલાવીને મરે !

આમ મરે ત્યારે જ મરણ સફલ છે મહાવીરના નામે
પોતાની વાહ વાહ ગવરાવી મરવામાં મન્ન નથી મમાજ
ધર્મતુ લલુ ઝ્યાં નિવાય મરવામાં મુખ નથી ? મર્યા
પહેલા મરે એક બીજા આપમમાં મરે ! વિચારોની લેણ
દેણ કરો મમાજનું લવિધ્ય વિચારો લવિધ્યને માટે માધુ-
મન્યાનું પધારણ બાધો ઉપદેશની ધારા ઢેવી ગીતે બેવરાવવી,
એની એક લકીઁ ખાંચી આપસની ધ્યિઓ અને ઢેધોનો
ત્યાં ! કળી ઘો અને પુન પણ કહુ છું કે-મર્યા પહેલા
જરૂર મરે નહિ તે ! જીવનની આખરે પણ તમા ! ઉગર
એ કલક ચેટિલુજ રહેશે કે —

“ મિષ્ટુકો મિષ્ટુર જ્ઞપ્ત્વા
શ્વાનવન્ ધુર્ધરાયતે ” ॥

ત્યાં જ્યાં જોઈએ તે વસ્તુ ખરીદે છે, ત્યાં જોઈએ તે તે વસ્તુને સુધારવાની જરૂર પડે છે તે તે વસ્તુને ન સુધારવાના બાને, તો તેનો ખર્ચ વધતો જાય છે, અને આખરે એ વસ્તુનો અર્થ નાશ થાય છે

આ મત્ત એટલું બધું અપ્રત્યક્ષ અને અજાણ્ય છે કે-એમાં કોઈ પણ માણસ 'કિન્તુ' કહેવાને તૈયાર થઈ ગઈ નહિ તેમ હતા, ઘણી વખત જોવામાં આવે કે કે વસ્તુ ગમે

તેટલી સારી હોય, માછ હોય, આદરણીય હોય છતાં, કોઈ કોઈ વાતનો માણસને એવો દુરાગ્રહ પડી જાય છે કે જેના પ્રતાપે પેલું દીવા જેવું સત્ય સ્વીકારવા જેટલું પણ ઔદાર્ય ચતુ નથી જોન સમાજની પગિસ્થિતિનો ઊંટો અભ્યાસ કરનાર સહજ મમજી શકે તેમ છે કે—મમાજનો દિવસે દિવસે હ્રાસ થઈ રહ્યો છે, અનેક પ્રકારના નવા નવા કલેશો ઉઠવાની રહ્યા છે, વીસમી મહી જેવા જગતા જીવતા જમા નામા પણ—ઉદાર જમાનામા પણ જૈનધર્મ—જૈનસમાજ નિંદાઈ રહ્યો છે, એ આપણી ઉપર્યુક્ત મૂર્ખાઈના કામચૂ ॥

રૂઢીના પૂજારીઓ શુ એ વાતને નથી મમજતા કે રૂઢી, એ તો મામાજિક પ્રથા છે ? ત્યારે ત્યારે જેવી જેવી પ્રધાની જરૂર પડે છે, ત્યારે ત્યારે મમાજ, પોતાની અનુ દુષ્ટતાને માટે એક પ્રથા બાધી લે છે વળી મમય જતા એ પ્રથા ધસાઈ જાય છે, ને નવી ઉત્પન્ન થાય છે આ વસ્તુ મમજે છે, જરૂર સમજે છે, એટલુંજ નહિ, પરંતુ પોતે પણ કુદરતના એ નિયમને બાંધ્ય નિરતર ચતાજ આવે છે પુરાણી રૂઢીઓ ફર કરાવે છે, નવી રૂઢીઓ ઉત્પન્ન કરાવે છે, છતાં એમની દૃષ્ટિમા આવી ગયેલો કોઈ સુધારક એમ કહે તો તેઓ કહેવાને તૈયાર થશે કે—“ બિલકુલ ખોટી વાત છે જૂની રૂઢીનો નાશ થઈ જ કેમ શકે આજકાલના સુધારકો ધર્મનો નાશ કરવા બેઠા છે નાસ્તિકો છે, અધર્મી છે એમની સાથે અસહકાર કરવો જોઈએ, ” ઇત્યાદિ ઇત્યાદિ

આવી આવી મૂર્ખતાભરી વાતો નીકળે ત્યારે વિચારકો અને સમજી માણસો, એ મૂર્ખતાઈ ઉપર હસે, અથવા એવા ધર્મગુરુઓની નિંદા પણ કરે તો તેમા અન્યયથી જેવું શું છે ?

રૂઢીના ગુલામો ગમે તેમ પછાડા કરે, પરંતુ શાસનના શુભેચ્છકોએ, ધર્મના પ્રેમીઓએ, સમાજની દાઝ ધરાવનારાઓએ ખૂબ સમજી રાખવાની જરૂર છે કે-સમાજમા સુધારાની અત્યંત આવશ્યકતા છે જોન સમાજની જુદી જુદી સ્થિતિઓનું પારિકાષ્ઠી અવલોકન કરનાર જોઈ શકશે કે-પ્રત્યેક અગમા મડો પેઠો છે, ક્યારે ભરાયો છે, મેલ ચઢી ગયો છે, અને દુકમા કહીયે તો સમાજના શરીરમા ખરેખર કયરોગ લાગ્યું પડ્યો છે છે કોઈ સુધારનાર ડાક્ટરો ! છે કોઈ સુધારનાર સાચા સુધારકો !

જગ મદિરામા પ્રવેશ કરો ! એ શાન્તિના સ્થાનો અશાન્તિના ધામો નથી બન્યા શું ? પા કલાક એકાન્તમા બેસીને વીતરાગદેવની મુખમુદ્રા સ્હામે દષ્ટિ રાખી તમે ધ્યાન કરવા માગો તો થઈ શકે તેમ છે ? ધ્યાન રાખજો, દોષ મદિરનો કે એ વીતરાગદેવની મૂર્તિનો નથી એ દોષ ભક્તોની ભક્તિની ઘેલછાનો છે એમના અવિવેકનો છે ભક્તિની મર્યાદાની અતિરેકતાનો છે આ ઘેલછા સુધારવી જરૂરની નથી શું ? એ અવિવેક મટાડવો જરૂરનો નથી શું ? એ અતિરેકતા ઠેકાણે લાવવી જરૂરની નથી શું ?

જન શ્રમણાલયો-ઉપાશ્રયોમા જાઓ જુઓ, એ ઉપાસરા ઉપાસરા છે કે અપાસગ છે ? શાન્ત મુખમુદ્રાવાળા મુનિગણેના દર્શન કરતાજ તમારી ઇન્જા ન હોય છતા શિર જુડી પડે ‘મહાનુભાવ’ ‘દેવાણુમિય’ ઇત્યાદિ મધુર શબ્દોથી અને જલ્દે શબ્દોનુ લાલિત્ય ન હોય, પરંતુ સીધા અને સરલ હૃદયના ઊંડાણુમાથી નીકળતી એ જ્ઞાનમિશ્રિત વાત્સાલ્યથી તમારા હૃદયો લીના બની જાય પણ આના બદલે વિચારણ મુખાકૃતિવાળા મહામુનિરાજને, શેરને પણ શન્ભાવી નાખે એવા ડાળા ફાડી ફાડીને તમારી મ્હામે ગર્જના કરતા મહાત્માને, ‘બદમાસ’ ‘દાલિક’, ‘દુષ્ટ’, ‘નાસ્તિક’, ‘ધર્મબ્રહ્મ’, અને એથીયે આજળ વધેલી સરસ્વતીના મુખા પિતો મબજાવતા જુઓ, તો તે અપાસરાઓને પાસરા-સાચા ઉપાશ્રય-શ્રમણાલય બનાવવાની જરૂર નથી શું ?

આ તો ઉપાશ્રયનો બાહ્ય દેખાવ પરંતુ આત્મસ્થિતિ તપાસતા તો મને એમ જણાય કે—આ મુનિ જોઈએ મ્હોટી પેઢીના કારભારી દિનભર ગૃહસ્થોની માથે જાહેરમાં કે ખાનગીમાં ગામગણેડા ચાલી રહ્યા હોય, દીક્ષાના ઉમેદવારોને સતાડવા નસાડવા માટે નાનામનના પ્રપચો થઈ રહ્યા હોય, ખાનગી ગૃહસ્થો દ્વારા રૂપિયાની લેવડ-દેવડો ચર્ચ રહી હોય, તેજ-મદીના તમાચા ચાલી રહ્યા હોય, પુસ્તક, કપડા, પાતરા, ઓઘા, દડાસણો વિગેરે ઉપકરણોના પટારા ભરાઈ રહ્યા હોય, અને એવા પ્રકારની

ખીલ-તીલ ધમાલો ચાલી ગઈ હોય તો શુ તે જીવનોમા,
તે પ્રવૃત્તિઓમા ફેરફાર કરવાની જરૂર નથી શુ ?

હવે ડોઘ ગામમા ડોઘ પન્યાસણ કે આચાર્યજી
મહારાજ ઉપધાન ડરાવતા હોય ત્યા જઈને જુઓ ઉપધાન
જેવી આત્મવિકાસ ડગ્ગારી તપસ્યા માટે પણ તે ટેકમ
લેવાતા હોય, અને એવી ખીલ રીતે જળરહમ્તીઓ ડિવા
ગોટાળાપચક ચાલતા હોય, તો શુ ત્યા મુધાગની જરૂર નથી ?

આવી જ રીતે ઉચ્ચ, પ્રતિષ્ઠા, મધો, સ્વામિ-
વાત્મયો અને એવી જે જે ધાર્મિક ડિયાઓ તે સમયને
જોયા મિવાય, અધાધુધી પૂર્વક ચલી હોય અને એ
ક્રિયાઓ, લલે ધર્મના ઓઠા નીચે ચલી હોય, પ ન્ન,
એનાથી જે સમાજનુ અહિત થતુ હોય, તો શુ મુધા
રાની જરૂર નથી ?

રૂપદ ગજદોમા કહીએ તો—આજે એજેએજ અગ મડી
રહુ છે આજે મમાજના ધનાહયો, પોતાની ઉદાન્તાનો
પ્રવાહ એવા માર્ગે જહેતો કરી રહ્યા છે કે જેવી સામાજિક
દૃષ્ટિએ લાલ થવાને જલલે ઉલટુ નુડમાન થઈ જહુ છે
ધનાહયોને ગરીબ કે સાધારણ વર્ગની જગ પણ ચિંતા
નથી માધુઓ-આસ ડરીને આગેવાન સાધુઓ પોતાની
વાહવાહમા પડ્યા છે અને પોતાની નત્તાનો દો અલાવવા
તનતોડ મહેનત કરી રહ્યા છે જાતિયોની જાતિયો આપણી
નાદરગાહી અથવા બેદરગરીના પરિણામે જેન ધર્મથી

જરા ધ્રમણાલયો-ઉપાધ્યયોમા જાઓ જુઓ, એ ઉપાસરા ઉપાસગ છે કે અપાસરા છે ? શાન્ત સુખમુદ્રાવાળા મુનિરાત્રેના દર્શન કરતાજ તમારી ઇચ્છા ન હોય હતા ગિર ઝુકી પડે ‘મહાનુભાવ’ ‘દેવાણુપ્રિય’ ઇત્યાદિ મધુર શબ્દોથી અને ભલે શબ્દોનું લાલિત્ય ન હોય, પરંતુ સીધા અને સરલ હૃદયના ઉડાણમાથી નીકળતી એ જ્ઞાનમિશ્રિત વાક્યધારથી તમારા હૃદયો શીના બની જાય પણ આના બદલે વિડંગળ મુખાકૃતિવાળા મહામુનિગજને, શેરને પણ શખાવી નાખે એવા ડોળા ફાડી ફાડીને તમારી મ્હામે ગર્જના કરતા મહા માને, ‘બદમાસ’ ‘દાભિક,’ ‘દુષ્ટ,’ ‘નાસ્તિક,’ ‘ધર્મબ્રુ,’ અને એથીયે આગળ વધેલી સરસ્વતીના મુખા પિતો સંભળાવતા જુઓ, તો તે અપાસરાઓને પાસગ-સાચા ઉપાધ્ય-ધ્રમણાલય બનાવવાની જરૂર નથી શું ?

આ તો ઉપાધ્યયનો બાહ્ય દેખાવ પરંતુ આત્મસ્થિતિ તપાસતા તો મને એમ જણાય કે—આ મુનિગજ એટલે મહોદી પેઢીના કારભારી દિનભર ગૃહસ્થોની માથે નાંડે ગમા કે જાનગીમા ગામગપોડા ચાલી રહ્યા હોય, દીક્ષાના ઉમેદવારોને સતાડવા નમાડવા માટે નાનામોટાના પ્રપચો થઈ રહ્યા હોય, જાનગી ગૃહસ્થો દ્વારા રૂપિયાની લેવડ-દેવડો થઈ ગઈ હોય, તેજ-મરીના તમાસા ચાલી ગયા હોય, પુત્રજ, કપડા, પાતરા, ઓઘા, દડાસણો વિગેરે ઉપકરણોના પટારા ભરાઈ ગયા હોય, અને એવા પ્રજારની

ખીજી-તીજી ધમાલો ચાલી ગઈ હોય તો શુ તે જીવનોમા, તે પ્રવૃત્તિઓમા ફેરફારો કરવાની જરૂર નથી શુ ?

હવે ઢોધ ગામમા ઢોધ પન્યામજી કે આચાર્યજી મહાનગર ઉપધાન કરાવતા હોય ત્યા જઈને જુઓ ઉપધાન જેવી આત્મવિકાસ ડગ્ગારી તપસ્યા માટે પણ તે ટેકમ લેવાતા હોય, અને એવી ખીજી ગીતે જખગદ્ગતીઓ ડિવા ગોટાગાપચક ચાલતા હોય, તો શુ ત્યા મુધારાની જરૂર નથી ?

આવી જ રીતે ઉજમણા, પ્રતિષ્ઠા, મધો, આમિ-વાત્મત્યો અને એવી જે જે ધાર્મિક ક્રિયાઓ જો સમયને જોયા મિવાય, અધાધુધી પૂર્વ વતી હોય અને જે ક્રિયાઓ, ભલે ધર્મના ઓઠા નીચે વતી હોય, પણ એનાથી જો સમાજનુ અહિત થતુ હોય, તો શુ મુધારાની જરૂર નથી ?

અપ્પ શબ્દોમા કહીએ તો—આજે એડેએક અગ મડી રહ્યુ છે આજે મમાજના ધનાઢયો, પોતાની ઉઠાગ્તાનો પ્રનાહ એવા માર્ગે જહેતો કરી રહ્યા છે કે જેવી સામાજિક દૃષ્ટિએ લાભ થવાને જદલે ઉલ્લુડુ નુડમાન થઈ રહ્યુ છે ધનાઢયોને ગરીબ કે માધાન્ણ વર્ગની જગ પણ ચિંતા નથી માધુઓ-ખામ દરીને આગેવાન માધુઓ પોતાની વાહવાહમા પડ્યા છે અને પોતાની નત્તાનો દોર ચલાવના તનતોડ મહેનત કરી રહ્યા છે જાતિયોની જાતિયો આપણી નાદરગાહી અથવા બેદરગારીના પરિણામે જોન ધર્મથી

વિમુખ થઈ ઇતર ધર્મોમા ભળી રહી છે, સાધુઓમા સડો પેઠો છે, વૈમનસ્ય વધ્યું છે, શિષ્યલોભની માત્રામા એટલો બધો વધારો થયો છે કે એની આગળ ધર્મની નિંદા એ કંઈ ચીજ સમજવામા આવતી નથી સગકન અને વૈરાગ્યના અભાવે નવયુવક સાધુઓ સમુદાયોથી અલગ પડી અનેક પ્રકારના અધર્મો ફેલાવી રહ્યા છે મામાનિહ કુરૂ દિઓ પણ એટલી બધી વધી પડી છે કે જેના પાપથી આખો સમાજ રૂખી રહ્યો છે કેળવાયલો વર્ગ વાતો કરવામા-ખીજના છિદ્રો જેવામા-કાઢવામા શૂરાપૂરો છે, પરંતુ કંબુ ધરવુ કંઈ નથી ગૃહસ્થોના પક્ષપાતો, અને સાધુઓની ઇર્ધ્યાઓના કારણે આપણી સમ્યાઓ પણ શિથિલતામા લૂવી રહી છે એક તરફથી આખા દેશમા, બાજકે અને નવયુવકોમા શારીરિક સમ્પત્તિઓ પ્રાપ્ત કરાવવા માટેના આન્ડોલનો ચાલી રહ્યા છે, ત્યારે જૈનસમાજના ધર્મશુભ્રઓ એમાયે પાપ માની એનો વિરોધ કરી રહ્યા છે માધ્વીઓની સમ્યા, કે જે સ્થા, અવશ્યિત રૂપે અને ઉપયોગિતાપૂર્વક કામ કરતી હોય, તો આખા સમાજની સ્થિતિ સુધારી શકે, તે સમ્યા તો અત્યારે સાવ નિરૂપયોગી બનકે સયકર હાનિકર્તારૂપ હોય, એવુ કેટલાકોના દિલમા ભાસી ગયું છે આપણી કોન્ડરન્સ જેવી સમ્યા બધ થવાના પ્રમાદે ચાલી રહી છે મદિરોની મિલકતો જુઓ તો દૂન્ટીઓના તાગદાધત્રાના કામમા આવી રહી છે ન તેના હીસાઓ કે ન તેના ખીતાઓ !

આમ એકે એક અગત્ય બારિકાઈથી અવલોકન કરીયે તો ખરેખર સમજાય છે કે—પ્રત્યેક અગમી સુધારાની જરૂર છે પ્રત્યેક અગમી પેઢેલા સડો દૂર કરવાની જરૂર છે પ્રત્યેક અગમી દૂડો-કચરો કાઢવાની જરૂર છે

પણ એ સુધારો કંઈ કોણ? એ સડો તો કોણ? સુધારકો સાચા સુધારકો જ એ કામ કરી શકે અને અત્યેવ માચા સુધારકોની સમાજમાં આવશ્યકતા છે સાચા વીરોની જરૂર છે, આત્મલોગીઓની જરૂર છે બળવાખોરોની જરૂર છે, એક એક અગત્ય બારિકાઈથી તપાસનારા દીર્ઘ દૃષ્ટિઓની જરૂર છે

આ સુધારકો સાચા સુધારકો જોઈએ, પરંતુ સુધારક થવું એ કંઈ છોકરાઓના ખેલ નથી સુધારક થવું, એટલે આદર્શ બનવું, સુધારક થવું એટલે ત્યાગની મૃત્તિ વધુ સુધારક બનવું એટલે બે ફિક્કર ફકીર થવું

જ્યાં સુધી સાચા સુધારક ન બનાય, ત્યાં સુધી પોતાના કાર્યની સફળતાની આશા રાખવી એ આકાશથી પુષ્પ મેળવવાની આશા રાખવા બરાબર છે હવે માચો સુધારક તે છે કે-જે પહેલાં સ્વયં સુધરે છે પોતાના જીવનને પહેલાં સુધારવું, એ સુધારકના ક્ષેત્રનું પહેલું પગથીયું છે અનીતિમય જીવન ગાળનાર, પોતાના-સાધુ કે ગૃહસ્થ-ધર્મથી દૂર થનાર સુધારક કદિ બની શકતો નથી હૃદયની સાચી દાઝથી

ઘણા ખરા તો ‘ સુધારકોના ખા ’ મા ખપવું છે, અને વખત આવે “ ચઢ ન બેટા સૂગીપર, અહીં અન્હા કરેગા ” વાળી કહેવતને ચરિતાર્થ કરતા જોવાય છે સવા ખાડી બોલવા કરતા સવાપાસેર પણ કરી બતાવવું, વધારે સારું છે.

સુધારકો ! જાણત યાઓ મહાવીરના શાસનમા અત્યારે સાચા સુધારકોની ઘણી જરૂર છે હમવે ને પગલે જરૂર છે આજે જૈનધર્મ ગુજરાત અને કાઠિયાવાડના એક ખાબોચિ ચામા જઈ પડ્યો છે, તેને બહાર નહીં દેશદેશાતરમા દેતા વતારા-પ્રચાર કરનારા સુધારકોની જરૂર છે જૈન સમાજમા ઠેટલાક સાધુઓ અને ધનાઢય ગૃહસ્થો તરફથી જે ગુરૂકમવાદ ચાલી રહ્યો છે, એ ગુરૂકમવાદનો દોર તોડી નાખવા માટે સુધારકોની જરૂર છે રૂઢીવાદે જૈન ધર્મને ખરેખર ઝાખો પાડ્યો છે, કલકિત કર્યો છે, એ રૂઢીવાદનો ઉચ્છેદ કરવા માટે સુધારકોની જરૂર છે.

સુધારકો ! તમારી કયા જરૂર નથી ? મહાવીરની સાચી ભાવના, મહાવીરના ધર્મની સાચી ઉદારતા આજે તમે કયા જૂઓ છો ? એ સાચી ભાવના અને સાચી ઉદારતા પૃથ્વીપટ પર મૂકવા માટે બહાર પડો.

પણ જરા ધ્યાનમા લેશો ? પહેલા જ કહી ચુક્યો છું કે સુધારક થવું એ સહેલું નથી પહેલા સ્વયં આદર્શ બનવાનું છે પહેલા સ્વયં સુધારવાનું છે, પછી બીજાને કહેવા જવાનું છે બીજાને કહેવા જતા ઘણી ઘણી મુશ્કેલીઓના

સામના કરવા પડશે ઘણા ઘણા તિરસ્કારો અને અપમાનો. સહવા પડશે જાતિબહાર કે સઘબહારના ઠોળા તમને ડરાવી મારશે ‘નાસ્તિકો’, ‘અધર્મિઓ’, ‘મિથ્યાત્વીઓ’ ‘ધર્મધ્વસકો’ના વજ્રમય બાણો તમારી છાતીમા સૂસગ નીકળે, એવી રીતે તમને આવી વળગશે છાતી મજબૂત રાખજો દૃઢ પ્રતિજ્ઞ થજો સગઠન બળ વધારીને બહાર આવજો અને પેલા લૂથર કે લૂથર્ના સાથી સુધારકોને પૂછીને બહાર આવજો કે સુધારાના ક્ષેત્રમા બહાર પડતા-મેંદાને જગમા ઉતરતા તેમને કેટલી મુશ્કેલીઓ પડી હતી ખૂબ ધ્યાનમા રાખજો કે—

“એ કઠી-રાક્ષસી મારતા મહાભારતો લઢવા પડે, એ જ્ઞાતિ કિલ્લા તોડતા બહુ જગ ખેડાવા પડે. સાચુ સ્વાતંત્ર્ય માધતા કંઈ બત્રીસા દેવા પડે, પૂછો લૂથર-સુધારકોને, આગમા બળવા પડે.

આટલુ સામર્થ્ય, આટલી દૃઢતા હોય તો સુધારક થજો અને સુધારા કરવા બહાર આવજો વિજય જરૂર છે !

(૪)

જંગલી જનવરોની હિસા

એક દેશી રાજાએ પોતાના શહેરમાના ફતરાઓનો નાશ કરવા ત્રણ ચાર શિકારીઓ રાખી ધર્મસ્થાનકો હોય કે બજાર હોય, હિંદુવાડો હોય કે મુસલમાનવાડો હોય, જ્યાં ફૂલડું દેખાય, તેને ગોળીથી વિંધી નાખવાનો હુકમ કાઢેલો. સ્વર્ગસ્થ ગુરુદેવ વિજયધર્મસૂરિ મહારાજે, એ પ્રજાના દુશ્મન રાજાને જ્યારે તેની એ ક્રૂરતા-નિર્દયતા દ્રષ્ટ કરવા સબધી ઉપદેશ આપ્યો, ત્યારે તેણે એક વિચિત્ર જવાબ આપેલો, આજ પછુ અગિયાર વરસે મને યાદ છે

કૂતંગની જાતિ મનુષ્યની જાતિ માથે ન હોવી જોઈએ રાત્રે બમ્બો પાડે છે, અને તેવી મારી અને પ્રજાની નિદ્રામાં લગ થાય છે ” કેટલો વિચિત્ર જવાબ ? વચનની નિર-કુશતાની કંઈ હદ છે ? પોતે તો ગામથી લગલગ ચાલેક માઈલ દૂર રહેતા, છતાં ગામના કૂતંગની રબાડ એમને હેરાન કરતી પ્રજા તો બિચારી એ કૂતંગને ગટલા ને શીંગે ખવરાવી પાલન કરતી આખરે યુક્તિવાદમાં એ રાજાજી લાજવાળા બન્યા, ત્યાં કહે “ ભલે હું નરકે જાઉં ” બસ ખલામ ! છતાં શુભદેવે તો એ જવાબ આપેલો કે “ ના, એ નહિ બને નિઃસ્વાર્થતાપૂર્વક તમને માથે સાચું મલ-જાવી, અમે તમને સત્યનું જ્ઞાન વગાવીશું અને નરકે જતા અટકાવીશું ” અનુ

આ તો માત્ર એક પ્રમગની વાત હતી પરંતુ અહિં કહેવાનું જે છે તે આ છે જેઓ કૂતરાને મારી નાખી કૂતરાની જાતિનો નાશ કરવા ઇચ્છે છે-ઈશ્વર્યા ઇ-ક-૧૨૧ પ્રયત્નો કરી ચૂક્યા છે, તઓ પોતાની ઇચ્છાને કદિ પણ પૂરી પાડી શક્યા નથી એ અને એમના ઝઠાગ બાપદા-દાઓ પણ કૂતરા માગતા આવ્યા હશે, પરંતુ કૂતરા તો એટલા ને એટલા જ, બન્કે એથી વધારે જ જોવાયા છે

એક શિકારી રાજવીની સાથે વાત વળા, એમને પૂછ-વામાં આવ્યું કે-“ તમે હરિષ્ઠ અને રામલા જેવા નિદોષ જગલની શોભારૂપ જાનવરોનો શિકાર ગા માટે કરો છો ?

એ તમારું શું બગાડે છે ? ” પોતે કેવળ ચોખની ખાતર જ એ નિર્દોષ પ્રાણીઓનો ચિકાર કરે છે, છતાં જાણે કે સુક્તિ વાદમાં હું હુગવી દઉં, એમ ધારી જવાબ આપે છે — “ હરિણ, એ અમારી જેવીને ઘણું તુકથાન પહોંચાડે છે માટે એ જાતિનો નાશ કર્યેજ છુટકો ”

આનો ઉત્તર સીધો અને સરલ જ છે ભારતવર્ષમાં શિકારીઓનો પાર નથી ચિકારો વર્ષોના વર્ષોથી થતા આવ્યા છે, છતાં હરિણની જાતિનો ડોઢપણુ દેશભાષી નાશ થયો કેાઈએ જાણ્યો છે ? એટલુંજ નહિ પરંતુ જે પ્રાન્તમાં હરિણોનો ચિકાર કરવામાં આવે છે, એ પ્રાન્તમાં, ખીજા-નહિ શિકારવાળા પ્રાન્તો કરતા વધારે ઉપજ થાય છે, એમ કહેવાનું સામર્થ્ય તેઓ કરી શકે તેમ છે ? એકજ દેશી રાજ્ય જોધપુર ચોક્કસ વર્ષો પહેલાં, જ્યારે કે તે રાજ્યમાં હનિણાદિનો ચિકાર નહિ થતો હતો, ત્યારે અત્યારની અપેક્ષાએ તે વખતની પ્રજા શું હુ ખી હતી ? શું તે વખતે અનાજ નહિ પાકતું હતું ? ન કેવળ જોધપુર જ, જ્યાં જ્યાં પહેલાં ચિકારો નહિ થતા હતા, અને અત્યારે થઈ રહ્યા છે, એ જમ્મા સ્થાનોમાં અત્યારના કરતા પહેલાં અનાજ ઓછું પાકતું હતું, અથવા તે વખતના મનુષ્યો હુ ખી હતા, એવું કહેવાને કેાઈપણુ સમર્થ્ય થઈ શકે તેમ નથી બ-કે વસ્તુસ્થિતિ તો તેથી ઉલટી જ દેખાય છે એટલે કે પહેલાનો પાક, એ અત્યારે પાક ગ્હોજ નથી પહેલાનું સુખ,

એ અત્યારે મુખ રહ્યું જ નથી શિકારો કરીને જનવગેનું અસ્તિત્વ જાણું કરી પૂજા અનાજ ઉત્પન્ન કરવાની ભાવના રાખવાવાળા, એથી ઉલટું જ અનુભવી રહ્યા છે

આથી જગ આગળ વધીએ 'મનુષ્ય જાતિમા એક એવો વર્ગ છે કે-જેઓ જોમ માને છે કે-વાઘ, ચિત્તા, માપ, વિછી વિગેરે જનવરો કે-જેઓ મનુષ્યજાતિને ફાટી ખાય છે, મનુષ્યને ડખ મારીને વેદના ઉત્પન્ન કર છે, બન્કે પ્રાણ પશુ લઈ લે છે, એવા જનવરોને તો જરૂર મારવા જોઈએ અને તેમ કરીને તેનું અસ્તિત્વ ઘટાડી દેવું જોઈએ

આવું માનનારો વર્ગ ઘણો મોટો છે, બન્કે જેઓ માસાહાર નથી કરતા, શિકાર નથી કરતા, અને જીવદયાના હિમાયતી ઠહેવરાવે છે તેઓમા પણ છે ઘણા ક્ષત્રિયો, બ્રાહ્મણો, અને વૈશ્યો પણ-કે જેઓ ગ્રિકાગદિમા નવી માનનાના, અને પોતાને પગમ ઇશ્વરભક્ત ઠહેવરાવે છે, તેઓ પણ ઉપરની વાતમા માને છે અને વદાચિત્ત એવા હિમડ પ્રાણીને પોતે નથી માગતા, તો પણ ખીજની પાસે મરાનવામા, કિંવા કોઈએ માર્યો હોય તો તેની અનુમોદનામા અધર્મ-પાપ તો નથી જ માનતા તારણ કે-તે જનવરોનું અસ્તિત્વ એ મનુષ્યજાતિને મોટે લાયકર માને છે તે જનવરોને, તેઓ મનુષ્યજાતિના ગુન્હેગાર સમજે છે અને શું હાની નિશા આપવી, એ કર્તવ્ય સમજે છે

આવી હિંમતના સંબંધમાં ખાસ વિશેષ વિચાર કરવો આવશ્યક છે ખાસ ખાસ વિચારવાની જાગૃતિ આ છે

૧ આવી હિંસામાં હિંસાજન્ય પાપ લાગે છે કે કેમ ?

૨ આવી હિંસા કરવાનો મનુષ્યનો હક્ક છે કે કેમ ?

૩ આવી હિંસાથી જે ક્ષાયકા મનુષ્યો ધારે છે, તે ક્ષાયકા ધાય છે કે કેમ ?

હિંસાનુ લક્ષણ બાધવામાં આવ્યું છે દેવ મુદ્દવા અવસ્થા દુ લોભાદન દિશા, દેવબુદ્ધિથી બીજાને દુ ખ ઉત્પન્ન કરવું, એનું નામ હિંસા છે

મનુષ્ય આવા જીવોને માટે વિચારે છે કે-આ જીવો અમારા દુશ્મન છે, અમારી માલ-મિલકતો કિંવા અમારી મનુષ્ય જાતિને તુલ્ય કરે છે અમારા પ્રાણ હરે છે, આ બાવના જ તે જીવો પ્રત્યેનો દેવ બહાર કરે છે અને એ દેવ બુદ્ધિથી એ જીવોને દુ ખ પહોંચાડવું, એમાં જ ત્યારે હિંસા છે, તો પછી એ જીવોના પ્રાણ હરણ કરવા, એમાં ભયંકર હિંસા હોય, એમાં વિચારવા જેવું જ શું છે ? બંદે પ્રાણીને હનન કરવા એ ન કેવળ હિંસા જ છે, બંદે કૃતતા છે રૌદ્ર ધ્યાનની પરાકાષ્ટા છે એના રૌદ્ર પરિણામથી જીવ મહાપાપમાં રૂબે, એમાં આશ્ચર્ય જેવું જ શું છે ?

હવે હિંસાની બીજી બાજુએ કરીએ પ્રમાદાત્ પ્રાણવ્ય-પરોપણ દિશા પ્રમાદથી કોઈ પણ પ્રાણીનો નાશ કરવો, એનું

નામ હિંસા છે ઉપર્યુક્ત જીવોની હિંસામાં સ્વાર્થ સ્પષ્ટ છે પોતાના સ્વાર્થની ખાતર નિર્દોષ પ્રાણિઓને મારવામાં પ્રમાદ પ્રત્યક્ષ છે સ્વાર્થથી કષાય ઉત્પન્ન થાય છે અને કષાય એ પાત્ર પ્રમાદ પૈકીનો એક પ્રમાદ છે એટલે એ વ્યાખ્યાની દૃષ્ટિએ જોતા પણ હિંસાજન્ય પાપ અવશ્ય લાગે છે

ખીજો વિચાર હક્ક સળધી કરવાનો છે મનુષ્ય જાતિ એ એક ઉચ્ચ જાતિ છે ખીજા પ્રાણિઓ કરતા મનુષ્ય જાતિમાં કેટલીએક ખાખતોની વિશેષતા છે, અને એ વિશેષતાના કારણે તેથી હલકી કોટીના જાનવરોને મારવાનો તેને હક્ક પ્રાપ્ત થાય છે એ માનવ જ એક પ્રજાગ્ની અઘટિત સ્વતંત્રતા અથવા જીવન છે એમ તો મનુષ્ય જાતિમાં પણ એક એકથી ચઢીઆતી શક્તિઓવાળા મનુષ્યો દેખાય છે, પરંતુ એ અધિક શક્તિઓવાળા મનુષ્યો હિંસાશક્તિવાળા મનુષ્યોને મારી નાખવાના સિદ્ધાંત પ્રચલિત કરે તો જગતમાં કોઈને જીવવાનું મહેતુ જ નથી મનુષ્ય જાતિનો પણ સહાર જ થઈ જાય માટે એ સુક્ષ્મ બિલકુલ બિન પાયાદાર છે કે “અમારી પામે વધુ શક્તિઓ છે, માટે અમે તેનો નાશ કરીએ ” એ તો પોતાના સહાર માટેનું નિમત્રણ છે

એક દલીલ એમ કરવામાં આવે છે કે “તે જાનવરો અમારું નુકસાન કરે છે, માટે તેને મારવાનો અમારો હક્ક છે ” આજ સુક્ષ્મને આગળ વરી સિંહ, વાઘ, માખ,

વિછી અને ડેવટે માકડ સુધી જીવોને પણ ઘણા ખરા લોકો મારવાને ઉગ્રુત વાય છે

પરન્તુ પ્રાણિઓના ત્વજ્ઞાન સખધી બહુ બારિકામંથી વિચાર કરનારાઓને માલૂમ હશે કે વાઘ અને સિંહ જેવા કુરમા કુર પ્રાણિને પણ મનુષ્ય, એક ભય કરમા ભય કર જનવગ તરીકે દેખાય છે અપદ શબ્દોમા કહીએ તો મનુષ્ય જ, એક એવુ ભય કર પ્રાણી છે, કે મસારના તમામ પ્રાણિઓ તેનાથી ભય પામે છે મનુષ્ય જાતિ એક સાથે રહે છે એટલે એને પગપરસ એક બીજાનો ભય નથી લાગતો, પરન્તુ એ જગલોમા, કઢરાઓમા, દરોમા અને પત્થરોની ગિલાઓની નીચે સુખથી લપાઈ રહેલા જનવરો જ્યારે મનુષ્યને જુએ છે, ત્યારે તેના જીવન ઉપર એક ભય કર વાદળ ઘેરાઈ આવ્યુ હોય એવુ એને લાગાય છે એ વાતની ખબર મનુષ્યને લાગ્યે જ રહે છે અને જ્યાં સુધી એ ઝેરીલી કે હિંસક જનવરો પણ આવા ભયલી બ્યાકુલ નવી થતા ત્યાં સુધી તે મનુષ્ય જાતિ ઉપર હુમલો નથી જ કરતા એવા હજારો મનુષ્યો આપણે જોઈએ છીએ કે જેઓ જગલોમા રાત દિવસ વિચરે છે એવા અનેક મનુષ્યોના ઉઠાહરણો આપી શકાય તેમ છે કે જેઓના શરીરો ઉપર સાપ અને વિંછી ફરી વળ્યા હશે પરન્તુ તેઓને કંઈક પણ ઇજા નથી પહોંચાડી ઘણા માણસો વીંછીને પોતાના શરીર ઉપર ફેરવે છે બીજાઓ અજાણીમા ગરકાવ થાય છે, કહે છે

કે “આણે તો મત્રથી એ વિંછીના ડખતુ ઝેર મારી નાખ્યું છે, તેથી તે હાથ ઉપર ફેરવે છે ” પરતુ તે એક જાતનો જામ છે વીંછીની ચામડીમા એક એવા પ્રકારની વિશેષતા છે કે જો તેની પીઠ ઉપર એક અશ માત્ર પણ સ્પર્શ થયે તો તે ઝટ પોતાનો ડખ ઉપાડી એ સ્પર્શ થયેલી વસ્તુ ઉપર મારશે જ્યાં સુધી એની પીઠ ઉપર સ્પર્શ ન થાય ત્યાં સુધી તે ડખ નહિ જ ઉપાડે અને એનું જ એ કારણ છે કે કેટલાક મનુષ્યો ખદુ સાવ ધાનતાપૂર્વક વીંછીને પોતાના શરીર ઉપર ફેરવે છે આવી રીતે માપ વિગેરે જાનવરો પણ જ્યાં સુધી કોઈ પણ જાતના લયમા નથી આવતા ત્યાં સુધી તે ડખ નથી જ મારતા.

જ્યારે વસ્તુસ્થિતિ આ છે તો પછી, આપણે, એ જાનવરો આપણું નુકસાન પહોંચાડનાર છે, આપણે જીવ દેનારા છે, એમ માનવું, એ એક પ્રકારનો જીવન નહિ તો બીજું શું છે ? મનુષ્યજાતિને જરા પણ હાનિ ન પહોંચે, એવા પ્રકારના લક્ષ્યથી પોતાનું ગુજરાન ગુજારી રહેલા એ નિર્દોષ પ્રાણીઓને, પોતાનું હુખ નહિ કહી શકનારા જાનવરોને કેવળ પોતાના સ્વાર્થની ખાતર કે શોખની ખાતર આ સંસારથી વિદાય કરી દેવા અથવા વિદાય કરી દેવાની પ્રવૃત્તિ રાખવી, એ તો અક્ષમ્ય ગુન્હો જ કહી શકાય.

એ જ ગલી જાનવરોને પોતાના ગુન્હેગાર સમજનારા ખરેખર ભૂલ કરે છે લયમા આવ્યા વિના તેઓ કોઈના

ઉપર હુમલો કરતા નથી, બંકે વાઘ, ચિત્તા વિગેરે એ જ ગલી જાનવરો તો મનુષ્યજાતિથી હમેશા દૂર જ રહે છે જેઓ આપણાથી જિયારા નાસતા ભાગતા ફરે છે, અને મનુષ્યજાતિથી છુપાતા ફરે છે, તેઓને શુન્દેગાર માનવા એ ટેટલો અન્યાય છે ? હરણ જેવા જાનવરો જ ગલતુ ઘાસ ખાઈને જીવન બચીત કરે છે, કે જેથી મનુષ્ય જાતિનું કંઈ નુકસાન જ નથી બંકે ઘામ ખાવું, એ તો પોતાની ગરીબાઈ-દીનતા પ્રકટ કરવા બરાબર છે જે ગાળએ એક રાજાના હજારો માણસોની કતલ કરી હોય, અને લાખો-કરોડો રૂપિયાનું નુકસાન કર્યું હોય, છતાં તે જ રાજા જો મ્હોમા ઘાસનું એક તુણ લઈને સ્કામે આવે તો તેના બધા શુન્દાઓ માફ કરી તેને અભયદાન આપવામાં આવે છે એક ક્ષણભર ઘાસ લઈને આપણી આગળ પશુ બની આવનાર કદરૂ હરમનને પણ છોડી દેવામાં આવે છે, ત્યારે હમેશા આપણી સામે ઘાસ ખાઈને રહેનારા, અરે આપણાથી લયજીત થઈને જ ગલતમા નાસી જનારા જાનવરોને મારવાનો હક્ક કહેવો, એ કેટલું બધું ઘોર અન્યાયીપણ છે

હવે એક બાબતનો વિચાર કરવાનો રહે છે અને તે એ કે જ ગલી જાનવરોની હિંસાથી જે કાયદો મનુષ્યો ધારે છે, તે કાયદો યાચ છે કે કેમ ?

જ ગલી જાનવરોનો નાશ કરવામાં મનુષ્યો મુખ્ય એ

વિચારે છે કે જગલી જાનવરોને મારી નાખવાથી અસ્તિત્વ ઓછું થઈ જશે, અને તેથી તેના નિમિત્તે થતું મનુષ્યોનું મગ્નપ્રમાણ ઓછું થશે.

મનુષ્ય જાતિ પોતાની મૃત્યુ સંખ્યા કમ કરવાને માટે, એ જીવોનો નાશ કરવાનો જે પ્રયોગ કરી રહી છે, તે આજની નથી સાપ, વિછી, વાઘ, સિંહ અને એવા જગલી જાનવરોને મારવાની પ્રવૃત્તિ કઈ આજની નથી એ તો અનાદિકાળથી ચાલી રહી છે છતાં હજી સુધી એ જગલી જાનવરોની જાતિનો સર્વથા નાશ થયો હોય, એ કોઈપણ દેશનો, કોઈપણ સમયનો ઇતિહાસ બતાવે છે ખરો ? કદાપિ નહિં બલકે આ પ્રયોગોમા તો ગમે તેવા હિંસામા માનનારાને પણ સ્પષ્ટ જણાયું છે કે-‘જીભના નાશમા પોતાને સુખ માનવું, એ ભયકરમા ભયકર ભૂલ છે જગલી જાનવરોનો નાશ કરીને મનુષ્યજાતિ પોતાના સુખની ઈચ્છા રાખે છે, એ અજવાળામાથી અધારામા જવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

ધણા લોકોને ખબર નહિ હોય કે ખુદ ગવર્નમેન્ટ મોટા મોટા ઇનામો કાઢીને જગલી જાનવરોનો નાશ કરાવે છે એટલા માટે કે મનુષ્ય જાતિના મૃત્યુ એનાથી ઓછા થાય.

પરંતુ આ પ્રયોગમા એ લોકો કેટલા બધા નિષ્ફળ નીવડ્યા છે, એ ‘ગેઝેટ ઓફ ઈન્ડિયા’ માં ગવર્નમેન્ટ

ઓફ ઇન્ડિયા ' ના સેક્રટરીએ જે વક્તવ્ય પ્રકાશિત કર્યું છે, તે ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે

સને ૧૯૨૭મા ગવર્નમેન્ટે ૧૩૯૦૦૦ રૂા જગલી જાનવરોનો શિકાર કરવાવાળાઓને ઇનામ આપ્યા ૧૨૫૦ રૂા સાપને મારવાવાળાઓને ઇનામ આપ્યા આ ઇનામના પરિણામે ૨૫૫૦૦ જગલી જાનવરોનો અને ૫૭૦૦૦ હજાર સાપોનો નાશ કરવામા આવ્યો

આટલો દ્રવ્યબ્યય કરીને આટલા જીવોની હિસાતુ પરિણામ શુ આવ્યુ છે તે આપણે જોઈએ

જે વર્ષમા ૧૪૦૨૫૦ રૂપિયા તે જગલી જાનવરો અને સાપોને મારવામા ખર્ચાયા છે તેજ વર્ષ એટલે સ ૧૯૨૭ મા જગલી જાનવરો અને સાપોના કારણે ૨૧૩૫૪ માણસોના મૃત્યુ નોધાયા છે, જેમા ૨૨૮૫ માણસો વાઘ વિગેરે જગલી જાનવરોના કારણે અને ૧૯૦૬૯ સાપોના કારણે ખુબી તો એ છે કે-

સ ૧૯૨૫ મા ૧૯૬૨ માણસો જગલી જાનવરોએ ખાધા, સ ૧૯૨૬ મા ૧૯૮૫ માણસો ખાધા, જ્યારે જે વર્ષમા એક લાખ ઓગણચાલીસ હજાર રૂપિયા ખર્ચીને ૨૫૫૦૦ જગલી જાનવરોનો સહાર કરવામા આવ્યો છે, તે વર્ષમા ૨૨૮૫ મનુષ્યોનો સહાર તે જગલી જાનવરો દ્વારા થયો છે અને ૧૯૦૬૯ મનુષ્યો સાપો દ્વારા મર્યા છે

ઉપરના સરકારી આકડાઓ ઉપરથી કોઈ પણ વાચક સહજ મમજી શકે તેમ છે કે પ્રતિ વર્ષ જ ગલી જનવરોનો સહાર જેમ વધારે વધારે કરવામા આવ્યો છે, તેમ તેમ તે જ ગલી જનવરો ઠારા મનુષ્યોનો મહાર વધારે વધારે વધ રહ્યો છે

અર્થાત્ જેમ જેમ જનવરોને વધારે મારવામા આવે છે, તેમ તેમ તે જનવરોની સખ્યા વધતી જ જાય છે આફ્રિકાદેશમા વાઘ સિંહ ઘણા થાય છે લગભગ તે દેશના રહેવાસીઓ મોટે ભાગે રીકારી છે શિકારો ખૂબ થાય છે, છતાં આફ્રિકા તો એવોને એવોજ વાઘ-સિંહનો દેશ રહ્યો એનું અસ્તિત્વ હજી મુઠી ઓછું નથી થયું

મારવાના પ્રયોગમા આનાથી વધારે નિષ્ફળતા ખીજી કંઈ હોઈ શકે ? કહેવાની કંઈક જ આવશ્યકતા નથી કે જેમ જેમ જીવોની હિસા વધારે કરવામા આવે, તેમ તેમ તેની ઉત્પત્તિ વધતી જ જાય છે એક સામાન્યમા સામાન્ય અનુભવની વાત છે કે જે લોડો માકડને મારતા નથી તેઓના ઘરોમા કવચિત્ જ માકડ થતા આપણે બેઠ્ઠાએ છીએ, જ્યારે મારનારાઓ ભાગ્યે જ માકડના ઉપદ્રવોથી બચેલા રહે છે જે પ્રાન્તો અને ગામો હિમક છે, હિસા કગનારાઓની વસ્તી વધારે છે, એ પ્રાન્તો અને ગામોમા એવા ઝેરીલા જનવરોની ઉત્પત્તિ વધારે જ હોય છે, અને તેનાથી તેના મૃત્યુ પણ વધારે થાય છે

(૪૬)

મારા બહાલા વીર યુવકો !

હમણા થોડા દિવસ ઉપર ગુરુકુળ-ગુજરાનવાલાના કેટલાક યુવકો પરીક્ષા આપવાને અહિં (શિવપુરી) આવેલા, તેઓએ મને કહ્યું હતું કે “ જોન યુવક મહાન પદ્મજ ” નું અધિવેશન થવાનું છે તે ઉપર સંદેશ મોકલયો.

હું શો સંદેશ મોકલું ? સમાજ અને દેશની પરિસ્થિતિ સ્વયં ‘સંદેશ’નું કાર્ય કરી રહી છે, જેને આખું છે તે

આસુ વહાવે છે, હૃદય છે તે રૂવે છે, અને બુદ્ધિ છે તે વિચારમાં પડેલ છે ચિંતામાં ચૂર થઈ રહેલ છે હું શું બતાવું ? શું સમાજ અને દેશની પરિસ્થિતિ તમારાવી છાની છે ?

ભાઈઓ, જગદ્ગુરૂ શ્રી હીરવિજયસૂરીશ્વરજી મહારાજના સમય પછીથી જૈનસમાજની કમનસીબીનું ચક્ર પ્રારંભ થયું છે તે દિવસથી આજ સુધી પ્રતિ વર્ષ આઠ આઠ હજાર જૈનોની મજબૂત ઘટ્ટી રહી છે તે મોટરો અને હવાઈ જહાજોમાં ઉડવાવાળાઓને નહિ, પરંતુ તમારા ધર્મગુરૂઓને-જૈન મુનિરાજોને પૂછો કે-જૈનસમાજની આર્થિક સ્થિતિ કેવી છે ? તે મુનિરાજોને નહિ, જેઓ મોટા શહેરોમાં રહીને લક્ષાધિપતિઓ અને કોટ્યાધિશેના ઘરોમાં જ ગોચરી જતા હોય અને જેઓ પોતાના માનેલા થોડા ભક્તો પાસે ઉજમણા, ઉપધાન, અને મધ તથા એવી બીજી ધૂમધામો કરાવી પોતાની વાહ વાહ પોકરાવતા હોય પરંતુ તે મુનિરાજોને પૂછજો કે-જેઓ ન્હાના મોટા બધા ગામોમાં વિચરે છે અને લુપ્તી રોટલીનો ટુકડો કે જે મળ્યું તે બોરી ઉદર-પૂર્તિ કરે છે આજ સમાજના મેઢો યુવકો આર્થિક ટકિન તાઓના કારણે શિક્ષામાં આગળ વધી શકતા નથી આજ હજારો અમારી વિધવા બહેનો પોતાના આરિત્રની રક્ષા અને ઉદર નિર્વાહ કરી શકે, એવા સાધનોના અભાવથી અત્યાચારિઓના હાથે પડી પોતાનો ધર્મ અને જીવન નષ્ટ કરી રહી છે આજ હજારો નવયુવકો દોષ પણ ધધા રોજગારના અભાવે બેકાર બનીને નાના પ્રકારના અધર્મોનું

આચરણ કરી રહ્યા છે આજ અનેક પેટા જાતિયો અમારી જાતીય સંકુચિતતાના કારણે જૈનધર્મને છોડી છોડીને અન્ય-ધર્મોમાં બળી રહે છે મિત્રો ! શું જતાવું ? જૈન સમાજના અત્યેક અગ્રમા સડો પેઠો છે આ સડો નહિ દૂર કરવામાં આવે તો, મારો પૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે જૈન સમાજનો મૃત્યુ-ઘટ બિલકુલ નજદીકજ સાબળવામાં આવશે

પરંતુ બાઈઓ, આ મડો કાઢે કોણ ? એનો સુધારો કરે કોણ ? એના માટે મારો તો સંપૂર્ણ વિશ્વાસ કેવળ તમારા ઉપરજ છે-સમાજના નવયુવકો ઉપર છે મારી તો આજે વર્ષોવી એ શદ્દા બેઠેલી છે કે-અમારી સમાજના નવયુવકો યદિ સમાજમાં આન્દોલન ઉભું કરશે તો અવશ્ય ડશ-પાચ વર્ષોમાં આશાતીત પરિવર્તન જોઈ શકાશે પરંતુ મને માફ કરવામાં આવે, હું આની માથે સાથે એક ચોર વાત કહી લેવા ચાહું છું

અમારા નવયુવકોમાં પ્રાય એક દોષ જોવામાં આવે છે તે આ છે “ જોલે છે જાહું અને કરે છે ચોડું ” મારું નમ્ર મન્તવ્ય છે કે હવે ખાલી જોલવાનોજ સમય નથી રહ્યો હવે તો ધર્મ કરવું જોઈએ છે દાક્ષિણ્ય અને બીજા એને દૂર કરીને સમાજના ઉદ્ધારના જે જે ઉપાયો માલૂમ પડતા હોય, તે તે ઉપાયોને હાથમાં લેવા જોઈએ અને તે ઉપાયોને-તે વસ્તુઓને સૌથી પહેલા પોતાના આચરણમાં લાવીને પછી જગતની રહામે રાખવા જોઈએ

એક સમય હતો, જ્યારે સાધુઓમાં ઘણીજ શિવલિતા પ્રવેશ કરી ગઈ હતી તે વખતે મહાપ્રતાપી આનંદવિમલસૂરિ બહાર આવ્યા, જેમણે ઘોર તપસ્યાઓ અને શુદ્ધ ચાગ્રિ પાલન કરીને ચુપચાપ વિચરી જગતને બતાવ્યું કે ‘સાધુ ધર્મ’ આ છે.’ કહેવાની કંઈજ આવશ્યકતા નથી કે યદિ તેઓએ આચરણમાં ઉતાર્યા સિવાય કેવળ ઉપદેશ આપવા- માજ સાધુ સંસ્થાનો ઉદ્ધાર માન્યો હતો તેમના આદર્શ જીવનથી જે સુધારો વયો, તે સુધારો એકલા ઉપદેશથી ન જ થાત

ભાઈઓ, આપણાથી ભલે થોડું વાય પરંતુ કંઈને કંઈ કરી બતાવીને જ બીજાના ઉપર પ્રભાવ નાખવો. જેમણે ઘરમાં બેઠીને વાતો કહીએ, કે મલાઓના પ્લેટફોર્મ ઉપર ચઢીને લેકચરો ઝાડીએ, એની અપેક્ષા આપણે આપણા કર્તવ્યથી-આચરણથીજ કંઈક કરી બતાવીએ, તો તે વિશેષ લાભકર્તા થઈ પડે છે

બેશક, વિચારોનો પ્રચાર કરવાને માટે સમયાનુસાર વ્યાખ્યાનાદિની પ્રવૃત્તિ પણ ઉપયોગી અવશ્ય છે, પરંતુ તે ત્યારેજ જોણે કે જ્યારે આપણે તે પ્રમાણેનું વર્તન શરૂ કર્યું હોય આચરણ વિનાનો ઉપદેશ શા કામનો ?

મિત્રો, ઉઠો, ઉભા થઈ જાઓ. હવે પ્રમાદમાં પડી રહેવાનો સમય નવી મમાજને માટે સ્વાર્થ ત્યાગી બનો તમારી શક્તિઓનો-વિચારોનો ઉપયોગ સમાજ અને ધર્મને

માટે કરો. ધર્મના પ્રચારને માટે (સામ્પ્રદાયિક ધર્મ નહિ પરંતુ મહાવીરના ઉદાર ધર્મના પ્રચારને માટે) યાહોમ કરીને બહાર આવો તમારા ઉપરજ સમાજની નૈકાને આધાર છે અને વીસમી સદીના વેગથી પાર કરો ?

પરંતુ એક વાત જરા કહી લેવા દેજો

તમને માલુમ હશે કે નેવાનું કાર્ય જેવું વિકટ છે, એવું ભાગ્યેજ બીજું ગેઈ કાર્ય હશે સેવાના ક્ષેત્રમાં ભય કર કાઢાઓ છે સેવાના ક્ષેત્રમાં મ્હોડી મ્હોડી ખાઈઓ છે સેવાના ક્ષેત્રમાં મીણના ઠાતોથી લોઢાના ચણા ચાવવાના છે ખુબ ચા રાખજો, ઠઠિનાઇયોના પહાડો પાર કરવાના છે તમને એવા એવા પ્રમગો ઉપસ્થિત થશે જે વખતે તમે નિરાશ થઈને તમામ ધર્મોથી અલગ થઈ બેસવાની નોબત ઉપર આવી જશો. જેઓના ક'યાણુને માટે તમે તમારી આદુતિ આપતા હશો, તેઓ પોતે તમને તિસ્કારશે તમારી સેવાને ધુતડારશે તનને ફર થવાનું જોડશે, પરંતુ વીરના પુત્રો ! કઈ હરકત નહિ જેણે કાર્ય કરવું છે, જેણે સમાજ ધર્મ અને દેશની સેવા કરીને પોતાના જીવનને સાર્યું જનાવવું છે, તેણે ન સ્તુતિની આશા રાખવી ને ન નિંદાની પરવા કરવી નિંદા અને સ્તુતિ એ તો લિંગ લિંગ મનુષ્યોની લિંગલિંગ મિલકતો છે ભલા, પોતપોતાની મિલકતોની તેઓ દુકાનો ખોલે, તેમાં આપણે શા માટે હર્ષ શોડ કરવો ? જેની પાસે જે માલ હોય, તે તેજ ધરે આપણે તો આપણું કામ કરતા રહેવું

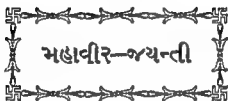
જોઈએ કામ કરવાની લાવના રાખવાવાળાઓને માટે ક્ષેત્ર
ઘણુ વિશાળ પડયુ છે, એટલા માટે મિત્રો ! આવો, બહાર
આવો, અને સમાજ તથા ધર્મની સેવાને માટે મેદાને જગમગ
ઉતરો અને તમે તમારા કર્તવ્યથી બતાવી આપો કે—

આદર મળો યા ના મળો,
અમને કરી પરવા નથી,
ત્યમ ફળ મળો, યા ના મળો,
તે જાણુવા ઈચ્છા નથી
કર્તવ્ય કરવા જન્મ આ,
દિનરાત તેમા રત ગ્રહી,
ઝાણુમુક્ત વિન્ધ થકી થવા,
કર્તવ્ય કરવુ છે અહિં

શાસનદેવ તમને જેન સમાજ અને જૈનધર્મની સેવા
કરવાનુ મામર્ય અર્પે અને તમારી ઈચ્છાઓ પૂર્ણ થાય,
એજ અતગ્ની અલિલાલા

(૫૦)

વધારે નહિ, માત્ર પચીસ વર્ષ ઉપરની જ વાત છે જે મહાવીરદેવને આપણે જગદુદારક માનીએ છીએ, જેઓને આપણે સરમતીર્થ કર લગવાનું તરીકે ઓળખીએ છીએ તે મહાવીરનો જન્મદિવસ ક્યો છે, એની ચે ધણાઓને ખબર ન્હોતી અને ડેટલાક તો એમ જાણતા હતા કે ભાદરવા શુદ્ધ ૧ નો દિવસ એ લગવાનનો જન્મદિવસ છે કારણ કે તે દિવસે કૃપસૂત્રની વાચનામા જન્મોત્સવ માનવામા આવે છે પરન્તુ હવે જૈનસમાજની તે અજ્ઞાનતા દૂર થઈ છે આખી ચે ત્રિવોડીમા જે વખતે દેવલોકના દેવો અને

દેવેન્દ્રોએ તમ મૃત્યુલોકના મનુષ્યોએ જન્મોન્મસવ ઉજવ્યો હતો, એ દિવસ-મહાવીર પ્રભુનો એ જન્મદિવસ તો ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૩નો છે, એટલુજ નહિ, પરન્તુ એ ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૩ના દિવસને જૈનસમાજે પોતાનો એક પરમપવિત્ર દિવસ માની, તે દિવસે ભગવાન મહાવીર દેવની જયન્તી ઉજવવાનો પણ ખાસ્સો પ્રચાર કર્યો છે કહેવાની કંઈ આવશ્યકતા નથી કે-ઝેલા પગીસ વર્ષોમા 'મહાવીર જયન્તી' લગલગ સર્વત્ર ન્હાના ડે મોટા પાયાથી ઉજવવામા આવે છે આ દિવસનુ માહાત્મ્ય ન ડેવલ સ્વામિવાત્સલ્યાદિ કંવા પૂરતું જ ગણ્યુ છે, પરન્તુ આ દિવસ, એ જૈનોના નહિ પરન્તુ આખા યે આર્યાવર્તના એક ઉદ્ધામ્ક મહાત્મ પુરુષનો જન્મ દિવસ હોવાની ખાતરી રાજ્યાધિકારીઓને પણ ડરી આપી છે અને તેનુજ એ કારણ છે કે-ડેટલાડ દેશી રાજ્યોએ રાજ્યના બહોં તહેવાર તરીકે આ દિવસને માન્ય રાખ્યો છે

આટલુ હોવા છતા પણ આપણે ભગવાન મહાવીર દેવની 'વાસ્તવિક જયન્તી' ઉજવવાથી તો હજારો ગાઉ પાછા છીએ, એ વાત મહાવીરના પ્રત્યેક અનુયાયીએ ધરાળગ સમજવી ઘટે છે ભગવાન મહાવીર એટલે ડોણ ? ભગવાન મહાવીરનું મહત્ત્વ ડેટલુ ? ભગવાન મહાવીરના સિદ્ધાન્તો એ કંઈ કોટીના સિદ્ધાન્તો ? આ ગંધી બાળતોનો જ્યારે જ્યારે વિચાર ડગવામા આવે છે, ત્યારે આપણને સ્પષ્ટ સમજાય છે કે, ભગવાન મહાવીરની જયન્તી આપણે જે આકારમા ઉજવીએ છીએ, મહાવીર ભગવાનની જયન્તી નિમિત્તે આપણે અત્યાર

સુધીમા જે કાર્ય કર્યું છે, તે સમુદ્રની અપેક્ષાએ એક જિહ્વા સમાન પણ નથી ભગવાન્ મહાવીર, એ એકેન્દ્રિયથી લઈને પચેન્દ્રિય સુધીના, કીડીથી લઈને ચક્રવર્તિ કે ઈન્દ્ર સુધીના ઉત્કૃષ્ટમા ઉત્કૃષ્ટ ધર્મી કે ઘોઘમા ઘોર પાપી, બહાલામા બહાલો મિત્ર કે કઠોરમા કઠોર દુશ્મન, ફૂલની માળાઓ પહેરાવનાર પૂજક, કે ખડ્ગ લઈ મારવા ધાનાર હત્યારો-દરેકના ઉપર એક સરખો સમભાવ રાખનાર, સૌનું જે ક'યાણુ આહવાર, સૌને ક'યાણુનો માર્ગ બતાવનાર દયાની મૂર્તિ ભગવાન્ મહાવીરના સિદ્ધાન્તો, એટલે રાગ-દેવની હોળીને શાન્ત કરનાર શીતળ જળ ભગવાન્ મહાવીરનો સિદ્ધાન્ત, એટલે જેમા કોઈના પણ ઉપર આક્ષેપ-વિમેષ વિના માત્ર વસ્તુ-ધર્મનું પ્રતિપાદન કરનાર નિર્દોષ સંદેશ

આવા પરમ ઉપકારી મહાવીર પ્રભુની જયન્તી, માત્ર એક દિવસ સભા ભરી ભાષણો કરવામા પરિસમાપ્ત થાય ? પૂજા ભણાવવા કે વરઘોડો કાઢવા માત્રમા એની સાર્થકતા થાય ? જોપિ નહિ ભગવાન્ મહાવીર જયન્તી તો ત્યારેજ ઉજવી કહેવાય, કે જ્યારે આપણે એ મહાવીરનો સંદેશો પ્રત્યેક ગામ, પ્રત્યેક ઘર, પ્રત્યેક મનુષ્યના કાન સુધી પહોચાડીએ અને ભગવાન્ મહાવીરની જયન્તી તો ત્યારેજ ઉજવી કહેવાય કે, આપણે આપણામાના રાગ-દેવોને દૂર કરીએ ભગવાન્ મહાવીરની જયન્તી તો ત્યારેજ ઉજવી કહેવાય કે આપણે આપણા મમત્વ-અહુ પદના કારણે મહાવીરના ધર્મને કલકિત કરી રહ્યા છીએ, એનાથી દૂર થઈએ આપણા તીર્થોના

ઝગડાઓ શાન્ત કરીએ, આપસના વૈમનસ્યોને દૂર કરીએ
આપણી તે સક્રિયતાઓ, કે જે સક્રિયતાઓના કારણે
મહાવીરના છત્ર નીચે આશ્રય લઈ રહેલા હજારો ભાઈ-બેનો
તે છત્રથી દૂર થઈ રહ્યા છે અને જે સક્રિયતાના કારણે
હજારો ભાઈ-બેનો એ છત્રની શીતલ છાયાનો આશ્રય લેવા
તલમી રહ્યા છે, પરંતુ લઈ શકતા નથી, તે સક્રિયતાઓ
દૂર કરીએ અને મહાવીર દેવના એ છત્રને પાછું ખડું
દરીએ કે જેની નીચે કોઈપણ દેશનો, કોઈ પણ જાતિનો,
કોઈપણ સમ્રાટનો માણસ, અરે ગમે તે આવીને એનો
આશ્રય લઈ શકે

જ્યાં સુધી આ ગર્વ આપણે ન કરીએ ત્યાં સુધી
સાચી મહાવીર જયન્તી આપણે ઉજવી છે, એમ કદાપિ
માની શકાય નહિ

પરંતુ મારે દિલગીરી માટે જણાવવું પડે છે કે
મહાવીર પ્રભુની આવી વાસ્તવિક જયન્તી ઉજવવાના પ્રથમ
પગથીયે પણ આપણે પહોંચ્યા નથી આ પ્રથમ પગથીયું
છે-મહાવીર ભગવાનનું જીવન ચરિત્ર જગતના કર્ણ-
ગોચર કરાવવું

ક્યા છે ભગવાન મહાવીરદેવનું એક પણ લાયામા
એક પણ મહાવીર ચરિત્ર, કે જે આપણે કોઈપણ અજ્ઞેનને
હાથમા ધરી શકીએ ? મહાવીર કોણ હતા ? મહાવીર એ
જગદુદ્ધારક શા માટે ? આજથી અઢી હજાર વર્ષ ઉપર

દેશની પરિસ્થિતિ શી હવી ? તે વખતે મહાવીરે જન્મ ધારણ કરીને શો પુરુષાર્થ જ્યો ? એમના ઉપદેશમા-સિદ્ધાન્તમા ખાસ ખુબીઓ શી હવી ? આ વસ્તુનું જ્ઞાન જ્યાં સુધી ડોઢપણ મનુષ્યને ન થાય, ત્યાં સુધી તે મહાવાર કે મહાવીરના સિદ્ધાન્તોનો અનુરાગી બની જ કેમ શકે અને તેટલા માટે જૈનસમાજનું મૌઠી પહેલું કર્તવ્ય કંઈ હોય તો તે મહાવીર ચરિત્ર તૈયાર જરૂર તે છે

જો કે સામાન્યતઃ અનેક મહાવીર ચરિત્રો લખાયા છે પરંતુ જો નિષ્પક્ષપાત રીતિથી કહેવાની મને છૂટ મળે તો સ્પષ્ટ જોડેલું જોઈએ કે-ભગવાન મહાવીરશ્વામીનું ચરિત્ર જો દૃષ્ટિથી જેવા સ્વરૂપમા લખાયું જોઈએ અને અત્યારના જગતને આકર્ષક કરનારૂં થઈ પડે, એવું એક પણ ચરિત્ર લખાયું નથી

ભગવાન મહાવીર એ કેઈ સામાન્ય વ્યક્તિ નહિ હતા કે-જેના માટે ગમે તેમ એક કથા લખી કાઢી એટલે તેનાથી કામ સરે ભગવાન મહાવીરના જીવન ઉપર ન કેવળ એમના વ્યક્તિત્વનો, પરંતુ આખા જૈનધર્મની ઉત્કૃષ્ટતાનો આધાર રહેલો છે ન કેવળ ધર્મનો પરંતુ આખા ઇતિહાસની સત્યતાનો આધાર રહેલો છે આવા ચરિત્રને માટે કેવળ એક જો વ્યક્તિઓનું જ્ઞાન અને સમય કંઈ કામ કરી શકે તેમ નથી આવા ચરિત્રને માટે કંઈ જો પાત્ર હજારનો વ્યય કામ કરી શકે તેમ નથી આવા અપૂર્વ

સર્વાંગપૂર્ણ ચરિત્ર લખાવા માટે મોટી યોજના હાથ ધરવાની જરૂર છે

મારા નમ્ર મત પ્રમાણે એક યોજના હું નીચે ઉપસ્થિત કરું છું

૧ એક મહાન એવું સ્થાપન કરવું જે 'મહાવીર ચરિત્ર મહાન' ના નામે ઓળખાય

૨ આ મહાનના બે વિભાગ રહે (૧) લેખકમહાન (૨) સહાયકમહાન

૩ લેખક મહાનમાં પાંચ કે સાત વિદ્વાનો જોડાય જેમાં

૧ આગમના અભ્યાસી,

૨ ઐતિહાસિક અને હિંદુસાહિત્યના અભ્યાસી

૩ ઐતિહાસિક વિદ્વાન

૪ પાશ્ચાત્ય બધી ભાષાઓનો વિદ્વાન

૫ કસાએલી પ્રાદિકલમનો લેખક

અને એક બે છુટક માણસો

૪ આ પાંચ સાત માણસોમાં જેટલા જાની શકે તેટલા ઓનરરી કામ કરનારા વિદ્વાનો જોડવા અને બાકીના પરિમિત પગાર લઈ કામ કરનારા હોય

૫ આ લેખક મહાન ચરિત્ર લખવાનું કામ કરે તેને માટે નીચેના કામો અવશ્ય કરવાના

૧ ઐતિહાસિક શોધ ખોળો કરવી

૨ તમામ આગમોમાથી મહાવીર ચરિત્ર તારવવું

૩ ધૌદ્ધ અને હિંદુ ગ્રંથોમાથી ઉપયોગી વસ્તુઓ શોધવી

૪ મુસાફરી કરી મહાવીરસ્વામી જ્યાંજ્યાં વિચર્યા હોય, જ્યાં જ્યાં ચોમાસા કર્યા હોય તે તે સ્થાનોની શોધ કરવી

૫ મહાવીરસ્વામીના વિહારનો નકશો તૈયાર કરવો.

૬ મહાવીરસ્વામીના જીવનને લગતા સુંદર લાવવાહી ચિત્રો તૈયાર કરાવવા

અવિચ્છત્તપણે જો ઉપરનું કામ લેખકમહાજ કરે તો ઓછામા ઓછા ત્રણ વર્ષ એક જીવનચરિત્ર લખતા થાય આ કાર્યને અગે અનુમાન આ પ્રમાણે ખર્ચ થવા સંભવ છે

૬ ખર્ચનો અંદાજ

૧૨૦૦૦ ઓછામા ઓછા ત્રણ વિદ્વાનો અને એકાદ સામાન્ય નોકરનો ખર્ચ ત્રણ વર્ષનો

૩૦૦૦ પુસ્તક અને સ્ટેશનરી-સાધનો

૫૦૦૦ મુસાફરી-શોધખોળ-સાધન

૫૦૦૦ ચિત્રો અને નકશો તૈયાર કરાવવા વીધે

૨૫૦૦૦

૧૦૦૦૦ છપાઈખર્ચ

૩૫૦૦૦

અત્યાગના અઢાજ પ્રમાણે છપાઈઅર્થ સાથે લગલગ પાત્રીસ હજારનો અડસટો ધારવામા આવે છે

આ ખર્ચને પહોચી વળવા માટે અત્યારના સમયમા એક માત્રે મોટી ગુકમો આપનારા ગૃહ-થો નીકળે, એ અમ-લવિત દેખાય છે, અને તેટલા જ માટે એક મહાયક મહા મહા ગાખવાની સૂચના કરવામા આવી છે

૭ મહાયક મહા આ સહાયક મહાના ત્રણ વર્ગ રહે

૧ એકી સાથે એક હજાર આપનાર ચેટન, જેનો ફોટો તથા દૂક પગિચા એ મહાવીર ચરિત્રમા આવે

૨ એક સાથે હજાર આપનાર મેમ્બર, જેનો ફોટો અને ફોટા નીચે થોડી લાઇનોમા પરિચય

૩ એક સાથે પાચસો ૩ આપનાર જેમલુ નામ મહાગારોના વિસ્તમા રહે

આ પ્રમાણેની યોજનાથી યા થોડો ઘણો ફેરફાર ઠરી મહાગારો મેળવવા

ઉપર પ્રમાણેની યોજના જો આપણી કોન્ફરન્સ જોત્રીસ અઘવા આણુદણ કચ્ચાણુણની પેઢી કે એવી ડોઈ પણુ સન્ધ્યા ઉપાડી લે તો આપણે ખરેખર પ્રણુ મહાવીરની એક માચી જયન્તી ઉજવવાનુ કાર્ય ઉપાડયુ છે, એમ માની શકાયે આ કાર્ય ઘણુ જ અગત્યનુ છે, એ હવે

વારવાર કહેવા જેવું રહ્યું નથી કેાઈ પણ શાસનપ્રેમી મહાનુભાવોએ આ કાર્ય ઉપાડી લેવાની ખાસ જરૂર છે અગર કોન્ફરન્સ અથવા પેટી કે એવી કોઈ સંસ્થા ન ઉપાડે, તો હું અમદાવાદના યુથલીગના કાર્યકર્તાઓને ભલામણ કરવી સ્વીકૃત નહિ કે જેઓ શામનહિતના મુદ્દર કાર્યોમા જે પોતાનો ફાળો આપી રહ્યા છે, તેવી રીતે આ અગત્યનું કામ ઉપાડી એક ખરેખરી શાસનસેવા બનાવે.

જે કોઈ પણ સંસ્થા મહાવીરચરિત્રના અંગેનું ‘સહાયકમંડળ’ નું કાર્ય હાથ ધરે તો લેખકમંડળના યોજના માટે અમારૂં વિદ્વાન મંડળ પ્રયત્ન કરવા તૈયાર છે મને આશા છે કે લગભગ જે મહિના સુધીમા જે કોઈ સંસ્થા મહાયકમંડળનું કાર્ય હાથ ધરવાની હિમ્મત બતાવશે તો લેખકમંડળ માટે અમે બનતું કરવા તૈયાર રહીશું.

શાસનદેવ શાસનશુભેચ્છકોના દિલમા આ અગત્યની બાબત સબધી જાવના બાબત કરાવે અને એક મુદ્દર મહાવીર-ચરિત્ર જલદી જોવાનું મૌલાન્ય પ્રાપ્ત થાય એટલું ઇચ્છી વિરમું છું.

વિદ્યાર્થી કે વિવાહાર્થી

સામાન્ય રીતે જોવા જઇએ તો વિદ્યાનો અર્થી એ વિદ્યાર્થી કહેવાય પછી તે 'વિદ્યા' ગમે તે જાતની હોય, અને તે 'અર્થી' ગમે તેટલી ઉમરનો હોય કાશીની ગલીઓમાં એક બે પુસ્તકોનું બડલ બગલમાં ભારીને એક પડિતને ત્યાંથી બીજાને ત્યાં, બીજાને ત્યાંથી ત્રીજાને ત્યાં ફરનાર પચાસથી સાઠ વર્ષની ઉમરના માણસને તમે પૂછો કે તમે કોણ છો ? જવાબ આપશે, મહામહોપાધ્યાય ગંગાધર કે શિવકુમાર શાસ્ત્રીનો 'વિદ્યાર્થી' ધુ, તે ચોતાને વિદ્યાર્થીજ કહેવરાવશે કારણ કે હજી તે વિદ્યાનો અર્થી બનીને પડિતોના

દરવાજા ખટખટાવી રહ્યો છે આવા પચાસ કે તેથી મોટી ઉંમરના લાખી દાદીવાળા ભગવા વસ્ત્રધારી સેક્ટો સાધુઓને પણ હું 'વિદ્યાર્થી' છું' એમ કહેતા આપણે સાબળીશું

વિદ્યાર્થી' શબ્દના ઔસત્યર્થ પ્રમાણે તે જરૂર વિદ્યાર્થી' છે, પરંતુ અહિં મારો ઉદ્દેશ એ ઔસત્યર્થ પરત્વે નવી 'વિદ્યાર્થી' મા હું તેમનોજ અહિં મમાવેશ કરૂં છું કે જેઓ એક ન્હાની સ્કુલથી લઈને કોલેજ પર્યંતની શિક્ષણશાળાઓમા અભ્યાસ કરે છે અને જેઓની ઉંમર પચીસ વર્ષની અહગ્ની છે જેને આપણે બાળક કે સુવાન ગણી શકીએ આ વિદ્યાધ્યયન કરનારા વિદ્યાર્થીઓ સાચા 'વિદ્યાર્થી' છે કે ખરે ખર એ 'વિગ્રહાર્થી' છે, એ સામાજિક દૃષ્ટિએ આપણે વિચાર કરવાનો છે

આજના વિદ્યાર્થીઓમા કેટલાક સ્વતંત્ર રીતે, પોતાના માતા-પિતાઓના આશ્રય નીચે રહી સરકારી સ્કૂલો, હાઈ સ્કૂલો અને કોલેજોમા અભ્યાસ કરે છે, કેટલાક સામાજિક સંસ્થાઓમા-એટલે બોર્ડિંગોમા રહી સરકારી સ્કૂલોમા અભ્યાસ કરે છે, કેટલાક પોતાના ઘરે રહી સામાજિક શાળાઓમા અભ્યાસ કરે છે, કેટલાક સામાજિક બોર્ડિંગોમા રહી સામાજિક શાળાઓમા અભ્યાસ કરે છે, આમ જુદા જુદા વિભાગોમા પોતાનું વિદ્યાધ્યયન કરી રહ્યા છે ગમે તેમ પણ તેઓ છે તો વિદ્યાર્થી' જ દ્રવ્યાર્થી, પેટાર્થી, કે વિગ્રહાર્થી તો નહિ જ ભારતવર્ષની પ્રાચીન પ્રજ્ઞાલિકા-સંસ્કૃતિ

અને રીતરિવાજોનો ઉડો અભ્યાસ કરતા આપણને સહજ જણાઈ આવે છે કે-આર્યાવર્તનો કોઈપણ વિદ્યાર્થી ઓછામાં ઓછી પચીસ વર્ષની ઉંમર સુધી તે સાચો વિદ્યાર્થી જ રહેતો અને તે વિદ્યાર્થી ‘વિદ્યાર્થી’ જ નહિ, પરંતુ ખરેખરો ‘બ્રહ્મચર્યાર્થી’ બનતો આ અવસ્થામાં એની એક જ ભાવના પોષાતી કે ‘હું વિદ્યાર્થી છું,’ ‘હું બ્રહ્મચારી છું’ આ ભાવનામાં ભગ ન થાય એટલા માટે એ વિદ્યાર્થીઓને એવાજ સંયોગોમાં ગળવામાં આવતા કે જ્યાં બીજી ભાવનાને પ્રવેગ કરવાનો અવગણ ન મળે શારીરિક, માનસિક અને ધૌદિક શક્તિઓનો વિકાસ કરવો, એજ એ વિદ્યાર્થીઓનું અને એમના સંરક્ષક અથવા વિદ્યાગુરુઓનું લક્ષ્ય રહેતું વિદ્યાર્થીને ક્યારે પણ એ વિચાર ન ઉઠતો કે-‘મારું શું થશે ?’ કિંવા ‘મારે કંઈ લાઈન લેવી જોઈએ ?’ માત્ર શક્તિયો-ઢોઈ પણ પ્રકારની અસાધારણ વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવી, શરીર ખૂબ મજબૂત બનાવવું, બુદ્ધિ તીવ્ર કરવી, વાચિક શક્તિ ઢેળવવી, એ, એ વખતના વિદ્યાર્થીનું મુખ્ય ધ્યેય રહેતું, અને તેજ કાગણથી તેઓ બલવાન, તીવ્ર બુદ્ધિશાળી, પોતાના વિષયમાં અદ્વિતીય વિદ્વાન, તેજસ્વી અને પ્રતાપી નિવડતા અને એ પ્રમાણેની શક્તિઓ મેળવ્યા પછી લાગ્ય અને પુરૂષાર્થના બળે જે ઢોઈ લાઈન હાથમાં આવતી, તે લાઈન સ્વીકારી પોતાનું જીવન સુખમય બનાવવા સાથે પોતાના કુટુંબનું પણ પોષણ કરવાને સમર્થ થતા

હવે આજના ‘વિદ્યાર્થી’ ની પરિસ્થિતિ જુઓ

આજના વિદ્યાર્થીના મગજમા, પ્રાથમિક શિક્ષણથીજ એક કીડા દોડદોડા કરવા લાગે છે, “હું ચા માટે ભણું છું ? ભણીને હું કઈ લાઈન લઈશ ? ”

યદ્યપિ ડેટલાક ન્હાની ઉમરના બાળકોમા કદાચિત્ આ ભાવના નથી હોતી, પરન્તુ જ્યાં તે જરાક મોટી ઉમરના છોકરાઓના સહાયોગોમા આવે છે, ત્યાં બીજાની વાતોનો એના જીવન ઉપર પ્રભાવ પડે છે અને ધીરે ધીરે તે પણ એવા વિચારો કરવા માટે છે ન કેવળ આ ભાવના આટલેથીજ અટકે છે આ ભાવનામા—આ વિચારમા એક બીજું એર પણ પ્રવેશ કરે છે, અને તે એ કે—લગ્ન મળ્યા પછી વિચાર મરફરી અને ઠકામા વિદ્યાર્થીઓ એક બીજાના લગ્નની છેડ છાડો કરે છે પરિણામે આ વિદ્યાર્થી પોતાનો વિદ્યાર્થી અવસ્થાને ભૂલી ‘વિવાહાર્થી’ અવસ્થાનો ઉમેકવાર બને છે ટેટલી સામાજિક બોર્ડિંગો અને સામાજિક સંસ્થોમા ત્યાં શુદ્ધ વાતાવરણ, શુદ્ધચર્ચા અને એવા કારણોથી વિદ્યાર્થીઓમા પરસ્પર આવું વાતાવરણ નથી ઉભું થવા પામતું, પરન્તુ બિચારા કમનમીજ એ બાળકો અને યુવકોના માતૃપિતાઓની પ્રેરણાઓથી એવા આનંદોલનો એ બાળકો અને યુવકોના આ વિદ્યાર્થીજીવનમા ઉભા થાય છે

આ વિષયનો ઉંટો અભ્યાસ કરવાથી તો એ અપ્રત્યક્ષ જણાય છે કે બાળકોના માતા પિતાઓનું પ્રધાન લક્ષ્ય પ્રારભથી જ એના વિવાહ માટેનું નિર્માણ થયેલું હોય છે “ છોકરો

જરા હોશીયાર દેખાશે તો જટ એને કન્યા મળી જશે ” આ ભાવના બાળકોના માતાપિતાઓમાં પ્રારભથી જ હોય છે આ વાતની ખબર પ્રારભમાં એ ‘વિદ્યાર્થી’ ને જ્ઞાત નથી હોતી, પરંતુ ચોક્કસ સમય પછી એની આસપાસ એવું વાતાવરણ ઉભું થાય છે અને ન્યા વાતાવરણ ફેલાય છે, એટલે એની ‘વિદ્યાર્થી’ અવસ્થાના શુદ્ધ વાતાવરણમાં અશુદ્ધ વાતાવરણની લેખડો ઉભી થવા લાગે છે પરિણામ એ આવે છે કે કદાચિત્ ઘણીએ સુદર ભાવના હોવા છતાં એ ઝેરીલુ વાતાવરણ એના ઉપર જોર કર્યા સિવાય રહેતું નથી, તેથી તે ‘વિદ્યાર્થી’ મટી સ્વયં ‘વિવાહાર્થી’ બને છે, અને કા તો એવા અશુદ્ધ વાતાવરણથી પોતાની નિર્મળ ભાવનાઓ અને ઉચ્ચ અલિલાપઓમાં ઉભી થતી આડ ખીલીઓ પરિણામે ચિત્તને કામાડોલ બનાવી નાખે છે આ બન્ને રીતે એ ‘વિદ્યાર્થી’ ‘વિદ્યાર્થી’ નથી રહેતો એનાથી નથી પૂરૂ વિદ્યાધ્યયન થતું અને તે નથી કોઈ પણ પ્રકારની હિંમત કરી શકતો

આ સ્થિતિ ન કેવળ સરકારી સંસ્થાના વિદ્યાર્થીઓની છે સામાજિક સંસ્થા અને બોર્ડિંગોની પણ મોટા ભાગે આજ દશાઓ છે બટકે સામાજિક બોર્ડિંગોમાં-ચુરકુલો, વિદ્યાર્થી-ભુવનો વિગેરેમાં તો ગૃહસ્થો પોતાના બાળકોને ‘કેવળ પોતાનો છોકરો વિદ્યાર્થી’ નહિ, પણ ‘વિવાહાર્થી’ બને, એટલા માટે જ મોટા ભાગે દાખલ કરતા હોય, એમ જોવાય છે

ઘણું ભારે આવી સંસ્થાઓમાં સાધારણ કે ગરીબ સ્થિતિના ગૃહસ્થો પોતાના બાળકોને દાખલ કરાવે છે આજ કાલના અમાજનાથી સામાજિક બંધનોના કારણે સાધારણ કે ગરીબ લોકોના છોકરાઓને કન્યાઓ ઓછી મળે છે અને તેટલા માટે માતા-પિતાઓ વિચારે છે કે “ છોકરો કોઈ સંસ્થામાં રહી જરા હોશીયાર થશે, તો તેને ઝટ કન્યા મળી જશે એમ ધારી તે આશ્રમોમાં મોકલે છે ડેટલાક ડોક-રાઓ ત્વભાવે એવા તોફાની બારડસો હોય છે કે-શેરીના લોકોને તેમજ ઘરના માણસોને ખુબ રળડના હોય, આવા છોકરાઓના માબાપો, ‘ બહાર જશે તોજ કંઈક ઠેકાણે પડશે અને ઠેકાણે પડશે તોજ ક્યાય આવ્હો થશે ’ એમ ધારી સીધા બોર્ડિંગ લેગા કરે છે

અસ્તુ, કોઈ હરકત નહિ ગમે તે નિમિત્તે પણ આજના બાળકો પોતાનું જીવન સુધારે અને તેઓ માણસ બને એ તો સંસ્થાઓનું લક્ષ્ય હોયજ છે હોવાજ નોંધએ પરંતુ માતા-પિતાઓના હૃદયની પેલી સ્વાર્થવૃત્તિઓ બન્ને એમ કહેવું નોંધએ કે પોતાના બાળક પ્રત્યેની અહિંત બુદ્ધિઓ, એ છોકરાના જીવનને ફાયદો પહોંચાડનાના બદલે ભયકર નુકસાન પહોંચાડે છે, એ વાતનું જ્ઞાન તેઓને સુદૈવે નથી હોતું

વાત એમ બને છે કે કોઈ પણ સંસ્થામાં એવા બાળકો એક બે વર્ષ રહે છે સંસ્થાના કાર્યકર્તાઓ તેને પહેલા તો કેવળ મનુષ્ય બનાવવા જ રાત દિવસ મહેનત લે છે એની

કુટેવોને દૂર કરાવવા સચેષ્ટ ગ્રંથ એના શરીરની સલાહ માટે પૂર્ણ કાળજી રાખે એને વિદ્યા પ્રત્યે અભિરૂચિ ઉત્પન્ન કરાવવા પ્રયત્નો કરે કાર્યકર્તાઓના સતત પ્રયત્ન અને સંસ્થાના સેઠડો રૂપિયાના વ્યયના પરિણામે તે બાળક કંઈક માણસની લાઇનમાં આવી 'વિદ્યાર્થી' અવસ્થામાં પ્રવેશ કરે વિદ્યાની અભિરૂચિવાળો બને

તેટલામાં આ કમાવા મોકલેલા કુવર કેટલું કમાયા છે, કિંવા કેટલા સ્વિન્ચિત્તવાળા બન્યા છે, બીજા યજ્ઞમાં કહી એ તો 'વિવાહ' ને યોગ્ય ઠેવા થયા છે, એ પોતે જોવાને અને જાતિનાજાઓને જતાવવાને તેના માળખે તેને ઘરે બોલાવવા માટે પત્રો ઠોકે છે એવટ પત્રોથી કામ ચિદ્ધ ન થાય તો 'મા' કે કોઈ 'ઘરડું બરડું લયકર બીમાર છે, જલદી આવો' ત્રિગેરે મતલબના તારો છુટે એટલે આ વિદ્યાર્થીઓનું ચિત્ત વિદ્વજ બને આખરે તેણે જવું જ જોઈએ ગૃહપતિએ તેને રજા આપવી જ જોઈએ એમ એકાદ વખત ઘરે જઈ આવીને પોતાની શાન-શઠલ મળ ધીઓને જતાવીને પોતાનું નામ 'વિવાહાર્થી' ના ઉમેદવાર તરીકે નોંધાવી આવે બમ ખલાસ, ઉમર ગમે તેટલી હોય, દસ વીસ રૂા નો મહીનો લાવવા જેટલી ચે ભલે શક્તિ ન મેળવી હોય, પરંતુ એકાદ-બે વર્ષ પછી 'વિદ્યાર્થી' ની પરિક્ષામાં નહિ, પરંતુ, વિદ્યાર્થી' ની પરિક્ષામાં પાસ થાય

બમ લણવાનું ગણવાનું ઉતરડે ચઢાવ્યું હવે તો એકના

જે થયા માતા-પિતાની સેવા એ, એ સુવકતુ કાર્યક્ષેત્ર બન્યું પણ માતા પિતાની સેવા કરે શાથી? જે દેશમાં ભલે ભલા ઇન્જિનીયરી અને ડૉક્ટરી પામ કરેલા, અરે બી એ એલ એલ બી કે એમ એ થયેલા હબરો નવયુવકો પોતાના પેટને માટે માર્યા માર્યા ફરે છે, અરે ટાગા હાકીને સાજ પડે રૂપિયો બાર આના પેદા કરવાની નોખતમા પડ્યા છે, તે દેશમાં કોઈપણ જાતના હુન્નર ઉદ્યોગથી હાથ ધોઈ એકેલ અને નાની ઉમરથી શાદીના શિકાર થયેલા નવયુવકો શુ કમાઈને માતા-પિતાની સેવા કરે? માતા પિતાની સેવા તો ફર રહી, પોતાનું અને પોતાની બીબીનું પેટ ભરવું જ મુશ્કેલ હોય, ત્યા બીજું શુ કરી શકે? પરિણામ શુ આવે છે, તે કોઈથી છાનું નથી વીંચ વીંચ કે પચીસ પચીસ વર્ષની ઉમર થવા છતાં જો કંઈ કમાતો નથી તો તે છોકરો અને છોકરાની વહુ સગા માતા પિતાને કાળ સમાન લાગે છે ગૃહકલેશ સર્થ થાય છે આખરે ભાઈને, બીબીને લઈ માતાપિતાથી જુદુ થવું પડે છે પણ જુદા થઈને કરે શુ? લોકોની દુકાનોના ઓટલા તોડવા સિવાય શુ કરે! અને અધુરામાં પુરુ એ સુવક જો જિતેન્દ્રિય ન રહ્યો, વિષય લોહુસ થયો તો મતાનોત્પત્તિ વધતી જ જવાની એટલે જ્યાં જોતુંએ પુરુ નહોતું થતું, ત્યાં બાલજન્યનાની રક્ષાનો પ્રશ્ન ઉભો થયો ખર્ચ વધ્યા, આવકનું ઠેકાણું નથી

ગઈ કાલનો વિદ્યાર્થી આજે વિવાહાર્થી બની, જૂઓ, પોતાની સ્ત્રી સાથે કપાળે હાથ દઈ માતાપિતાને અત ક-

રતુના ઉડાણમાંથી શાપ આપી રહ્યો છે કહે છે “એ હિતશત્રુઓ ! તમે મારી જીવંતી બચાવ કરી નાખી મને, મારા શક્તિ આવ્યા વિના પરણાવી, એક ઉડાણમાં નાખી દીધો, ભવાન્તરમાં પણ આવા માતા-પિતા ન હોય હાય ! હાય ! દેશ, મમાજ અને ધર્મ સેવાનો મારી તે ભાવનાઓ ક્યા ગઈ ? દેશ બધુઓની મેવા કરવાના મારા ઘોડો ક્યા ગયા ? મારી એ લેખન અને વક્તવ્ય શક્તિઓ કઈ આગમાં લગ્નમૂત થઈ ગઈ ? મારું જીવન આજે કોડીનું જીવન નથી રહ્યું હું એકેમાં ન રહ્યો મારા જીવનની રી દશા થઈ ? બચાવો, બચાવો, એ પ્રશ્નો ! કેવળ એકરોની વહુનું મુખ જોના માટે મારા જીવનની હોળી બનાવનાર આવા માતા પિતાઓથી બચાવો ! ”

અતરના આવા ઉદ્ગારો તે વિદ્યાર્થી, નહિ નહિ વિવાહાર્થી કાઢે છે

ખરી વાત એ છે કે માતા-પિતાઓએ પુત્ર પ્રત્યેનું ખરું હિત શામા છે, એ સમજવાની જરૂર છે પોતાના બાળકને શિક્ષિત બનાવવો, શક્તિશાળી બનાવવો, પુરુષાર્થી બનાવવો, એ માતા-પિતાઓનું કર્તવ્ય છે પોતાનો છેકરો, પોતાનું અને પોતાના કુટુંબનું પોષણ સારી રીતે કરી ગકે, એવી શક્તિ પ્રાપ્ત કરાવના તરૂં માતા પિતાઓએ ધ્યાન આપવું જોઈએ

અને તેવીજ રીતે આજના યુવકોએ પણ પોતાના પગ

દાયવાળા ભાઈઓ આજે જ્ઞાનપ્રચારના કાર્યો જોસળ થ ઉપાડી ગયા છે હમણા હમણા તેમનામા કેટલાક ગુરૂકુળો સ્થાપન થયા છે, અને તેને માટે સાડા ફાં તેમજ યોજનાઓ ઉપચિત કરી ચુક્યા છે ન કેવળ આટલેથીજ તે બધુઓએ સતોત વાળ્યો છે, પોતાના મમ્મદાયમા ન્યાય, બ્યાકરણ, સાહિત્ય અને આગમના પણ ઉંઠા અભ્યાસીઓ ઉત્પન્ન કરવાની ઢેટલાક ભાઈઓ ભરસક ઝેરીય કરી રહ્યા છે આ બધુ બતાવી આપે છે કે તેઓ જ્ઞાનપ્રચાર માટે ઢેટલા ઉત્સુક છે આવી રીતે શ્વેં મૂર્તિપૂજક સમાજમા પણ જ્ઞાનાભિલાષિતા વધી રહી છે અને તે એટલા ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આપણી સંસ્થાઓમા હમણાજ વિદ્યાર્થીઓની અરજીઓ આવે છે

એક તરફથી આમ જ્ઞાન જિજ્ઞાસા વધી રહી છે, નવી નવી સંસ્થાઓ ખુલી રહી છે, બ્યારે બીજી તરફથી જોઈએ છીએ તો આપણે ત્યા વિદ્વાનોની એટલી બધી કમી છે કે આપણી સંસ્થાઓમા અધ્યાપનનુ કાર્ય કરાવી શકે એવા અધ્યાપકો મળી શકતા નથી આપણે ત્યા અનેક સંસ્થાઓ હોવા છતા આપણા ગુરૂકુળો અને બીજી સામાજિક સંસ્થાઓ તરફથી અધ્યાપકોની માગણીઓ ચારે તરફથી છુટે છે, કારણ એ છે કે હવે એ તો જોને જણાઈ આવ્યુ છે કે આપણા બાળકોને સરકારી સ્કુલોમા અભ્યાસ કરાવવાથી અમારા કાર્યની સિદ્ધિ થવાની નથી જોન સમાજના બાળકો અને

યુવકોમા જો જૈનત્વનું અભિમાન, જૈન મસ્કારો અને ધાર્મિકતા સમવા હોય તો તેઓને આપણી મસ્થાઓમા સ્વતંત્ર પાઠ્યક્રમો દાખલ કરી સ્વતંત્ર અભ્યાસ કરાવેજ છૂટકો છે અને તેનુજ એ ઠારણુ છે કે અત્યારે નવી ઉત્પન્ન થતી ઘણી ખરી સસ્થાઓ ગુરુકુળો વિગેરેમા સ્વતંત્ર પાઠ્યક્રમોજ દાખલ થાય છે અને કેટલીક જુની મસ્થાઓ વાળા પણ આ તરફ પોતાનું લક્ષ્ય લઈ જઈ રહ્યા છે

પરંતુ આ બધી સસ્થાઓમા પહોંચી વળે, એટલા અધ્યાપકો આખી યે સમાજમા કયા છે ? એ એક ગંભીર પ્રશ્ન છે આ સસ્થાઓ, જેવા અધ્યાપકોની માગણી કરે છે, એવા અધ્યાપકો-વિદ્વાનો ખુદારમ પાઠશાળાએ ઉત્પન્ન કર્યા હતા પરંતુ તેઓ બધા એક અથવા બીજી લાડનમા ઝામ કરી રહ્યા છે તે પછી હાલ તુર્તમા આવા ધુરધર વિદ્વાનો ઉત્પન્ન કરવાનું કાર્ય 'શ્રી વીરતત્ત્વ પ્રકાશક મંડળ' કરી રહ્યું છે પરંતુ આ સસ્થાનું કાર્ય છે.લા ચાર વર્ષથી રમ્તે ચઢ્યું છે આટલી દૂડી મુદતમા પણ આ મસ્થાએ કેટલાક વિદ્વાનો ઉત્પન્ન કર્યા છે, પરંતુ તેઓ હજુ મસ્થામા રહીને પોતાનો અભ્યાસ આગળ વધારી રહ્યા છે, અને તેની સાથે સાથે સમ્મામાજ તેઓને માટે ઘણું અવકાશ છે એટલે અત્યારની લગભગ બધીયે સસ્થાઓ આવા ધુરધર વિદ્વાનોની શોધમા છે, એમ કહેવું અતિશયોક્તિ લરેલું નહિ કહેવાય આવી સ્થિતિમા શું કરવું એ એક વિચારણીય પ્રશ્ન છે

આ ખોટ પૂરી પાડવા માટે આપણે પ્રાણલુ પડિતોનો આગરો લેતા આવ્યા છીએ અને લેતા રહ્યા છીએ, પગલું પગલું વિકટ પ્રશ્ન તો એ ઉભો થાય છે કે ન્યાય-વ્યવસ્થા શું થશે ઉપગન્ત જૈનતત્ત્વજ્ઞાન કે જૈન આગમોના અભ્યાસને માટે શુકરનું ? કાગળ કે જૈન તત્ત્વજ્ઞાન અને જૈન આગમોનો અભ્યાસ-ઉંઠો અભ્યાસ આવના જૈન યુવકોને ઠરાવવો એ અત્યારે ઘણું જરૂરનું છે આ મળધમા યોરા વખત ઉપર જયપુરવાળા શ્રીસુત દુર્લભજીભાઈ ઝરેરીએ પોતાની મ્થાન જૈન દૂર્નગ કોલેજના વિદ્યાર્થીઓને ન્યાય અને આગમોનો અભ્યાસ ઠરાવી શકે એવા બે વિદ્વાનોની માગણી કરનારો મારા ઉપર એક પત્ર લખેલો, તે પત્રનો જે જવાબ મેં આપ્યો હતો તે 'ધર્મ-વ્યવસ્થા'ના વાચકોને ઉપયોગી થઈ પડશે, એમ ધારી હું અહિં આપું છું

“ મુદ્રાવલ્લભાઈ દુર્લભજીભાઈ !

ધર્મલાભ તમારો પત્ર મળ્યો તમે લખો છો, તેવા પડિતો આપણે ત્યાં સમાજમાં બહુજ ઓછા છે દેના નામ લખું ? જે છે તેઓ ભુદા ભુદા મ્થાનોમાં ગોડાઈ ગયેલા છે

હું તો એજ મતનો છું કે-હવે આના આગમો આદિતુ અધ્યયન કાર્ય આપણા મુનિરાજોએ ઉપાડી લેવાની જરૂર છે ઉદાર વિચારના વિદ્વાન મુનિરાજો આ કામ વધારે મારફત શકે એક મ્થાને ચોક્કસ સમય રહેવાનો અપવાદ ઉઠાવવો પડે તો ભલે ઉઠાવે, સસ્થાઓની બાદ્ય

સ્થિતિ ઉપર ધ્યાન આપવું, વિદ્યાર્થીઓને ઉપદેશ આપવો, ભણાવના, એમના શિક્ષણ ઉપર દેખરેખ રાખવી, એ કામ મુનિરાજે પોતાના ચારિત્રમાં રહીને કરે, તો માત્રી ખાત્રી છે કે આપણી સમ્યાઓમાં આવેલા બાળકો જરૂર માયા ગહેરી, સાચા ચારિત્રીલી નાગજિં અને સ્વાર્થત્યાગી સમાજ, ધર્મ અને દેશના નેવડો તરીકે બહાર પડી શકે. મુનિરાજેના જુથના જુથ એક સાથે ફરે, એના કરતા થોડા મુનિરાજેને આવી જાતના થોડા કામો નાચકો મોપે, તો કેટલું બધું મુદર થઈ જશે ?

જો વળતે સમાજને સાચા સ્વાર્થ ત્યાગી, ગૃહસ્થ ઉપદેશ દોની-વિદ્વાનોની જરૂર છે, તે વળતે અમારો એ ત્યાગી વર્ગ ત્રા માટે એવા વીરો ઉત્થેજ કરવા માટે પોતાના જ્ઞાનનો, શુદ્ધિમતાનો અને ઉદારવૃત્તિનો લાભ સમાજના બાળકોને ન આપે ? શિક્ષ શિક્ષ શક્તિ ધરાવનારા મુનિરાજે બધાની માથે એકજ પ્રવાહમાં ઘમઠાઈને પોતાની શક્તિઓનો વ્યર્થ વ્યય કરે, એના કરતા એમની શક્તિઓને થોડા કાર્યો કા ન કરવા દેવા ? કા ન સોંપવા ?

મને લાગે છે કે મારા આ વિચારો કદાચ તમને પણ પમદ ન હોય, પરંતુ સ્નેહલાવે હૃદયની વાત લખી નાખી છે ”

અત્યારે પણ આપણા મુનિરાજેમાં એવા એવા ધુન્ધર

વિદ્વાનો છે, કે જેઓ ધારે તો સેક્રેટ નવયુવકોને વિદ્યાન બનાવી શકે મનુષ્ય સ્વભાવજી એવી વસ્તુ છે કે તે ભિન્ન ભિન્ન રૂચિ અને શક્તિનો વિકાસ કરવાનો અવકાશ જો યોગ્ય મુનિરાજોને આપવામાં આવે તો તેઓ દ્વારા સમાજનો ખરેખર ઉદ્ધાર થઈ શકે આથી સમાજનું ધણું દ્રવ્ય બચી ગઈ ચુકે અને બાળકોમાં સુદર મનકારો પડે, આનંદિતતા મજબૂત વાય, અને બીજા પરિતો દ્વારા જે જ્ઞાન મળે, એના દરતા કઈ શુદ્ધ વધારે સારું જ્ઞાન શુદ્ધગમથી તે ચુકે મેળવી શકે

મને જણાવતા હર્ષ થાય છે કે ભાર્ગવ દુર્લભજી ઝવેરી ઉપર્યુક્ત ભાવનાનો તાત્કાલિક અમલ કર્યાના અને તેમાં ટેલેક અથે સફળતા મેળવ્યાના શુભ સમાચાર મને આપે છે તેઓ પોતાની કોલેજના વિદ્યાર્થીઓને જીવ્ય કોટીના વિદ્વાનો બનાવવા આજે છે અને જેવી ગીતે કે હું ચાહું છું—આગમાંહિનું ઉચ્ચ જ્ઞાન મુનિરાજો દ્વારા આપવામાં આવે તો તે વધારે લાભદાયક થઈ પડે, એ લક્ષ્ય મનમાં ગાળી ઠેક કચ્છ મુખી તેમણે મુસાફરી કરી અને ન્યાનકવાસી સમ્પ્રદાયના પ્રસિદ્ધ વિદ્વાન મુનિરાજશ્રી રત્નચંદ્રજી સાથે એવી ગોઠવણ કરી છે કે તેઓ તેમની કોલેજના વિદ્યાર્થીઓને ન્યાય અને આગમોનો અભ્યાસ આવતા ચાતુર્માસમાં કરાવશે

સ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક સમ્પ્રદાયના મુનિરાજોએ અને

શિક્ષાત્રેમી મહાનુભાવોએ લાઈ દુર્લભજી ઝવેરીની, વિદ્વાનો ઉત્પન્ન કરવાની ધગશનું અવલોકન કરવું ઘટે છે હું પ્રાર-ભમા કહી ગયો છું તેમ, શ્વેત મૂર્તિપૂજા સમાજમા ઘણા વિદ્વાન મુનિરાજો વિદ્યમાન છે તેઓ પાલીતાણા, લાવનગર, જામનગર, મુળર્ધ, સૂરત, વઢોદગ આદિ શહેરોમા ચતુર્માસ કરે છે જ્યાં જ્યાં તેઓ ચતુર્માસ કરે ત્યાં ત્યાંના મન્દિર અથવામી ગૃહસ્થ યુવકોને આગમો, જૈનન્યાય અને એવા કઠિન વિષયોનો અભ્યાસ કરાવવાની પ્રજ્ઞાલિંગ ગએ તો કેટલો બધો જ્ઞાનનો પ્રચાર થઈ ગઈ ? બન્કે લાવનગર, જામનગર, લીબડી, પાલીતાણા અને એવા જે જે સ્થાનોમા જૈન સંસ્થાઓ હોય, એ જૈન સંસ્થાઓના વિદ્યાર્થીઓને ખાસ ઉંટા અભ્યાસ કરાવવાના નિમિત્તે યોગ્ય મુનિરાજો યોજ્ય યોજ્ય સમયની સ્થિતતા કરી એ યુવકોને ગ્રાંથ વિદ્વાન બનાવવાનું કાર્ય હાથમા લે તો પણ હું એમા કંઈ ખોટું ચમજતો નથી સમાજમા ઉંડા અભ્યાસીઓ-વિદ્વાનો ઉત્પન્ન કરવાની જરૂર છે, અને તેને માટે મુનિરાજોએ ખાસ તે કામ હાથ ધરવું જોઈએ છે

પરંતુ ખાસ કરીને એટલું જરૂર ધ્યાનમા રાખવાનું છે કે એવા વિદ્વાન અને પોતાના આસ્ત્રિમા રૂઢ રહી શકે, પ્રલો-ભનોમા ન પડે, શિષ્યલોભી ન હોય, અને કેવળ સમાજની દાઝ ધરાવનારા હોય એવાજ મુનિરાજો એ કામને યોગ્ય હોઈ શકે અન્યથા તો તે સંસ્થામા અનેક પ્રકારની ખટપટો

સમયને ઓળખો

અને વિદ્યાર્થીઓના અને તેમના માળાપોના મન ઉચકે
બેની જતા સંસ્થાના કાર્યને ધક્કો પહોંચાડવાની પણ નોખત
આવી પહોંચે આ વાત ખાસ લક્ષ્યમાં રાખવાની છે

મુનિગત્તે અને ગૃહસ્થો પોતાના સમાજમાં વિદ્વાનો
ઉત્પન્ન કરવા તરફ પોતાનું લક્ષ્ય લઈ જાય અને તેના
સાધનો Cમાં કરી અનેક વિદ્વાનો ઉભા કરે એટલું જ
ધૃમ્મી વિરમું છે

દાન-પ્રણાલી.

‘દાન’ તું મહાત્મ્ય જૈનધર્મશાસ્ત્રોમા ઘણું ઘણું વર્ણવવામા આવ્યું છે અને એક યા બીજી રીતે, ઘણું પણ જાતના પ્રત્યુપકારની આશા રાખ્યા વિના દાન કરવું લાલ-દાયક છે, એમ માનીને જ શાસ્ત્રકારોએ ‘દાન’ ના પાત્ર પ્રકાર વર્ણવ્યા છે પરન્તુ એ પાત્ર પ્રકારો અથવા બીજા જે જે લેદાનુલેદો થઈ શકે, તે બધાનો આશય એકજ છે કે-જેને જેની આવશ્યકતા છે, એને એનો લાભ પહોંચાડવો, અને તે પણ કોઈપણ જાતના ઔદ્દિક લાભની આશા વિના

પોતાની શક્તિથી જેઓ ગી શક્તા નથી, પોતાનું અને કુટુંબનું પોષણ કરી શક્તા નથી, એને અત્રાદિ આપી એના દુખ દૂર કરવા પોતાની શક્તિથી જેઓ જ્ઞાન લાભ પ્રાપ્ત કરી શક્તા નથી, એમને પુસ્તક શ્રી અને એવા બોધતા સાધનો પૂરા પાડી એને શિક્ષામાં આગળ વધારવા દેવપૂજા, શુદ્ધજિત, આવશ્યક ક્રિયા અને એવા ધર્મના કાર્યો કરવામાં જેઓ પોતાના પગ ઉપર ઉભા રહી શક્તા નથી તેમને તેવા સાધનો પ્રાપ્ત કરી આપવા 'આસાને પાણી અને બુખ્યાને અન્ન, ગરમીમાં શેકાનારને શીતલતા અને ઠંડીમાં ઠંડી જનારને ઠંડકાના સાધનો—આજ જ્ઞાનનું ખડું રહસ્ય છે આ રહસ્યને સમજીને અત્યારે આપણામાં જેટલું જ્ઞાન થાય છે, એ 'ખરેખર વિચારવા' જેવો પ્રશ્ન છે

આજકાલ જૈન સમાજમાં ઓછું જ્ઞાન નથી થતું ધર્મ કે પરોપકારના નિમિત્તે પ્રતિવર્ષ લાખો—બેલકો કરોડો રૂપિયા જુદા જુદા કાર્યોમાં ખર્ચાય છે આ બધાનું પરિણામ શું આવે છે? એનો જો ઢોઢ બારીકાઈથી વિચાર કરે તો તો ખરેખર બારે ખેદ થયા વિના ન રહે

આપણે સૌથી પહેલાં એજ વિચારીએ કે અત્યારે જૈન સમાજનો વધુ પૈસો શામાં ખર્ચાય છે?

અત્યારના જ્ઞાનના ક્ષેત્રો જૈનોને માટે આ છે —

નવા મંદિરો, અને પ્રતિષ્ઠાઓ, ઉત્તમણા ને ઉપધાનો,

સઘો ને સ્વામિવાત્સલ્યો, વઘોડા ને અઠાઈ મહોત્સવો, આ ઉપરાન્ત જીવોદ્ધાર, પુસ્તક પ્રદાશન, શિક્ષા પ્રચાર, પાનરા-પોળ વિગેરે

આ બધા કાર્યોમા જૈનોનું જે દ્રવ્ય પ્રતિવર્ષ ખચાય છે, એ આખા દેશને અન્તયળીમા નાજે છે પરન્તુ વસ્તુત હવે જમાનો એવો આવ્યો છે કે-જૈનોના આ પશ્ચિમ-શૂન્ય દ્રવ્યવ્યય અથવા દાન પ્રણાલીના કાર્યવી જૈનો ઉલટા હામીને પાત્ર બની રહ્યા છે મૂર્ખમા મૂર્ખ ખેતીકર પણ ખેતરમા અનાજ વાવના અગાઉ ક્ષેત્રનો, સમયનો વિચાર કરે છે જ્યારે લાખો ઉપિયાનું દાન કરનાર જૈનો પોતાની દાનધારા બંહેલી મૂંઝવામા એટલો પણ વિચાર ન કરે કે-આ વાનવાનું કળ શુ છે ? તો પછી એને માટે સઘય જગત હામી કરે, તો તેમા આશ્ચર્ય જેવું શુ છે ?

હિંદુઓ, પોતાના માનેલા તે સાધુઓ, કે જેઓ લાખો કે કરોડોની મિલકતો ધરાવે છે, મોના ચાલીની પાલખીઓમા બિરાજે છે, અને મહેલાતોમા વાસ કરે છે, તેઓને દાન દેતા જેમ હાસીને પાત્ર વાય છે, તેમ આપણે, એવું ક્ષેત્ર કે જે ક્ષેત્રમા લાખો કે કરોડોની મિલકતો હયાતિ ધરાવે છે, અને જે ક્ષેત્રમા નાજેલું દ્રવ્ય, બીજા કોઈ કામમા વાપરવા દેવાને માટે આપણે સખ્ત સુમાનીયત કરીએ છીએ, એજ ક્ષેત્રમા વધાવેજ કરે જવો, એને ક્યો હાથો માણસ ઉપ-યોગી દાન કહી શકે ? જે વખતે મમાજનુ અગે અગે મડી

રહ્યું હોય, જે વખતે પોતાના બધુઓના પેટમાં વેત વેતનો ખાડો પડ્યો હોય, જે વખતે હજારો યુવકો છતી બુદ્ધિએ આર્થિક સહાયતાના અભાવે અશિક્ષિત રહી જતા હોય, અને એના કારણે પોતાનો ધર્મ સમાજ કે જાતિનો ત્યાગ કરી બીજાઓ સાથે ભગી નહા હોય, તેજ વખતે આપણે એક પક્ષીય ધર્મમાં માની ભરતામાં ભરવાના આધગીયા કરીએ, એના જેવી મૂર્ખતા બીજી કંઈ હોઈ શકે ? આજે જેનોમા જેટલું દાન થઈ રહ્યું છે, એ બધુએ મોટા ભાગે આવુજ-વિવેક વિનાનું થઈ રહ્યું છે દાખલા તરીકે —

જેન પૈસાદારો એ સારી પેઠે સમજતા હોવા એકંદરે કે અચારે મંદિરો એટલા બધા છે કે-જેની રક્ષા કચ્વી-સલાળ રાખવી પણ ભારે થઈ પડી છે છતાં નવા મંદિરો ઉભા કરવાને લોકો તૈયાર થાય છે હા, કોઈ એવા ગામમાં કે જ્યાં જૈનોની ખાત્રી વસ્તી હોય, અને મંદિરોનું સાધન ન હોય, એવા મ્યાનમાં સાધનભૂત એકાદ મંદિર બનાવે તો તે કોઈ અપેક્ષાએ યોગ્ય ગણાય આવીજ રીતે મૂર્તિયો બીરાજમાન કરવાનો મોહ પણ એવોજ છે આવશ્યકતાનો વિચાર કર્યા વિના કેવળ પોતાનું અને બાપદાદાનું નામ મૂર્તિની પલાડી ઉપર ખોદાશે એ ઇચ્છાથી જરૂર હોય કે ન હોય, મુર્તિયો સ્થાપન ઠગન્યા જવું, અને પછી એ મુર્તિયોનો પ્રસાદ મેરજો પણ સારી રીતે ન થતો હોય, એના તરફ બેઠરકાર રહેવું, એ કેવા પ્રકારનો ધર્મ અથવા દાન પ્રણાલી, એ કોઈ બતા

વશે કે ? જેના ઉપર મૂર્તિયોની સભાળ અને પૂજા-પાઠનો આધાર રહેલો છે, એવા જૈન ધર્મીયોની સખ્યા તો દિવસે દિવસે-પ્રતિવર્ષ આઠ આઠ હજાર ઘટી રહી છે, અને બીજી તરફથી મદિરા અને મૂર્તિઓ વધાર્યા કરવી, એ કયા મુખી યોગ્ય છે એનો વિચાર સમજઠારોએ કરવો ઘટે છે

આવી રીતે ઉજમણા ને ઉપધાન ઉજમણા નિમિત્તે થતા હજારો રૂપિયાના ઝેડો, તે પણ કેવળ આઠ દિવસ માટે શોભાના પૂતળાની માફક દુનિયાને બતાવવા પછી પોતાની માલીફીના એક પટારામા ભરી રાખવાની વસ્તુ સિવાય બીજા શા કામમા આવે છે ? એ એક છોટા હજારો રૂપિયાનો વ્યય ન કરતા એજ દ્રવ્યનો મોટો ભાગ જ્ઞાનના પ્રચારમા પુસ્તકો છપાવીને બહેચવામા-ખર્ચવામા આવે તો શુ એ ઓછું ઉદ્યાપન છે ? પરંતુ બાધેલા છોડને જોઈને શેઠ-શેઠાણીને ખુશી થવાનો હાલો પેલા જ્ઞાન પ્રચારથી કેમ પૂરો થાય ?

ઉપધાનમા પણ કેટલો પક્ષપાત, કેટલી અનુચિત છુટો અને તેનું ભયકર પરિણામ આવે છે એ કોઈથી અભણુ છે શુ ? આને માટે પણ થતો હજારોનો દ્રવ્યવ્યય, ઓછો કરી બીજી રીતે કરવામા આવે તો કેટલો બધો લાભ થાય ?

આવી રીતે સઘપ્રણાલી બેશક, સઘ કે એવી કોઈ પણ શાસ્ત્રપ્રદિપાદિત ધર્મક્રિયાનો હું વિરોધી નથી પરંતુ મારો મતભેદ સમય અને સ્થાનને ઝોળખવા સંબંધીજ છે

એક સઘ કાઢવામા પ કે ૬ લાખ રૂપિયાનો વ્યય થાય પરન્તુ એજ પ કે ૬ લાખ રૂપિયાનો જો વિવેક પૂર્વક જૈન સમાજની દગ્ગિતા દૂર કરવા માટે વ્યય કરવામા આવે તો કેટલો બધો લાભ થાય ? સઘ કાઢવાનો હેતુ એ છે કે-જે લોકો પોતાના ખરચથી યાત્રાઓ ન કરી શકતા હોય એવાઓને યાત્રાનો લાભ મળે, અને તેની અનુમોદનાનુ ફળ એ ખર્ચ કરનારને મળે પરન્તુ ખરી રીતે આવા સંઘોમા યાત્રા નિમિત્તે તાણી તાણીને-આગ્રહ કરી કરીને-અરે તારો કરી કરીને બોલાવવામા કેને આવે છે ? પોતાની બરાબરીના શેઠિયાઓને, મજાસબધીઓને ગરીબો તો બિચારા એક જાહેર નિમત્રણ જોઈને પોતાની મેળે જાય તો બહો જાય તેમા પણ જેટલો લાભ ધનાઢ્યોનો પૂછાય એટલો ગરીબનો થોડોજ પૂછાય

વિચારવા જેવું તો એ છે કે અત્યારે યાત્રા એવી મોઘી નથી કે જેટલી પહેલા હવે રેલાદિ ઝડપી વાહનોનો અભાવ, વિડટ માર્ગો, એ વિગેરે કારણો અત્યારે રહ્યા નથી અત્યારે તો ગરીબમા ગરીબ પણ આસાનીથી યાત્રા કરી શકે છે હા, સમ્મેતશિખર જેવા દૂરના તીર્થને માટે આવો સઘ ઉપયોગી કહી શકાય, પરન્તુ મુબઈના છકકા પંજામાંથી માંડ માંડ જે ત્રણ અઠવાડીયા કાઢી તીર્થ કરે જોત્ર બાધી લેવા વાળાઓને સમ્મેતશિખર જેટલા દૂરના તીર્થની યાત્રા કરવાને અને કરાવવાને મહીનાઓની, કુરસદ કયા મળી શકે અને જો ત્રણ અઠવાડીયાની કુરસદથી તીર્થ કરે જોત્ર બધાતુ

હોય, તો પછી મહીનાઓ કોણ કાઢે ? એ પણ એમના મન વિચારવા જેવું જ છે ને ?

ખરી વાત તો એ છે કે જેઓ સઘ કાઢીને લાખો રૂપિયા ખર્ચે છે, તેઓ તેજ રકમમાથી હજારો જૈનોની-કેટલાએ કુટુંબોની રક્ષા કરી શકે છે અને કુટુંબોની રક્ષા કરતા જે લાભ થાય, એ એમના સઘ ઝાઝાના લાભ કરતા કંઈ એટલે લાભ નથી એમ માફ નમ્ર મન્તવ્ય છે જૈનો જીવતા હશે, ધર્મધ્યાનમા રત હશે-મહાવીરના અનુયાયી બની રહેશે, તો તેઓ તેજ તીર્થોની રક્ષા કરશે કે જે તીર્થોને આપણે આપણા તારણકાર માનીએ છીએ અને એટલા માટે સૌથી પહેલા મહાવીરના અનુયાયીઓ છે તેની રક્ષા અને નવા વધારવા પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે

આવીજ ગીતે જૈનોનું મોટું દાન પાજરાપોળો નિમિત્તે થાય છે બેગક પાજરાપોળો દ્વારા જાનવરોની રક્ષાનો જેઓ લાભ રાખે છે, તે પ્રશમ્ય છે, પરંતુ એ પાજરાપોળો નિમિત્તે ખરચાતા દ્રવ્યના પ્રમાણમા બટકે એમ પણ કહી શકાય કે જીવદયાના પ્રમાણમા જીવ હિંસા તે દ્વાગ કેટલી થાય છે, એનું જાન એ પાજરાપોળોના પૂજારીઓને થાય, તો કેટલું સારું ? પાજરાપોળો જે હેતુવી ણનાવવામા આવે છે, એ હેતુને સફળ કરવા માટે પ્રયત્ન કેટલા કરે છે ? કેનજ પાજરા પોળનું કે જીવદયાનું નામ લઈને કોઈ ઉલો રહ્યો, અથવા જુના પુરાણાં ચિતો અને જુના પુરાણા હેઠળીલો પચુંવણ

જેવા તહેવારોમા લાવીને સ્કામે મૂકવામા આવે એટલે
 દ્રવ્યનો વરસાદ વરસાવવો શરૂ કરવો, એ તે કોઈ દાન
 પ્રણાલી છે ? નથી જોવાતું તેનું કાર્ય કે નથી જોવાતું
 એ દ્રવ્યનો ઉપયોગ આમને આમ કેટલાયે પુતારાઓએ
 પોતાની દુકાનો જમાવી લીધાના સોપાળા ધીરે ધીરે
 ખદાર પડી રહ્યા છે બેચક, મુબઈની જીવદયા મડળ
 જેવી પ્રતિષ્ઠિત સંસ્થા, કે જે પદ્ધતિસર અને લાભલાભને
 વિચાર કરીને જુદી જુદી યોજનાઓ દ્વારા જીવદયાનું કાર્ય
 કરે છે, એવી રીતે જે કોઈ સંસ્થા કાર્ય કરતી હોય, એને
 ઉત્તેજન આપવામા કંઈ પહુ અડચણ નથી પરંતુ એમા પહુ
 એક વિચાર અવશ્ય રાખવાનો છે અને તે એ કે ભગ્તામ
 ન ભરવું જોઈએ આવશ્યકતાનો અને લાભનો વિચાર અવશ્ય
 કરવો જોઈએ. એક સંસ્થા પાસે લાખો રૂપિયા હોય, અને
 સારી રીતે ખર્ચ આણતું હોય છતાં દ્રવ્ય વધારવાના મોહથી બીજા
 માગ્યાજ કરે અને લોકો ભરતામા ભર્યાજ કરે જ્યારે
 ખોલ એક સંસ્થા, કે જેને ખર્ચને પહેલ્લી વળવાને માટે
 જોઈતું ફંડ ન હોય, અને કાર્ય સારૂ ચર્ચ રહ્યું હોય,
 તેના તરફ જૂઓ પહુ નહિ, પરંતુ એમ ન કરતા
 એની આવશ્યકતાની પૂર્તિ પહેલા કરવી, એ જરૂર છે
 આપણી શિક્ષણ સંસ્થાઓમા મોટે ભાગે આવી પરિસ્થિતિ
 દેખાય ■ જ્યાં કાપી દ્રવ્ય છે, ત્યાં દ્રવ્ય વધાર્યા જવાય
 છે અને તેના પ્રમાણમા કાર્ય કરી શકાતું નથી
 અને જ્યાં કાર્ય કરવાની ધગશ છે, કાર્ય કરનારાઓનો

સફલાવ છે, ત્યાં દ્રવ્યની ચિતાઓ હોય છે, આવી પરિસ્થિતિના પરિણામે જ શિક્ષણ કાર્યમાં પ્રતિવર્ષ લાગે રૂપિયાનો ખર્ચ થવા છતાં જોઈતું પરિણામ આવતું નથી.

આમ જોઈએ-જોઈ આગેવાનોએ પોતાની દાનપ્રણાલી વિવેકપૂર્વક જ આગળ વધાવવાની જરૂર છે ઘણી વખતે અવિવેકથી-અવિચારથી અથવા એમ જોવામાં આવે કે અધ્યક્ષદાના આવેશથી કરેલી ભક્તિ કિંવા દાનથી ભયંકર નુકસાન પણ થાય છે.

સાધુઓને સુખશીલીયા બનાવવામાં જો કંઈ કારણ હોય તો તે શ્રાવણની અધ્યક્ષદાયક ભક્તિ છે ભક્તિના મોહમાં નહિ ખપતી વસ્તુઓ ગૃહ-ચો બહારાવે, સંદોષ બાહાર બહારાવે, પોતાના જ ગામમાં કે આમપામના ગામોમાં બહેવા માટે એકના એક સાધુઓને આશ્રય કરે, આ બધાનું પરિણામ એ આવે છે કે-સાધુઓ શિથિલ થાય છે “ ચોમાસું આવ્યું, પાલીતાણામાં સાધુ-સાધ્વીઓ ઘણા હરો, ચાલો ખુબ લાભ લઈએ ” એમ વિચાર કરીને ગૃહસ્થી પાલીતાણામાં ગોઠી જોડે એક નોકર અને એક રસોયો ગળે બહુ તો એકાદ આવડ બહારાવવા વાળો રાખે રસોડે માત્રુસ જમે ત્રણ અને ચૌદવારના પહોરમાં દૂધ ઉકાળે દોઢ મણ ખપોરે રાટલીનો આટો બાધે સવામણ ખાંડે આખા દિવસ રસોડું ચાલુ જ સાધુ સાધ્વીયોના ટોળે-ટોળા આવતા જતા ગેરે એ રસોડે બંતાવે આતે લાભ કે

ડુબ્બડુબ્બા ? આપણી આ દાનપ્રજ્ઞાલી કયા સુધી, બ્યાજખી છે, એનો કોઈ વિચાર કરે ? માધુકરી કિંવા ગોચરી કરનારા એવા કેટલાયે મુનિરાજે ડેવળ ત્રણ માણસના રસોડથી તરપણીઓ ભરીને દૂધ અને પાતરા ભરીને આહાર ઉપાડે, એ અને ડેવળ ત્રણ કે ચાર માણસના રસોડે સાધુ સાધ્વીયોનું જ લક્ષ્ય રાખીને મણ મણ કે દોઢ દોઢ મણની શેટલીયો અને એ ડુબ્બડુબ્બા નહિ તો બીજું શું છે ? ખુબી તો એ કે પાછા એજ રસોડા ખોલી સાધુ સાધ્વીયોના પાતરા ભરનારા દાનવીરો (!) મુબર્કના બજારમાં બેસીને પોતાની દાનવીરતાના બજાર પણ દૂ કે અને પેલા સાધુ-સાધ્વીયોને હલકા પાડે

આવી રીતે કપડા કાબળીયો બેઠોરાવવાના સળધમ્મ પણ વિવેક રાખવાની જરૂર છે શા માટે સો સો-દોઢમે દોઢસોની કાબળો બેઠોરાવવી ? શા માટે ઢાકાની મલમલો શોધવા માટે બજારે બજાર ભટકવું ? ભકિતના આવેશમાં કરવું, ને પછી નિદવા, એ પણ આશ્ચર્યજનક !

અતએવ કહેવાની મતલબ એટલીજ છે કે-આપણી દાનપ્રજ્ઞાલીમાં સુધારાની ઘણીજ જરૂર છે આજે જે દાન થઈ રહ્યું છે, એને સામાન્ય દષ્ટિએ જોઈએ તો વિશેષ લાભ કઈજ નથી થતો અને એટલાજ માટે હું તો વારવાર કહેતો આવ્યો છું કે-જે કઈ કામ કરો તે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર,કાળ, ભાવ જોઈને કરો અથવા દુકામ કહીયે તો સમયને ઓળખીને ઠરો

આજે સમાજની જે કગાલીયત હાલત અદરખાનેથી યર્ધ રહી છે, એ અમારા દાનવીરોએ આજે ખોલીને ભેવાની જરૂર છે જૈનોની એ આતરિક હાલત સુધાગ્વા માટે સૌથી પહેલા પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે જ્યા સુધી તે તરફ પુરતુ લક્ષ્ય નથી અપાતુ, ત્યા સુધી આપણા મઘો ને ઉત્સવો, ઉજ-મણાને ઉપધાનો, સામૈયા ને માળેલાઓ, ખધુ જગતની દૃષ્ટિએ હાસ્થાસ્પદ જેવું છે આપણો એ ઉપરી આડખર અત્યાર સુધી નહીં રહ્યો, પણ હવે અદગ્ની મિથિતિ બહાર આવી રહી છે, એટલે વધારે વાર ટોં તેમ નથી માટે દાન કરનારાઓએ, જે રૂપિયા પણ ખરચતી વખતે ઉપયોગિતાનો વિચાર કરીને ખરચવા, એટલું જ કહેવું કાફી છે

(૫૪)

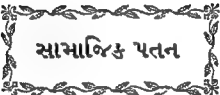
સામાજિક પતન

‘ સમાજ ’ એ ચોક્કસ માન્યતાઓ ધરાવનારા મનુષ્ય સમૂહનું નામ છે ‘ સમાજ ’ નો સંબંધ ‘ ધર્મ ’ અને રાષ્ટ્રની સાથે રહેલો છે ચોક્કસ ધાર્મિક સિદ્ધાન્તોનું પાલન કરનારો તે મનુષ્ય સમૂહ હોવાથી, સમાજનો ધર્મની સાથે ધનિષ્ઠ સંબંધ ■ એ ધાર્મિક સિદ્ધાન્તો, રીતરિવાજો તેમજ એ મનુષ્ય સમાજે માનેલા આત્મ પુરૂષની આસાઓનું ઉલ્લેખન થતાજ એ સમાજદ્વારા ધર્મ નિદાય છે ‘ ધર્મ ’ તો એવી

કોઈ વસ્તુજ નથી કે જેની 'નિંદા' કે 'સ્તુતિ' થઈ શકે પરન્તુ એ 'ધર્મ' ને-એ 'ધાર્મિક નિયમો' ને જે સમાજે સ્વીકાર્યા છે, એ 'સમાજ' ની કર્તવ્યનિપુણતાથી-ધર્મ-પાલનથી 'ધર્મ' ની સ્તુતિ થાય છે, અને એ ગમાજની કર્તવ્યબ્રહ્મતા કિંવા અપાલનથી ધર્મ નિંદાય છે જે મમા-જના કારણે ધર્મ નિંદાય, એ સમાજ ખરેખર કમનમીખ સમજવો જોઈએ અને જે વ્યક્તિના કારણે ધર્મની નિંદા થાય, એ વ્યક્તિ પણ ખરેખર અધમજ મમજવો જોઈએ અને એટલાજ માટે કહેવામા આવ્યું છે કે મનુષ્યનુ પોતાનુ ગમે તે થાય, પરન્તુ પોતાના નિમિત્તે ધર્મની નિંદા થાય, એવુ દૃત્ય ાળાતરે પણ ન ઠરવુ જોઈએ ણીત શબ્દોમા કહીએ તો મો માણુમો ધર્મ ન પામે, એની દરકાર નહિ, પરન્તુ એક માણુસ અધર્મ ન પામવો જોઈએ અર્થાત્ એવુ દૃત્ય નજ થવા દેવુ કે જેથી એક પણ માણુસને ધર્મ પ્રત્યે ધૃણા ઉત્પન્ન થાય

આવી રીતે 'સમાજ' નો ગપ્ડની સાથે પણ ધનિક સબધ છે, એટલા માટે કે સમાજ એ રાષ્ટ્રનુ એક અગ છે ધણા 'મમાજો' નો સમૂહ ણનીને એક રાષ્ટ્ર ખને છે કોઈ પણ ગપ્ડના-દેગના એક પણ મમાજનુ પતન, એ, રાષ્ટ્રના પતન સમાન છે આળા શરીરના એક અગમા રોગ, એનો અર્થજ એ છે કે એ આણુ શરીર રોગી-હુખી છે

(૫૪)

સામાજિક પતન

‘ સમાજ ’ એ ચોક્કસ માન્યતાઓ ધરાવનારા મનુષ્ય સમૂહનું નામ છે ‘ સમાજ ’ નો સબધ ‘ ધર્મ ’ અને રાષ્ટ્રની માથે રહેલો છે ચોક્કસ ધાર્મિક સિદ્ધાન્તોનું પાલન કરનારો તે મનુષ્ય સમૂહ હોવાથી, સમાજનો ધર્મની સાથે ધનિષ્ઠ સબધ છે એ ધાર્મિક સિદ્ધાન્તો, ગીતરિવાજો તેમજ એ મનુષ્ય સમાજે માનેલા આત્મ પુરુષની આજ્ઞાઓનું ઉત્તર ધન થતાજ એ સમાજદ્વારા ધર્મ નિદાય છે ‘ ધર્મ ’ તો એવી

કોઈ વસ્તુજ નથી કે જેની 'નિંદા' કે 'સ્તુતિ' થઈ શકે પરંતુ એ 'ધર્મ' ને-એ 'ધાર્મિક નિયમો' ને જે સમાજે સ્વીકાર્યા છે, એ 'સમાજ' ની કર્તવ્યનિપુણતાથી-ધર્મ-પાલનથી 'ધર્મ' ની સ્તુતિ થાય છે, અને એ સમાજની કર્તવ્યબ્રહ્મતા કિંવા અપાલનથી ધર્મ નિંદાય છે જે સમાજના કારણે ધર્મ નિંદાય, એ સમાજ ખરેખર કમનમીળ સમજવો જોઈએ અને જે વ્યક્તિના કારણે ધર્મની નિંદા થાય, એ વ્યક્તિ પણ ખરેખર અધમજ સમજવો જોઈએ અને એટલાજ માટે કહેવામા આવ્યું છે કે મનુષ્યનું પોતાનું ગમે તે થાય, પરંતુ પોતાના નિમિત્તે ધર્મની નિંદા થાય, એવું કૃત્ય કાળાતરે પણ ન કરવું જોઈએ બીજા શબ્દોમા કહીએ તો મો માણસો ધર્મ ન પામે, એની ઠરકાર નહિ, પરંતુ એક માણસ અધર્મ ન પામવો જોઈએ અર્થાત્ એવું કૃત્ય નજ થવા દેવું કે જેથી એક પણ માણસને ધર્મ પ્રત્યે ધૂણા ઉત્પન્ન થાય

આવી રીતે 'સમાજ' નો રાષ્ટ્રની સાથે પણ ધનિષ્ઠ સબંધ છે, એટલા માટે કે સમાજ એ રાષ્ટ્રનું એક અંગ છે ઘણા 'સમાજો' નો સમૂહ બનીને એક રાષ્ટ્ર બને છે, કોઈ પણ રાષ્ટ્રના-દેશના એક પણ સમાજનું પતન, એ, રાષ્ટ્રના પતન સમાન છે આખા શરીરના એક અંગમા રોગ, એનો અર્થજ એ છે કે એ આખું શરીર રોગી-હજી છે

‘સમાજ’ સબધી આટલું અવલોકન કર્યા પછી હવે આપણે જોઇએ કે-‘જૈન સમાજ’ નું સ્થાન અત્યારે ક્યા છે ?

‘જૈન સમાજ’ એ પણ એક સમાજ છે અગિયાર લાખ મનુષ્યોનો મમૂહ, અત્યેવ સમાજ છે ‘જૈન સમાજ’ નો સબધ ‘જૈનધર્મ’ સાથે છે જૈનસમાજની ઉત્પત્તિમાજ, જૈન સમાજની કર્તવ્યનિષ્ઠામા અથવા એમ કહીએ કે ‘જૈન સમાજ’ ના આસ્થાપાલનમાજ જૈનધર્મની શોભા અને દીર્ઘિ છે, જ્યાર જૈનસમાજના પતનમા જૈનધર્મની નિદા છે આવીજ રીતે જૈનસમાજની તરક્કીમા રાષ્ટ્રની તરક્કી છે, અને જૈનસમાજના પતનમા રાષ્ટ્રને પણ નુકસાનજ છે ધર્મ અને રાષ્ટ્ર એ બનેના ગૌરવ કે લઘુતામા ‘જૈનસમાજનો’ પણ હિસ્સો છે આ વાત જૈનસમાજની પ્રત્યેક વ્યક્તિએ ભૂલવી જોઇતી નથી

હવે જોઇએ કે જૈનસમાજનું અત્યારે પાન થઈ રહ્યું છે કે ઉત્થાન !

સૌથી પહેલા જૈનસમાજની મજબા જુઓ. હવે એ તો જરાયે અસ્પષ્ટ જેવું નથી રહ્યું કે-જૈનસમાજ સખ્યાની દિગ્ધિએ દિવસે દિવસે નિચે ઉતરી રહ્યો છે ક્યા કરોડોની મજબામા હયાતિ ધરાવતા જૈનો અને ક્યા અત્યારે અગીયાર કે બાર લાખ જૈનો ! બહુ લાખો સમય ન નિહાળીએ તો પણ છેલા ત્રણસો સાડા ત્રણસો વર્ષમાજ જૈનોની સખ્યા એટલી બધી ઘટી

રહી છે કે જોનો હિસાબ લગાવતા પ્રતિવર્ષ આઠ આઠ હજાર
રનો ઘટાડો બરાબર નિશ્ચિત થયો છે જોનોના મામાજીક
પતનનું આથી વધારે દુઃખદાયી ઉદાહરણ બીજું કયું હોઈ
શકે ? ગણસો સાડાત્રણસો વર્ષથી નિયમિત મજ્યામા આ
પ્રભાણેનો ઘટાડો થતો હોવા છતાં હજી સુધી જોનમમાજ
તરફથી એ ઘટાડો અટકાવવાના આપતા ઈલાજો નથી લેવામા
આવ્યા, નથી લેવામા આવતા, એ શું જોઈ કમનસીબી છે ?
બદલે જોવાઈ તો તેથી ઉલટું જ રહ્યું છે સખ્યાનો ઘટાડો
અટકાવવાને બદલે મજ્યાના ઘટાડામા ઓગ વધારો થાય
જોવાજ પ્રયત્નો થતા જોવાય છે

જોન સમાજની આર્થિક સ્થિતિનું ખારિકાઈથી અવલોકન
કરતા પણ અપ્રદ દેખાય છે કે જોનો દિવસે દિવસે ધમાઈ
રહ્યા છે ધમાઈજ નથી રહ્યા, પરંતુ હજારોની સખ્યાના
કુટુંબોમા ગરીબાઈ આવતી જાય છે, અને એ બુખરાના
કારણે અનેક પ્રકારના અનર્થો થવાના કિસ્સા પણ ઘણી
વખત બહાર આવતા જોવાય છે—સબળાય છે જોન સમાજ
એ એક મોટી વ્યાપારી ડોમ ગણાતી સખ્યામા, આટામા
લૂણ બરાબર હોવા છતાં, હિંદુસ્તાનના વ્યાપારનો મોટો
ભાગ જોનોના હાથમા હતો આજે જોનોના હાથમા તે વ્યાપાર
ક્યા છે ? કદાચિત્ કોઈ ગામના ગઈ કાલના ગરીબને
આજે ધનાઢ્ય થયેલો કે એકાદ બગેલો બધાવી મોટરમા
મોજ કરતો જોઈને ડોઈ એમ માને કે—જોનોમા ધનાઢ્યો વધ્યા

છે-વધે છે, તો તે ખોટો જામ છે એ ધનાઢ્ય ખરો ધનાઢ્ય નથી, પરંતુ સો કુટુંબોને ભીખારી બનાવીને પોતાને ધનાઢ્ય બનાવનારો કૃત્રિમ લક્ષ્મીપુત્ર છે આજની હિંદુસ્થાનની આર્થિક સ્થિતિનો અભ્યાસ કરનારા હવે તો સ્પષ્ટ પણે પોકારી રહ્યા છે-હિંદુસ્થાનિયોના હાથમા કેઇ પણ વ્યાપાર રહ્યો નથી અને જે વ્યાપાર અત્યારે દેખાય છે તે ઢેવળ સટ્ટો છે આ મદદમા અમારાજ દેશના સો કુટુંબો ભીખારી બને છે, ત્યારે એક ગૃહસ્થ લક્ષાધિપતિ બને છે આવી સ્થિતિમા જૈન સમાજમા ધનાઢ્યો વધવાની કંપના પણ કરી શકાયતેમ નથી જૈનસમાજનુ આતરણવન તપાસવુ હોય તેણે ગામડાઓમા ફરવુ જોઇએ હજારો કુટુંબો શી રીતે પોતાનો જીવનનિર્વાહ કરી રહ્યા છે, એ જોવુ જોઇએ મતલબ કે જૈનસમાજનુ આર્થિક સ્થિતિમા પણ પતન જ થઇ રહ્યું છે અરે, જે દેશના મનુષ્યોની, મનુષ્ય દીક માસિક આવક સવા બે રૂપિયાથી વધારે ન હોય, તે દેશના એક નાનામા ન્હાના સમાજમા ધનાઢ્યોની વૃદ્ધિ માનવી, એના જેવી અજ્ઞાનતા બીજી કઇ હોઇ શકે

આવીજ રીતે કેળવણીના વિષયમા પણ કેટલુ પતન થઇ રહ્યું છે, એતો પેલા મુબર્રવાળા નરોત્તમ બી શાહ આપણને મત્તાવાર આકઠાઓથી પુરવાહ કરી આપતાજ રહ્યા છે તેમા ખાસ કરીને પ્રાથમિક અને માધ્યમિક કેળવણીમા જ ન્યા મહોદુગાળકુ પહેલુ હોય ત્યા ઉંચી કેળવણી તરફ તો આપણે દૃષ્ટિપાત થી કયાથી કરી શકીએ

જૈનસમાજનું સાસારિક ગૃહજીવન તપાસવામા આવે તો ત્યાં પણ પતનતા સિવાય બીજું શું દેખાય છે? જૈનધર્મ પાળનારા જૈનસમાજનું ગૃહજીવન, જે શુદ્ધ પાવન હોવું જોઈએ, એ કેટલા કુટુંબોમા દેખાય છે? શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે વર્ણવેલ ન્યાયસમ્પત્તિનિમવ આદિ ૩૫ શુભો, કે જે શુભો, એક ધર્મને યોગ્ય ગણાવનાર ગૃહસ્થમા આવશ્યક છે, એમાના કેટલા શુભો કેટલા ગૃહસ્થોમા દેખાય છે? આ ઉપરાત વિવાહાદિ સાસારિક કાર્યોમા વધી પડેલી સક્રિયતાઓ, અને તેના કારણે ઉભા થયેલા અનર્થો કેનાથી અભાવ્યા છે? સમાજ એક સમાજ રૂપે ન રહેતા ઓશવાળ, પોરવાળ, શ્રીમાલ, શ્રીશ્રીમાલ, પત્નીમાલ, અગ્રવાલ, ખડેલવાલ અને એવા અનેક ફિરકાઓમા બહેચાઈ ગયેલ છે તારીફ તો એ છે કે— આ બધાઓએ પોતપોતાના વાઠા બુદ્ધા બુદ્ધા બનાવી વિવાહાદિ કાર્યોમા પણ બુદ્ધાઈ કરી નાખેલી છે આટલેથી નથી અટકયું હું ઘણી વખત બતાવી ગયો છું તેમ—એક એક ફિરકામા પણ અનેકાનેક ઘોળો—ન્હાની ન્હાની વાડીઓ બની ગયેલી છે આના પરિણામે સામાજિક પતનમા દિવસે દિવસે વધારોજ થઈ રહ્યો છે વળી બાળલગ્ન, વૃદ્ધવિવાહ, કન્યા વિક્રય અને વર વિક્રય વિગેરે રાક્ષસી રિવાજો એવા તો ઘર ઠરી ગયા છે કે—જેના કારણે સામાજિક પતનની પગિ-સીમા આવી પહોંચી છે, એમ કહેવું અતિશયોક્તિવાળું નહિ ગણાય

જેવી રીતે જૈન સમાજનું સામાજિક પતન સામાજિક દૃષ્ટિએ થઈ રહ્યું છે, તેવી રીતે ધાર્મિક દૃષ્ટિએ પણ ખરેખર પતન જ થઈ રહ્યું છે. આજના જૈનસમાજની પ્રત્યે- ધાર્મિક ક્રિયાઓનું અવલોકન કરીએ તો બાણે એમજ જણાય કે- આપણે આ મ વિનાનો ધર્મ કરી રહ્યા છીએ જેટલી જેટલી ધાર્મિક ક્રિયાઓ છે, એ જાણીએ આત્મિક-યાત્રાના સાધનભૂત છે, એમાં કોઈથી પણ ' હા ના ' કરી શકાય એમ નથી, પરંતુ એ ધર્મક્રિયાઓ કરનારા મોટા ભાગે, એ ક્રિયાઓ એવી રીતે કરે છે કે-બાણે એ ક્રિયાની કંઈ કિંમત જ નથી. મામા યિક, પ્રતિકભણ, પૌષધ, પૂજા, દાન-પુણ્ય, ઉત્સવ, મહોત્સવ, ઉઝમણા, ઉપધાન, સદા, શ્રાવિવાત્સલ્ય, ઇત્યાદિ ઇત્યાદિ જે કંઈ ક્રિયા કરવામાં આવે, એને સમજવાની અને એનાથી ઉત્તમ થતા ભવિષ્યના ફળનો વિચાર કરવાની જરૂર નથી શું ? જો કે-આ બે બાબતોનો કેટલોક સ્થળે અભાવ હોખી કેટલાક લોકો ક્રિયાઓથી મર્વ્યા વિમુગ્ધ થાય છે, એ ખરેખર ભૂલ ભરેલું છે. હા, એવી તમામ ક્રિયાઓ શુદ્ધ, સમજપૂર્વક અને ભવિષ્યના ફળનો વિચાર કરવાની પ્રેરણા અને હિંમતથી અવશ્ય કરવી જોઈએ. દુકામ કહીએ તો ભગવાન મહાવીર દેવના શાસનમાં કોઈપણ વસ્તુ એકાન્તે કહેવામાં નથી આવી અને એટલાજ માટે કહેવામાં આવ્યું છે કે, જે કંઈ કરે તે દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ જોઈને કરે. અથવા સમયને ઝોળખીને કરે.

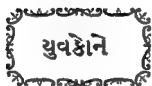
આમ જૈન સમાજનું ખરેખર સામાજિક પતન દરેક રીતે ધડ ઝડુ છે, એ અપદ્દ દેખાય છે ખરું કે 'જૈનસમાજ' કે જૈને આપણે 'મધ' ના નામથી ઓળખીએ છીએ, એ 'મધ' ની સત્તાની દૃષ્ટિએ નિહાળીએ તો તેમા પણ ખરેખર પતનજ દેખાય છે 'સઘમત્તા' એ જૈનધર્મમા દિકૃષ્ટમા દિકૃષ્ટ સત્તા તરીકે ઓળખાવવામા આવી છે તીર્થ-કરો પણ 'સઘ' ને નમસ્કાર કરે છે આખા મમૂહની મત્તાનો સ્વીકાર ધુરધર આચાર્યો, પૂર્વધરો, ગણધરો અને તીર્થકરો પણ કરતા આવ્યા છે એજ મધની સત્તાનો આજે વિચાર મગ્ગો કરતા પણ હૃદય ધડકી ઉઠે છે આજે 'સઘ સત્તા' જેવું કયાય કઈ દેખાય છે શું ? આ ભયકર પતન નહિ તો ખીલુ શું છે ? આજે માધુ સમુદાયમા મ્હોટા મ્હોટા આચાર્યો કે જેઓ પોતે પોતાની મેળે પોતાને શામન સમ્રાટો, કલિકાલ મર્વજો અને યુગ પ્રધાનો કહેવરાવે છે, વસ્તુત તેઓની સત્તાથી સમાજનું એક પાઠડું પણ હાલી શકે છે કે ખડે ટે ? આવી જ રીતે મમાજમા એવા કેટલાયે ગૃહસ્થો છે કે જેઓ જમીન ઉપર પગ દેતા પણ શરમાય છે, પરંતુ 'જૈન સઘ' મા તેઓનું વળન ટેલુ છે, એનો જ્યારે તેઓ પોતે એકાન્ત બેસીને વિચાર કરતા હશે ત્યારે તેમને જ શરમાવું પડતું હશે. આજે સમાજમા અનેક ઢેળવાયલા પણ છે, પરંતુ તેઓ પણ સઘના કાર્યોમા સેકયો પાપક લાગવાની

સત્તા નથી રાખના, એ સુ દોષથી અભવ્યુ છે કે
 બધુ શાથી જન્મ્યુ ? નિર્નાયકનાથી આજે સમાજ છિત્ત છિ
 ધર્મ પયો છે નથી કોઈ કોઈને કદી શકે તેમ, કે ના
 કોઈ કોઈનુ માની શકે તેમ ? જૈન સમમા-જૈન સમ
 જ્ઞાન ક્રમેશાયા સાધુઓનુ પ્રાધાન્ય સ્વીકારનુ આજ
 છે પ્રાચીન ઇતિહાસ તપાસના સામાજિક, ધાર્મિક કાર્યો
 સાધુઓ-આચાર્યોના આધિપત્ય નીચે વિચારો પરામર્શ
 યથા છે વ્યવસ્થાઓ ગોઠવાઈ છે, પરન્તુ જોઈ આનાં
 અને સાધુઓ આજે મમયના શત્રુ યદને શાસનની-ધર્મ-
 અપજ્ઞાજના કાચ એવા કાપો કરે, તો પછી જોજો
 પ્રભાવ કેમ પડી શકે ? જોઈ આચાર્યો અને સાધુઓ આ
 સમાજ માગીને સમાજોન્માનના વિચારો ન કરે, બાકે...
 જુવળને વાગી કહેવને ચરિતાર્થ ક્રમતા હોય તો જોઈ
 ઉપદેશથી જનનાને ગ્રાતિ કેમ મળે ? મતલબ કે-જૈનતમા
 'એક મધ' છે 'મધ' એ પરીસમા લીધે કર સમા
 છે, જોનીજ સત્તા આજે ગળદી પડી છે તો પછી જો નમ
 જના પાનને બીજો વિચાર કરવો, એ મૂળને ઊઠી ડા
 પકડવા જેવુ જ ગભ્રાય અનએવ આવી પતન અવસ્થામા
 ઉદ્ધાર કરવાની જાવના જૈન મમાજની પ્રત્યેક વ્યક્તિ
 યથી જોઈએ. આ સમયથી જૈન આચાર્યો અને સાધુઓએ પા
 દીર્ઘ વિચાર કરવાની જરૂર ॥ પોતાના મમત્વ-દુરામદ
 કા લે જૈનધર્મ નિદાર્થ રહ્યો છે, એ લક્ષ્યમા લેવાની જરૂર
 છે પોતાના માટે નહિ, પરન્તુ કેવળ જૈનધર્મની ખાત

લીલી દોરીયો મૂકી એક બીજાને મળી વિચારોની લેનદેન કરી ટંક સગઠન કુવાની જરૂર છે એવીજ રીતે જૈન ગૃહસ્થોએ પણ ડોઘ પણ માધુ કે આચાર્યના પક્ષમા ન પડતા, તટસ્થપણે જૈનધર્મની ખાતર સગઠનના ઉપાયો હાથ ધરવાની જરૂર છે શાસનદેવ સર્વને સદ્બુદ્ધિ આપે, અને જૈન મમાજનો આ પતન અવસ્થામાથી જલદી ઉદ્ધાર કરે, એજ અતિમ આકાંક્ષા

(૫૫)

જાણી યુવકો !

કાયાપલટનો જમાનો આવ્યો છે ગુરૂમવાદના ખાતમા ધવાના દિવસો નજીક દેખાય છે રૂઢીની ગુલામીના બંધનો દીલા પડવા લાગ્યા છે ધર્મના ઓઠા નીચે ચલાવાતી અધા ધુધિયોના વાદળો વિખરાવા લાગ્યા છે ત્યાગના લેખાસમા ગમે તેવા ધાર્મિકોની પૂજના-માનતાના પોકળો પ્રકાશમા આવવા લાગ્યા છે, અને સર્વત્ર સત્ય-સૂર્યના પ્રકાશની પ્રભા જાળી જાળી પણ પ્રકાશવા લાગી છે તમે શુ જુવો છો ? તમને કેમ દેખાય છે ? જો ઉપરની વાત તમને

ખરેખર દીમતી હોય તો ચાહોમ કરીને જહાર આવો
 બહુ લાખી ચોડી વેતગડમા ન ઉતરતા આખી દુનિયાનો
 ઠેકો ન લેતા કમચ આગળ વધો પહેલા જૈનસમાજનો
 મડો ફર કરવાનું કામ હાથ ધરો આને જૈન સમાજના
 પ્રત્યેક અગમા જે સડો પ્રવેશ કરી ગયો છે, એ હવે કોઇથી
 અનુચિત નથી મહિરોમા ભક્તિના નામે થતી અશાતના,
 ઉપાશ્રયોમા લ્યાગના નામે એકઠો થતો પગ્ગિહ, સાધુઓમા
 મહાવીરના નામે વધતો જતો ખોટોઆડબગ અને આ ઉપરાન્ત
 સત્તાની મારામારી, પાટ ઉપર પડપડા, પુસ્તકો અને ચેલાઓ
 માટે ભડભડા આવીજ રીતે ગૃહસ્થવર્ગમા જે પોણપટ્ટી
 ચાલી રહી છે, જે સત્તાના મદો ઝરી રહ્યા છે, જે ઇર્ષ્યાઓ
 ઉઠી રહી છે, જે પક્ષપાતના ચરમા ચઢી રહ્યા છે, એ
 બધાનો પણ સુધારો કરેજ છુટકો છે આ સુધારો એ તમારા
 હાથમા છે યુવકો, “ યુવાન એ નવ સૃષ્ટિનો મરજનહાર
 છે ” પરન્તુ મિત્રો, જરા સ્મરણમા રાખજો કે, આવા શબ્દો
 કાગળો ઉપર છાપવા અને વ્યાખ્યાનોમા જાડવા, એ એક
 વાત છે, જ્યારે સાચુ યુવકપણુ પ્રાપ્ત કરવુ, એ બીજી વાત
 છે એજ યુવક આવો સગ્ગનહાર, આવો સુધારક ક્યારે
 બની શકે, એનો ખાસ વિચાર કરજો અને એટલા માટે
 હું તમને કહુ છું કે, તમે સુધારકના લેખામમા કે સગ્ગન
 હારની દોટીમા, જહાર પડો, તે પહેલા તેની ચોગ્યતા
 મેળવજો વ્યર્થનો કોળાહળ કે રાજોની મારામારી એ પાણીને
 વહોવવા જેવું છે સાચુ સગીન કઈ પણ ફળ મેળવવુ હોય

તો, એ ધાધવોચાઓની સ્થાને ધાધલ મચાવવામા કર્ત વ્યની 'ઇતિ શ્રી' ન માનના સાચી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરીને મેદાને જગમા ઉતરજો જવાહર નેહરુ, એ સાચા યુવક તરીકે બહાર પડ્યા છે સાચા મુધાગક તરીકે બહાર પડ્યા છે પરંતુ એમને પૂછા તો ખરા કે એમણે 'સ્વાધીનતા' કેટલો ત્યાગ કર્યો છે ? એવા ત્યાગ 'વિના ખાલી શબ્દોનું લાલિત્ય' કે ડાહી ડાટી વાતો કઈ દાર કરી શકી નથી મિત્રો, જરા મહાગજો કે જે આગેપો આપણે બીજા ૮૫૦ મૂખના હોઈએ, તે આગેપોના ભાજન આપણે કયાય ન થઈએ

હું ધણા વખતથી લખતો અને માનતો આવ્યો છું તેમ- આજનો યુવાન એ સમાજના ગરીબનો સડો દૂર કરનાર એક ડાક્ટર છે પરંતુ એ ડાક્ટરના સમાજના શરીર ઉપર આપરેનાનું ચાકુ ચલાવના અગાઉ તમે તમારા શરીરની શુદ્ધિ કરજો તમાગ શરીરને ખૂબ ઉકાળી-તપાસીને માફ કરજો અને તમારો હાથ-તમારું મન સ્થિર રાખવા નેટલી શક્તિ મેળવજો જો જો કાચુ ન કાપી નાખો, જો જો કયાય ઉધું ન વેનરી મારતા ! મગજનું અમતોલપણ જાળવવાની શક્તિ મેળવજો, રૂઢીના યુવાઓની ગમે તેવી ઉફકેરણીઓ કે દુમવાઓ વળતે તમે શાન્તિથી તમારું પ્રચાર કાર્ય કરવાનું બળ મેળવજો યુવાનીનો ભેશ, એ દીવાનીનો મઠ છે એ મઠમા મગ્ન ન બની જતા સેકડો વર્ષોથી ચઢેલા ઠાટને ધોવાની તમારી તાલાવેલી, ગલરાટ સરી ન હોવી જોઈએ

એ કાટ ભલભલા તેજપોને પણ હજમ કરી જશે પરંતુ યુક્તિ અને બુદ્ધિબળથીજ કામ લેવાનું છે, એ વાતને જરાયે ન ભૂલશો !

ભાઈઓ, ચોડા વખત ઉપર માગ એક ‘સુધારા’ ના લેખમાં કહી ગયો છું તેમ, સુધારકોએ સૌથી પહેલા સુધરવાની જરૂર છે આપણે આપણો મઠ દૂર કરવો અને જે સુધારો કરવા આપણે મથતા હોઈએ, એ સુધારાની શરૂઆત આપણે આપણી જાતથી-શરીરથી-ધરતી કરવી જોઈએ જરા એ પણ સલાહજો કે-‘સુધારક’ના લેખાસમાં કોઈ ઠગારા પોતાનું કામ ન ઝાઢી જાય, કે જેથી તમારી આખી ચે પ્રવૃત્તિને કલક લાગે

આ ઉપરાન્ત એક ખાસ વાત ધ્યાનમાં લેવાની છે, અને તે એ કે-સુધારકોએ-યુવકોએ સૌથી પહેલા પોતાનું મગઠન કરવાની જરૂર છે ગામે ગામના યુવક મડળોએ એજ પદ્ધતિથી પોતાની પ્રવૃત્તિ આગળ ધપાવવી જોઈએ જો યુવકોએ મગઠન ન કર્યું, અને જેમ મરજીમાં આવ્યું તેમ ધપાવે ગળ્યું તો સભન છે કે, કોઈ વખતે ‘લેને ગઈ પૂત ખો આઈ ખસમ’ વાળી કંટેવતને ચરિતાર્થ થતી જોવાનો પ્રસંગ આવશે અતએવ મગઠનની પહેલા જ જરૂર છે

ખીલ જાગત એ છે કે યુવકોએ જે કંઈ પ્રવૃત્તિ આદરવાની જરૂર છે, તેમાં ખાલી ઠગવો ખાસ કરવા, ભાપણો આપવા કે નિયમાવલીઓ બહાર પાડવા માત્રથી કંઈ માર્થકતા થવાની

આશા કોઈએ નજ ગળવી આજે કરાવો કાણુ નથી કરતુ ? કરાવોમા કે ભાષણોમા એટલી બધી અનવસ્થા થઈ ગઈ છે કે બાલો એનો કંઈ કિંમત જ નથી રહી કરાવોની હાર માળાઓ, એટલે જાણે આખા ગામનો લેસો આપી દીધાનુ દ્વાસ કયો પક્ષ કરાવો નથી કરતો ? કયા પક્ષના કરાવોને થોડી કે મોટી સખ્યામા અનુમોદનારા નથી મળતા ? ખરી વાત એ કે, વાસ્તવિક પ્રયત્નથી લોકમત કેળવવાની જરૂર છે જે કે સમાજો ભરવી, કરાવો કરવા, એ પણ લોકમત કેળવવાનુ એક સાધન જરૂર છે પરંતુ તેની સાથે સમાજના મુખ્ય જે અગમ આપણે સુધારો કરવા માગીએ છીએ, એ અગમની જેટલી બની શકે તેટલા અમે સહાનુભૂતિ વધારવા પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે ઉદાહરણ તરીકે, યુવકો દીક્ષા મળી નિયમો ઘડે, અને તે નિયમોના કાગળીયા મુબઈના બજારમા કે થોડા ઘણા બહાર પણ ફેલાવે મારા નમ્ર મત પ્રમાણે તો એના નિયમો ઘડવામા કંઈ પણ સાર્થકતા નથી ખરી વાત તો એ કે જે સાધુઓ ઉદાર વિચારના હોય, જેઓ સમયને ઓળખીને દીક્ષા આદિની પ્રવૃત્તિના હિમાયતી હોય, તેઓનુ મગઠન અથવા સમ્મેલન કરાવવાની સૌથી પહેલી તકે જરૂર છે તે સાધુઓ જ પોતે પોતાનુ મગઠન કરીને ‘દીક્ષા’ કે એવી બીજી પણ આવશ્યકીય બાબતોના નિયમો-એક બીજાની સાથેના પરામર્શ પૂર્વક બનાવે તો તે નિયમોના અમલ જલદી થઈ શકે ભલે પ્રારંભમાં આવા ઉદાર વિચારના સાધુઓની સખ્યા અપજ હોય કંઈ હરકત નહિ ધીરે

ધીરે એમની સખ્યામાં વધારો જ થવાનો સમય પોતાનું કામ કરે જાય છે, અને તે પ્રમાણે વિચારોમાં પરિવર્તન થતું જ રહેવાનું સૌથી પહેલો પ્રયત્ન આ કરવાની જરૂર છે. મારા યુવક બધુઓને પણ સમય ઉપર બબડ પડશે કે સાચા સુધારક સાધુઓ પણ દેટલા છે અને કેણુ ઢોણુ છે ? સુધારાની ખૂંમો મારવી, સુધારાના બ્યાખ્યાનો કરવા અને પોતાનો પક્ષ વધારવા કે ગમે તે કારણે સુધારક યુવકોની 'હા' મા 'હા' મેળવવી, એક વાત છે, અને સુધારાની સમય પ્રમાણેના પ્રવૃત્તિ આદરવી, એક બીજાને મળવું, વિચારોની લેન દેન કરવી, એ બીજી વાત છે.

સુધારક યુવકો, તમારે એક ઔર વાત પણ ખાસ ઢરીને ધ્યાનમાં લેવાની છે અને તે એ કે સુકાના પાપે લીલું ન બળે, એના ખૂંખ સલાજ રાખજો ઘોઠાની પાયગામાં લૂંશી ઘોઠો તો એકાદ જ હોય મ્હોટો સમુદાયમાં અછલના એથમીર તો ગણ્યા ગાલ્યા જ હોય, પરંતુ એવી ગણી ગાડી વ્યક્તિઓના કારણે આખો મસુદાય-આખી સસ્થાનો છેદ કરવાની અશમાં પણ પ્રવૃત્તિ ન કરજો બોલવામાં કે લખવામાં, વાતોમાં કે વર્તનમાં એની સલાજ જરૂર રાખજો કે-જૈનધર્મને-જૈન સમાજને સાધુ સખ્યાની 'ઘણીજ' જરૂર છે સાધુ સસ્થા વિના આખા મધનું નાંવ કિનારે નહિ પહેલે; એ નિશ્ચિત છે સાધુઓએ જૈનધર્મને ટકાવી રાખવામાં સૌથી મ્હોટો ફાળો આપ્યો છે, એ નિર્વિવાદ છે સાધુઓએ પોતાના ચારિત્રના

પ્રભાવથી જૈનધર્મની કીર્તિ-લતા ખૂબ વિસ્તારી છે સાધુ-
ઓએ સાહિત્યની સમૃદ્ધિ દ્વારા જૈનધર્મનું રક્ષણ કર્યું છે
એ ત્યાગી સાધુઓના આચાર વિચારની વાત માલગવા
માત્રથી, આજ પણ ગમે તવા જૈનધર્મના કદર દેખીના પણ
રામરાય ખડા થાય છે રાજ-દરબારોમાં એ ત્યાગનાજ કારણે
પ્રભાવ પડી શકે છે દેશ દેશાન્તરોમાં જ્યાં જૈનોની વસ્તી
લગભગ નથી જ, ત્યાં પણ એજ તમારો ત્યાગી વર્ગ પૂજ્ય
છે અને એ દ્વારા જૈનધર્મની મૌરભ સર્વત્ર ફેલાય છે
એ ત્યાગ તરફ-એ સાધુ સંસ્થા તરફ ક્યારે પણ ધૂણાની
નજરથી ન જોશો ! ધ્યાન રાખજો, જે દિવસ તમે તમારા
લક્ષ્યને છોડ્યો, તે દિવસ તમે તમારી પ્રવૃત્તિમાયી લપસ્યા
સમજજો માટે લક્ષ્યને જદિ ન છોડશો તમારો વિરોધ
અયોગ્ય પ્રવૃત્તિઓ સ્ક્રામી હોવો જોઈએ તમારો વિરોધ
શુદ્ધશાહી પરત્વે હોવો જોઈએ તમારો વિરોધ આચાર
પતિતા સ્ક્રામી હોવો જોઈએ

એક બીજી વાત તમે તમારા વ્યક્તિત્વથી ગમે તેને શુદ્ધ
માનતા હો, ભલે માનો, તમે તમારા વ્યક્તિત્વથી ગમે તેને
ગમે તેવા ઉંચા ભલે માનો, પરંતુ તમારી જાહેર પ્રવૃત્તિમા-
તમારા આ જાહેર જીવેશમાં એની ગંધ સ્પર્શી પણ ન આવવી
જોઈએ તમારી લડત સાર્વજનિક હોવી જોઈએ નહિ કે
વ્યક્તિત્વની તમારી જીવેશમાં પક્ષપાતને કે અમુક વ્યક્તિ
પ્રત્યેના ખેંચાણને જરા પણ સ્થાન ન હોવું જોઈએ 'જો

જગતને એમ ખ્યાલ આવશે કે-આ લડત તો અમુક વ્યક્તિના માટેજ છે, આ લડતના ગર્ભમાં તો અમુકનું સચાલન છે, તો મમાજનો કે તમારી લડતનો પાયો મટીયા મેલ ધઈ જશે ગમે તેવો માથો સુધાગ્ર પશુ-તમાગ વિચારોનો પ્રશ્નક પણ તમારા એ પક્ષપાતી ચચમાથી દૂર રહેશે તમારા વિચારો ગમે તેટલા સાગ હશે, નાચા હશે, મમાજને લાલના હશે, છના એની અસર નેઈએ તેવી નહિ જ થવાની એ વાત ખૂબ દઢતાથી મમલ રાખશો માટે-

બહાલા સુધારકો! યુવકો! તમાર ઘણું ઘણું સમાજવાનું છે સુધારક તરીકે બહાગ પડવું, એ મીલુના દાતે લોહાના ચણા ચાવના જેવું કે સુધારક તરીકે બહાગ પડવા અગાઉ પોતાની ઘણી ઘણી શુદ્ધિ કરવાની જરૂર છે સુધારક થવા અગાઉ ઘણી ઘણી શારીરિક, માનસિક અને વાચિક શક્તિઓ ખિલવવાની છે આસ કરીને મગજનું સમતોલપણ, પક્ષપાત રાહિત્ય અને ખૂબ દઢતા, એ શુભો ખામ અગત્યના છે મને મપૂર્ણ આશા છે કે-આવી ચોચતા પૂર્વક તમે બહાર પડી જૈનસમાજના અગમ્ય પ્રવેશોલો મટો દૂર કરી તમે આ વીસમી સદીના જમાનામાં માથા ક્રાન્તિકારક તરીકે તમારું નામ અમર કરવા સાથે મહાન યુદ્ધ હાસલ કરશો

(૫૬)

ધર્મ અને સમાજ પર સમયનો પ્રભાવ

સમય એક એવી વિચિત્ર વસ્તુ છે, કે જેનો પ્રભાવ સ સા-
રની હરેક વસ્તુ ઉપર પડ્યા વિના રહેતો નથી. દેશ, જાતિ,
ધર્મ, સમાજ, વેષ, વ્યક્તિ, શિક્ષણ, વ્યવહાર યાવત્ સ સા-
રની જેટલી વસ્તુઓ છે તે બધી સમયને આધીન છે. જેવો
જેવો સમય આવતો જાય છે, તેવા તેવા પ્રકારના ફેરફારો
હરેક વસ્તુમાં થયાજ કરે છે અને તેટલાજ માટે જીવુ તે
નવુ અને નવુ તે જીવુ થાય છે જે કાલે હતુ તે આજ
નથી, અને જે જાગે છે તે કાલે નહિ હોય સ સારની
આ ઘટમાળ નિરતર ચાલ્યા જ કરે છે સમયનો આ

પ્રભાવ એ કુદગતી છે કુદરતના આ નિયમની રૂઢામે થઈને કોઈ એમ કહે કે નહિ “અમે સમય-ગમયને કંઈ માનતા નથી જેટલું પુરાણું છે તેટલું જ માયું છે, અને તેજ અનુસાર ચાલવું જોઈએ,” તો તે કેવળ ઢવન માત્ર કિંવા બ્યર્થ પ્રભાવ છે આ સંસારની એક પણ વ્યાકૃત સમયને આધીન થયા વિના રહી શકી નથી અને રહી શકે તેમ પણ નથી જેઓ ઉપર્યુક્ત ઢવન કહે છે, તેઓ પોતે પણ ઘણું જીવંત છોડી ચુક્યા છે અને નવું આદગતાજ રહે છે બ્યવહારની બાબતોને તો બાબુ ઉપર મૂકીએ ધર્મશાસ્ત્રોની રચના પણ સમયને અવલબીનેજ થાય છે એ ધર્મશાસ્ત્રોતુ હાર્દ તપાસવામા આવે તો જરૂર માલૂમ પડે કે એમા પણ ‘સમયનો પ્રભાવ’ અવશ્ય રહેલો છે, બન્કે તે શાસ્ત્રો-પ્રાચીનમા પ્રાચીન ગણાતા શાસ્ત્રો પણ સમયને ઓળખવાનો સંદેશ સૌને પહોંચાડે છે

ઉપર કહેવામા આવ્યું તેમ ‘સમયનો પ્રભાવ’ ન કેવળ બ્યવહારિક બાબતો પર પડે છે, બન્કે ચાલતુ સંસારની સમન્ત વસ્તુઓ ઉપર પડે છે

દેશે, શહેરો, શામો અને ઘરોની રચનાઓના પ્રાચીન વર્ણનો વાચો અને આધુનિક દેશે, શહેરો, ગામો અને ઘરોની રચનાઓ નિહાળો, કેટલું બધું અતર જણાય છે ? પ્રાચીન મનુષ્યોની વેષભુષામા અને અત્યારની વેષભુષામા કેટલો બધો તફાવત પડી ગયો છે ? આજે પ્રાચીનતાને પકડી રાખવા

માટે આપણે ગમે તેટલી ધમપગાડો કરીએ, છતાં સમય તો પોતાનો પ્રભાવ નાખ્યા વિના રહેતો જ નથી

જો કે આનો અર્થ એ નથી કે “જેટલું પ્રાચીન છે તે બધું ખરાબ જ છે, અને નવું બધું સારું છે” તેમ એમ પણ નથી, કે “નવું નકાત છે અને જુનું સારું જ છે” અહીં કહેવાનું એ છે કે સમયના પ્રભાવ પ્રમાણે સસારની પ્રત્યેક વસ્તુમાં પરિવર્તન વ્યાજ કરે છે હવે એ પરિવર્તનમાં કેવો વિવેક જાળવવો, એ મનુષ્યની બુદ્ધિ ઉપર આધાર રાખે છે નવીનતામાં યદિ લાભ છે, ઉન્નતિ છે તો તેનો આદર કર્યે જ છુટકો અને જો તેનો આદર નથી કરતા, તો તેનું પરિણામ એ આવે છે કે તે તે કાર્યોને ભયકર ધક્કો પહોંચે ॥ દાખલા તરીકે એક પ્રાચીન ક્રિયા આપણે કરતા આવતા હોઈએ, પરંતુ તે ક્રિયા આ સમયને બધેએસતી ન હોય, અર્થાત્ એ ક્રિયામાં સમયાનુકૂળ ફેરફાર કરવાની જરૂર જણાતી હોય તો તેવો ફેરફાર કર્યે જ છુટકો આપણે હઠાઅહીં થઈ જો તે ક્રિયાને પકડી જ રહીએ તો તેથી સામાજિક દૃષ્ટિએ ભયકર નુકશાન ઊઠાવવું પડે

પહેલાં કહેવામાં આવ્યું છે તેમ ‘સમયનો પ્રભાવ’ દરેક વસ્તુ ઉપર પડ્યો છે અને પડી રહ્યો ॥ જો કોઈ એમ કહે કે ચાલી આવતી ક્રિયામાં, રૂઢીમાં, રીતરિવાજમાં ફેરફાર નજ થાય, તો તેઓ ખરેખર ભૂલ કરે છે, બન્ને સૂર્યના પ્રકાશમાં સાક્ષાત્ દેખાતી વસ્તુને પણ એક તૃણ સમાન

પ્રયત્નથી દાઢવા પ્રયત્ન કરે છે મામાજિડ કે ધાર્મિક, રાષ્ટ્રીય કે રાજકીય ઢોધપણુ પ્રકણુનુ પ્રાચીન પડ ઉખેડવામા આવે તો અપદ માલૂમ પડશે કે જુના જમાનાની ક્રિયાઓ, રીતીઓ અને રીતરિવાજોમા અવશ્ય ફેરફાર થયેલા છે પૂર્વ પુરૂપોએ ફેરફારો અવશ્ય ઢયા છે, જાડે આધુનિક મમયના તે રીતી-પૂજકો કે જોઓ પ્રાચીન રીતોજોને પકડી રાખવાનો આશ્રહ કરે છે, તેઓ પોતે પણ જુના રિવાજોમા ફેરફારો કરી રહ્યા છે કરડ માત્ર એટલોજ છે કે પોતાના ફેરફારો એમની નજરમા નથી આવના, જ્યારે જીજો ઢોધ માણુમ ફેરફાર કરવાનુ ડહે છે તો તેમા તેઓ ધર્મનો નાશ સમજે છે આ જુદિની કિંવા સમજની બલિહારી છે અસ્તુ

હવે આપણે એ જોધએ કે મમયનો પ્રભાવ ધર્મ અને સમાજની કલ ડધ બાબતો ઉપર અત્યાર સુધી પડી ચુડ્યો છે ?

એડ વાત અપદ કરવી જોધએ ‘ધર્મ’ એક એવી વસ્તુ છે કે જોમા ડધપણુ જાતનો ફેરફાર થઈ ગકતોજ નથી. ‘ધર્મ’ એ તો આત્માની માથે સબધ ધરાવનાર વસ્તુ છે, અને એટલોજ માટે ‘ધર્મ’ની વ્યાખ્યા આમ ઢરવામા આવી છે —

“ અત ધરણશુદ્ધિત્વ ધમત્વમ્ ” અવવા “ કપાયનિવૃત્તિન્ન ધર્મત્વમ્ ” અત કરણુ શુદ્ધ થવુ એનુ નામ ધર્મ, અથવા કપાયથી નિવૃત્ત થવુ એનુ નામ ધર્મ ધર્મ તો ઢાર્ય છે ધર્મક્રિયાઓ, પ્રતિક્રમણ, સામાયિડ, પાંચધ, દાન,

પુણ્ય, પરાપકાર, જ્ઞાન એ બધા કારણો છે, સાધનો છે એ સાધનેશ્વર દેરદારો અવશ્ય થઈ શકે બેશક ધર્મના કારણોને, કારણોનો કાર્યમા ઉપચાર કરીને, 'ધર્મ' માની શકીએ, પરંતુ એ કારણોમા દેરદાર નજ થઈ શકે, એ માનવ સરાસર ભુલ ભરેલું છે હું અહીં 'ધર્મ' અને 'સમાજ' ઉપર સમયનો પ્રભાવ જે બતાવવા ઇચ્છુ છું તે ધર્મના કારણોમા છે—ધર્મના સાધનોમા છે એ ધર્મના સાધનોમા સમય સમય ઉપર દેરદાર અવશ્ય થયો છે જુઓ સઉથી પહેલા આવશ્યક ક્રિયા—પ્રતિક્રમણ

આવશ્યક ક્રિયા—

પ્રતિક્રમણ એ છ આવશ્યકતુ નામ છે પહેલા છ આવશ્યકમા પ્રતિક્રમણની ક્રિયા મમાત્ર થતી પરંતુ સમય સમય ઉપર આચાર્યોએ અમુક અમુક સૂત્રોની રચના કરી અને એ સૂત્રો ધીમે ધીમે પ્રતિક્રમણની ક્રિયામા દાખલ કર્યા દાખવા તરીકે એમ કોઈ નહી કહી શકે કે—અત્યારે ૫૦૫, ચંદ્રમામી અને સાવત્સરિક પ્રતિક્રમણમા બોલાતું સંકલ્પાર્થ શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યની પહેલા બોલાતું હતું ચોવીશ તીર્થ કર ભગવાનોની આ સ્તુતિ શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યે બનાવ્યા પછીજ તે પ્રતિક્રમણમા પ્રવેશી ગઈ છે એ સૌ કબુલ કરશે કે જ્ઞાનિ એ માનદેવની બનાવેલી એટલે માનદેવસૂરિ પહેલા આ સ્તુતિ નહોતી કહેવાતી એ સ્પષ્ટ છે ચોવીજ રીતે સ્નાતમ્યાની સ્તુતિ હેમચંદ્રાચાર્યના શિષ્ય બાલચંદ્રની પહેલા, સસારદાવાની સ્તુતિ હરિભદ્રસૂરિની પહેલા, અર્જુન

તશાતિ નદેવણની પહેલા, અરે, યોડાજ વર્ષોની પહેલા ધર્મ ગએલા કીર્તિવિજયના શિષ્યજયવિજયજીએળનાવેલુ સકલ-તીર્થવદુ કર જોડે-, એ ગુજરાતી ભાષાની તીર્થવદના એ બધુ એમની પહેલા કહેવાતુ હતુ શુ ? પ્રતિક્રમણ જેવી આવશ્યક ક્રિયામા આમ નવા નવા સૂત્રોનો પ્રવેશ એ શુ સમયનો ઓછો પ્રભાવ સૂચવે છે ? કેટલાક લોકો પ્રતિ-ક્રમણમા થ ભણુ પાર્શ્વનાથનુ ચૈત્યવદન કરે છે ખરતર ગમ્છાનુયાયી લોકો દાદા સાહેબનો કાઉ-સગ્ગ કરે છે ભલા જ્યારે દાદાસાહેબ નહિ થયા હતા ત્યારે તે વખતના ખરતર-ગમ્છાનુયાયીઓ શુ દાદાસાહેબનો કાઉસગ્ગ કરતા હતા કે ?

અહીં એ કહેવાનો પ્રશ્ન નથી કે પ્રતિક્રમણ જેવી આવશ્યક ક્રિયામા આ સૂત્રો શા માટે ધુસ્થા ? ગમે તે કારણે ધુસ્થા ભલે ધુસ્થા પરતુ જેઓ એમ માને છે કે-“ પ્રાચીન રીવાજમા કોઈ પણ જાતનો ફેરફાર ન થઈ શકે ” એઓને આ એક સ્પષ્ટ જવાબ છે ભૂતકાળના ભયકર ઉદરમા આવા તો કેટલાયે પરિવર્તનો હજમ થઈ ગયા તેનો કંઈ હીસાબજનીકળી શકે તેમ નથી

સવત્સરિક પર્વ ભાદરવા શુદ્ધી પાચમનુ હમેશાથી ચાલ્યુ આવતુ હતુ, પરંતુ તે કાલકાચાર્યના સમયથી પાચમના બદલે ચોથના દિવસે થવા લાગ્યુ આ શુ ઓછુ પરિવર્તન છે ? સમયનો ઓછો પ્રભાવ છે ? કાલકાચાર્યને કેવો સમય ઓળખવો પડ્યો ?

મદિરો અને મૂર્તિઓ

આવીજ રીતે આપણા તારણહાર મદિરોની પગિસ્થિતિઓ જુઓ. મદિરો ઉપર પણ સમયે કેવો પ્રભાવ નાખ્યો છે? પ્રાચીન સમયમા આપણા મદિરોમા અત્યાગ્ની માફક પેદીઓ આવતી હતી, લકડયા અને પડાણો ચોક્કી માટે રાખવા પડતા હતા, એમ કેઈ કહી શકે તેમ છે?

મદિરોની બાધણીઓ તપાસવામા આવે તો અત્યારે જે જે નવા મદિરો બને છે, તેમા, જેટલી આજ કાલની ફેશનનુ તત્વ હાજલ ઢરવામા આવે છે, એના કરતા એની મજબુતાઈ અને શી પકળાનુ તત્વ ઓછુજ જોવામા આવે છે આ પણ સમયનો પ્રભાવ નહીં તો બીજુ શુ? મનુષ્યના વિચારો, મનુષ્યની બુદ્ધિઓ સમયને અનુસરે છે તેની પાછળ પાછળ આવે છે અને તેનુજ પરિણામ છે કે મદિરો અને એવી બીજી બાબતોમા આજકાલની ફેશનનો ઓપ વધારે ચઢાવવામા આવે છે જરા ભગવાનના અગ્ર ઉપર થતી અગરચનાઓનુ તો નિરીક્ષણ કરો. વીતરાગદેવના ઉપર થતી અગરચનાઓમા પણ ડોલ, પાટલુન અને નેકટાઈ, ડોલર તેમજ ઘડીઓ મુકવાના ઇદ પડી ગયા છે હજુ હેટ-અગ્રેજી ટોપી પહોરાવી હોય, એવુ જોવામા નથી આ યુવક કેટલો સમયનો પ્રભાવ! મદિરના રગમઠપો અને દીવાલો જ્યાં સગમરમરથી મુશોભિત અને મજબુત થતા, ત્યાં આજે ઇટાલીની લાદીઓથી ચમક દમક બતાવવામા આવે છે

મંદિરોની રક્ષા માટે જેટલી આજે ગૃહસ્થોને હાથહાથ કરવી પડે છે, તેટલી પહેલાં નહોતી કરવી પડતી ગૃહસ્થો આવશ્યકતા પડનાજ દ્રવ્ય લગાવીને છત્તોદ્ધારાદિ કરી લેતા ધીરે ધીરે લોકોની ભાવનામાં ફરક પડવા લાગ્યો આવકના સાધનોખીલ રહ્યા નહીં એટલે પૂજા-આરતી આદિની ખોલીઓ શરૂ થઈ અને એ ઉપજ મંદિરોમાં લઈ જવા લાગ્યા

પ્રાચીન મૂર્તિઓમાં અને આધુનિક મૂર્તિઓમાં પણ કેવો મોટો ફેરફાર દેખાય છે અત્યારે મોટે ભાગે મૂર્તિઓ ઉપર નવ અંગે આદીના ટીલકા ચોટાડેલા હોય છે આ શું જરૂરના છે ? વીતરાગની મૂર્તિ માથે એનો કંઈ સંભવ ! પરંતુ આ ટીલકા ગાંથી લાગ્યા ? કોઈ સમયમાં અદનધી પૂજા જગતા કરતા લોકોનો ખ્યાલ સુઠરતા ઉપર ગયો સુઠર જા ઉત્પન્ન કરવા માટે અદનની નાથે કેશર લેખવવા લાગ્યા લેખવતા લેખવતા ગમ વધી પડ્યું અદનની ગૌણતા થઈ ગઈ અને કેશર વધી પડ્યું પરિણામે દેશની ગરમી આરમની મૂર્તિઓ ઉપર અમર કરવા લાગી મૂર્તિ ઉપર ડાઘ પડવા લાગ્યા, તેમ એ આરસને પણ અમર થવા લાગી એટલે ત્યાં ત્યાં દેશજ ચઢાવાતું ત્યાં ત્યાં નવ અંગે આદીના ટીલકા ચોટાડ્યા એ ટીલકા ઉપર પૂજા કરવા લાગ્યા હવે એ ટીલકા મૂર્તિ ઉપર ન હોય તો અમારા રૂઢીપૂજકો કહેશે કે “વાહ ! ભગવાનના નવ અંગે તો ટીલકા ચોટાડ્યા નથી ” તેમ કેશની ગરમીથી ચતું નુકસાન અને દેશરની

અપવિત્રતાના કારણે કોઈ કેશરને વાપરવાનો નિષેધ કરશે તો રૂઢીપૂજકો ચીલવાઈ ઉઠશે “ જોયું ! કેશરને બંધ કરી ધર્મનો નાશ કરવા બેઠા છે બોલકુલ નાસ્તિક યર્ષ ગયા છે ” ઇત્યાદિ અસ્તુ

હોવાની મતલબ એ છે કે મંદિર, મૂર્તિ, મૂર્તિપૂજા, અગરથના વિગેરેમાં પણ ઘણો ફેરફાર થઈ ગયો છે એ બધા “ સમયનોજ પ્રભાવ ” છે, અને એ પ્રભાવને રૂઢી-પૂજકો સારી રીતે જાણે છે

પર્યૂષણ પર્વ—

આપણા પરમ ખવિત્ર પર્યૂષણ પર્વ ઉપર પણ સમયનો કેવો પ્રભાવ પડ્યો છે ? એનો કોઈ વિચાર કરે છે કે ? પર્યૂષણ પર્વનો ખાસ દિવસ ભાદરવા સુદી પાચમનો હતો પરંતુ એ પાચમની ચોથ કરી પર્યૂષણ પર્વમાં વચ્ચાતુ કટપ-સૂત્ર કેવળ સાધુઓજ વાચતા અને સાંભળતા જ્યારે સમયના પ્રભાવે એજ કટપસૂત્ર સભા સમક્ષ વાચવું શરૂ થયું, એજું જ નહીં પરંતુ એ કપસૂત્રવાચનની મહીમા વધતા વધતા ત્યાં સુધી વધી કે તેના નિમિત્તે અનેક ક્રિયાઓ તેમાં પ્રવેશી ગઈ દાખલા તરીકે સ્વપ્ન ઉતારવા, ઘોડીયાપારણ જુલાવણું, તેના નિમિત્તે ઘી જોલવું, કપસૂત્ર સાધુનું હોવા છતાં તેજ વખત ગૃહસ્થ સાધુ પાસેથી લઈને જોલી જોલીને પછી સાધુને વહોરાવવું, ઘોડીયા-પારણ જોલી જોલીને ઘેર લઈ

જવુ ખારસાસૂત્રના ચિત્રોના દર્શન કરાવવા, બોલી બોલાવી ઘોડીયા-પારણા નિમિત્તે, અનેક માળાઓ નિમિત્તે, અનેક રમાલો નિમિત્તે બોલીયો બોલવી, આ બધુ પાછળથી નથી વધ્યુ શુ ? જે વખતે કેવળ સાધુઓજ કટપસૂત્ર વાચતા હતા તે વખતે આ બધી બોલીયો બોલાવી હતી શુ ? સમયના પ્રભાવે આ બધુ પ્રવેશી ગયુ, એ સ્પષ્ટજ છે

સાધુના આચારવિચારો—

આવીજ રીતે સાધુઓના આચારવિચારો ઉપર પણ સમયે અવશ્ય પોતાનો પ્રભાવ નાખ્યો છે સાધુઓ પહેલાં જે પ્રકારના હતા જિનકટપી અને સ્થવિરકટપી, પરંતુ કાળ-ક્રમે સમયના પ્રભાવે શક્તિઓ ક્ષીણ થવાના કારણે જિન-કટપ વિચ્છેદ થઈ ગયો, એટલુ જ નહીં પરંતુ સ્થવિરકટપી સાધુઓના આચારો જે આચારાગ અને દશવૈકાલિક આદિ સૂત્રોમા જતાવવામા આવ્યા છે, એ આચારોમા અત્યારે કેટલુ બધુ અતઃ પડી ગયુ છે ? એ બધો સમયનો પ્રભાવ નહીં તો બીજુ શુ છે ? સાધુઓએ ‘વશો ન ધોવાં ન રગવા’ એવી આજ્ઞા હોવા છતાં આજે ધોવાની અને રગવાની પ્રથા નવી પડી શુ ? અરે એ સમયના પ્રભાવનુ જ પરિણામ છે કે તીર્થ કરેના સમયમા પણ ભિન્નભિન્ન તીર્થ કરેના સમયમા વ્રતો અને આચારોમા ભિન્નતા હતી, નહીં તો મોક્ષમાર્ગ સૌનો એક જ હોવા છતાં એવી ભિન્નતા શાની હોય ? પરંતુ સમયના પ્રભાવે તે તે

જીવોની શક્તિઓ-ભાવનાઓ અને બુદ્ધિમા ફેરફાર હોવાથી આચારો અને વ્રતોમા ફેરફાર રાખવો પડેલો, એટલે સમયનો પ્રભાવ દરેક વખતે પોતાનું કામ કરે છે

સાધુઓની નાની નાની ક્રિયાઓમા પણ જોઈએ તો કેટલી બધી ક્રિયાઓમા ફેરફાર થએલા છે અત્યારે કાળ જીયો અને ઓધારીયા વિગેરેમા કેટલાક સાધુઓ સાધ્વીઓ પાસે ગોમુત્રા ભરાવે છે શુ પહેલાના સાધુઓ એવું કરાવતા હતા ? સાધુઓ પહેલા ખાસ કરીને વાસના દાડા રાખતા હતા અત્યારે એ વાસનો દાડો કોઈ રાખે તો એ જાણે સાધુધર્મથી જ પતિત થયો ન હોય, એવો ઠેલા હલ કરી સુકવામા આવે દાડા ઉપર જે મોગરા બનાવવામા આવે છે એની ઉત્પત્તિ પ્રાચીન આચારશ્રેણીમાથી કોઈ બતાવી શકે તેમ છે ? આ સિવાય પાત્રા રગવાની વિધિ અને એવી મેકડો બાળતો છે, જેનો પ્રાચીન વિવાજોની માથે સુકાળલો કરતા આકાશ-પાતાળનું અતર જણાયા વિના નહીં રહે આ બધો સમયનો પ્રભાવ નહીં તો બીજું શુ ? સાધુઓનો નવકલ્પ વિહાર તે આજે રહ્યો છે કે ? સમયના પ્રભાવે આજે એમા પણ કેટલુંએ અતર પડી ગયું છે

શાસ્ત્રો—

શાસ્ત્રો એ મનુષ્યની બુદ્ધિ અને વિચારોની માથે સબધ રાખે છે એક સમય હતો કે જે વખતે મનુષ્યની બુદ્ધિ

તાંજ હતી અમરણશક્તિઓ અગાધ હતી તે વખતે તમામ શાસ્ત્રો કંઠસ્થ રાખવામા આવતા હતા તે સમય પલટાણો અમરણશક્તિઓ ઝોછી થઈ એટલે જેટલું યાદ હતું તેટલું લખી લેવાયું લખાયું તે પણ આજકાલની માફક કાગળો ઉપર નહીં તાડપત્રો અને એવા માધ્યમો ઉપર તે લખાયા સમય બદલાતો ગયો નવી નવી ગોધો વતી ગઈ પરિણામે તે જ શાસ્ત્રો કાગળ ઉપર લખાવા લાગ્યા છાપખાના વધ્યા જ્યારે થયો છપાવવા શરૂ થયા, ત્યારે આગમો-સૂત્રો છપાવવા માટે લોઢો વિરોધ કરવા લાગ્યા ‘એવા પૂજનીય આગમો છપાશે, તો તેની ભયકર આશાતના થશે ગૃહસ્થો પણ તેને વાચવા લાગશે આગમોનું રહસ્ય બહાર પડી જશે પ્રેસમા થતી આરબમમારલની ક્રિયાઓના નિમિત્તભુત તે છપાવનાર વતા છપાનનાર ભયકર પાપમા ડુબી જશે માધુચી તો એ ક્રિયા તરફ નજર સરખી પણ ન થાય’ ઈત્યાદિ વિચારોના કારણે જે સમયસે શાસ્ત્રોને-આગમોને છપાવવાના પક્ષમા હતા, તેમની મામે મક્ક વિરોધ કરવામા આવતો પરંતુ સમય! તારી બલીહારી છે! તે બલબલા હઠાગ્રહીઓની હઠોને ડગાવી છે અને તે હઠ પ્રતિજ્ઞાધારીઓને પ્રતિજ્ઞાઓથી ચલાયમાન કરી દીધા છે આ મમયના પ્રભાવે તે જ વિરોધીઓ પોતે આગમો છપાવવા લાગ્યા, ખુદા શોધવા અને જોઈશે આપવા પ્રેસમા દોડધામો કરવા લાગ્યા એમના છપાવેલા આગમો ગાડામા ભરીને ઘાટીઓ-કુલીઓ જોડા પહેરી એ બહો

ઉપર ચઢી બેગી એ ગાડીઓ દોડાવતા એ મહાત્માઓ પાસે આવી એ બડલો પટકાવવા લાગ્યા ગઈકાલના વિરોધી એ મહાત્માઓ, આજે પોતે એ ક્રિયા કરી કરાવી રહ્યા છે સમયનો પ્રભાવ તે કેટલો !

આવી જ રીતે જોન માધુઓની પ્રાચીન માન્યતા કે ‘સૂત્રો શ્રાવકોથી ન વચાય’ તે માન્યતામા પણ આજે કેટલું અંતર પડી ગયું છે ! “શ્રાવકોથી ન વચાય અને શ્રાવકોને ન વચાવાય” એવી માન્યતા ધરાવનાર મહાત્માઓ સ્વયં શ્રાવકોને સૂત્રો વચાવવા લાગ્યા છે, અને એમ વચાવવામા પોતાનું ગૌરવ-મહત્ત્વ સમજે છે આ પણ સમયનો પ્રભાવ નહીં તો બીજું શું ? શ્રાવકોની વાત તો ફર રહી, અજોન વિદ્વાનો-યુરોપીયનો વિગેરે સૂત્રોના ઉડા અભ્યાસ કરે છે, અને તે સબધી આશ્ચર્યભરી શોધખોળો કરે છે આ બધું સમયના પ્રભાવે જ બન્યું છે આવી જ રીતે બીજા ઉપદેશ પદ્ધતિ

ઉપદેશપદ્ધતિ—

ઉપદેશપદ્ધતિમા પણ સમયના પ્રભાવે ઘણું અંતર પડી ગયું છે એક સમય એ હુતો કે જ્યારે સાધુઓ ગ્રહસ્થાના પરિચયથી સાવ નિરાળા જ રહેતા પોતાના જ્ઞાન-ધ્યાનમા મસ્ત રહેતા જગતના જીવોનું કલ્યાણ ધ્યાનમાં સાથે પોતાનું કલ્યાણ કેમ થાય ? એવી જ્ઞાત પ્રવૃત્તિમા મસ્ત રહેતા

કોઈ લબ્ધ પુરૂષ કે પુરૂષો આવી ચઢતા તો તેઓને થોડા શબ્દોમા જલીર ઉપદેશ આપતા પરિણામે એ ભદ્રપુર-
 પોને એ માધુલના ચારિત્રના પ્રભાવે થોડા ઉપદેશથી ઘણી
 અસર થતી ધીરે ધીરે સમય પલટાયો સાધુઓ ગ્રહ્યધોના
 પરિચયમા નિશેષ આવવા લાગ્યા ઉપાશ્રયો એ મુનિઓના
 સ્થાન ખન્યા ઉપદેશ ઉપાશ્રયોમા થવા લાગ્યો ઉપાશ્રયની
 ચાર દીવાલોમા એમનો ઉપદેશ ગાજવા લાગ્યો ભક્ત
 શ્રાવકો છ-છના પડકાર કરવા લાગ્યા આ સ્થિતિ પણ
 પલટાઈ મમયનો વા વાવા લાગ્યો સમયને અનુદૂળ વર્ષ
 ફેટલાક મહાત્માઓએ દીવાલો છોડી જાહેર સ્થાનો કે જ્યા
 જૈન કે અજૈન કોઈ પણ ઉપદેશ સાભળી શકે, એવા
 સ્થાનોમા ઉપદેશ આપવા લાગ્યા રૂઢીપૂજા એ વાતનો
 વિરોધ ક્રવા લાગ્યા એટલું જ નહીં પરંતુ “ધર્મનો
 નાશ કરનારા” “શાસનદ્રોહિઓ” ‘નાસ્તિક’ આદિ
 વિશેષણોથી નવાજવા લાગ્યા, પરંતુ એ ધિચારાઓને કયા
 ખખર હતી કે બીજાઓને નાસ્તિક કહેનારા એવા અમારે
 પણ આવતી કાલે ‘નાસ્તિક’ ની પદ્ધતિનું આચરણ કર-
 વાનું છે ખરેખર એ ‘નાસ્તિક’ કહેનારા પણ સમયને
 આધિન ખન્યા અને જાહેર ભાષણ કરતા આવડતું હોય
 ચાહે ન આવડતું હોય, જાહેર સ્થાનમા ભાષણ અપાયું
 હોય કે ન અપાયું હોય ભલે પોતાની રૂઢી પ્રમાણે શ્રાવ
 કોને છ છના પડકાર ડરાવતા હોય, પરંતુ પેપરોમા
 પોતાના વ્યાખ્યાનને ‘જાહેર ભાષણ’ તરીકે છપાવવા લાગ્યા

અને ઉત્સુક્તાપૂર્વક વાચવા લાગ્યા, ધીરે ધીરે તેમને પોતાની જુની પદ્ધતિમાં ફેરફાર કરવો પડ્યો

માવી જ રીતે ધાર્મિક ક્રિયાઓમાં નીતરીવાળેમા સમયનો પ્રભાવ પડ્યો છે અને સમયને અનુમરી ફેરફારો થયા છે

સામાજિક રીવાજો—

ન કેવળ ધાર્મિક રિવાજો, સામાજિક રીવાજો ઉપર પણ તેઓ જ પ્રભાવ પડેલા છે દેશ દેશ અને પ્રાત પ્રાતના રિવાજો ઉપર સમયનો પ્રભાવ પડ્યો છે અને તેમાં ન કંટપી શકાય તેવા ફેરફારો થયા છે એક નાનામાં નાની મામુલી ક્રિયા જ જુઓ

નમસ્કાર પદ્ધતિ પહેલાં જે કોઈ પૂજ્ય પુરુષ સામે મળે આવવા તો પૂજ્ય પુરુષના ઘરે જઈ જાય તો હડવત પ્રણામ કરતા અર્થાત્ લાળા હડની માફક સૂઈ જઈને પ્રણામ કરતા તે પછી કાળક્રમે ઊભા ઉભા કમરમાથી વાકા વગીને મમ્મક ગૂઢાવીને નમસ્કાર કરવા લાગ્યા, તે પછી મિદ્ધા ટદ્દાઁ ઊભા રહેવું અને હાથ જોડી કેવળ માથું નમાવીને નમસ્કાર કરવા લાગ્યા, પછી માથું નમાવવાનું બંધ થયું કેવળ હાથ જોડવાના રહ્યા તે પછી જે હાથને બદલે એક હાથ ઉચો કરી ગલામ કરવા લાગ્યા અને અત્યારે સુધરેલાઓમાં એક હાથની સલામ દુર થઈ છે માત્ર એક આગળી કે હાથમાં મોટી હોય તો તે ઉચી કરીને

મુખથી સાહેબજી, નમસ્કાર, પ્રણામથી ઇતીશ્રી આવી ગઇ છે સમયનો પ્રભાવ કેટલો ! સમયે મનુષ્યના રીતરીવાજો ઉપર કેટલી અસર કરી છે

પહેલા જૈનધર્મ કોઇ પણ વર્ણશ્રમી પાળી શકતો હતો અર્થાત્ બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રીય, વૈશ્ય કે શુદ્ર ચારે વર્ણો જૈન ધર્મની શીતળ છાયામાં બેસતા કાળક્રમે આજે વૈશ્યોના હાથમાં જ જૈનધર્મ ગહો અને તેમાં પણ ખાસ ઢરીને ગણ્યા ગામ્યા એસવાળ, પોરવાડ, પલ્લીવાળ, શ્રીમાળ આદિમાં જ

આવી જ ગીતે વેષમાં પણ કેટલો ફેરફાર પ્રાચીન જમાનાના જાડા ધોતીયા, અગરખા અને ઘસો ઝાઘવાની બડીઓ આજે ક્યા દેખાય છે ? આજે તો કોટ, પાટલુન, ટાઈ, કોલર અને બેગલોર કેપ અથવા યુગેપીયન ટોપી એ સફળહસ્યનુ ભૂખણ થઈ પડ્યું છે

આ ઉપગત પ્રાત પ્રાતની, જુદી જુદી કોમોની, જુદી જુદી રૂઢિઓમાં આકાશપાતાળનું અતર ધર્મ પડ્યું છે આ રૂઢિઓ સબધી લબાણથી વિવેચન “સમયને ઓળખો” ના પહેલા ભાગમાં “ક્રી અને ધર્મ” નામના લેખમાં કર્યું છે એટલે તેની પુનરુદ્ધિ કરવા અહીં છુટ્છતો નથી

અહીં માત્ર મારો એ જ બતાવવાનો ઉદ્દેશ છે કે સમયનો પ્રભાવ સામાજિક અને ધાર્મિક રીતરીવાજો તેમ જ ક્રિયાઓ ઉપર નિરતર પડતો આવ્યો છે, અને પડ્યા જ કરે છે આપણે મુખથી માત્ર બક્યા કરીએ કે ‘અમય-

ખમચ શું છે ? પ્રાચીન ચાલી આવતી રૂઢીમા ફેરફાર કેમ કરી શકાય ?' એ આપણો વ્યર્થ પ્રલાપ છે આપણે પોતે સમયને આધીન થઈ રીવાજો-રૂઢીઓમા ફેરફાર કરતા આવ્યા છીએ, અને કરી રહ્યા છીએ, કારણ કે રૂઢી એ તો મનુષ્યની પ્રચલિત કરેલ વસ્તુ છે સામાજિક કે ધાર્મિક વ્યવહારોનું પાલન થઈ શકે, અને તેમા અવ્યવસ્થા ઉત્પન્ન થાય એટલા માટે બાધેલા નિયમો છે એ નિયમો આપણા મનુષ્યના બાધેલા હોઈ આપણે તેમા ફેરફાર કરવાના અધિકારી છીએ તેમ કોઈ રીવાજ આ સમયને અનુકુળ ન હોવાતો હોય તો તેને સર્વથા ફર કરી શકીએ છીએ કોઈ મમયમા કોઈ જાતિમા અમુક કારણોને લઈને બાળકો ધવા લાગ્યા હોય, પરંતુ તે પ્રથા આ સમયને માટે પોતાને, જાતિને, સમાજને અને આખા રાષ્ટ્રને શાપ રૂપ હોય તો તે પ્રથા શું ફર ન કરવી ? શું તેને વળગી રહેવું ?

એવી જ રીતે તમામ રીવાજોને માટે, રૂઢીઓને માટે સમજવાનું છે જે રીવાજો જે રૂઢીઓ, સમાજને, દેશને, કે ધર્મને હાની પહોંચાડનારી છે, એ રૂઢીઓમા અને રીવાજોમા ફેરફાર કરવો કિંવા એને મૂળથી ફર કરવો, એ જરૂરનું જ છે પૂર્વ પુરૂવો, આચાર્યો અને શાકના નેતાઓ એ પ્રમાણે ફેરફારો કરતા જ આવ્યા છે !

રૂઢીપૂજકો આવી બાબતોમા જ્યારે લાજવાળ બને છે ત્યારે માત્ર એક જ શાસ્ત્રની આડ ઉભી કરે છે અને

કહે છે કે “શાઓમા આમ લખ્યું છે” પરંતુ તેઓ ભૂલી, જાય છે કે જેઓ “સમયને ઓળખે” ની ઉદ્દેશ્યતા કરે છે, તેઓ પણ શાસ્ત્રની આજ્ઞાને અવલમ્બીને જ કરે છે શાઓમા કોઈ પણ વસ્તુનું એકાત્મી પ્રતિપાદન નથી કરવામા આવ્યું, એ વાત ડહાપૂજાએ ભૂલવી નોંધતી નથી જોકે શાસ્ત્રો તો અષ્ટ પ્રતિપાદન કરે છે કે, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, લાવને નોંધને જ કામ કરો ! દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, લાવને જોયા વગર જો કોઈ પણ ક્રિયા, કોઈ પણ કામ કરવામા આવે તો તે લાભને જાહેરે નુકસાનને પહોંચાડે છે વળી શાસ્ત્રોના સંબંધમા પણ ખાસ વિચારવાની જરૂર છે કે આ વસ્તુ શા માટે હોવામા આવી છે ? કયા સમયને માટે ઉપયોગી છે ? અથવા કયા સમયનો જનલો છે ? તે સમય કેવો હોતો ? આ વસ્તુ તે સમયને માટે કહેવામા આવી છે કે અનાદિ અનંત કાળને માટે છે ? ઇત્યાદિ બાજતોનો ચોતાની બુદ્ધિથી વિચાર અને શોધ કરવાની જરૂર છે કેવળ પિતાશ્રી દાદાશ્રીના શ્રાદ્ધ વખતે ખીલાડી થાભલે બાધતા હતા, માટે માટે પણ પિતાશ્રીના શ્રાદ્ધ વખતે ખીલાડી બાધવી નોંધએ, અને ઘરમા ન હોય તો ગમે ત્યાંથી લાવીને પણ બાધવી નોંધએ, એવું અથ અનુકરણ કરે જુઓ એ શું બ્યાજબી કહેવાય ? અને એટલા માટે નીતિકારો કથે છે કે—

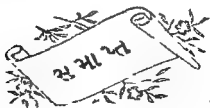
केवल शास्त्रमाश्रित्य न कर्तव्यो विनिर्णयः ।

युक्तिहीन विचारे तु धर्महानि प्रजायते ॥

કેવળ શાસ્ત્રોનો જ આશ્રય લઇને કોઇ પણ વિષયનો નિર્ણય ન કરવો જોઈએ, કારણ કે સુક્ષિત વિનાના વિચારથી ધર્મહાનિ થાય છે માટે બુદ્ધિમાન મનુષ્યોએ શાસ્ત્રની આજ્ઞા ઉપર પણ પોતાની પ્રજ્ઞાથી, બુદ્ધિથી લાભો વિચાર કરવાની જરૂર છે અને તેમ કરવામાં આવે તો જ શાસ્ત્રોનો આપણે વિવેકપૂર્વક ઉપયોગ કરી શક્યા છીએ એમ માની શકાય પરંતુ જેઓ પોતાની પ્રજ્ઞાનો ઉપયોગ કરવા તૈયાર નથી, તેઓને માટે નીતિકારોનું આ વચન અક્ષરશઃ સાચું કહે છે કે—

यस्य नास्ति स्वयं प्रज्ञा शास्त्रं तस्य करोति किम् ?
छोचनाभ्यां विहीनस्य दर्पणं किं करिष्यति ?

જેને સ્વયં પ્રજ્ઞા નથી, બુદ્ધિ નથી એને શાસ્ત્ર શું કરે ? જેવી રીતે લોચનથી હીન માણસને માટે દર્પણ શું કરી શકે તેમ હતું ?

શ્રી વિજયધર્મસૂરિ જૈન ગ્રંથમાળા.

આ સરથાનો ઉદ્દેશ ગુજરાતી, હિંદી, સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, બંગાળી, અંગ્રેજી આદિ ભાષામાં લોકોપયોગી એવા ઐતિહાસિક, મામાજિક, ધાર્મિક અને શિક્ષણ મળધી ગ્રંથો બહાર પાડવા, એ છે મરથાને વહિવટ એક કમિટી દ્વારા ચાલે છે સારા સારા વિદ્વાનો પામે ગ્રંથો લખાવી-સંપાદિત કરાવી બહાર પાડવાની યોજના કરી છે ઉચ્ચ કામગીરી, સુદર ગ્રંથો અને સરસ ઉપાધિપૂર્વક ગ્રંથો બહાર પાડનામાં આવે ■ સાહિત્યની વૃદ્ધિ અને પ્રચાર એજ માત્ર લક્ષ રાખેલું હોય સસ્તી કિંમતે લોકોને સાહિત્ય પહોંચાડી શકાય એવી યોજના રાખવામાં આવી છે શ્રીમતોની મદાયતા, એજ અમૂલ્ય સાહિત્યના સર્જનનો અને પ્રકાશનનો આધાર છે

એક પથ બે કાજ-નામનું નામ ને સેવાની સેવા

૧ સંરક્ષક-બે હજાર આપનાર સંરક્ષક ગણાશે

લાભ

- ૧ આ ગ્રંથમાથી નીચળનારા ગ્રંથો ઉપર સંરક્ષકના નામની સીરિજનો નંબર ૧-૨-૩ એમ રહેશે
- ૨ વેચાણની રકમ જ્યારે ગ્રંથમાં ઉમેરતા તેટલા અંશે ગ્રંથની મૂલ્ય વધશે
- ૩ દરેક ગ્રંથમાં ફાટો રહેશે
- ૪ આ ગ્રંથમાથી ને એક અથવા બે મેટા ગ્રંથો બહાર પાડનામાં આવશે તો તેમાંના એકમા સંરક્ષકનું જીવન ચરિત્ર પણ આપી શકશે

(૨)

૫ સ રક્ષકનો ફોટો સમ્યાના મકાનમા રહેશે.

૬ સ રક્ષામાથી નીમ્નજા તમામ અધીની એક એક નકલ બેટ મળશે

૨ લાઈફ મેમ્બર-એક હજાર રૂ આપનાર લાઈફ મેમ્બર ગણાશે
લાભ

૧ આ રક્ષામાથી નીમ્નજાશ અધીમા લાઈફ મેમ્બરનું નામ સહાયક તરીકે હપાશે.

૨ વેચાણની રકમ જ્યન રક્ષામા ઉમેરાતા તેટલા વજે અધી સ ખ્યા વધશે

૩ ફરેક અધમા ફોટો રહેશે

૪ આ રક્ષામાથી જો એક કે જો અધ બહાર પડવામા આવશે નો તેમાના એકમા જીવનચરિત્ર સ હોપમા અપાશે

૫ અ રક્ષામાથી નિકળના તમામ અધીની એક એક નકલ બેટ મળશે

૩ સહાયક-પાયસો રૂપિયા આપનાર સહાયક ગણાશે

લાભ

૧ સહાયક તરીકે અધમા નામ રહેશે

૨ પાયસોની રક્ષામાથી જો એક જ અધ હપાશે તો તેમનો ફોટો અને ફોટો નીચે થોડો પરિચય આપવામા આવશે

૩ સ રક્ષાના દરેક પુરતકોની એક એક નકલ બેટ મળશે

નોટ-ઉપરના ત્રણે અમરના સહાયકો તરફથી જો જો અધો હપાશે, તેની કિંમત લાગત અર્થથી પણ ઓછી રાખવામા આવશે

પ્રકાશિત થયેલા ગ્રંથો.

નંબર	નામ	ભાષા	કર્તા યા સંપાદક કિંમત
૧	વિજયધર્મસૂરિ સ્વગવાસ પછી	ગુજરાતી	નિદાનિજયજી ૨-૮-૦
૨	પ્રમાણુનયતત્વાલોક સંગ્રહ	મરુત ન્યાય	હિમાશુવિ ૦ ૧૪ ૦
૩	ધર્મ વિયોગમાલા	સરુત કાન્ય	,, ૧-૨-૦
૪	જયન્ત પ્રનધે	મરુત-ગુજરાતી	,, ૦-૩-૦
૫	આવકાચાર	હિન્દી	શ્રી વિદ્યાવિ ૦-૪-૦
૬	વિજયધર્મસૂરિકે વચનકુસુમ	,,	,, ૦-૪-૦
૭	વિજયધર્મસૂરિના વચનકુસુમો	ગુજરાતી	,, ૦-૪-૦
૮	સેષગ્ઝ ઓફ વિજયવર્મસૂરિ	અંગ્રેજી	ડૉ કૌસે ૦-૪-૦
૯	વિજયધર્મસૂરિ આદ્યપ્રકારી પૂજા	હિન્દી	શ્રી વિદ્યારિ ૦-૪-૦
૧૦	વિજયધર્મસૂરિ	ગુજરાતી	ધી ૨૧ શાહ ૦-૨-૦
૧૧	આખૂ-૭૦ ફાટા સાથે	,,	શ્રીજયન્તવિ ૨-૮-૦
૧૨	સમયને ઓળખો જા ૧ લો	,,	શ્રી વિદ્યાવિ ૦ ૧૪ ૦
૧૩	સમયને ઓળખો જા ૨ જો	,,	,, ૦ ૧૨ ૦
૧૪	આવકાચાર	,,	,, ૦-૩-૦
૧૫	અન આદ્યકીયન મહ	અંગ્રેજી	એ જે સુનાવાલા ૦-૫-૦
૧૬	રાણી સુનસા	ગુજરાતી	શ્રી વિદ્યાવિ ૦-૩-૦
૧૭	પ્રમાણુનયતત્વાલોક પ્રસ્તાવના	મરુત	શ્રી હિમાશુવિ ૦-૩-૦
૧૮	ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર ક્રમસમગ્રી	સરુત	શ્રી જયન્તવિ ૩-૮-૦

દીગયુક્ત યોધો ભાગ

(જેમજે તથા ભાગો ખરીદ્યા છે, તેમજે યોધો ભાગ જલદી મેળવી લેવો.)

પ્રકાશિત કરવાના ગ્રંથો.

૧ અર્હત પ્રવચન	૯ કટપસૂત્ર-મૂળ-સાનુવા.
૨ મહિનાય ચરિત્ર	૧૦ દેવમય દ્રાવ્યાય ને કુમારપાલ
અગ્રેણ અનુવાદ નોટ સહિત	૧૧ વસ્તુપાત તેજપાત
૩ વિજયધર્મસૂરિ જુદા જુદા ચારત્ર	૧૨ મહાવીર ચરિત્ર
૪ ભારતમાં પ્રાચીન વિદ્યાપીઠ	૧૩ ગૌતમીય કાવ્ય-ટીકા
૫ તત્ત્વાર્થસૂત્ર અનુવાદગુક્ત	૧૪ આત્મસ્તવનાર્તિ સંગ્રહ
૬ આત્મ ભાગ ૨ જો	૧૫ સુભાષિન પદ્યરત્નાકર
૭ આત્મના શિનાતેજો	૧૬ દ્વાચાશ્રવ-પ્રાકૃત
૮ જૈન માતૃપદાર્થો	

સૂચના

- ૧ રોકડી કિંમતે લેનારા છુપ્પે-ચરોને સેકડે ૨૫ ટકા કમીશન આપવામા આવશે જો ૨૫ કે તેથી વધારે કિંમતના પુસ્તકો ખરીદે તો (ઉત્તરાધ્યયનને છોડી)
- ૨ ખીજા મામાન્ય આદકોને પચીસ કે તેથી વધારે કિંમતના પુસ્તકો ખરીદનારને સેકડે ૨૦ ટકા કમીશન આપવામા આવશે (ઉત્તરાધ્યયનને છોડી)
- ૩ નં ૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦ એ નંબરની છુપ્પે વેચવા માટે ૧૦૦ કે તેથી વધારે નકલો ખરીદનારને અર્ધા કિંમતે આપવામા આવશે
- ૪ દરેક પુસ્તકનું પોસ્ટ કે પાર્સલ ખર્ચ ખરી નારને શિર રહેશે

લખો—

દીપચંદ બાઠિયા

મંત્રી, શ્રી વિજયધર્મસૂરિ જૈન ગ્રંથમાળા.

— ડેવ સરપા, ઉજ્જૈન. (માનવા)

